

მსოფლიო

ქიქო მჭომბერსი

40

წლისთავი

19

1957

მ. ი. ლენინი

ბარელიეფი.

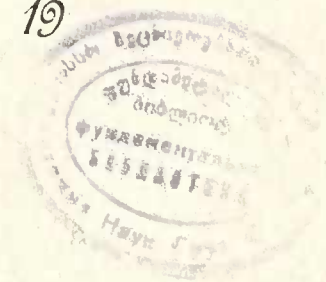
მ. ბოლქვაძის ნამუშევარი

ბელოჯი

P-2/301

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის
აჭარის განყოფილების
ალმანახი

19

სახელმწიფო გამომცემლობა
ბათუმი
1957

იმ განთიადზე

ჩისლებქვეშ

ნელა

მავალი

ნევა

იგონებს მყუდრო სასახლეს მძინარს;

შემდეგ ქარს — მღვიძარს,

და ტახტის ნგრევას,

და თოფიანებს თავრიდის წინა.

კოცონზე წვიმას

იშრობდა მუშა

და ფალასკებში აწყობდა ტყვიას,

ნევაში ხომალდს

უჩანდა ქუშად

დაცლილ ქვემეხთა თვალები. ღია.

ციოდა,

სმოლნის ოთახში ერთში

სულის შებერვით ითბობდნენ ხელებს

და იქვე,

სველი მუშების გვერდით,

ილიჩი

მშრომელს

აძლეოდა

ხმელეთს.

გ ზ ა

1

სხვა გზა არ იყო, — ყაჩაღი სდევდათ, —
 მაინც გავიდნენ გზაზე ქარავნად;
 გზა იყო შავი, ვითარცა სევდა
 და შიშველ სხეულს მტვერი ფარავდა.

სავალი იყო დარღვივით გრძელი,
 ხეები ხევდნენ ქარს გახელებით,
 აქ უსახელოდ წევს ბევრი წელი,
 წაშლილა კვალი და სახელები.

ასე წავიდნენ და ფერფლის ფერი
 ბული დაყარეს ცაზე ღრუბლებად,
 შემდეგ მრავალჯერ მოვიდა მტერი,
 წაგვართვია გზაზე გასვლის უფლება.

მაგრამ დათვლილი იყო დღე მისი,
 ვისაც ცხოვრების ჰქვია მტანჯავი,
 და წინაპარში დახარჯა სისხლი,
 თუმცა ვის ჰქონდა დასახარჯავი.

და სისხლისფერი დაედო ზეიმს
 და აამწვანა წვიმამ მიწანი,
 მე მეგობარი ვიცანი ჩემი,
 ჩემი სავალი გზები ვიცანი.

მაგრამ ნუ იტყვით, ვითომ ამ გზაზე,
 რაც მოისურვო კაცმა, სულ არი, —
 ბევრჯერ მომქონდა ხურჩინი სავსე,
 ბევრჯერ ქვიშაზე ვეგდე მწყურვალნი.

ბევრჯერ მიაწყდა ბილიკი ფლატეს,
 ბევრჯერ ვეკიდე კლდეზე თითებით,
 გზაზე უღონო სიმღერა ვფანტე
 და ვერ ავკრიფე მარგალიტები.

2

მამავ, შორეთის მარადი მგზავრი,
დახუჭულ თვალთ გნახე წუხელი,
...ერთხელ ყანაში გაფიცხდა ხარი,
უცებ შუაზე გატყდა უღელი.

გადააწევი გუთნის სახელურს,
კვალს თაფისქნევით გაჰყენენ ხარები,
შენ ისწორებდი ხალათს დახეულს
და აგინებდი ბედს გამწარებით.

რომ არ მოვიდა წვიმა რა ხანი,
ნარწყავს გვალვები კი ჩაკირავენ,
რომ შენ მთელი დღის გრჩება სახნავი,
და აგვართმევენ ხარს ნაქირავენს.

უღელიც არვის ჰქონდა ზედმეტი,
უბრალო ცაცხვი გამონათალი...
რომ გითხარ, ვერსად ვიშოვე-მეთქი,
მთლად აირიე კაცი მართალი.

ხარს წყველასავეთ უყრიდი თივას, —
გეცოდებოდა მაინც ცხოველი.
მე გამიყოფდი მხოლოდ გულს მტკივანს,
სხვა არვინ ჰყავდა ფიქრს გამყოფელ.

დააბრალებდი ყველაფერს დედას
და სახლში ჩხუბი იყო მთელი დღე...
მაშინ ცხოვრება გავიგე მეტად
და შენი დარდიც მაშინ შეგიტყვი.

ეს იყო ჟამი, როცა სოფელში
ტყავის ქულებით გაჩნდნენ კაცები,
შეერთებაზე მიწის, ყოველის
ლაპარაკობდნენ სიტყვით, ნაწერით.

ეს იყო ჟამი, როცა გვითვლიდნენ,
ნუ ხართო მართო გამოკეტილნი...
შენ არ გჯეროდა, თუმცა კვირტივით
იმარაგებდა მზეს კოლექტივი.

3

გზას გავუდექით ჩვენ ალიონზე,
ფოთლები ენთენ ღამის სისველით
და ნაბაკევის გადასასვლელზე
წამოგვეწია მზე ალისფერი.

მთაში პატრონთან მიგვყავდა ხარი, --
გვაქირავებ და ვადაც გავიდა.
არ იქნა, ყანა ველარ მოვხანრთ,
არ გაგვიღიმა ერთი ამინდმა.

და მივყვებოდით აღმართებს ნელა,
გზა ეხვეოდა ქედებს მტვრიანი.
ეს ასავალიც ვინ დააგრძელა,
ვით გლეხიკაცის ბედისტრიალი?!

შელამდა,

ასე ბნელია დარდიც,
მამის სახეზე ნაოქს ვერ წაშლი...
ვით ჩვენს ეზოში უტარო წალდი,
ნახევარმთვარე ეგდო ზეცაში.

4

ამოიმართნენ ღრუბლები შემდეგ,
ჩვენც მიგვაყენა ეზოს ბილიკმა.
დაღლილმა სახლში ცოტაც არ შედექი,
რომ ალიონზე შინ ყოფილიყავი.

გვიან გაწვიმდა...

ჩვენ წამოვედით,
გზა რომ დადაბლდა, უფრო დაბნელდა.
და ღამე, როგორც თავშალი სველი
გადაიხურეს თავზე წაბლებმა.

და სველდებოდა ხალაში მამა,
რა წამოეღო თუმცა სახლიდან? --
ნაბადი ქქონდა მოძველო, მაგრამ
ის ფუთნახევარ მკაღში გაპყიდა.

ინანა ესეც: რას ვდარდობ იმდენს, --
რისი ნაბადი მინდა ეხლა მე,
ოდონდ ამგვარად სოფელშიც წვიმდეს,
გზაში ვივლიო სამი დღე-ღამე.

თუმცა თუ კარგად აწონ-დაწონავ,
ეს კიდევ ბედის ერთი წიხლია, —
გაწვიმდა, მაგრამ რად ღირს კაცობა,
ხვალ თუ საყანე გერ მოგვიხსნია.

...დაგრეხილია გლეხის ამბავი,
ვინ დათელის ამდენ უბედურებას.
ხან ეწყინება წვიმა ამგვარი.
ხან გვალვაა და მზეს ემდურება.

ხან ცარიელი უდგას ნალია
და უშაუროდ სახლში ბრუნდება;
ხან არაფრისთვის აღარ ცალია
და მოსატეხი ყანა ულბება.

ხანაც უდროო მარტის თოვლწვიმით
ჩაირუჯება ხილი ყვავილში;
ხან ჩაეშლება ვაყის ქორწილი
და ქვრივისათვის თხოვენ ქალიშვილს.

ხან თავად იწვის თავის ტაფაში,
თუ დასჭირდება დარდის დამალვა.
სტუმართან გულუხვ სუფრას გადაშლის,
ვერ გამოიცივლის წლობით ქალამანს.

ხან უტყვი არის, როგორც ქვა-ლოდი,
ხან ღიმილი აქვს, ვით განთიადი,
მაშინ სახეზე თვით მზე ამოდის
და გჩირა — კაცი ხრის დიადი.

5

დილაზე ისევ გამოიღარა.
და როცა სოფლის თავში დავეშვიტ,
ვიღაც ხარებიდ — ჩანდა გზიდანა —
ძვილ ნაპირს ხნავედა ჩვენს საყანეშტ.

მაშინ აენთო მამა უეცრად,
მეგონა მეხი უნდა გავარდეს —
იყვირა: — ალბათ კერა დამექცა,
მიწა მჭონდა და მიწა წამართვეს.

მე კირნახული ცხოვრების გზაზე
მეყოფოდარ მიწა საგზალად;
და გუთნისდემდამ შესძახა ასე:
— მე კოლექტივმა გამომაგზავნა,

ვინ გართმევს მიწას, რას ვაიკვირვე —
ასეთი არის წესი ახალი,
სირცხვილიაო, სოფელში ვინმეს
რომ ნაწვიმარზე დარჩეს სახნავი.

ჰო, კოლწვერი ვარ და რა ვაგწირე, —
შენზე ნაკლები მითხარ, ვინ არი,
მე სხვისი ყანის ვარ მონაწილე
და ჩემიც სხვისი გახდა ზიარი.

ერთად დავთესეთ, ერთად მოვიმკით,
ჩვენი იქნება ხვაფი მთლიანად...
შენ ტოტსაც ვერ ტეხ,
მაგრამ ორი კი
გადააბრუნებს ხეს ძირიანად.

შენ შეგვეცოდე, მიტომ მოველი,
ასეა, ძმაო, წესი ახალი;
სირცხვილიაო, ვინმეს სოფელში,
ნაწვიმარზე რომ დარჩეს სახნავი. —

თქვა და ჩაეკრა გუთანო მიწას,
ხარებს დაედგათ რქები სანთლებად;
მამაჩემი კი ქანდაკად იქცა,
ვამბობდი — ნეტავ რა ემართება?

იჯდა მღუმარე ჩემი მშობელი,
ჰგავდა ვედრებას მიწა ტიალი...
საოცარია, ძმაო, სოფელი
და გლეხიკაცის ბედისტრიალი:

6

წყენოდა მამას, თუ უხაროდა? —
არ დაცდენია რამე ჩივილი;
მერე კი, როგორც კოკა წყაროთი,
ლტებ აბესო იგი ღიმილით.

იგრძნო, რომ საქმეს ასე შევბუნდნო,
 სხვები იღწვიან, უკეთესობენ;
 და იგი სახეგანათებული
 გამოედევნა კვალში მეზობელს,

უთხრა: — მომეცი ძმაო გუთანი,
 აღარ მაფიქრებს ახლა მე შიში:
 წადი და იმ თქვენს გამგეს უთხარი
 მეც ჩემი ყანით ვარ კოლექტივში.

მიწას ღონივრად რომ შეუტია,
 თვალეზში ყველა დარდი დაიწვა;
 ასე მეგონა ამ კვალს ბელტიანს
 შემოავლებდა შთელ დედამიწას.

7

ასე ყოფილა, — ბედის ვარსკვლავი
 კაცს რომ ხანდახან გაგაგულისებს,
 და წავა გუთნის კვალი გზასავით
 გაზაფხულიდან გაზაფხულისკენ.

გზა უფრო დიდი წინ გელოდება,
 უფრო ფართო და უფრო მთლიანი,
 დაუღეველი, როგორც ოცნება.
 დაღმართიანი, აღმართიანი.

შენ, მამაჩემო, ასე იტყობი: —
 (მოვიგონებ და ახლაც მარგია)
 თავის სიმწარით, თავის სიტკბოთი
 თუ იგრძნობ ყოფას — მაშინ კარგია.

მართლაც რა გემო-ფერი ექნება,
 თუკი ცხოვრების ბოროტ-კეთილი,
 წყნარად მჯდომარეს, ერთად შეკრული,
 გადაგიშალეს კინოლენტივით...

შეუჩერებლად კაცმა იარა
 და ახალ დროთა სიტკბო იხილა,
 ქვეყნის აკვარჯი გაიზიარა,
 გათბა, განათდა და გაიღიმა.

დალოცა ხალხის მამა — პარტია,
 მიიხრა — გქონია შვილო ბედო...

სიბერემ ძალა აღარ დატია,
თორემ თავიდან ვიცხოვრებდიო...

წყუროდა მამას, წყუროდა ბევრი
ამ უნაპირო გზით სიარული.
ეს იყო მისი კალო და კვერი,
აზრი, სიმღერა და კიანური.

მაგრამ თავდება შენი ქამთასვლა,
რაც უნდა ყამირ ბელტებს ღუნავდე...
წავიდა მამა, ასს რომ გადაწვდა,
მე დამიტოვა ქვეყნის შუადღე.

თქვა: — ამ ახალ სხივს ჩასჰიდე ხელი,
ღღეები ზრუნვას შენგან ელიან...
მშობელი იყო არაა ძნელი,
გამზრდელად ყოფნა უფრო ძნელია.

8

შრომის გზა იყო მისი სტიქია
და ცხოვრებაში თავგამეტება.
ბევრი რამ მისი ვერ გამიგია,
რაც გამიგია, სად დაშეტევა!

მეც ტრფიალება მივეცი მანძილს...
უსაზღვროება მიყვარს ფარული,
აქ ოქტომბერი ხეებზე აწვიმს
და მიმიძღვება ფოთლის წკარუნით.

დაეძებს ღამე სევდიან უბეს,
გულს თუ სხივებით გაეჩხირები,
მაგრამ ღრუბლები ღებავენ ღრუბლებს
და სინათლეში იწვის ჩრდილები.

ხელით ვეხები ვარდისფერ ცისკარს
და ნარინჯების შუქში ვბანაობ...
აქ ყველა ტოტი იზრდება, ისხამს,
ზადლობა, ხალხის დიდო ყანაო!

ვერ შეგარყიონ, ფუძეო მყარო,
ნურვის ენახო შენ გაბზარული,
წამომყე, მგზავრო, შევსვათ ეს წყარო
და შემოვძახოთ ერთად მგზავრული.

ნუთუ არ კმარა

I

ნელი ზღვაური აშრიალებს
ზღვისპირა ბულვარს,
შენ ტკბები ამ მზის,
მიწისა და ცის სილამაზით.
აზალიები
ალისფერად ჩამწკრივებულან
და მაგნოლიებს
ყვავილების ღიმილი აზით.

შენ გულს გიხარებს სამხრეთული,
ღია ცის კალთა
და ზღვის ხავერდი მოლივლივე,
გაშლილი ლურჯად,
ეშხის მომგვრელი კულულები
შავგვრემან ქალთა,
და ისარივით გატყორცნილი
კრიალა ქუჩა.

შენ ძლიერ გხიბლავს
მარადმწვანე მიდამო ჩვენი
და ზღვის ნაპირთან
მიჯარული ზღვისფერი მთები.
შენს ქერა სახეს
მოწონების ღიმილი შევენის,
როცა ქალს თუ ვაჟს
მოფუსფუსე ქუჩებში ხვდები.

მაგრამ მე შეგხვდი...
წამსვე შეკრთი.
წარბები შეკარ...
ხომ არ გენიშნა
ჩემ სახეზე ძველბ იარა,
ხომ არ გაცოცხლდა

ბრძოლის ველი,
 ბზურა და სოპკა,
 და მოგონებამ
 შეგაშფოთა, შეგაზრიალა?

იქნებ ერთმანეთს
 ომში შეეხვდით ორი ყმაწვილი,
 როცა სამი თვის ბაღლი იყო
 ცხრაას თხუთმეტი:
 მე გაოგნებით
 მოვდიოდი ხმალამოწვდილი,
 შენ სანგრებიდან
 ნაღმს და ღუმღუმს ათუხთუხებდი.

იქნებ ყურს ქვემოთ
 შენ გამავლე მოლურჯო ხაზი
 და ხიშტი მკერდში
 მე გატაკე
 როგორც შურდული!
 — ეჰ, რატომ? რისთვის?
 სულს მიხუთავს ბოდმა და ბრაზი,
 როცა, მგონია, ყურთან წივის
 შენი ღუმღუმი.

ბევრი სიცოცხლე
 ჩაიფერფლა და ჩაინისლა,
 რამდენს წილად ხვდა
 პროთეზები და ყავარჯენი!
 რამდენს ხსოვნაში
 ისე დარჩა ბზურა და ვისლა,
 როგორც ჩვენ დაგვრჩა
 ჭრილობები — შენი და ჩემი!

ქვეყანა მორჩა.
 ნაბრძოლი და გაუტეხელი,
 ჩვენაც მოგვირჩა
 ის ნახმლევი და ნატყვიარი.
 მაგრამ როდესაც
 ნაიარევს მოსინჯავს ხელი,
 გულში ტკივილი
 შემომიტევს ოხერ-ტიალი.

ჩვენ, სალდათებმა,
 რა ვიცოდით — ვისთან და ვისკენ!

ახლა სხვა დროა.
 უტყუარად ქვეყანამ იცის,
 თუ რად „უყვარდათ“
 ხელმწიფეს და კაიზერს ქრისტე,
 გულს როგორ „სწვავდათ“
 სარაევოს მოკლული პრინცი!

და ისიც ვიცით,
 თავს ჯალათი რად დაგვყიოდა:
 — დაჰკათ! მოჰკალით!
 ვიომებდით მართლაც ბოლომდი,
 რომ ხალხს ლენინი
 და პარტია არა ჰყოლოდა,
 რომ ლენინის გზას,
 სიმართლის გზას არ გავყოლოდით!

II

ომიდან მოველ.
 ჩემმა გოგომ არ დამივიწყა,
 ალერსით მითხრა
 განაწამებს და გადარჩენილს:
 — ეს რა დაღია.
 როცა გლოცავს მშობელი მიწა!
 ქალს ხალი შვენის,
 მეომარს კი ნახმლევი შვენის!
 (ასე კარგი და კეთილია მეუღლე ჩემი!)

ნატვრა აგვიხდა:
 ჩვენს სახელზე ფიცრული ჩანდა.
 მიწით და შრომით
 გლახკატურად ვიჭერეთ გული.
 თანაც მზად გვქონდა
 შაშხანა და საველე ჩანთა —
 საბჭოს ვიცავდით
 საბჭოებზე შეყვარებულნი.

მალე ოჯახი
 კიდევ უფრო აივსო შვებით...
 (ვაიმე, შვილო,
 შენზე სიტყვა მტანჯავს და მიჭირს!)
 თუ გულს აქამდე მიხარებდნენ
 სხვისი ბავშვები,
 ახლა მეც მყავდა
 თავქოჩორა პატარა ბიჭი!

შვილი — მემკვიდრე,
 მამის გზის და კვალის განმგრძობი...
 ვის არ ახარებს,
 სიამაყით ვის გულს არ ავსებს!
 და ჩვენც ვიხარეთ
 უსასრულო,
 მშობლიურ გრძნობით,
 ჩვენ ფრთაშესხმული
 დავფრინავდით ოცნების ცაზე.

დღეებს ვითვლიდით.
 ო, პირველი ფორთხვა და გავლა!
 მზეს ვადარებდით გაღიმებას,
 თვალებს — ვარსკვლავებს.
 ლამის გავგიჟდით,
 ორი სიტყვა როცა ისწავლა,
 უკვე აკვანში ვუზომავდით
 ბეჭებს და მკლავებს.

მერე სკოლა და სიჭაბუკე —
 ვარდობის წლები,
 გულში რომ ჩიტი დაიბუღებს,
 ვარდი და ია,
 როცა ოცნების
 რაშს მიაფრენ თავდავიწყებით,
 ცა ქუდია და
 დედამიწა ქალამანია.

მაგრამ იჭექა.
 მიწა შეძრა ავმა გრიალმა
 და მოიკუპრა სხივნათელი,
 მზიანი დილა.
 სისხლისღვრა იყო,
 ჩვენ რომ ვნახეთ ისე კი არა.
 მტერი აროდეს
 ჩვენს შემუხვრას ასე არ ცდილა.

ჩემ შვილს ეძინა,
 როცა ომის ხმები გაისმა.
 ცერ-ცერად მიველ,
 დავიხარე
 უბადლო განძთან.

ყველა მშობელი
 მშობელია პირველ ყოვლისა
 და, რა თქმა უნდა,
 არ იძრახვის მშობლური განცდა.

დედის თვალეზზე
 მწუხარების ცრემლი არ შრება,
 და ვერც მის სიტყვებს
 უსაფუძვლოდ ვერავინ ჩათვლის:
 — მე შვილისათვის მიყვარს სამშობლო,
 მე შვილი მიყვარს სამშობლოსათვის!

ძლივს ეს უთხრა და...
 ჩვენი ვაჟი წავიდა ომში.
 ის იქ იბრძოდა,
 ჩვენ ზურგიდან შრომით ვშველოდით.
 დავიღუპოდით —
 არ გვებრძოლა ლენინის დროშით,
 პარტიის დროშას.
 წითელ დროშას არ გავყოლოდით!

ლენინის სიბრძნე
 გვინათებდა სისხლიან სავალს,
 ხალხი ლომს გავდა,
 როცა ბორგავს ფაფარაყრილი.
 ჩვენი სამშობლოს
 სადიდებლად და დასაცავად
 იყო ვაჟკაცთა
 რკინება და გადაძახილი.

ცეკასთან ერთად
 ღამეს ტეხდა კრემლში სტალინი,
 სალუტებს წერდნენ
 ფიქრით მოსილ მოსკოვის ცაზე,
 შორს გამარჯვება
 ციმციმებდა ნაპერწკალივით,
 მტკიცედ რომ ვჭედდით
 რწმენითა და იმედით სავსე.

და გამოვჭედეთ...
 ძვირი დაჯდა ეს გამარჯვება.
 ამ წმინდა ომში
 დაიღუპა მებრძოლი ბევრი.

მსხვერპლი გაიღეს მოხუცებმაც,
 თოთო ბავშვებმაც...
 ნახე ციფრები
 ყველა მთქმელზე უხმო და მქევრი.

შენ არ იცოდი —
 რას გვიქადის იმ წლის ივნისი,
 ვერმანტის მარში —
 თამამი და თითქოს უღლედი.
 შენ არ იცოდი —
 ბედნიერი ჩემი შვილისთვის
 შენს შვილს მოჰქონდა
 სამარცხვინო მონის უღელი!..

შვილი დაკარგე.
 დაკარგულად მაინც არ ითქმის..
 შენც დაკარგე და
 ამას სწორად დაკარგვა ქვია:
 ჩემ შვილს
 ქვეყანა კომუნიზმის მშენებლად ითვლის,
 შენ კი მოტყუვდი...
 და ამასაც ტყობილობ გვიან!

ახლა რას ფიქრობ?
 გულლიად ვთქვათ,
 ნუთუ არ კმარა,
 ხალხი რომ გაწყდა,
 ყანები და ბაღები მოხმამ!
 ზღვებს შეადგენდა
 რაც ქვეყანამ სისხლი დაღვარა,
 მიწას გახეთქდა
 შვილმოკლულთა ცრემლი და ოხვრა!

და თუ ვერ დავძლევთ:
 დამპყრობელთა ველურ ადათებს,
 თუ ყველა ხალხი
 ომს არ დაგმობს მის სამშობლოში,
 თუ მშვიდობის და ძმობის დროშა
 ვეღარ აგმართეთ, —
 კაცობრიობა
 მუდამ ივლის ომიდან ომში.

ისევ და ისევ გაჩაღდება
 ომის ხანძარი,
 დაღუპულ შვილებს
 დაიდარდებს საბრალო დედა,
 ომს კვლავ მოჰყვება
 სისხლის ტბორი და ნიაღვარი,
 თუმცა ზავი და
 ნიურნბერგიც გამეორდება.

მაგრამ ის არ ჯობს,
 შინდაწინვე ყველას ვაცნობოთ,
 რომ ხალხის სისხლი
 დაუსჯელად არვის ჩაუვლინ,
 უკვე დროა და
 უნდა ახდეს ხალხთა ოცნება —
 მოისპოს ომი —
 ეს მხეცური დანაშაული?!

ჰოდა, ერთმანეთს
 სამეგობროდ ჩავსკიდოთ ხელი,
 ყური დაუგდე —
 ცრემლიანი ღაღადი ისმის:
 — დაე დასრულდეს!
 დაე იყოს უკანასკნელი
 ჩვენი შვილების
 ნათელი და უმანკო სისხლი!

P-9/301

ბ ე გ ლ ა რ

მოთხრობა

მართლა ახია მასზე, ახი! რას იშლის წერვებს, რას ეჩრება სხვათა საქმეებში, სოფელს ხომ ჰყავს ხელმძღვანელები?! ნუთუ ჰგონია, თითქოს ამ აშენებულ ქვეყანას უმისოდ ვერ მოუვლიან?! რისთვის უნდა გადაიკიდოს ან ერთი მეზობელი, ან მეორე, დადგეს შინ, გინდ მხარეთიძოზე წამოწვეს, გინდ ისეირნოს, ნუ გეშინია, სახლი არ აკლდეს და კარი, საჭმელი და სასმელი! რატომ ვერ ისწავლა ამხნის კაცმა ჭკუა, რატომ ვერ ეტევა კანში, იმ უქნარა ნიკიფორას რატომ გაალანძღვინა თავი? არა, ნამდვილად ახია მასზე!..

რკინის ჭიშკრის რაზამ ისეთი ჭახანი გაიღო, თითქოს მოსამტვრევად დიდი ჩაქუჩი დაჰკრესო. უცებ ძალიც აწკავწკავდა, კუდამოძებული გამოიქცა და მაღალი ოდა-სახლის ქვეშ მიიმალა.

— ვინ ხარ, რა სულიერი ხარ, ან ჭიშკარს რას ერჩი, ან ძალს? — ხმადაბლა, მაგრამ წყრომით წარმოთქვა მოხუცმა ქალმა, ცომის ზელა მიატოვა, აკეცილი კაბის კალთა დაუშვა, სამზადის ღია კართან მოდგა და ეზოში გამოიხედა.

გამოიხედა და თვალებს არ დაუჯერა. ნუთუ მისი ქმარია ეგ საკინძგაღელილი, ოფლით გაღვარული, სახეჩაშავებული კაცი, თავისთავს გაჯავრებული დათვივით რომ ებუზღუნება და ოდისაყენ გაშმაგებული მიიჩქარის?! ნუთუ ასე უმოწყალოდ მან მიაჯახუნა ჭიშკარი და

წიხლის საკვრელად გაიმეტა თოვლისფერი ფინია, რომელიც ოჯახის წევრით უყვარდა და ცოტადა აკლდა თავისთან ლოგინში დაეწვინა?! ნეტავ, რამ გადარია ეს ბერიკაცი!

— შენ ხარ, ბეგლარ? — ენა ძლივს მოაბრუნა მოხუცმა დიასახლისმა. — რა დაგემართა, კაცო?

ქმარმა არ უპასუხა. წალდი კიბესთან მიაგდო, აივანზე ჭაბუკივით მარდად აირბინა, ყაბალახი მოაჯირზე გადმოაღო და სათუთუნე ამოიღო. თითები უკანკალებდა და თამბაქო კარგახანს ვერ შეახვია. ამან უფრო გააბრაზა. სამზადისა და ოდა-სახლს შუა გახევებულივით მდგომ, მკლავებდაკარწახებულ, კითხვის ნიშანივით მოხრილ ცოლს ერთი გადახედა და, თითქოს ყველაფერში დამნაშავე იგი ყოფილიყო, უკმენად შეუტია:

— ეე, შენს საქმეს მიხედე, მარინე! ხელებზე ცომი შეგახმა, იქ კი, გობზე, ალბათ ქათმები ვახშობენ!

ნაოჭებით დაღარული, ფერმკრთალი სახე მარინეს წამიერმა ღიმილმა გაუნათა. უკმეხი პასუხი არ სწყენია. მან ხომ კარგად იცოდა ქმრის ხასიათი: საკუთარ ორეულთან პაექრობით გულს რომ იჯერებდა, იგი ხვაშიადს მაინც გაანდობდა ცოლს, თუნდაც ამ უკანასკნელს არც ეკითხა. ასე იყო მუდამ; ქორწინების შემდეგ. ასე იქნებოდა, ალბათ, სამარის კარამდეც, რაც, სამწუ-

ზაროდ, ცხრა მთას იქით აღარ ეგულე-
ბოდათ.

მარინემ ღრმად ამოიოხრა, სამზადში
შებრუნდა და ვახშმის თადარიგი გა-
ნაგრძო, ბეგლარი კი აივნისიდან ჩამოვი-
და და ასწლოვანი ცაცხვის ძირას, აბი-
ბინებულ მოლზე წამოწვა. მზის ჩასვ-
ლამდე იგი თამბაქოს ეძალებოდა. ხვნი-
შოდა და ბუზლუნებდა. მარინეს ყუ-
რამდე მიაღწია ხმამაღლა წამოსრო-
ლილმა მისმა სიტყვებმა: „ლოთი!.. უქ-
ნარა!.. უფროსობას მიეჩვიო?!. ფუჰ
შევარცხვინე მისი თავი!“.. ცხადი იყო,
ბეგლარი ვიღაცას გვარიანად წასჩხუ-
შებოდა, ისიც უთუოდ რაღაც საერთო
საქმეზე, თორემ ასე არ აღელდებოდა.
გულაღრენილი ბერიკაცი ქარიშხლისა-
გან დარწეულ ზღვასავით ბორგავდა,
ოდნავ ხმაურსაც ვერ იტანდა და სა-
ყოლს ერთბაშად სინსილას ავლებდა:
ჭირი დაგრეოდეთო, გასძახოდა სალო-
რესთან აჭყიპინებულ გოჭებს, მგლის
დასაჭმელად იმეტებდა ჭიშკართან მო-
მდგარი წაბლოსფერი ძროხის ცხვირწინ
მოკუნტრუშე, აბღავლებულ ბოჩოლას
და კისერტიტველა როხროხა მამლის
მეთაურობით ტურების ყელის ჩა-
საყოკლოზინებლად გზავნიდა თეთრ-
ყვითელ დედლებს, რომლებიც საქათ-
მეში შესვლის მაგიერ სამზადის უკან
კრიახ-ქოთქოთით ჯდებოდნენ სუროშე-
მოხვეული შავი თხმელის დაბურულ
ტოტებზე.

შებინდების შემდეგ ეზო მიყუჩდა.
ცხელმა ხაჭაპურმა და ქარვისფერმა
ჭურის ღვინომ თითქოს ბეგლარიც და-
აწყნარა. მაგრამ ვახშმობისას მას ერთი
სიტყვაც არ დასცდენია. მარინე ღრო-
დადრო მალულად შეათვალიერებდა
ხოლმე ქმრის ახალგაპარსულ, გამხდარ,
შზედაკრულ სახეს, სველი დოქიდან
ღვინოს ხელახლა დაუსხამდა, ხაჭაპუ-
რის დიდ ნაჭრებს მიუჩოჩებდა და
შოთმინებით ელოდა, აი ახლა ჩამოა-

რაკრაკებს, რა ბზიკსაც უტყენიაო. კი-
დევაც გაუმართლდა. ბეგლარმა ქალარა
ულვაშებზე დინჯად გაისვა ხელი, ხში-
რი წარბებით დაჩრდილული თვალები
ცოლს მიანათა და თავის კანტურით
ჩაილაპარაკა.

— რას არ მოესწრება, თურმე, კა-
ცი! ამ სიბერეში. ჩემო მარინე, სასაცი-
ლოდ ამიგდეს!

მოხუცი დიასახლისი შეკრთა და გა-
ოცებით მიაჩერდა. იგი ყველაფერს
ელოდა, მაგრამ მის ქმარს თუ ვინმე
დაცინვას გაუბედავდა, ეს კი ველარ
წარმოედგინა.

— გაგიკვირდა, ხომ? — მწარედ გა-
ელიმა ბეგლარს. — ჰაო, ჰაო, რომ ასეა!

მარინემ ვერაფერი მოახერხა და ისევ
დაუსხა ღვინო, თუმცა ვახშამს კარგა-
ხანია მორჩნენ და ბეგლარსაც „ნორ-
მა“ მირთმეული ჰქონდა.

— კი, მარა, შე კაცი, რა ქენი დასა-
ცინავი?

ბეგლარმა თავი უკმაყოფილოდ გაა-
ქნია.

— ახია ჩემზე, ახი!

— თუ ახია და გეკუთვნოდა, ბარემ
კიდევაც მოინელე! — მწყრალად მიუ-
გო მარინემ და სუფრის ალაგება და-
იწყო. — უმიზეზოდ, რაც მართალია,
მართალია, გაკილვას ვერავინ გაგიბე-
დავდა.

— შენ ასე გგონია, ხომ?

— სხვა რა მეთქმის? მე ხომ არ ვი-
ცი, რა დაგემართა!

— თუ არ იცი, უნდა გაიგო და მე-
რე განსაჯო.

— შენ მართო ახია, ახიო, გაძიახი
და რა უნდა გავიგო?

— ჰოო? აბა მომისმინე.

მარინე სუფრასთან კვლავ ჩამოჯდა
და სმენად იქცა.

ბეგლარმა ჩვეულებისამებრ ანდაზით
დაიწყო:

— არ გათეთრდება ყორანი, რაც გინდა ხეხვ ქვიშითაო, ხომ გაგიგონია?

მარინემ დასტურის ნიშნად თავი დაუქნია. გაუგონია და განა ერთხელ? ეს ანდაზა მარტო ქმრისაგან, ალბათ, სულ ცოტა, ათასჯერ მაინც სმენია.

— ჰოდა, პირდაპირ იმ უქნარა ნიკიფორაზეა ნათქვამი, — დასძინა ბეგლარმა. — არ იქნა და მისგან ხეირიანი კაცი არ დადგა. ჯერ იყო და, აღმასკომის თავმჯდომარე რომ ვიყავი, პატიმრობას გადავარჩინე: პატიოსნად მუშაობის მაგიერ ისპეკულანტა, ნაყიდი ხილი გაყიდა. პირობა მომცა, აღარ გავიმეორებო და ჩაის ფოთლის მზიდავად მოვაწყე კოლმეურნეობაში. მერე, კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ რომ ამიჩიეს, ნახევარი ტონა ჩაი მაზარალა, დროზე არ გადაზიდა და გადაიწვა. მაშინ შრომადღეები ჩამოვაწერე და პასუხისგებაშიც უნდა მიმეცა, მარა დედაკაცივით ამიტირდა, ფიც-პირობა დამიდო და მეც ვაპატიე, შემეცოდა.

— ეს ხომ ძველი ამბავია, ბეგლარ, — მორიდებულად შეაჩერა მარინემ. — ნიკიფორას და მისი ფიცის ძალას ახლა მაცნობ?

ბეგლარს არ ესიამოვნა.

— ძველია თუ ახალია, სულ არ ვარ ლაყბობის გუნებაზე და, თუ არ მაცლი, იყავი შენთვის!

— კაი, კაი, — მარინეს უნებლიეთ გაეღიმა. — გისმენ!

ბეგლარმა პაპიროსს მოუყიდა, ორისამი ნაფაზი დაკრა და მოგვიანებით განაგრძო:

— ახლა სმა დაუწყია. ღვინოს რომელი კაცური კაცი არ სვამს, მარა სმასაც გააჩნია. იგიც უნდა იცოდე, როდის დალიო. მაგ უვარგისა კი დღისით-მზისით გამომთვრალა, როცა მეზობელი კოლმეურნეობიდან ცარიელი ურმით ბრუნდებოდა...

იქ აგურისათვის გაუგზავნიათ. ამ

სოფლის კოლმეურნეობის ახალ თავმჯდომარეს ცოტა ყაირათიანობა აკლია, თორემ რად უნდოდა აგურის სესხება, ბოსლის მშენებლობაზე თამამად ეყოფოდა ის აგური, რაც ჰქონდა, მაგრამ ორ კურდღელს გამოედევნა: ერთად მოინდომა ბოსელიც აეგო და აბანოც. ჰოდა, უცებ შემოაკლდა. მეზობელი კოლმეურნეობიდან მოტანაც შეუგვიანდა. ამასობაში აგური გაუხარჯავთ. ურემიც გაცდა და კაციც, უკან გამობრუნებისას ნიკიფორეს მოყვარე შეხვედრია, შინ შეუპატიებია და კაი მაგრად გამოუთვრია. მერე ის დოყლაპია წამოწოლილა ურემზე და დასძინებია. ნებაზე მიშვებულნი ხარები სოფლის ბოლოში მალე მოსულან. მდინარის პირას, ციტრუსოვანთა სანერგესთან, სადაც სიმინდის ყანა იწყება, ძველისძველი, ჩაღეწილი ღობეა. ხარებს ყანაში გადაუხვევიათ.

სანერგეში იმ დროს არავინ ყოფილა, ბეგლარი კი გადაღმა ფერდობზე, გაშვებულას რომ ეძახიან, ტყე-ღრეში დახეტილობდა და დასამყნობად ვაშლისა და მსხლის ველურ საძირეებს არჩევდა, ეკალ-ბარდს აცლიდა და ძირებს უწმენდდა. მყნობა მას ბავშვობიდანვე უყვარდა. ისე წელიწადი არ გავიდოდა, რომ ათი-თხუთმეტი ძირი პანტა ვაშლი ან მწარე მსხალი არ გაეკეთილშობილებინა და ქარვისფერი ნაყოფით არ დაეხუნძა. ახლა, როცა, მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, სიბერის გამო მწყობრიდან გამოვიდა და სოფლის მეთაურობა სხევებს დაუთმო, თავს მხოლოდ ამ მყნობით იქცევდა. ო, რა კარგი იქნებოდა, მუყაით მშრომელად ნიკიფორეს გადაკეთებაც ისე ადვილი რომ ყოფილიყო, როგორც პანტა ვაშლისა თურაშაულად. ერთ პატარა კვირტს მიამყნობდა, მორჩა და გათავდა!

გორაკის თხემზე რომ ასულა, ბეგლარს დაბლობში გადაუხედავს და რა

დაუნახავს! დაფოჩიანებული, ჩატარო-
იანებული ყანა ხარებს სულ ერთიანად
აეოხრებინათ. ზოგ სიმინდს ძირიანად
თვითონ გლეჯდნენ, ზოგსაც ურემი ლე-
წავდა. ყანა ნახევარ ქცევაზე მაინც
იყო განადგურებული. მნახველს თვალი
უნებურად აუტირდებოდა.

ნეტავ, ვისი ურემია, კოლექტივის ყა-
ნაში ვის გაუშვია ასე უპატრონოდო,
გაუფიქრებია ბეგლარს და მყისვე დაბ-
ლობში ჩაურბენია. ხარ-ურემთან მი-
ვარდნილა და, ჰოი, საკვირველებავ!
ხელში შერჩენია მკვდარივით. მძინარე,
გალეშილი ნიკიფორე. ფერდებდამრგ-
ვალეზული ხარები მძინარე მეურმი-
თურთ გზაზე გამოუყვანია და სოფლის
ცენტრისაკენ წაუსხამს. ნიკიფორეს
მხოლოდ კოლმეურნეობის კანტორას-
თან გაღვიძებია. ერთხანს გონს ვერ
მოსულა. მან ხომ არ იცოდა, რა ჩაი-
დინა, და საკოლმეურნეო ავტომანქანის
მძღოლ სევასტიას ეკითხებოდა, თუ
იცი, რა ქარბორბალა დატრიალებულა
ჩემს თავზეო. მძღოლი მანქანის
ფილტრს სწმენდდა და სეირის მოლო-
დინში მხიარულად იცინოდა.

კოლმეურნეობის თავმჯდომარე —
ჯმუხა, წითური ახალგაზრდა აგრონო-
მი — მალე მოსულა.

— ა, ჩემო მიხეილ, — უთქვამს ბეგ-
ლარს მისთვის, — ჯერ ეს ცარიელი
ურემი და გამოძინებული ლოთი ჩაიბა-
რე, მერე კი, თუ არ დაგეზაროს, ჩაბრ-
ძანდი სანერგესთან, ან ბრიგადირი გა-
გზავნე, და ნახე მაგის ნავაჟუკაცარი!

თავმჯდომარეს ამ სიტყვებიდან ვე-
რაფერი გაუგია. რა მოხდაო, უკითხავს.
კანტორიდან ბულალტერიცა და მოან-
გარიშეც გამოსულან, ცნობისმოყვა-
რეთა გუნდს შეერთებიან და მოხუ-
ცისათვის მათაც იმავე კითხვით მიუ-
მართავეთ. ბეგლარს მოკლედ უამბნია.
ზოლოს მოუთხოვია — ახლავე აქტი

შეადგინეთ, ეს დოკლავია დააჯარიმეთ
და საკადრისად დასაჯეთო.

თქმა არ უნდა, მოთხოვნა სწორი იყო,
ასეც მოიქცეოდნენ და ყველაფერი
ამით დამთავრდებოდა, იმ თავგიდელა
მძღოლს ნიკიფორესათვის რომ არ
ეკითხა — მართალია, ცუდი საქმე დაგ-
მართნია, მაგრამ ეს ბერიკაცი რას გერ-
ჩის, რას ჩაგცივბიაო. ნიკიფორეს ხმა-
მალლა უპასუხნია:

— ვანა მარტო მე ჩამაცივდა? მაგი
ყველასთან ასეა. რა ვიცი, რა უნდა,
ალბათ, უფროსობას მიეჩვია და ახლა,
თავმჯდომარედ რომ აღარ არის, ველარ
ძლებს!

ყველას გადაუხარხარია. გადაუხარ-
ხარია თავმჯდომარესაც, ვისაც, ბეგლა-
რის რწმენით, კი არ უნდა გასცინებო-
და, არამედ დამნაშავე გაეციცხა. ბერი-
კაცი ბრაზისაგან ციებცხელებიანივით
აცახცახებულა.

— ასე ხომ? — გულისტკივილით წა-
მოუძახნია მას. — ყბას მიქცევთ, არს?
ფუი, შეგარცხვინათ ღმერთმა! — ჩქა-
რი ნაბიჯით წამოსულა, ერთი უკან მი-
უხედავს და მკერდზე მუშუტი დაურტ-
ყამს. — ახია ჩემზე, ახია!..

— მართლა ახია შენზე! — კვე-
რი დაუკრა ქმარს მარინემ, როცა ამბა-
ვი ბოლომდე მოისმინა. — იმ ხარ-
ურემს სხვები ვერ დაინახავდნენ?! რას
იკლავ თავს, მეორედ ხომ არ მოხვალ
ამ ქვეყანაზე? თხმელა ხომ არ ხარ,
რომ გადაგჭრან და ისევ ამოიყარო! ნუ
გეშინია, სოფელს უშენოდ კი გაუძღვე-
ბიან.

— ჰოდა, შენც ასე ამბობ, ხომ? რა-
ხან ასეა, მე მკითხე აწი! — შეუჟამა-
თებლად დაეთანხმა ბეგლარი. — ყვე-
ლაფერზე ხელს ჩავიქნევ, დავჯდები და
ვიქნები ჩემთვის. მაგათი სასაცილო
ვარ?! უფროსობას მიეჩვიაო! ჰმ! შეარ-
ცხვინათ ღმერთმა!.. შენ ის მითხარი...
ჰო... ლოგინი თუა გაშლილი?

— კი, მოისვენე...

ბეგლარმა უკანა ოთახში ელექტრო-
შუქი გამორთო და ღია ფანჯარასთან
თავის ლოგინზე წამოწვა. მოხუცი ღია-
სახლისი ცოტა ხანს კიდევ ფუსფუსებ-
და, რაღაცას ფრთხილად ფერთხავდა
და ალაგებდა. ბოლოს ყველა კარი ჩა-
რაზა, რადიორეპროდუქტორი ჩაახუმა
და თვითონაც თხელ საზაფხულო სა-
ბანში გაეხვია ქმრის საწოლის მოპირ-
დაპირე მხარეს მდგომ ნამზითვ კაკლის-
ხის საწოლზე.

— გძინავს, ბეგლარ?

— არა. რა იყო?

— არაფერი, ისე ვიკითხე.

ღია ფანჯრიდან ოთახში უხვად იღვ-
რებოდა მთვარის მეწამული შუქი. ში-
რიდან მოისმოდა ჰიდროელექტროსად-
გურის მონოტონური ჩახჩახი. შარავნა-
ზე დროდადრო ავტომანქანები მიგრუ-
ხუნებდნენ.

— როგორ გამოიცვალა ჩვენი სო-
ფელი! — უჩვეულოდ აჩქოვებული
გულიდან მღელვარედ ამოილაპარაკა
ბეგლარმა. — პატარა, კოხტა ქალაქს
დაემსგავსა! — გვერდი მოინაცვლა და,
საიდან სადაო, უცხად იკითხა, — გახ-
სოვს, მარინე, ჩვენი ქორწილი?

მეუღლე ხალისით გაეხმინა:

— რა დამავიწყებს, შე კაცო, ტყეში
გადახდილ ქორწილს! ჩვიდმეტში არ
იყო? იმ ხანებში რუსეთს დიდი რეკო-
ლუცია მოხდა. მას აქეთ ბარე ორმოცე
წელიწადი სრულდება.

— ჰოდა, იგი დრო შეადარე შენ ამ
დროს! მაშინ ტყეში ვიყავით განიზნუ-
ლი, ვპარტიზანობდით. ახლა ტყეების
ალაგას ჩაი და ციტრუსებია, ისლანდი
ქოხმანების მაგიერ ოდასახლები ავიშე-
ნეთ, ძონძები და ქალამნები გადაყა-
რეთ, ჭრაქის მაგიერ აი ელექტრონი
გავაჩირადდნეთ... ახლა მარტო მუშა-
ობაა საჭირო, ისიც შენთვის. ჰოდა, ამ
ბალად ქცეულ ქვეყანაზე პატიოსნად

თუ აღარ იმუშავე და მოპოვებულსაც
არ მოუარე, რაღა კაცი გქვია?!

— ეეჰ, ჩემო ბეგლარ, ვიცი, რაც
გაწუხებს, — მიუხვდა მარინე. — მაგ-
რამ ნიკიფორეზე და მისთანა უქნარებ-
ზე დარდი მაინც არა ღირს. ისინი ხომ
ბევრი არ არიან! მალე, ალბათ, ჭკუაში
ჩავარდებიან და გამოსწორდებიან... და-
რძინე, უფრო აჯობებს.

— რომ არ მეძინება ეს ტიალი?!

— ნუ ფიქრობ და დაგეძინება.

იყუჩეს, მაგრამ ძილი არც ცოლს
ეკარებოდა და არც ქმარს. ორივე ფიქ-
რებმა გაიტაცა. ნაშუალამევს ბეგლარმა
იკითხა:

— არ გძინავს, ხომ, მარინე?

— ახლა გამეღვიძა, — იცრუა ღია-
სახლისმა.

— იცი, ხვალ რას ვიზამ?

— ჰო.

— მუხლს გავამართვინებ ჩემს მე-
რანს და გავუყვები გზას ახალსოფლი-
საკენ. დიდი ხანია ქვისლი არ მინახავს
და ერთი დღით ვეწვევი. წარსულს გა-
ვახსენებთ და თავსაც შევიქცევთ.

— კაი აზრია, — მოუწონა ცოლმა. —
ახლა მოსულხარ ჭკუაზე. ჩხუბსა და
დავიდარებას, სხვების მაგიერ წუხილსა
და თავის მტვრევას ასე არ ჯობია?!
როგორც წერილიდან ჩანს, ქალაქში ის
ბაღნები კი ყოფილან კარგად და შენ
მახედე შენს თავს.

„ბაღნებს“ მოხუცი ძველებურად
უძახოდნენ თავიანთ ქალ-ვაჟს, თუმცა
ინჟინერი ვაჟიშვილი უკვე ორმოც
წელს იყო მიღწეული, ხოლო ათი წლის
წინათ გათხოვილ მასწავლებელ ქალი-
შვილს სამი თავისი მოზრდილი ბაღანა
ჰყავდა.

— შენ ხომ არ წამოხვიდოდი? —
შეეპატიჟა ქმარი მარინეს.

— მე? აჰ, არა, რა ამიყვანს იმ მთა-

კორტოხზე! ისე, ჩემი და ჩემზე უმცროსია და კარგს იზამს, თუ ჩამოვა და ერთს თავს დამანახვებს.

— ვეტყვი. კი უნდა წამოვიდეს.

— აბა დავიძინოთ ახლა, რაკი გასამგზავრებელი ხარ.

ბეგლარმა კვლავ მოინაცვლა გვერდი. თვალებიც დახუჭა, მაგრამ არ იქნა და ვერ დაიძინა. მარინეც დიდ ხანს წრიალებდა ლოგინში. მას მხოლოდ განთიადისას ჩასთვლიდა, თუმცა ძილშიც ვერ მოისვენა, სიზმარში ვილაცას ეჩხუბებოდა: ჩემს ქმარს, ამ სამოცდაცხრა წლის კაცს დაცინვა როგორ გაუბედრეთ, ის ხომ ჩვენს სოფელში უხუცესი ბოლშევიკია, მეფესაც იგი ებრძოდა და მენშევიკებსაც, კულაკებსაც იგი ლაგმავდა და სხვა მავნებლებსაც, ხან სასოფლო საბჭოს აღმასკომს უძღვებოდა და ხან კოლმეურნეობას, მისი თავკაცობით აყვავდა ეს სოფელიო...

ღილით მაინც ორივენი აღრიანად აღგნენ. მარინემ ქათმები დააპურა და ძროხა მოწველა, ბეგლარმა კი ცხენი შეკაზმა. საუზმემდე ბერიკაცმა ხეხილით დაბურული მთელი ეზოს შემოვლა მოასწრო, ზვარიც ინახულა, ყანაც და ბოსტანიც. თვითეულ ძირ ვენახსა და სიმინდს ისე აკვირდებოდა, თითქოს სამუდამოდ უნდა გამოეთხოვოს და ენანებო. მოხუც დიასახლისს ეს არ შეუქმნევია, თორემ ავის მომასწავებლად ჩაუთვლიდა და, რაიმე ფათერაკის შიშით, მგზავრობაზე ხელს ააღებინებდა.

როცა მზე აჭარა-გურიის ლაქვარდოვანი მთაგრეხილის ზიგზაგისებურ ხერხემალზე დიდებულად ამოგორდა და მთელი მიდამო ცხოველმყოფელი სიბზოს ღიმილში გაჰხვია, ბეგლარი უკვე თავის თვინიერ თეთრონზე იჯდა და ალვების ხეივნივით დამშვენებული ორობიდან მიხვეულ-მოხვეულ, ფართო, მოასფალტებულ შარავზაზე გადადიოდა.

მხრებიდან თითქოს მძიმე ტვირთი გადაიგდო, ბერიკაცი თავს არხეინად გრძნობდა, მშვენიერ გუნებაზე იყო და ხმადაბლა ღიღინებდა ჭელობისას მის გულში ჩასახლებულ სალაღობოს:

ჩემო მწველო, ჩემო მკვლელო,
ჩემო ახლო მეზობელო,
შენ რომ ცეცხლი მომიკიდე,
როგორ უნდა გავანელო!

ღიღინებდა და აქეთ-იქით იხედებოდა: ბავშვებმა არ გაიგონონ, თორემ სიცილს დამაყრიანო, თან თვალწინ ედგა ორმოცი წლის წინანდელი თავისი თავი — არწივის ნისკარტივით ცხვირ-მოკაუჭებული, მაღალი, შავგვრემანი ახალგაზრდა, საოცრად რომ იმშვენებდა თეთრ ყაბალახსაც, ბეჭებზე მოგდებულ შავ ნაბაღსაც, წელიდან მუხლამდე ჩამოპორწილებულ მათხერსაც და ქამარში გარჭობილ მბზინავ დამბაჩასაც. მაშინ იგი მხურვალედ იკრავდა მკერდში თავის მწველს, თავის მკვლელს, თავის ახლო მეზობელს — ლერწამივით ტანაშოლტილ, ბადრ მთვარესავით მანათობელ, ეშხიან ქალიშვილს, რომლის სილამაზისაგან, სიმკვირცხლისა და ცეცხლისაგან მარინეს ახლა, — ფუჰ, ეშმაკმა დალახვროს სიბერე! — ნატამალიც აღარ შერჩენია.

შარავზაზე გასვლისთანავე ბეგლარმა ღიღინი შეწყვიტა, სადავე მიუშვა და მუხლგამართული „მერანი“ ჩორთით წაიყვანა. ხუთი თუ ექვსი კილომეტრი ექნებოდა გავლილი, როცა მკვეთრი მოსახვევიდან უეცრად სატვირთო ავტომანქანა ელვისებური სისწრაფით გამოიჭრა. დამფრთხალმა ცხენმა დაიჭინვინა და უკანა ფეხებზე შედგა. მძლოლმა ივარგა და მანქანა დროზე დაამუხრუჭა, თორემ ცხენსაც და კაცსაც ერთბაშად გაიტანდა.

— ო, თქვენ ბრძანდებით, ბიძია ბეგლარ? — სიცილით მოისმა კაბინიდან, — ხომ ხედავთ, თქვენც, მეც და ცხე-

ნიც როგორ ბეწვზე გადავრჩით! უთუოდ განწირული არ ვყოფილვართ, თორემ მუხრუჭებს რომ ემტყუნებია...

ბეგლარმა შეშინებული ცხენი რის ვაივავალახით მოაბრუნა, კაბინაში ჩაიხედა, მძლოლი იცნო და თავს მეხვიით დაატყდა:

— რა ჭკუაზე ხარ, ბიჭო, სევასტია, შენ, ა? გიჟივით რომ მოშლიგინობ ამ შარაზე, ყოველგვარ წესს არღვევ და ხულიგნობ, როგორ გგონია, მუდამ შევგრჩება?

— რას ქვია, ვხულიგნობ, ბატონო ბეგლარ! — გამოედავა მძლოლი. — განა თქვენ ნაკლებად დააშავეთ? შუაგულ გზაზე რატომ მოათხოხარიკებდით მაგ ჯახრაკს! — სტარტერს ფეხი დააჭირა და ვიდრე ბერიკაცი სამაგფეროს მიუხლავდა, აგუგუნებული მანქანა დაღმართში ჩააქროლა.

ბეგლარი მოიღრუშა. ხუთიოდე წუთს უნაგირზე შეურხეველად იჯდა და მრისხანედ გაჰყურებდა კისრისტეხით მიმავალ ავტომანქანას. მტკრის ბული რომ დაცხრა, მან ხელი ჩაიქნია და მწყურალად წაიდუღუნა:

— მეც ერთი! რას ვეკამათებოდი მაგ გაუხედნავ კვიცს! გინდა გაუჯავრდი და გინდა დაუყვავე, სევასტიასათვის სულ ერთია. მაგისტანებზე უთქვამთ, შეაყარე კედელს ცერცვიო!

სადავე ოდნავ მიუშვა და გზის განგრძობა დააპირა, მაგრამ სწორედ ამ დროს შენიშნა მანქანის ნავალზე დატოვებული მსხვილი მოთეთრო ზოლი. შზისაგან გაშავებულ ასფალტზე შორიდან იგი ისე მოჩანდა, როგორც დაფაზე ცარციით გავლებული ზიგზაგი. რა უნდა იყოსო, დაინტერესდა ბეგლარი და ცხენიდან ჩამოხტა. ავტომანქანის უეცარი დამუხრუჭების ადგილას ბლომად ეყარა რაღაც მოთეთრო ფხვნილი. ბერიკაციმა ერთი დახედა და მაშინვე გამოიცნო: მინერალური, აზოტოვანი სასუ-

ქი იყო. როგორც ჩანდა, მანქანა მას რაიონული საწყობიდან ეზიდებოდა.

— ნეტავ, აქედან დაუწყია ცვენა, თუ მთელ გზაზე ასეა? — თავისთავს ჰკითხა ბეგლარმა და გზას ქვეითად გაუდგა. მალე დაღლილობა იგრძნო, კვლავ ცხენზე შეჯდა და თითქმის რაიონულ ცენტრამდე მიაჭენა.

მოთეთრო ზოლი არ წყდებოდა.

„ყოველ მეტრზე ათი გრამი სასუქი მაინც იქნება დაყრილი, — ფიქრობდა მოხუცი. — კილომეტრში ათასი მეტრია, ესე იგი თითო კილომეტრზე ათი ათასი გრამი, ანუ ათი კილო მოდის. რაიონული საწყობიდან ჩვენი კოლმეურნეობის კანტორამდე ოცდაათი კილომეტრია, ათჯერ ოცდაათი კილო კი, ოჰო! სამას კილოს ადგენს. სამასი კილო მინერალური სასუქი ქარს გაატანო, ხუმრობაა?! სად გაგონილა ასეთი უყაირათობა და დაუდევრობა! მისი, საკუთარი სასუქი, რომ იყოს, ალბათ ერთ გრამსაც არ დაკარგავდა, სახალხო ქონება კი ფეხებზედაც არ ჰკიდია, ხომ?! ფუ, შეარცხვინა ღმერთმა!“

ბრაზმორეულმა მოხუცმა ცხენი მოაბრუნა. აჩუ, შე სამგლეო, შეუტურთხა და უმოწყალოდ გადაუჭირა მათრახი, თუმცა თვინიერ თეთრონს არც პირველი დაუმსახურებია და არც მეორე, აღმართ-დაღმართში ქარივით მიჰქროდა და სიცხისაგან დარბილებულ ასფალტზე ნალთა რკალურ ანაბეჭდებს ამწყრივებდა.

„საწყობთან თუ მივუსწარი, ხომ კაი, — ფიქრობდა ბეგლარი, — მარა, თუ ვერ მივუსწარი, აქეთ გამობრუნებულს ხომ შევხვდები? როგორადაც არ უნდა შემეწინააღმდეგოს, მაინც უკანვე დავაბრუნებ და... აბა რა ჰგონია? სხვებისთვისაც ჭკუას სასწავლი იქნება!“

მაგრამ ბერიკაცის ეს წინდახედულობა ზედმეტი აღმოჩნდა: სოფლის ცენტრთან მიზნლოებისას ავტომანქანა წინა

საბურავს ლურსმანი ღრმად შერჭობოდა და სანამ მძლოლი მას სათადარიგოთი შეცვლიდა, ბეგლარმა გაოფლიანებული თეთრონიც უკანასკნელი მოსახვევიდან გამოაგელვა:

— აჰა, დაგეწიე, ყმაწვილო? — ნიშნისგებით წაიხურჩულა ბერიკაცმა და დაძრულ მანქანას კვალდაკვალ მიჰყვა.

სამიოდე წუთის შემდეგ საკოლმეურნეო კანტორის ორსართულიანა ქვის შენობის უკან მანქანა შეჩერდა თუ არა, ბეგლარმაც გრძელ ფიცრულ საწყობთან ცხენი მიაგდო და ავტომანქანის გადმოსატვირთავად გამოსულ კოლმეურნეებს დაუძახა:

— დაიცათ! ხელი არ ახლოთ! არ გადმოტვირთოთ!

სახტად დარჩენილი მეზობლები ერთადგილას გაიყინენ. გაცეხებული მძლოლი კაბინიდან ძლივს გამოძვრა. სკოლიდან შინ მიმავალმა წითელყელსახვევიანმა ბავშვებმა ყური ცქვიტეს და საწყობისაკენ მოჰკურცხლეს.

— რაშია საქმე, ბატონო ბეგლარ, რას გვერჩი? — გაჭირვებით ამოილულულა მძლოლმა, თავს ძალა დაატანა და ცალყბად გაიღიმა.

— ახლავე გაიგებ, სევასტი, ახლავე! — ბეგლარი ცხენიდან ჩამოხტა. — ოღონდ ჯერ ჩვენს თავმჯდომარეს ან პარტორგანიზაციის მდივანს დაუძახოთ!

— სათათბიროდ სად მცალია, ბატონო! კიდევ ხუთი რეისი მაქვს გასაკეთებელი, თხუთმეტი ტონა სასუქი უნდა ამოვზიდო!

„აჰა, თურმე სულ ექვს გზად უნდა ამოიტანოს. ყოველ რეისზე სამასი კილო თუ დაკარგა, აგერ ტონანახევარს გადააცილებს. მე შენ გეტყვი, ცოტა ზარალი იქნება!“ — გაიფიქრა ბეგლარმა და ბავშვებს მიუბრუნდა — წადით, ბაბუა, რომელიმემ და მიხეილს სთხოვეთ მოვიდესო, მაგრამ სწორედ ამ

ღროს თავმჯდომარე თვითონ გამოჩნდა.

— სასუქი უნდა აიწონოს! — ბეგლარმა მას ავტომანქანაზე მიუთითა. — დიახ, აუცილებლად უნდა აიწონოს!

— ავწონოთ, — მსწრაფლ დაეთანხმა მიხეილი, თუმცა არ იცოდა, ამას ბერიკაცი ასე გადაჭრით რატომ მოითხოვდა. — გამოიტანეთ დიდი სასწორი!

— კი მარა, რა საჭიროა აწონვა? — წამოიყვირა მძლოლმა, — სასუქს ხომ არ შეეცმადი ან ჯზაში ხომ არ ვაყვილდი?!

კოლმეურნეებმა მას ყური არ ათხოვეს. სასუქი თუნუქის ყუთებში ჩაყარეს და თანდათანობით აწონეს. ბოლოს ქვითარში ჩაწერილ რაოდენობას შეადარეს. ოთხსამდე კილოგრამით ნაკლები გამოვიდა.

— როგორია, მოგწონს? — მძლოლს მათრახივით გადაჰკრა ბეგლარმა. — შენი, საკუთარი სასუქი რომ ყოფილიყო, მაგ მანქანის ძარის იატაკზე იმ ამოტეხილ ადგილას პატარა ფანერკას დააქედავდი და მორჩა, ერთი გრამიც არ გამოცვივდებოდა. მარა კოლექტივის იყო და აღარ დაგენანა, ხომ?! — წარბშეკრული თავმჯდომარისაკენ იბრუნა პირი და ხმადებლა დაძძინა, — მაგას ჯარიმა და ზარალის ანახლაურება რომ ეკუთვნის, ეს სალაპარაკოც არაა, მარა ამის შემდეგ მანქანაზეც არ უნდა დააყენოთ.

— მერე შენ რა? შენ რა მოგემატება მაგით?! — უტბინა გამწარებულმა მძლოლმა, — მართალი თქვა იმ ნიკიფორამ, მართლა ვერ ელევით უფროსობას და ეს არის!

აქა-იქ ჩაიციენეს. ეს სიტყვილიცა და მძლოლის უკანასკნელი სიტყვებიც ბერიკაცს შიგ გულში მოწამლული ისარივით მოხვდა. თავი ვეღარ შეიკავა და, თითქოს ცეცხლზე ნავთი გადაასხესო, უცებ იფეთქა:

— აქედან გამეცალე, შე მიეთ-მოე-

თო, თორემ იმისთანა უფროსობას მოგცემ, რომ...

რომელიღაც ბავშვს მარინესთან მიუზღვნიდა და ამბავი მიუტანია — ბაბუა ბეგლარი საწყობთან დავობსო. მოხუცი ქალი იმ წამსვე გამოქცეულა და აღელვებულ ქმართან სუნთქვაშეგუბული მოლასლასდა. ბეგლარმა მეუღლეს დანახვისთანავე სათქმელი შუაზე გაწყვიტა და უღვაშის ბოლოს წიწკნა დაუწყა.

წუთით დუმილი ჩამოვარდა. მერე თავმჯდომარემ მძლოლი და საწყობში მომუშავენი კანტორაში წაიყვანა, სხვებს კი უჩრია თავიანთი საქმეებისათვის მიეხედათ. მალე კანტორის უკან მარტო ორნი — მოხუცი ცოლ-ქმარი დარჩნენ.

— ეგაა, კაცო, ახალსოფელში მივემგზავრებიო? — უსაყვედურა ქმარს მარინემ.

ბერიკაცს ვითომ არ გაუგონია, წაუყარუა.

მოხუცი დიასახლისი მკლავზე ფრთხილად შეეხო და უფრო ხმამაღლა შეეკითხა:

— ეგაა, შე კაცო, აწი არაფერში არ ჩავერევი, ჩემთვის გავჩერდები და მოვისვენებო?

ბეგლარს მხოლოდ ახლა მოაგონდა თავისი წუხანდელი გადაწყვეტილება. თავი ჩაღუნა და დამნაშავესავით ჩაილაპარაკა:

— მართალი ხარ, ჩემო მარინე, მაკრამ გული... რა ვქნა? ამ ოხერმა გულმა არ მომიტმინა!..

მიწაო, ვარსკვლავიანო!

წაკითხულია მაჭახელჭესის გახსნისადმი მიძღვნილ
საზეიმო მიტინგზე ქედქედში 1957 წ. 28 აპრილს.

ბულბული უმღერს, ბულბული მაჭახლის მზიან ხეობას
და მაგონდება წინაპრის ერთი ლამაზი ხელობა:
ომახიანი პაპები აქ სკედდნენ მაჭახელას და,
მტერი თუ გამოჩნდებოდა, დააქუხებდნენ ხელადა.
ეს გზა, ბილიკი, მდინარეც დიდ წარსულ ბრძოლებს მაგონებს,
მაჭახელათი იცავდნენ სამშობლოს წმინდა მთა-გორებს,
რუსთველის უკვდავ სიმღერას, ხელიხელ საგოგმანებელს,
ოპიზარს, გურამიშვილსა და ყველა ამოდ მგალობელს.
მაჭახელათი იცავდნენ წმიდათა წმიდა ვარძიას,
ვაზებს, ვარდებს და მუხნარებს, ბალებს თაფლიანს და რძიანს.
მაჭახელათი იცავდნენ ჩემს ცივ წყაროებს მჩქეფარეს,
ტყვიებს მეხებად ახლიდნენ სულთანს ძალივით მყეფარეს.
მაინც სულთანმა არბია სახლი შენიც და ჩემიცა...
მიწა ბორკილში გმინავდა და სისხლს ანთხევდა ჩემი ცა..

დღეს შენს აღმართებს დაღმართებს გრიგალი ვერ დაუბერავს,
აქ ილიჩი დგას მდიმარე, მხრებით მზე მოჰყავს ბუმბერაზს.
პაპებსაც გაეხარებდათ მზიან წადილის ახდენა,
რომ ადელვებდათ მშობლიურ მუხების მუმლით წახდენა,
რომ ვერ მოესწრნენ მზის მოსვლას და უკუნეთის გათელვას,
ჰოი, ამდენი ვარსკვლავის ამ ხევში ათინათებას!
ელვა ავარდა მთაზე და კაშკაშით ბარშიც დაეშვა,
სინათლე მოდის ჩახჩახა, დალეწავს ღამის კაეშანს.

მე სიხარულით სამ ღამეს ვერ მნახოთ დაძინებული,
და სამასი წლის დარდებით, ფიქრებით დამძიმებული,
დაღლილი შვილი მოვედი, ჩემს ღვინოსა ვარ ნაწყური,
ღამისხით, დამალევივით ღვინო ჩიქუნეთს ნაწყური.
ღამისხით, მინდა დავლოცო დიდი სინათლის შემქმნელი,
ვაქო, ილიჩის ნათურავ, შენი სახელის შემრქმევი!
მინდა დავლოცო არწივნი მაჭახლისა თუ ქედქედის,
მინდა დავლოცო მტრედები ჩემი მთის, ჩემი ქედების.

ვინაც მაჭახლის შხეფები შუქურვარსკვლავად აქცია,
 მინდა დავლოცო ისინი, ქალი არის თუ კაცია.
 ვინ არ აღიდებს თქვენს ჯაფას, ელვების ზამჩენ ხელობას,
 გადაღმა ძმებსაც გადასწვდეს ჩვენი მქუხარე მხნეობა...
 დიდება ვარსკვლავიანო, მზეჩაუმქრალო ხეობავ!

სინათლის მბრძანებელი

ო, შენისთანა ვის ახსოვს, ახლაჲკი ვიცი, ბევრიო,
 აუშვი დიდი სინათლე და ლამე დაგირბევია,
 შენს გაჩაღებულ ნაპერწკლებს მთვარემდე გაურბენია,
 მალლა მწვერვალზეც აღიან, დაბლა ხევებშიც ჩადიან...
 მანდ გზებზე ბევრი ვიარე, ვერსად კი შევხვდი ჩადრიანს.
 ჩადრი ვის უნდა ლამაზო, მზეს განა ნისლი უხდება?!
 მე რა ვარ, მუხის ფოთოლი, შენ მუხაც დაგემუხლება.

პატარა იყავ... ახლა კი!
 განა მგოსანი დავბერდი?!
 გულში ლამეა?!
 ამ შუქში ლამეს დავლეწავ, გავდეენი.
 რომელ სტრიქონში ჩავტიო მე სიხარული ამდენი
 და სიყვარულის ვარდები!
 სიმღერით შემოვვარდები
 შენს ვაზნარ-საბადნაროში...

შენ გეძახიან ინჟინერს, მეც მეძახიან ინჟინერს,
 მაგრამ მე შენსა ტოლობას ვერასდროს ვერ დავიყინებ,
 წყალი სინათლედ აქციე და სოფელს ლამე გაჰყარე,
 შენ გიმღერიან ჩონგურზე — „ვარსკვლავნი გადმოგვაყარე!
 ჩვენაც ქორწილში მოგივალთ, თვალში ვაკოცებთ დედოფალს,
 მზესაც საჩუქრად მოვიძღვნით, თუ კი მთვარე არ გეყოფა!“

მთის წყაროსავით ჩუხჩუხებ, გიხდება ელვა ჩუმჩუმი,
 ჰო, შენ რომ ელვა ისროლე, გაძვრა ხეების ჩურჩულში,
 ბინა მონახა მის გულში, ვინც შენს ტოლობას აპირებს,
 ვერსად წაუხვალ სიყვარულს, გაგკრავს, და გაინაპირებს.

ნუ ღელავ, დიად სიყვარულს ლაღად მიეცი სადავე,
 სინათლედ და სიყვარულიც არის სიცოცხლის სათავე.

მე მინდა შენი დახატვა, რა ვქნა, მხატვარი არა ვარ,
 მსურს შევექმნა შენი ქანდაკი, მე მოქანდაკე არა ვარ,
 რა რიგად მინდა გიმღერო, მე მომღერალი არა ვარ,
 მე ვარ პატარა მგოსანი და სიტყვას გეტყვი არ ავად...
 ჰო, შენთვის ცაშიც ავფრინდი ვარსკვლავის მოსაპარავად,
 რომ სტრიქონები გამეთბო,
 რომ სტრიქონები ამენთო.
 იცი, კიდეც ვინ მიშველა
 და ლექსი რით დამიმშვენა?
 ბადახში მომცა დიდებამ, აღმასი მომცა პაპამა,
 ვთალე და ვძერწე მადანი, შენთვის მინდოდა ლამპარად..
 გულიც და ტვინიც დავლაღე, თავი არ დამიზოგია,
 ამ სტრიქონებზე ვალამე, ნუ თუ ღიმილს არ მოგგვრიან?!
 თუ ვერ აგინთე ლამპარად, ნაპერწკლად მაინც მოგივია.

ჰო, ახლა ამას დამჯერდი,
 გული უკეთესს დაეძებს...
 პაპამ თქვა,
 და მეც გიწოდებ
 მზიურ სინათლის მბრძანებელს.

ოქროს შადრევანი

მე მოვისმინე იმის ზღაპარი...
 გმირი დევებში რომ შევარდება...
 გრძნეულის ხელით, ღამის ლამპარი.
 მზეთუნახავი როგორ შავდება...
 ანდა შაშვები ქალმა პაწიამ
 გადააქცია თეთრ შევარდნებად,
 უდაბნო ბაღად გადააქცია
 ერთმა პატარა ბიჭმა შავლევამ...
 მაგრამ ეს როგორ გამიკვირდება,
 როცა ვუცქერი ოქროს შადრევანს,
 ჩვენი ერების ძმობის შადრევანს.
 ერთი განახა — ოქროს ენებში
 წყალი ფარულად როცა ჩადგება,
 მერე ცისაკენ უცებ იხუვლებს
 და მაღლა-მაღლა რომ შევარდება,
 ჰეი, რა არის მასთან ზღაპარი,

შვიდი ათასი ფერი აღნება.
 მალლა მზეა და დაბლა ბაღნარი,
 ჰო, არ დაგძლიონ ნაზმა ვარდებმა,
 არ გაიმეტო თაიგულისთვის,
 თორემ ნიავეც გაგიჯავრდება.

ჰა შადრევანი — ლერწამის ღერი,
 შეერთებული ათასი ღერი,
 ვინ არის ასე სულ მოუღლელო
 მღერის და მღერის, რა ტკბილად მღერის!
 ხან წკრიალა და ხან ბოხხმიანი
 მოჭქრის, მოცეკვავს ბოხხმიანი.
 ქართველ ქალს ხელში კალათა შვენის,
 ღვინო და ხილი მოაქვს იმითა.
 მოგაგონდება სამშობლო შენი
 განთქმული მდიდარ პურმარცლითა.
 აგერ უზბეკი, უკრაინელი,
 ყირგიზი ქალი თვალშუქიანი,
 ჰო, იქნებ არის დაღისტანელი
 ეს ჰაბუკი რა ჩაუქი არი!
 იმ ვაჟს დაედაჟა ბელორუსელი
 გაღმებული ჩაუქრის ქალი.
 მკერდზე აცვივათ ოქროს შხეფები,
 როცა ნავარდით ჩაუქრის ქარი.
 ქედს მოიხრიან მათ წინ მეფენიც.

მოდინ ძმობის ჰანგის გუგუნით,
 აჰა, მოდინ თითქოს მაყრები,
 გინდ იყო ღარდით გადაბუგული,
 ძმობის სიმღერას შენაც აყვები.
 აქეთ მოიწევს ქალი და კაცი
 თეთრი არის თუ შავგვრემანია,
 მოდი, შენც ნახე, ჰო ამ გზით გასწი,
 ეს რომ ვერ ნახო, დასანანია...
 ეს ძმობის დიდი შადრევანია,
 ეს ოქროს დიდი შადრევანია,
 მოსკოვის დიდი შადრევანია.

აქარედ ქაღს

ნატრობდი ნათელს თვალის გუგებში,
იყავ სიბნელით შემოსალტული,
მხოლოდ საყვარელ დედის ნუგეში —
გიშრილებდა კაბა ქართული.

გიმკობდა კავებს თეთრი მანდილი,
ყოჩნის ფრთასავით რად გაგიშავეს,
რად დაგიტყვევეს გულის წადილი,
ასე აზიზმა რა დააშავე?

შენი ღიმილი ცისკარს გახევედა
და შავ ფარჩის ქვეშ როგორ დამალეს?
დღეს წყეულ წარსულს დაუგდე სევდა,
მზით აციმციმებ მშვენიერ თვალებს.

მთის ნაკადულებს გამოეპარე,
შრომაშიც მიტომ ასე მარდი ხარ,
ჩაურბენ ჩაის მწკრივებს მღელვარეს,
ჩაის კრეფ თუ თვით ჩაის ვარდი ხარ!

თუ ვსალამურობ, გოგონავ, შენთვის.
არც გაგახსენებ წარსულის ხუნდებს,
ჩადრი დაგიწვი ანთებულ ლექსით
და სიმღერები გადაგახურე.

ღ ე ღ ა

მე მათი ღიმილის სხივქვეშ ვინაბები,
როგორც ჩინარები დგანან,
მე მათი პატარა ჩრდილებიც მეყოფა,
იმედი არ არის განა?!

გოგონას თვლებში მზე უთინათინებს,
წამწამებს უხატავს თანაც.
ბიჭი კი სულ მზეა, სულ მთვარე კაშკაშა,
სიმდიდრე არ არის განა?

ფუნჩულა ხელებით—შვების ცას მახურავს,
კისკისით ოცნებას რკალავს,
ვარდისფერ ლოყებზე იღუმლად ვაკოცებ...
სიამე არ არის ვანა?

გოგონას მუხლებზე დავისვამ მალიმალ,
ნაწნავენს ჩავიკრავ გულში,
ბოჭუნა უბზე მტკრულდ იცინის,
ისე ვით ყუავილი ნუშის.

მე მათი ღიმილის სხივებში ვბრწყინდები,
როგორც ჩინარები დგანან,
მე მათი პატარა ჩრდილებიც მეყოფა —
იმედი არ არის განა!..

გაზაფხულის მინიატურები

ნისლის ქარავანრ

ჰეი, ნისლებო, თეთრო ნისლებო,
საით იჩქარით, საით?
ამ მთების იქით ხომ არ გყავთ
მეგობარ-ნათესავი?
თეთრი ნაბდების ფრიალ-ფრიალით,
საით იჩქარით ნეტავ,
ჩემთვის პატარა ფაფუკი ნისლი
რატომ არ გაგემეტათ?
გადავიფარებ თავზე მანდილად
და გადავივლზ გორებს,
გზაზე კი ყველა ახლობლის ღიმილს
სათუთად მოვიგონებ.

საით წახვედით თეთრო ნისლებო,
 კვალიც კი აღარ მოჩანს,
 რატომ არ დარჩით, არ აღიმართეთ
 ჩემი ფიქრების კოშკად?

მერე როდის, პატარაო?..

გაზაფხული ისევ მოდის
 და შენს ღიმილს მოჰყვება:
 კოცნას მიძღვნი? მერე როდის,
 ჩემო ვარდისლოყება?

შენი თვალის ფერი გახდა
 კორდზე მორცხვი იები.
 ოცნებები ყველა ახდეს —
 ყველა დანაპირები.

ნაკადული ისევ მორბის,
 შენს ცელქ კისკისს მოჰყვება.
 მომეხვევი? — მერე როდის?!
 ჩემო ატმისლოყება.

ნუში და წყარო

ამბობენ — ნუშის ყვავილო,
 წუხელ დანამულს გეძინა,
 გაგეხსნა კვირტის პერანგი,
 ღიმილი გადაგეფინა.

ეს წყაროც საით გეახლა?
 სიმღერით გარბის ქვევითა...
 მინდვრის ვარდები აიკლო
 შენი ყვავილის ქებითა.

ტირიფი და გვირილები

ზის ტირიფი, ტირის ჩუმად,
 გაშლილ ნაწნავს შვენის გლოვა,
 უჩუჩულებს ნაკადულთან
 გვირილების მთელი გროვა:
 ნუ იდარდებ, ჩემო კარგო,
 ისევ მოვა, ისევ მოვა.

ყანა და ყაყაჩო

წითელთავშალა ყაყაჩოს
 ჩუმად უმღერდა ყანაო:
 — იკურთხოს იმის გამჩენი,
 ვინც ჩემთან მოგიყვანაო.

მეგობრობის ნადიმი

უყვართ სტუმარი ჩვენს მთებს და ქედებს,
მოხუცი პაპაც სიმღერას იწყებს.
ვინც საქართველოს ეწვევა ერთხელ,
ველარასოდეს გადაივიწყებს.

გულს გაუხარებს მადლი ღვინისა,
ყანწს რომ მიაწვდის თმაგიშრიანი;
წაჰყვება ეშხი კახურ ღვინისა
და წინანდალის ვარდის ბრიალი.

თამადა იტყვის: „გვეკაფოს, გვეხნას
და ნუ მოგვაკლდეს შუქი დილისა.
ჩვენ გასაყოფი რა გვაქვს ამ ქვეყნად,
გარდა ქართული პურმარილისა“.

შემდეგ დაკვესავს გელა შაირებს
და გადახედავს ქართველ ფერიებს,
დაესესხება ლექსებს ჰაინეს
და გოეთესაც მოიშველიებს.

დაუკარო, დალის შესთხოვენ,
ქუხს კლავიშების ტალღა აშლილი,
ქარიშხალივით მომსკდარ ბეთპოვენს
შეინაცვლება ფალიაშვილი.

ცა მოაცურებს ოქროს კილობანს,
ქართველურ ნადიმს არ უჩანს კიდე.
ისმის ქართულად: „ძმობა, მშვიდობა!“
და გერმანულად: „ფროინდშაფტ, ფრიდენ!“

ბავშვები

ავიყვანთ ხელში
და გულში ვიკრავთ,
მოვეფერებით, ვეთამაშებით
და სიცოცხლეზე უტკბესად გვიყვარს,
გვიყვარს ბავშვები.

ეს ბიჭი, ვერვინ რომ ვერ ეწევა,
ვერ შეიდრება ვერც ერთი ტოლი,
ხვალ პიონერთა ბანაკს ეწვევა
და გააღვიძებს ფიჭვნარებს დოლით.

დედოფალას რომ იწვევს კალთაში,
დასაძინებლად საბანში ახვევს,
ის ცუგრუმელა ხვალ წიგნს გადაშლის
და დაიფიცებს ზოიას სახელს.

გზა აქვთ ნათელი ვარდებად გაშლილთ,
თავზე დაჰყურებთ ლაყვარდი წმინდა,
ჩვენს ქვეყანაში ყოველი ბავშვი
სიკეთეს სწავლობს გაჩენის დღიდან.

ჩემი გოგონა სურათებს უმზერს,
პაწია თითებს ღიმილით იშვერს,
ელაციცება ვან ლის, ლუიზას,
ჩანდრას, ლენორას, პოლსა და მიშელს.

ალარ ელლება ტიტინით ენა,
ეთამაშება დიდხანს სურათებს...
არც ერთი ბავშვი არ არის ქვეყნად,
სხვა ქვეყნის ბავშვი რომ არ უყვარდეს.

ავიყვანთ ხელში
და გულში ვიკრავთ,
მოვეფერებით, ვეთამაშებით
და სიცოცხლეზე უტკბესად გვიყვარს,
გვიყვარს ბავშვები.

მათთვის ვაშენებთ ცხოვრებას ლამაზს,
მათზე ზრუნვაში ვალამებთ მუდამ,
მსოფლიოს ყველა დედას და მამას
ბავშვებისათვის მშვიდობა უნდა.

ფესტივაღზე

ფერების მარულა, ფერების ქარბუქი...
ტრიალებს გოგონა, ტრიალებს ჭაბუკი...
დაქრიან,

დაქრიან ხოხბები, კაკბები...

წითელი კაბები,

ცისფერი კაბები.

ლიმილის ყაყაჩო,

ლიმილის ვარდები,

მუსიკის ნაკადი,

მუსიკის ჭავლები...

თვალები,

ფვალები,

ცისფერი თვალები

და შავი თვალები.

ვინა ხარ?

რა გქვია — არ ვიცი, ვინ მეტყვის?

ხარ ვისი ნუგეში და ვისი იმედი?

არ მინდა ვიციოდე,

არ მინდა ვიციოდე —

სხვა სახელს დაგარქმევ,

სხვა სახელს გიწოდებ,

გიწოდებ მის სახელს, მუდამ რომ მიყვარდა,

მუდამ რომ ვეტროფოდი ბავშვობის დროიდან,

რომელსაც ველოდი და აღარ მოვიდა.

შენ ჰგავხარ, შენ ჰგავხარ მას გასაკვირველად.

ნუ მეტყვი, ნუ-მეთქი, რომ გნახე პირველად,

გიცქერ და არ ვიცი, თუ რა დრო გავიდა,

გიცქერ და ბავშვობა იწყება თავიდან,

აპრილის ყვავილთა ტრიალებს ქარბუქი...

მკლავგაშლილ გოგონას უღიმის ჭაბუკი.

ღექსის დაბადება

ათასგვარად ვსინჯავ, ვწონი
ფერთა გამას, სხივს და ბგერას.
ჩნდება სიტყვა და სტრიქონი
ჯერ მიცქერის აღმაცერად.

აინთება უცებ სხივი,
თვალწინ ცვარი მივარდება,
ემატება ერთი მძივიც
და სტრიქონი იმართება.

შემდეგ რითმას ვეძებ დიდხანს,
მინდა იყოს უკეთესი,
შემდეგ შენაც შემოდიხარ
და სიცოცხლეს იწყებს ლექსი.

ოქტომბრის დიდება

სამშობლოს მინდვრები
თვალგადუწვდომელი
თავთუხებს რომ ისხამს
ოქროსფერს,
ეს მისით დამზვენდა
დაბა და სოფელი,
ოქტომბერს დიდება,
ოქტომბერს!
ლატაკთა ქოხებში
შიმშილი წიოდა,
წელზე ფეხს იდგამდა მაშვრალი,
ლატაკთა ქოხებში
გულები სტკიოდათ
და იყვენ დარდისგან გამშრალი.
ნევაზე „აქრორას“ გმირულმა ქუხილმა
დაამხო იმ მონის უღელი,
დიდება ოქტომბერს.
რომ იხსნა უღლისგან
რუსიც,
ჩინელიც,
უნგრელიც.
მე ვნახე კრემლის წინ
მებრძოლთა მჭიდროთა,
ჩახახაბა დრომები
გაშლილი,
ოქტომბრის შემდეგ ვვაქვს
ჩვენ მტკიცე მშვიდობა
და ასე დიადი კავშირი.
ეს წელი ორმოცი
ლენინის გეგმების
სიბრძნეს და დიდებას
ლაღადებს,

სამშობლო არ გვქონდა, —
 შევქმენით,
 ბალებით,
 ქარხნებით დავხატეთ.
 არათუ უბრალო ნაბიჯის
 გადადგმა,
 ეს იყო ხმა საკაცობრიო,
 მას შემდეგ თანდათან
 თანდათან,
 თანდათან,
 მშრომელებს ეძლევათ მსოფლიო.
 დე, კვლავაც სანუკვარ
 ოცნებებს დასახულს
 მშვიდობა,
 სილალე მოჰქონდეს.
 დიდება ახალი
 სამყაროს გაზაფხულს,
 ამ ლამაზ გაზაფხულს,
 ოქტომბერს!

• საფესტივალო მოსკოვის ღამე

დილით ბათუმის ზღვისპირა პარკში
 თუ მივცემოდი ფიქრებს მშვენიერს,
 სალამოს უკვე დედაქალაქში
 მოზეიმეთა ზღვაში ვერიე.
 ვნახე კიაფი მოსკოვის ცაზე
 დაჯარებული ვარსკვლავთ კრებულის,
 ჯერ არ მენახა ქალაქი ასე
 ლამაზი, სავსე და ანთებულთ.
 რა მამხალეები, რა ხირალდნები,
 პროექტორების შუქი დაღვრილი,
 გირლიანდები, ბრილიანტები,
 ენთო, ეყარა ნიაღვარივით.
 ახირალდნებულ ქუჩაში, ბაღში,
 თავშეყრილიყო მთელი ქვეყანა,
 გამოსულიყო მოხუცი ბავშვით, —
 მშვიდობა გარეთ გამოეყვანა.

უზარმაზარი მტრედი ფრთებს შლიდა,
 გადმოგვცქეროდა თავზე გულადად,
 და დედამიწის გლობუსი დიდი
 ლალი ფრინველის ფრთებქვეშ ბრუნავდა.
 ახალგაზრდული გულები წმინდა
 ფეთქდა ღიმილის უხვი ბარაქით,
 და რეასი წლის მოსკოვი იდგა,
 როგორც მშვიდობის ნორჩი ქალაქი.
 ვით იალქნები, მიმოდოდა
 დროშების ღვარი შუქმოჩახჩახე,
 თუ ამ ხალხს უნდა ქვეყნად მშვიდობა,
 ომს მართლაც ვერვინ ვერ გააჩაღებს!
 — მშვიდობა, ძმობა! — მოსკოვის ცაზე
 იყო კიადი ვარსკვლავთ კრებულის,
 ჯერ არ მენახა მოსკოვი ასე
 ლამაზი, საესე და ანთებული.

დიდა კრემლის წინ

სხვა იყო ეშხი იმ ნათელ ღღეთა,
 იმ დილის სუნთქვა გულის ამგზნებრ,
 როცა კრემლის წინ ვიდექით ერთად,
 მთელი მსოფლიოს ახალგაზრდები,
 იყო დილა და ვიდექით ერთად,
 გვიხაროდა და დგომა გვეწადა,
 იყო ციმციმი ათასგვარ ფერთა,
 ქროდა სიო და თმებს გვიწეწავდა.
 მე სად ვნახავდი იმის ნახევარს
 ღიმილს, რომელიც გვინათებს სახეს.
 კრემლის წინ დგომა გვეამაყება,
 ვერვინ წავგართმევს ამ სიამაყეს!
 ამაღლებული გულის გუმანით
 დიდი სამშობლოს სითბო ვიგრძენი,
 რომ არ ვიყავი, როგორც სტუმარი,
 კრემლის წინ ვიდექ, ვით მასპინძელი.
 ეს ხალხი ყველა რომ დამეკოცნა,
 იმ წუთში გულით ვიყავ მღომელი,
 იდგნენ თამამად...
 არ იყვნენ მორცხვად
 ჩინელი, ზანგი თუ ინდოელი.

ვიდექ კრემლის წინ... შუქი კრთებოდა
 გრანიტის ქვაში, როგორც სარკეში,
 ჩუმი დიდება ისახებოდა
 მავზოლეუმის სისპეტაკეში.
 ვიდექით ერთად... სიო სისინით
 გვიალერსებდა ტოლ-ამხანაგებს,
 იყო ღიმილი, იყო სიცილი,
 ყველა ენაზე მოლაპარაკე.
 არა, სხვა არის იმ ნათელ დღეთა
 ხსოვნა და სუნთქვა გულის ამგზნები,
 როცა კრემლის წინ ვიდექით ერთად
 მთელი მსოფლიოს ახალგაზრდები.

მ ე ნ ა ვ ე

ჩვენი მდინარე...
 ვიგონებ მუდამ,
 ჩემი ბავშვობის წლები იქ არი.
 რატომღაც მსურდა,
 ყოველთვის მსურდა,
 სოფლის მენავე ვყოფილიყავი.
 ახლა ის წლები წასულან შორა,
 მაგრამ არ ქრება ხსოვნიდან ჯერაც.
 მიყვარდა ნავის კიხოზე ჯდომა
 და ანკესებით თევზების ჭერა.
 მენავე იყო ძმა-კაცი ჩემი,
 მახსოვს — მეძახდა პატარა სიძეს,
 ანკესით ხელში იმისი რჩევით,
 ხშირად ვიჯექი მდინარის პირზე.
 მაგრამ სახელი არ მახსოვს მისი,
 რა ერქვა წინათ — დიტო თუ გელა,
 რადგან ყოველთვის,
 ღამით თუ დღისით,
 ამ კაცს მენავის იძახდა ყველა.
 — მენავის გოგო,
 მენავის მიწა, —
 ასე იტყოდა დიდი, პატარა,
 კაცის სახელად „მენავე“ იქცა,
 მკვიდრი სახელი წყალს გაატანა.

ქარიშხლებისგან ვერდაძლეული,
იყო მამაცი,
ტალღა ვერ ხრიდა,
ბავშვობიდანვე ნავს შეჩვეული
კაცი თავისთვის ცხოვრობდა მშვიდად.
მაგრამ სოფელმა რომ დასდო თავი,
ძალა მოკრიბეს,
მკლავი დაგეშეს,
ვაიღო ხიდი,
გაუქმდა ნავი,
დარჩა მევანე ნავის გარეშე.
დღეს ხიდზე გააქვთ ჭრიალი ურმებს,
დადის მენავე, და ასე გვიან,
სახელი მაინც არ დაუბრუნეს,
სოფელში, დღესაც მენავე ჰქვია.

ნოველები

1. როცა ცხოვრებას შეიტკბობ

ჩვეულებრივი მთის სოფელი ეთქმოდა, მაგრამ ძველთაგანვე სახელგანთქმული იყო იმით, რომ ჯანყისთავ, დაუდევარ ხალხს ზრდიდა. თითქმის ყოველ ოჯახს თავი მოჰქონდა, რომ მისი პაპა უტუ მიქავას მარჯვენა ხელი იყო, ხოლო მამა თუ ბიძა — სახელგანთქმული წითელრაზმელი...

ჩვენს დროში ამ სოფელმა სხვა რამითაც მოიხვეჭა სახელი: ბევრი სახელოვანი მოქალაქე და მოღვაწე-ინტელიგენტი გამოზარდა.

მაგრამ, მოგეხსენებათ, რას ნიშნავს ერთხელ დარჩეული სახელი.

ვთქვათ, ავტობუსით გზად მიმავალი უცხო მგზავრი დაინტერესდა ამ სოფლით და მის გვერდით აღმოჩნდა სხვა, მეზობელი სოფლის მკვიდრი. იგი თავაზიანად, დაუზარებლად ეტყვის მგზავრს, თუ რა ჰქვია სოფელს, რამდენი კომლი ცხოვრობს შიგ, ცნობილ ოჯახებსაც ჩამოუთვლის. ბოლოს კი აუცილებლად, უფრო ხმადაბლა, თითქმის ჩურჩულით დააყოლებს:

— კარგი სოფელია, მარა ცოტა ინტრიგანი ხალხი ცხოვრობს აქ.

ვაი ამის მთქმელს, თუ ნათქვამს ყური ჰქვიდა გალანძღული სოფლის მკვიდრმა. დავა და აყალ-მაყალი მაშინ უნდა ჩახო.

ასეა თუ ისე, სოფლისათვის ამგვარი სახელის დადებაში გარკვეული წილი

ედო უთუთია ბუზღუნას. (არავინ უწყის როდის და რატომ მონათლეს უთუთია ასე. მაგრამ ეს კია, რომ სოფელში მას გვართ არავინ იხსენიებდა).

ას წელს იყო მიღწეული უთუთია, მაგრამ კიდევ მხნედ გამოიყურებოდა. სოფელში არც ერთი მნიშვნელოვანი საქმე არ გაირჩეოდა მის გარეშე. კოლმეურნეობის საერთო კრებაზე ისეთ მოულოდნელ და უცნაურ კითხვებს დასვამდა, რომ რაიონის ცენტრიდან მომაგრებულ ამხანაგს, ხშირად, მთელი თავისი ცოდნისა და მჭევრმეტყველების მოშველიება ჰქირდებოდა.

როგორც ბევრის მნახველსა და მომსწრეს, უთუთიას უყვარდა ძველისძველი ამბების მოყოლა. ისე გატაცებით ჰყვებოდა, თუ კარგად არ იცნობდი, იფიქრებდი, ჩვენი არაფერი ცხია, ძველი ყაიდის კაციაო. მაგრამ ეს არც თუ ისე ძნელი ასახსნელია. ბევრ დროულ კაცს ჰირს ასეთი ადამიანური სისუსტე; სიყმაწვილისა და სიჭაბუკის ბურუსით მოცული ამბები ხშირად იმაზე უკეთესად წარმოუდგება, ვიდრე სინამდვილეში იყო.

რა დასამალია. უთუთიას, როგორც ყველა მოხუცს საერთოდ, უყვარდა თავისი თაობის გადამეტებული ქება და ხშირად უცნაური შედარებებით მოჰყავდა.

უთუთია, მაგალითად, სოფლის ახალგაზრდობას გაუთავებელი საყვედურით

ავსებდა: ჩაცმა-დახურვას ხართ გადა-
ყოლილი, ნამეტანს ფართი-ფურთო-
ბო. რა საჭიროა რამდენიმე კოსტიუმი
გქონდეს, ნაირ-ნაირ კაბებსა და პე-
რანგებს ეძებდე, მოდებს მისდევდო.
მის განსაკუთრებულ გულისწყრომას
იწვევდა ნეილონის გამჭვირვალე კა-
ბები.

სულ სხვა იყო ჩემს ახალგაზრდობა-
ში: უბრალო, მეტწილად შინ მოქსოვი-
ლი ტანსაცმელი გვეცვა, მაგრამ არც
შეიძლებოდა, არც ფერ-ხორციტ თქვენზე
ნაკლები არ ვყოფილვართო. თხუთმეტ
წლამდე მუხლებამდე ჩამოშვებული
ხამის პერანგის მეტი არაფერი ვიცო-
დი ზამთარ-ზაფხულო. პირველად რომ
ნათესავეებში მივყავდიო და ძიქვა ჩა-
მაცვეს, მთელ კვირას სიცხეს მაძლევ-
და და ოფლს მასხამდაო.

თუ ახალგაზრდები ძალიან ჩააცივ-
დებოდნენ და გამტყუნებას მოუხდო-
მებდნენ, გაგულისებული უთუთია
პირში მიახლიდა: ჩემს ღროში ახალ-
გაზრდებს უფროსების მეტი რიდი და
პატივისცემა ჰქონდათო. ერთხელ თა-
ვისი ნათქვამის დასამტკიცებლად ისე
შორს შესტოპა, რომ „პატონსქუა
ფაღვას“ მაგალითიც მოიყვანა. დედა-
ჩემის გაზრდილი იყო და როცა ცხო-
ნებულს დაინახავდა, შორიდანვე ჩა-
მოხტებოდა ცხენიდან, მუხლს მოიდ-
რეკდა და გამზრდელს მხარზე აკოცებ-
დაო.

მაშინ ერთმა მსმენელმა ღიმილით
ჰკითხა უთუთიას: ეს ზრდილობიანი
„პატონსქუა ფაღვა“ ის ხომ არ იყო,
ცხრაას ხუთში. თქვენი უმცროსი ძმა,
ხელფეხშეკრული და ნაცემ-ნაგვემი,
ტყვიებით ძალღვივით რომ დაცხრილა
ტყის პირას, თხრილშიო... (ცხადია, ეს
ამბავი ისევ უთუთიასაგან იცოდნენ.
როცა ამას იხსენებდა, უთუთია ყო-
ველთვის ღორბლსა ჰყრიდა პირიდან).
და აი ახლა სად გამოიქირეს!..

როგორც ძველი მოსიძღვრე, სოფ-
ლის კლუბში გამართულ არც ერთ
კონცერტს არ დააკლდებოდა უთუთია,
სხვებთან ერთად ისიც ტაშს უკრავდა
და მოწონებას გამოხატავდა. მაგრამ
გული მაინც არ მოუთმენდა, რომ ბო-
ლოს არ დაეყოლებინა: ძველად, ჯა-
რობაზე ათასი ქალი და კაცი რომ
შეყრილიყო, ყველა შეწყობილად იმ-
ღერებდა, არც გამწვრთნელი ჰქირდე-
ბოდა, არც ხელის მქნეველიო. არც ხმის
ჩახლეჩამდე გაჰკიოდნენ ზოგიერთები-
ვით. ხმადაბლა, ტკბილად მღეროდნენ,
მარტო გულს ამღერებდნენო.

პირველად რომ სოფელში ტრაქტო-
რი შემოვიდა და ხურგებით თაფლის
ფიჭასავით დასერილ-დაყოფილი ჭალა
გადაფურგნა, უთუთიას ყოყმანიც თან-
ღათან ვანელდა. კოლექტივში ისიც
ჩაეწერა და მალე დარწმუნდა, რომ არ
შემეცდარა. ძველი, გადაფერდებული
ფაცხის ადგილას ექვსთვალიანი ოდა
წამოჰკიმა მალაღზე. ოჯახი ხვავითა და
ბარაქით აევსო... სიმწრით იგონებდა
იმ წლებს, როცა მარტოდმარტო ეწეო-
და შრომის ჰაპანს ცალუღელა ხართან
ერთად. მაგრამ ამ მოგონებებშიც პოუ-
ლობდა ისეთ რამეს, რომ ამოეოხრები-
ნა. რა ჯობდაო, მახარია, დალილ-და-
ქანცული ნაშუადღევს ჩრდილში რომ
წამოვწვებოდი და თავზე ჩემი კესა
წამომადგებოდა სავსე კარანჩხითა და
სახარჯო ღვინით სავსე დოქით. მაინც
რა საჭმელის გაკეთება იცოდა ცხო-
ნებულმა. რა გემრიელი მეჩვენებოდა მა-
შინ ქოთნის ძირში ჩაკირული ლობიო
და ლედვის ფოთოლში გახვეული
ნელ-თბილი ლობიო (ეჰ, ახალგაზრდო-
ბის წლებო. ახალგაზრდული სისხლის
მჩქეფარება! ჰქირთათმენასაც ავიწყებ
ადამიანს).

უთუთია ბავშვივით გახარებულ

იყო, სოფელში ელექტრონი რომ შემოიყვანეს. მაგრამ როცა ერთხელ, ქარიან დღით გაწყვეტილმა ელექტრომავთულმა მეზობელი იმსხვერპლა. ელექტრონის მომგონსაც აუბუზღუნდა. რადიო რომ რადიოა, იმასაც მიწვდებოდა, თუ დაწოლის წინ გამორთვა დაავიწყდებოდა და ადრე დილით გააღვიძებდა.

რას იზამ. ასეთი ხასიათი ჰქონდა უთუთიას.

სხვა რა უნდა გაგკვირვებოდა, როცა საკუთარ შვილებსა და შვილიშვილებზედაც ბუზღუნებდა, თუმცა არავინ უწყობდა რატომ. ნაშიერები კარგა ბლომად ჰყავდა უთუთიას. მაგრამ მართო სიმრავლეში როდია საქმე. უფროსი შვილი პროფესორი იყო თბილისში, მეორე მწერალი, ერთი კინორეჟისორი. ყველაზე უმცროსი მიწის მუშა იყო — კოლმეურნეობის ბრიგადირი, სოციალისტური შრომის გმირი. უთუთია მასთან ცხოვრობდა. ახლა ბადიშებსა და ბადიშისშვილებს არ იკითხავთ? ორი დოცენტი, სამი ექიმი, ოთხი ინჟინერი, სამი პედაგოგი, შვიდი აგრონომი... ყველას ვინ ჩამოთვლის.

ერთი სიტყვით, ურიგო ნაშიერები არ ჰყოლია უთუთიას. თანაც მამასა და ბაბუას ყურადღებასა და მზრუნველობას როდი აკლებდნენ. უთუთია კი ყველაფერს წყალში ყრიდა მხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ, რომ მოსაწონი ჩიბუხი ვერავინ უყიდა აქამდე. განა ცოტა უყიდეს?! ბარე ოცამდე ეწყობუხრის თავზე, სხვადასხვა ზომის და მოყვანილობისა, მაგრამ მოხუცი ვერც ერთს ვერ შეეგუა, ისევ ძველებურ გლეხკაცურ ყალიონს აბოლებდა.

ძნელად, ძალიან ძნელად მოსანადირებელი გული ჰქონდა უთუთიას, თუმცა მის კაცურ ღირსებებში არავის შეჰქონდა ეჭვი. ყველამ იცოდა რაოდენ ახირებულა ბუზღუნა კაცი საერთოდ.

მაგრამ ერთ დღეს უთუთიას ბუზღუნსაც მოიღო ბოლო.

აი როგორ მოხდა ეს.

იმ ზაფხულს სოფელში შემოვიდა ბრეზენტით გადახურული ხუთი საბარგო მანქანა, რამდენიმე „ვილისი“ და „პობედა“, სავსე სოფლისათვის სრულიად უცნობი ხალხით. არა, ერთი ნაცნობიც აღმოჩნდა შიგ — უთუთიას შვილი, კინორეჟისორი შალვა.

ადვილი წარმოსადგენია მოხუცის სიხარული, როცა სამი წლის უნახავი შვილი ისევ იხილა მშობლიურ ქერქვეშ. მაღალი იყო ეს ჭერი, სტუმართმოყვარე და უთუთიამ კინოექსპედიციის ყველა მონაწილეს აქ მიუჩინა ბინა, ერთიც არ დაანება მეზობლებს. ხალისიანი, მხიარული მსახიობებითა და ფუსფუსა ოპერატორებით აივსო ოდა-სახლი და ფართო ეზო.

ხუმრობა საქმე როდი იყო ამდენი ხალხის სტუმრობა. მაგრამ უთუთიამ ასეთ დროს როდი იცოდა წუწუნი და ბუზღუნა.

ყველაზე საძნელო, მთავარი საქმე მაინც წინ აღმოჩნდა. სრულიად მოულოდნელად უთუთიას მთავარი კონსულტანტობა დააკისრეს და მერე როგორ!.. თურმე კინოექსპედიციას უნდა გადაეღო ამ სოფელში თითქმის ასი წლის წინათ მომხდარი ისტორიული ამბები. და ეს ამბები, ასე თუ ისე, უთუთიაზე უკეთ სხვას ვის უნდა ცოდნოდა...

როცა ეს ამბავი გახმაურდა, მთელი სოფელი ფეხზე დადგა.

რაიკომის მდივანი და რაიადმასკომის თავმჯდომარეც ამოვიდნენ რამდენჯერმე დახმარების თაობაზე.

გასაკეთებელი კი ძალიან ბევრი იყო. უპირველესად საჭირო იყო იმდროინდელი სოფლის აღდგენა მიახლოებით მაინც.

აქეთ უტრიალეს, იქეთ უტრიალეს.

მაგრამ ამოდენა სოფელში ერთი უბანიც ვერ ნახეს ისეთი, ძველისთვის რითიმე რომ მიემგვანებინათ. კინოაპარატის ობიექტივში, ოდა-სახლებს რომ თავი დავანებოთ, ხან სკოლა ხედებოდა, ხან კლუბი, კოლმეურნეობის კანტორა ან სააეადმყოფო, ხანაც სოფლის ულსადგური, გარაჟი, ფერმა...

სხვა გზა არ იყო, ძველი სოფელი სახელდახელოდ უნდა აღედგინათ ერთადერთ თავისუფალ ნაკვეთზე, რომელიც სოფლის ბოლოს იყო გადაჭიმული ტყის პირამდე.

მოზიდეს წნელი. მოიტანეს თივა და წალამი (ისლი უკვე აღარსად იყო) და გზის ორივე მხარეს დადგეს ფაცხები (ცხადია, არც ფაცხა აღმოჩნდა სოფელში, მაგრამ უთუთიასა და მის ტოლებს არ გაჭირვებით ზუსტად აღედგინათ მათთვის ესოდენ ნაცნობი ფარლალა „სასახლეები“, სადაც მათი აკვნები ირწეოდა ოდესღაც).

თითქოს ყველაფერი მზად იყო, რომ ახლა გზისპირას ჩარიგებული ელექტრონისა და რადიოს ბოძები შენიშნეს.

ითათბირეს, ითათბირეს და ბოლოს მთელმა სოფელმა სულგრძელად თქვა უარი ელექტრონსა და რადიოზე, სანამ გადაღება არ დამთავრდებოდა.

ბოძები დათხარეს, მავთულები დაჭრეს, დაახვიეს და შეინახეს.

გადაღების დაწყებას არაფერი აღარ უშლიდა ხელს.

ერთ მშვენიერ დილას უთუთიამ თავისი სტუმრები კიდევაც იცნო და ვერც იცნო.

ფაცხებთან გამოჩნდნენ ჩოხა-ახალღონში გამოწვიპული, ცხენებზე ამხედრებული თავად-აზნაურები თავიანთი ჭანუყრელი მწევრებითა და ქორ-მიმინოებით; ფართო, შრიალა კაბებში გამოწყობილი კნეინები, ექსელბანტიანი ოფიცრები, ყაზახ-რუსები...

მაგრამ სოფელი ხომ უპირველესად

გლეხია! მთელ სოფელს ტანზე გადააცვეს.

ახლა ფაცხებთან გლეხებიც აფუსფუსდნენ ჯვალოს ჩამოკენკილ ტანსაცმელში. იქვე, ტალახიან ეზოებში ირეოდნენ ტიტლიკანა ბავშვები და გოგობიჭები...

უთუთია გაკვირვებული შეჰყურებდა ყოველივე ამას. თავი სიზმარცხადში ეგონა. უმალ როდი ახერხებდა პასუხის გაცემას, როცა ეკითხებოდნენ:

— ეს როგორ იყო?..

— თუ გახსოვთ, მაშინ ეს როგორ იცოდნენ?..

უთუთიაც გონებას ძაბავდა, ბავშვობაში ნახულის უშეცდომოდ აღდგენას ცდილობდა. მის ნათქვამს ყურადღებით უსმენდნენ და ბევრ რამესაც ასწორებდნენ იქვე, ახლებურად ალაგებდნენ...

უთუთია გადაღების დროსაც არ დაივიწყეს. კინოაპარატის წინ დააყენეს ხალხში. დაგლეჯილი ჩოხა ჩააცვეს, ხელში მიიმე კომბალი მისცეს...

შემდეგ კაზაკებმა სასტიკად გაროზგეს თავადის ურჩი გლეხი. (მართლა კი არ გაუროზგავთ ის არტიტი, გლეხს რომ თამაშობდა. მაგრამ როცა ვითომ გასისხლიანებული და ცოცხალ-მკვდარი მიწაზე დააგდეს, ბატონის ცხენის ფეხის წინ, უთუთიას გააყრყოლა).

მაშინ ხალხს გამოეყო ახოვანი გლეხკაცი (ისიც უთუთიას სტუმარი იყო. აკაკის ეძახდნენ. ყველანი განსაკუთრებული მოწიწებითა და პატივსცემით ეპყრობოდნენ). და ამ ახოვანმა გლეხმა ისეთი სიტყვა თქვა, ისეთი, უთუთიას ტანზე პირდაპირ ცეცხლი მოეკიდა. თანდათან მეტი და მეტი მრისხანებით, ბრძოლის წყურვილით ივსებოდა, სხვების მსგავსად ისიც პაერში ატრიალებდა თავის გრძელ ჯოხს და მთელ ხალხთან ერთად ყვიროდა:

— აბა ულა!.. აბა ულა!..

მხოლოდ გვიან საღამოს ბრუნდებოდნენ სახლში. ლამის შუქზე ვახშმობდნენ და წვებოდნენ.

უთუთიაც წვებოდა, მაგრამ სხვებივით უცბადვე როდი ეძინებოდა. მოუსვენრად წრიალებდა ლოგინში, მთელი ღლის განცდილსა და ნახულს იგონებდა.

„ა?! ყველაფერი ასე იყო ვითომ? — ეკითხებოდა თავს. — ხომ არაფერში შევმცდარვარ... არა, ყველაფერი ასე იყო ნამდვილად... ბევრი არც კი მხსოვებია... გზადაგზა მახსენდებოდა, როცა ვუყურებდი... ისე ძაან დაუწერია იმ შამაცხონებულს, ცენარისტია თუ ვილაცა... ყველაფერი ისე აუწერია, როგორც იყო...“

რამდენადაც რწმუნდებოდა ამაში, იმდენად ეკუმშებოდა გული რაღაც გაღვიძებული, ოდესღაც დაამებული და მოულოდნელად ისევ გაღვიძებული, ტკივილისაგან. ისეთი ცოცხალი იყო ეს განცდა, ხანდისხან თავი სხვა ქვეყანაში ეგონა.

და უნდოდა ამდგარიყო, ელექტრონი აენტო, რადიო ჩაერთო. მაგრამ ახსენდებოდა, რომ დროებით ბოძები დათხრილია, რომ არც სინათლეა და არც რადიო მუშაობს...

ასე მოუსვენრად გაატარა ის ღამეები უთუთიამ.

ღლისითაც უფრო გულჩახვეული ჩანდა და უსიტყვო წინანდელთან შეიარებით. სტუმრებთან ნაძალადევად იმჩიარულებდა თავს, სხვანაირად რომ არ ჩამომართვანო პირქუშობა.

შვილისთვის, შალვასათვის კი უნდოდა ეთქვა რაღაც, მაგრამ კარგად არც კი იცოდა რა.

და აი ერთ დილას, როცა მარტო შეეჩეხა ეზოში, უთხრა კიდევ:

— მახარია!.. კიდევ დიდხანს გაგრძელდება ეს ამბავი?

— არა, ორ დღეში მოვრჩებით... რატომ მეკითხები, უთუ-ბაბა?

— სხვანაირად არ იფიქრო... თუნდაც მთელი თვე იყავით... სხვა რამ მაწუხებს, მახარია...

— მაინც?

— დიდი ძალღური ცხოვრება კი გვექონდა, კაცმა რომ თქვას... როგორ უნდა წარმოიდგინოს ახალგაზრდობამ... როცა ვუყურებ, მეც კი მეშინია... ასე მგონია, ვილაცა რაღაცას მართმევს... თანაც არც ელექტრონი, არც რადიო... ერთი კვირა არც გასულა და ყველაფერი ისევ ისე მომენატრა... ხომ გამიგე მახარია...

შალვა მშვიდად და უსიტყვოდ შეპყურებდა მამას, შემდეგ ჭკვიანური თვალები რაღაც სხივოსანი შუქით აენტო:

— მესმის, კარგად მესმის უთუ-ბაბა!.. ასეა, როცა ცხოვრებას შეიტყუბობ!

2. ასე იღიმება მთიერი

— აბა აქეთ!.. აბა აქეთ, გათავდა... აბა აქეთ! — ძახის ჭეგე ჯგერენაია და გრიელ ხელებს ნიჩბებივით ამოძრავებს, მუშტარს ეპატიყება.

ბაზრის შფოთსა და აურზაურში ძნელია რისიმე გაგონება, მაგრამ ჭეგეს ხმა მაინც ისმის. უცნაურად ძლიერი და ომახიანი ხმა აქვს ჭეგეს, ათას ხმაში გამოირჩევა:

— აბა აქეთ!.. კარგი სულუგუნი, კარგი სულუგუნი! — არ ცხრება ჭეგე.

მობაზრენი უნებურად კისერს იბრუნებენ და სახეზე გაკვირვება ესატებათ. ეს რაა, დახლთან დევ-კაცი დგას?... მაშ რატომ ასე პატარებად ჩანან მის გვერდით მდგარი სხვა გამყიდველები?..

გაკვირვებული სახე კარგახანს შესცქერის ჭეგეს ღონიერსა და ძარღვიან ხელებს, ორმტკაველიან დანას ჯაყვა-

სავით რომ ათამაშებს თითებში. მზე-რა უფრო ზევით მიცოცავს და პიტალო კლდესავით გამოკვეთილ, ფართო და მაღალ მკერდს ებჯინება. მართლა კლდე გეგონება, საბერველივით რომ არ აღი-ჩადიოდეს და ასეთ ლომისებურ ბუხუნს არ გამოსცემდეს.

გაკვირვებას ახლა ცნობისმოყვარეობა ცვლის. ყველას აინტერესებს რანაირი თავი ადგია ამ გოლიათურ ტანს. ნელ-ნელა უახლოვდებიან დახლს, კისერს იგრძელებენ და ზევითკენ იჭვრიტებიან.

გაოცებულ სახეებს მშვიდრ, თითქმის ბავშვური ღიმილით გადმოსცქერის სრულიად ახალგაზრდა კაცის სახე. ზმირ, გადაგრაგნილ წარბებს ქვემოთ ციმციმებენ დიდი, სხივიანი ჭროლა თვალები. მზით გარუჯულ ვაჟკაცურ პირისახეს შეჰფენია საამოდ შეღერილი ღინღი. ქერა კულულებიან თავს, რომელიც თითქმის ფარდულის ჭერს მიბჯენია, სვანური თეთრი ქუდი ხატავს.

— აბა ვის გნებავთ!.. სულ ერთი კილო დამოჩა! ერთი! — იძახის ჯეგე და ფარდულში ნახევრად შემომძვრალ მუშტრებს აკვირდება — რომელი აქნება ჩემი სულუგუნის მყიდველია? თან ამდენი გაოცებული მხერით გამოწვეული უხერხულობა რომ დამალოს, მალი-მალ ისწორებს ცალ მხარზე ჩამოცმულ თეთრ ხალათს, რომლის კალთის ბოლოები ქამრის თავთან. გადაუნასკვავს ჯეგეს. რა ჯეგეს ბრალია, თუ მისი ზომის ხალათს არავინ ჰკერავს. სამაგიეროდ სანიტარულ წესს ხომ გულმოდგინედ იცავს.

გაკვირვებულ - გაოცებული სახეები რიგრიგობით ჩნდებიან და ქრებიან. ყველას ავიწყდება იყიდოს სულუგუნე, ერთი კილო სულუგუნი, რომელიც ჯეგეს კიდევ დარჩა.

ჯეგეს კი, ეჩქარება, ძალიან ეჩქარება.

ცოტა საქმე როდრ აქვს თბილის ქალაქში. დედამ თბილი თავშალი დააბარა, მამამ ქურქი და ჩექმები. და-ძმებიც რითიმე უნდა მოიკითხოს. ოთხი დაი და ხუთი ძმა ჰყავს ჯეგეს. ორი ძმა კიდეც ომში დაეღუპა...

თვითონაც უნდა მოირთოს ჯეგე, ისე მოირთოს, როგორც საცოლე ბიჭს ეკადრება. ყველაზე მეტად ფეხსაცმლის ამბავი აწუხებს. რაიონში ვერსად აღმოაჩინა თავის სარგო, ორმოცდაშვილი ნომერი...

ფიქრებში წასულ ჯეგეს ვიღაც სათვალეებიანმა, თეთრწვერა მოხუცმა ამოხელა:

— სადაურია ეგ სულუგუნი ბიძი?

— ასხის ჯოგიდან, ბიძია-ბატონო.

— ჰო, ვიცი... კარგი საძოვრებია იქ... ალბათ ჯვარელი ხარ!

— ცოტა უფრო ზევით ვცხოვრობ...

— კარგი მხარეა... ორჯერ ექსპედიციაც ამიყვანია ჯელობაში... ამიწონე!

ჯეგეს ესიამოვნა, მშობლიური კუთხე, რომ შეუქვს. „ალბათ პროფესორია“, — გაიფიქრა თავისთვის. ისიც გაუხარდა, ხელი რომ გაინთავისუფლა.

უკანასკნელად აღებული ფული გამოტენილ გულისჩიბეში ჩაბლუჯა, ხალათი მოიხსნა, მეზობლებს დაემშვიდობა და ფარდულიდან გავიდა.

...შებინდებამდე ისეტიალა იმ დღეს ქალაქში. პირთამდე გამოტენილი ხურჩინით მხარზე მშვიდრად დააბიჯებდა ქუჩებში თავისი გრძელი, საყენიანი ნაბიჯებით. ნელ-ნელა მიაბიჯებდა და თან მიჰქონდა გამვლელების გაკვირვებული მხერა.

ჯეგე კი, როგორც ეს მთიელ კაცს ჩვევია საერთოდ, არავის არ აქცევდა ყურადღებას, თავის საზრუნავზე ფიქრობდა. კვლავ თავისი სარგო ფეხსაცმლის ძებნაში იყო.

მხოლოდ ორმა კაცმა მიიქცია მისი ყურადღება.

პირველად რუსთაველის ძეგლთან დალანდა ისინი ჭეგემ. სანამ ლენინის მოედანს მიაღწევდა, თვალებიდან არც ერთი არ მოსცილებია. ხან უკან მოპყვებოდნენ ახოვან მთიელს, ხან გვერდით, ხან კიდევ წინ გაუსწრებდნენ...

ერთხელ, კვალის ასაბნევად, ჭეგემ განგებაც შეუხვია ვიწრო ქუჩაში, მაგრამ უცნობები ვერც ამით ჩამოიცილა.

„ვითომ რა უნდათ? — ფიქრობდა ჭეგე. — რას დამდევენ?... ალბათ!.. მაგრამ ჭიბვირებს რომ არ ჰგვანან?... ორივეს შლიაპა ახურავს, ორივე კარგად ჩაცმულია... თუმცა ეს არაფერს ნიშნავს. განა ცოტაა ქვეყანაზე კაცი, სახე ანგელოზის რომ აქვს და სული ოჩო-კოჩისა?..“

— მეგობარო! — მოესმა ბოლოს ჭეგეს მოსახვევთან.

ჭეგე შეჩერდა. შეეძლო სულაც არ მოეხედა, მაგრამ ითაკილა, სიმბდალე არ დამწამონო.

„ჯანიც გავარდეს!.. ჭეგეს არაფრის არ ეშინია... თოხლო კი არ არის, ვაჟკაცია... ორივეს საკადრისად გაუსწორდება, თუ საქმე საქმეზე მიდგა... პირველად უფრო ახალგაზრდას ეცემა. ის მაღალია და ჩაფსკვნილი, ღონიერი ჩანს... მკლავში მოიგდებს და კისერს მოუგრებს... მეორეს, თუ გაჭირდა, წიხლითაც მიწვდება... ნუ ეხუმრებით ჭეგეს წიხლებს... რამდენი მძიმე ლოდი გადაუგორებია ენგურში ერთი წაბიძგებით!“

— ბოდიში, მეგობარო! — მოესმა ჭეგეს სულ ახლოს და იმავ წუთს ორივე უცნობი მის წინ დადგა.

— უკაცრავად, რომ ქუჩაში გაგაჩერთ, მაგრამ სხვანაირად, ვატყობ, არ ხერხდება. — დაიწყო უფრო დაბალმა.

— რაშია საქმე, გენარცვალე! — ჭეგემ ახოვანი მხრები შეარხია და

ფუთიანი ხელები ხურჯინის წინა თვალზე დააწყო მშვიდად.

— თქვენ საიდან ბრძანდებით? — ჰკითხა მაღალმა.

— წალენჯიხის რაიონიდან, გენარცვალე.

— რა გვარი?

— ჭეგე ვარ, ჭგერენაია.

უცნობებს სახეზე ღიმილმა გადაუარა.

ჭეგემ ეს შენიშნა, მაგრამ ნირი არ შეუცვლია. სერიოზული, ოდნავ ნაწყენი სახით მისჩერებოდა თანამოსაუბრეებს.

— ჩვენა ვართ... — დააპირა თავისი ვინაობის გამჟღავნება მაღალმა, მაგრამ მეორემ გააწყვეტინა.

— ჭუმბერ, ეს ძალიან სერიოზული საქმეა... ხომ არ აჯობებდა, სადმე ჩამოემჯდარიყავით... აი, თუნდაც აქვე, რესტორანში. — ახლა ჭეგეს მიუბრუნდა. — რას იტყვით, მეგობარო?

ჭეგეს არაფერი უთქვამს, მაგრამ მისი თვალები უკვე დაუფარავი უნდობლობითა და მტრობით იბღვირებოდა.

— ჰო, მართლა, სულ დაგვაფიწყდა გაგცნობლით. — მაღალმა ჭეგეს ხელი გაუწოდა. — მეტრეველი... ესეც ჩემი მეგობარი, ბიძინა მენაბდე.

ჭეგემ ერთსაც და მქორესაც უხალისოდ ჩამოართვა ხელი. უკვე ეჭვი აღარ ეპარებოდა, რომ არასაიმედო ხალხს ვადაეყარა.

— რას იტყვით, არ შევიდით რესტორანში? — გაიმეორა კითხვა ჭუმბერმა.

— არა, გენარცვალე, საქეიფოდ არ მცალია, — უკმაყოფილოდ მიუგო ჭეგემ. — თუ ლაპარაკი გინდათ, აგერ მელაპარაკეთ... ვინც თქვენ შეგიშინდეთ, იმას რა ვუთხარი მე.

ბიძინამ და ჭუმბერმა ახლა ხმამაღლა გაიცივნეს.

ამ სიცილმა ჯეგე გააბრაზა, მაგრამ ისევ თავის შეკავება არჩია.

— ცდებით, მეგობარო... ცდებით, ამხანაგო ჯეგე. — ჯუმბერმა პიჯაკის გარეთა ჯიბიდან პატარა, ლურჯდინანი წიგნაკი ამოიღო და მთიელს გაუწოდა.

ჯეგემ ისირცხვილა წიგნაკის ჩამორთმევა. ალბათ უნდობლობა შემატყვევსო და უნებურად გაწითლდა.

— ჩვენ ფიზკულტურის კომიტეტიდან ვართ... კალათბურთის სექციიდან, — ჯუმბერმა წიგნაკი ისევ ჯიბეში ჩაიღვა და განაგრძო. — სპორტი თუ გიზიდავთ, ამხანაგო ჯეგე.

— სპორტი? — გაუკვირდა ჯეგეს.

— ჰო, სპორტი... როგორ არა!..

— მაგალითად, სპორტის რა სახე?

— ჩაეძია ბიძინა.

— ლელო მიყვარს, მაგალითად... ყველაზე მეტად ჯირითი... თუ დამჭირდა, ვჭიდაობ კიდეც...

— ჰოდა ჩვენც ასეთი კაცი გვინდა! — თვალეები გაუბრწყინდა მენაბდეს.

— თბილისში გადმოხვალთ? — პირდაპირ ჰკითხა ჯუმბერმა.

— თბილისში?! რას ამბობთ, ჯიმაღეფ!.. თბილისში რა მინდა მეჯოგე კაცს?!.

— ჩვენ კი სხვანაირად ვფიქრობთ, ამხანაგო ჯეგე: — მენაბდემ შლიაპა მოიხადა და ნახევრადგამელოტებულ თავზე ცხვირსახოცი გადაისვა. — ჩვენ დიდ დანაკლისად მივიჩნევდით, რომ სპორტულ სამყაროს დაჰკარგოდა თქვენისთანა ფენომენალური სპორტსმენი... უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, სპორტსმენი პოტენციაში.

ჯეგეს თვალეები საცერისოდენა გაუხდა.

— კარგ ადგილას ვაგაფორმებთ.

— თითქმის მინისტრის ხელფასი გექნება.

— ჯერ სასტუმროში მოეწყობი...

— შემდეგ ბინის საქმეც მოგვარდება, — ცვიოდა დაპირებები.

— გამაგებინეთ, ჯიმაღეფ, რაშია საქმე... ჩემს სახლს ცეცხლი ხომ არ გაჩენია... ჯოგი ხრამში ხომ არ გადაცვინილა, ჯიმაღეფ.

— არა, ჯეგე, არა!.. იმიტომ კი არა!..

— ცოლი გყავს, ჯეგე?

„მერე რა რომ არ მყავს!.. მეყოლება, მალე მეყოლება... იქ, მთებში მელოდება მხვერთი-მხვერთი ცირუ, სახემშენიერი ცირუ... ჯეგე ენაცვალოს ცირუ კვარაცხელიას, მთელი ქვეყნის ქალები ენაცვალოს...“

ასე ფიქრობს ჯეგე, თქმით კი არაფერს ამბობს.

მისი სიჩუმე კი არ მოსწონთ თანამოსაუბრეებს, ამიტომ ისევ და ისევ აყრიან ჯეგეს:

— ღმერთივით იცხოვრებ აქ!..

— კარგი ხელფასი გექნება.

— ბინას მალე მოგცემთ, კარგ ბინას!..

„არც ბინა უნდა ჯეგეს... კარგი ქალაქია თბილისი, მაგრამ ჯეგეს მაინც იქ ურჩევნია, მთებში... იქ, სადაც მისი სახლი დგას ქარაფებზე, სადაც არწივები ჰყვიან, სადაც ღრუბლები დასცურავენ ხელის აწვდენის სიმაღლეზე, სადაც ასე ხშირია ქარიშხალი და ზვავთა ჭახანი, სადაც ისმის ენგურის შფოთიანი გრგვინვა... იქ უფრო ლაღად სუნთქავს ჯეგე, უფრო მხარგამოილად დადის, ნაბიჯიც არ ერევა ვიწრო ბილიკებზე“...

ჯეგე ისევ და ისევ სდუმს, მაგრამ თანამოსაუბრეები უსიტყვოდაც გრძნობენ, გუმანით გრძნობენ ჯეგეს ფიქრთმდინარებას და ისევ იერიშზე გადადიან, ცდილობენ შეუვალი, პიტალო კლდე შეარყიონ, გაბზარონ...

— კარგად ვაგვიგონე ჯეგე. — არ ეშვება ჯუმბერი. — შენ დღეს არავინ გიცნობს... ერთი მეჯოგე ბიჭი ხარ, სუ-

ლუგუნის გამყიდველი... სულ ერთი წელი და შენი სახელი მთელ ქვეყანას მოეფინება... საამაყო, სახელგანთქმული კაცი გახდები... იქნება დეპეშების გზავნა მოსკოვიდან: „რეაქტიული თვითმფრინავით გადმოაფრინეთ ჯეგე ჯგერენაია... შეგვყავს ნაკრებში, ვაგზაჟით მსოფლიო პირველობის გათამაშებაზე“... მაშ!.. შენ ივლი პარიზისა და ლონდონის, რომისა და სტოკჰოლმის ქუჩებში... ჯეგე, ჯეგე, სად იყურები?... არ გესმის, რასაც გელაპარაკები?... ..

არა, ჯეგეს არ ესმის, ნამდვილად არ ესმის.

იგი დგას დინჯად დაფიქრებული, როგორც ღრუბლებით შუბლშებურული მყინვარი. დიდი ქალაქის ხმაური და გნიასი ხელს ვერ უშლის ფიქრებით ისევ მშობლიურ მთებში იყოს.

— არა, ჯიმაღეფ!.. თქვენ, თქვენი საქმე გაქვთ, მე, ჩემი. — გადაჭრით ამბობს ჯეგე და მის სახეს ეფინება რალაც უცნაური, ჩახჩახა ღიმილი.

განა ძნელი მისახვედრია, თუ ვის ეკუთვნოდა ეს ღიმილი?

ცხადია, ისევ და ისევ მშობლიურ მთებს, მის კალთებზე შეფენილ ჯოგს, ქარაფებზე წამომდგარ სახლს, შრომაში გათეთრებულ დედასა და მამას, ჯანმავარ ძმებსა და დებს, სახემშვენიერ ცირტუს...

ასე იღიმება მთიელი, როცა მშობლიურ მთებზე ფიქრობს.

3. მამა და შვილი

გამოიღვიძა თუ არა, ბიკენტი ბახტაძეს პირველად ის მოაგონდა, რომ წუხელის ნასევამი მოვიდა სახლში; შემდეგ კი ის, რომ ცოლი დიდხანს ებუზღუნებოდა. მერედა რაზე?... ჰო, იმაზე, რომ ტუკუიამ (ასე ეძახდნენ შინაურობაში ვასასი და ბიკენტი თა-

ვიანთ ერთადერთ შვილს ტარიელს) უკანასკნელ დროს სწავლაზე გული აიცრუა, დღიურები სულ სამიანებით აქვს აჭრელებული, მას კი, ბიკენტის, ამის დარდი არა აქვს.

გაახსენდა ყველაფერი ეს ბიკენტისა და რომ თავისი დანაშაული ერთბაშად გამოესწორებინა, კვირა დილა პირდაპირ საქმით დაიწყო.

ხელ-პირი დაიბანა თუ არა, პიჯამოთი სამუშაო ოთახში გავიდა, ტუკუია იხმო და დღიური მოატანინა.

კარგა ხანს შლიდა ბიკენტი დღიურს და თან თავს უკმაყოფილოდ აქნევდა: — მდაა!

ტუკუიას დაცდილი ჰქონდა, რომ ამით მამა ჩვეულებრივ უკიდურეს უკმაყოფილებას გამოხატავდა.

— მდააა! — ისევ გააგრძელა ბიკენტი და მაგიდის მოპირდაპირე მხარეს მჯდომ შვილს შეხედა.

ტუკუიამ თვალები ააფაფხურა და შემდეგ თავი უხერხულად ჩაქინდრა.

ნაკლებ გასაჭირში არც ბიკენტი იყო. არ იცოდა საიდან და როგორ დაეწყო თავისი სენტენცია. ერთხანს ისევ ჩუმად იჯდა, სერიოზული, რამდენადმე მწყრალი სახით შეჰყურებდა ბიქს. მაგრამ რა კი ვერაფერი მოისაზრა, ისევ დღიური გადაშალა.

— ქართული ლიტერატურა... — დაიწყო ბოლოს ბიკენტი. — სამიანი... არ ვარგა, შვილო, არაფრით არ ვარგა!.. ქართული ლიტერატურა! — ბიკენტიმ საჩვენებელი თითი პათეტურად ასწია. — აბა დაუფიქრდი?! რამდენ რამეს გვეუბნება ეს ორი სიტყვა, რამდენ დიდებულ მწერალს ითავსებს... რუსთაველი, ბარათაშვილი, ვაჟა-ფშაველა, აკაკი წერეთელი, სულმნათი ილია... გალაქტიონი... გურამიშვილი...

ბიკენტიმ ახლა იგრძნო, რომ გურამიშვილი ცოტა მოგვიანებით მო-

იხსენია, მაგრამ უმალ კმაყოფილების ღიმილმა გაუნათა სახე.

— რად ღირს მარტო ეს სიტყვები: „ისმინე სწავლის მიქებნელო, მიყევ დავითის მცნებასა, ჯერ ტკბილი... ჯერ მწარე ჭამე; კვლავ ტკბილი, თუ ეძებ! გემოვნებასა“... ხვითო სიტყვებია, ხომ ხედავ!..

ბიკენტიმ კმაყოფილება იგრძნო, რომ საუბრის დასაწყებად ასეთი კარგი გასაღები იპოვნა.

— შენ კი, ყმაწვილო, — ბიკენტი წინ გადაიხარა და ხელი შეიღს მხარზე წაუთათუნა, მაგრამ მორბილება ნაადრევად მიიჩნია და ისევ წინანდელი იერი მიიღო. — სამი... ვერაფერი შეიღია სამიანი მშობლიურ ლიტერატურაში... მშობლიური ენა, ეს დედის ენაა, დედის ენა კი ადამიანისათვის ყველაფერია... მაშ!...

ბიკენტის კიდევ უნდოდა გაეგრძელებინა ლიტერატურაზე საუბარი, მაგრამ უცებ ენას კბილი დააჭირა. გაახსენდა, რომ ტუკუიას სხვა საგნებშიც სამიანები ჰქონდა და სალაპარაკო შემოინახა.

— არითმეტიკა... სამიანი არითმეტიკაშიც... არც ეს ვარგა არაფრად!.. ჩვენ დღეს მათემატიკის, ატომისა და კიბერნეტიკის ხანაში ვცხოვრობთ (ბიკენტის გაუკვირდა. ეს სიტყვა საიდან მომავონდა ამ დილითო).. ჩვენს დროში მათემატიკის გარეშე ფეხსაც ვერ გადაადგამს სწორად კაცი... შენ კი მათემატიკაშიც სამიანი გწლიჭეს...

— სულ პატარა შემეშალა! — სცადა თავის გამართლება ტუკუიამ.

— არ გამავონო, არ გამავონო! — ხელები გაასავსავა ბიკენტიმ. — „პატარა შემეშალა“... ღმერთო მომკალი ვიღაცამ!... იცი შენ, ყმაწვილო, რას ნიშნავს პატარა შეცდომა მათემატიკაში?... ეს მთელი, ასე ვთქვათ, გაუგებრობისა და არეულობის საწინ-

დარია... სულ პატარა, უმნიშვნელო შეცდომა გაანგარიშებაში და დედამიწიდან აშვებული რაკეტა მთვარის ნაცვლად, შეიძლება, მარსზე აღმოჩნდეს...

— აუშვეს თუ?! — წამოიწია ტუკუიამ...

— არა, ჯერ არა, მარა მალე აუშვებენ... დედამიწის თანამგზავრი ხომ უკვე აუშვეს საბჭოთა მეცნიერებმა... პლანეტთაშორისო რაკეტებსაც აუშვებენ. აი, ნახავ! მათემატიკოსები ალბათ უკვე ადგენენ გაანგარიშებებს... აი, ხომ ხედავ, რამოდენა საქმეა მათემატიკა... შენ კი არაფრად აგდებ... არ ვარგა ასე, ტუკუ, არა!..

ტუკუიამ ვერ გაუძლო მამის თვალებს და ისევ დახარა თავი. ბიკენტიმ მას სახეზე მაინც შენიშნა დამცინავი ღიმილის მსგავსი.

„რას იჭყანება ეს ცულლუტი?... ალბათ დამაჯერებლად ვერ ვლაპარაკობ“.

ბიკენტიმ უფრო გაყინული სახე მიიღო და დღიური გადაშალა.

— ისევ სამიანი!.. და მერე რაში?!.. გეოგრაფიაში... ტუკუ, ეს რა გიქნია! გეოგრაფია ეს ხომ მეცნიერების თვალისა... შენ კი ცალი თვალი დაგიხუჭავს და ცალით და უყურებ ქვეყნიერებას... ასე, დაიბნევი, ჩემო კარგო, შორს ვერ წახვალ... ჩვენს დროში გეოგრაფიის ცოდნა... ჩვენს დროში გეოგრაფია წყალივით უნდა იცოდე... რატომ არ მკითხავ?... აი, შენ ჯერ თორმეტისაც არა ხარ და პირველ მოცეკვავეს გეძახიან სკოლაში... გაივლის წლები, შეხვალ ინსტიტუტში... ერთ დღეს, ვნახოთ და თავი გიტკუცეს სადმე ფესტივალზე, ამერიკაში ან ავსტრალიაში... რას იზამ მაშინ, „გრუზიაში“ რომ ჩაჯდები... კითხვასა და ღიჯინს ხომ ვერ დოუწყებ სხვას: ეს რომელი ქვეყანაა?... სად მივცურავთ?... საით არის აღმოსავლეთი,

საით დასავლეთი?... ხომ მოგვეჭრა თავი!...

— მანამდე ქე ვისწავლი... მთლად ასე არაა საქმე... ხომ გაგიგონია, სწავლა სიბერემდეო. — ტუკუიამ რაღაც გამომწვევად გაუღიმა მამას.

— არა!.. ცდები, ცდები, ამხანაგო ტუკუ... სწავლა თავიდანვე უნდა... ფუნდამენტი უნდა ჩაყარო თავიდან, რომ ცოდნა ესკავატორივით მაგრად იდგეს ზედ. აბა!..

ბიკენტი თანდათან იხიბლებოდა თავისი მჭევრმეტყველებით, სახე უფრო და უფრო ებადრებოდა უნებურად.

— ერთი სიტყვით, კარგად უნდა ისწავლო, შვილო... ეს არის და ეს!.. მეტი რა უნდა გითხრა! — დაასკვნა ბიკენტი და სკამზე გაიწვართა.

ტუკუმ აუდენცია დამთავრებულად ჩათვალა, ღიმილით თავის დღიურს ხელი დაავლო და ოთახიდან გავიდა.

ბიკენტი კმაყოფილი დარჩა საუბრით. უკვე ეჭვი არ ეპარებოდა, რომ მისი შეგონება გაჭრიდა და ამიერიდან ტუკუია მხოლოდ ხუთიანებს შემოაფრენდა სახლში. ამის გაფიქრება და თვითონ ბიკენტის ფიქრებს გამოესხა ფრთები. იგი ნათლად, თითქოს ცხადად ხედავდა შვილის ბედნიერ მომავალს. „არა, ნამდვილად კარგი ბიჭი მყავს... რა ვუყვით, რომ სამიანებს ღებულობს... სამაგიეროდ ნიჭიერი ქეა...“

კარის კრიალი შემოესმა.

თვალი გაახილა. მის წინ ტუკუია იდგა ეშმაკურად მოღიმარი. ბიკენტის გაახსენდა ის ღიმილი, ბიჭს რომ პირველად შენიშნა, მაგრამ ვერ ახსნა რას გამოხატავდა ეს ღიმილი: უბრალო ბავშვურ კმაყოფილებას, თუ რაიმე ცუდლუტობას.

— მამა, ერთი შეკითხვა თუ შეიძლება?

— გისმენ, შვილო.

— სწავლა პატარასაც და დიდსაც ხომ ერთნაირად მოეთხოვება?

— რად შეკითხები ტუკუ? — შეცბა ბიკენტი. — ცხადია, რომ ერთნაირად მოეთხოვება.

— საინჟინრო ინსტიტუტის სტუდენტმა რომ ჩემსავით სამიანები მიიღოს...

— ნუ გამაგიჟე, ტუკუ!.. რა შუაშია საინჟინრო ინსტიტუტი!..

— არა, ისე. — გაიცინა ბიჭმა.

— ჰო! — თუმცა ბიკენტიმ არ იცოდა რატომ თქვა ეს „ჰო“.

ტუკუია ახლა გამომცდელი თვალთ შეჭყურებდა მამას, დაახლოებით ისე, როგორც რამდენიმე წუთით ადრე თვითონ ბიკენტი შვილს.

— ჰოდა არის ერთი კაცი; — მშვიდად წარმოთქვა ტუკუიამ. — დაუსწრებელი ინსტიტუტის სტუდენტი, რომელსაც ჩემსავით რამდენიმე სამიანი უწერია მატრიკულში...

— აჰ! — თვალები გადმოკარკლა ბიკენტი. — რისი მატრიკული... სად ნახე შე შეჩვენებულო!.. ქვესკნელში დავმალე მეგონა და შენ სად მიაკვლიე?!

— მივაკვლიე კი და! — ნიშნის მოგებით მიუგო ტუკუიამ.

— იცი, მამას ჭირიმე, რას გეტყვი? — უცბად მოლბა ბიკენტი. — არსად გააცხადო ეს ამბავი... თანაც, — უცბად ისევე ხმას აუმაღლა. — უნდა გახსოვდეს, რომ მე შენსავით არავინ გადამყოლია... უბრალო მუშა ვიყავი... შემდეგ მუშფაკში ვიჯახირე და დღეს ინტელიგენტს მეძახიან... გახსოვდეს ეს შენ ტუკუ... თანაც ჩემს წლებში არც ისე ადვილია სწავლა... ისიც გახსოვდეს, რომ უფრო მეტად ხუთიანები და ოთხიანები მყავს. შენ მაინც გაჯობებ... აი ნახავ!..

— ვნახოთ! — მიიღო გამოწვევა ტუტუიამ.

— დღეიდან მატრიკულში ოთხიანზე ნაკლები თუ მინახო, მამას, ნულარ დამიძახებ... ოღონდ...

— გასაგებია, გასაგები, — გააწყვეტინა ტუტუიამ. — არც მე ვჭამ სირცხვილს.

— შევთანხმდეთ ამაზე?

— შევთანხმდეთ!

მამა-შვილმა სიცილით ჩამოართვეს ხელი ერთმანეთს და სასადილო ოთახში გავიდნენ.

ღიასახლისი ორივეს საუზმეზე იწვევდა.

4. ი ა

მთავრობის კომისია სახლს იბარებდა.

ახალი, ოთხსართულიანი, მთელ კვარტალზე გადაჭიმული სახლის ყველა ბინა დაიარეს. ათი წყვილი გამოცდილი თვალი გულდასმით ზვერავდა ყოველ კუნჭულს, ამოწმებდა პარკეტის დაგებულობას, კარ-ფანჯრების გამართულობას... სამზარეულოებსა და სააბაზანოებში წყლის ონკანებსა და მოწყობილობებს დიდხანს უტრიალებდნენ, ცენტრალური გათბობის ბატარიებს უკირკიტებდნენ, სადმე წყალი ხომ არ მოჟონავსო...

ბევრი ამოწმეს, ფეხზე ჩამოწყდნენ, მოიქანცნენ, მაგრამ ხელმოსაკიდი ვერაფერი ნახეს.

— ახლა ეზოში ჩავიდეთ. ვნახოთ როგორ გამოიყურება, — თქვა ბოლოს ქალაქის საბჭოს თავმჯდომარემ, თავის ასაკთან შედარებით ნაადრევად გაჭალარავებულმა კაცმა.

მთავარმა ინჟინერმა რალაცის თქმა დააპირა, მაგრამ სანამ დერეფანში შეჯგუფულ კომისიის წევრებს გვერდს შეუვლიდა, თავმჯდომარე უკვე კიბეზე დაეშვა.

სხვებიც უკან მიჰყვნენ.

— ეს რალაა, ამხანაგო დიმიტრი? — შემოესმა მთავარ ინჟინერს, როგორც კი ეზოში გასასვლელ კარს მიადგა.

თავმჯდომარემ ხელი შუაგულ ეზოში მდგარ ფიცრულისაკენ გაიშვირა.

გინახავთ, ალბათ, ასეთი ფიცრულები. ყველგან, სადაც კი ახალი სახლის მშენებლობას დააპირებენ, ჯერ ასეთი ფიცრულები ჩნდება. ჩვეულებრივ ეს არის მშენებელთა თავისებური შტაბი. მთავრდება სახლის აგება და ჰქრება ფიცრულიც.

ამჯერად კი ფიცრული ისევ იდგა. თავისთავად როდი იყო დასაწყენი, სადმე, გარეუბანში, პატარა ეზოსაც კი დაამშვენებდა, მაგრამ ახლადამთავრებული სახლის უზარმაზარი, თეთრად მოქათქათე კორპუსის ფონზე მართლაც რომ ზედმეტად და სასაცილოდ გამოიყურებოდა ჯუჯა ფიცრული. თანაც მის ფანჯარაში გამოჩრილი ღუმელის მილიდან ბოლქვ-ბოლქვად ამომავალი კვამლი თითქოს გამომწვევად ეფუტებოდა თვალეზში გოლიათი, მაგრამ ჯერ კიდევ ჩაუსახლებელი სახლის მოელვარე ფანჯრებს.

— რატომ აქამდე არ აგილიათ? — იკითხა ისევ ქალქის საბჭოს თავმჯდომარემ.

— მე უკვე მოგახსენეთ წუხელ, კომისიის სხდომაზე, როცა ბინებს ვანაწილებდით... ალბათ გახსოვთ მოქალაქე ტოროტაძის განცხადება, — მიუგო მთავარმა ინჟინერმა.

— არ მაგონდება რალაც.

— არც არის გასაკვირი. ყველანი ისე სამინლად ვიყავით გადაღლილნი, — ჩაუბრუნა ვილაცამ.

— უარი უთხარი? — იკითხა პარტიის საქალაქო კომიტეტის მდივანმა, კომისიის ერთ-ერთმა წევრმა.

— არა, საკითხი ჯერჯერობით ღიად დავტოვეთ.

— რა მოტივით?

— რიგით ჯერ არ უწევთ. არც თუ ისე დიდხანია ჩვენს ქალაქში ცხოვრობენ.

— რა ხალხია?

— ქმარი კალატოზია, ცოლი ამწეზე მუშაობს... აქ გაიცნეს ერთმანეთი. თანაც, რა კი ორივე აქვე მუშაობდა, დროებით საცხოვრებლად ეს ფიცრული გვთხოვეს... ჩვენც დაუთმეთ, რაც შეიძლებოდა მოვუწყეთ და გავუღამაზეთ... შევლებეთ კიდევ.

— წავიდეთ ვნახოთ ბარემ, — თქვა ქალაქკომის მდივანმა.

კომისიის წევრები ფიცრულს მიადგნენ.

კარზე მთავარმა ინჟინერმა დააკაკუნა.

გამოიხედა შავგვრემანმა, ჩათქვირებულიმა ახალგაზრდა ქალმა.

— მობრძანდით! — ქალმა კარი ფართოდ გააღო.

ვიწრო კარში თავმჯდომარე გვერდულად შევიდა და ზედ ზღურბლთან გაჩერდა, რადგან მეტი გასაქანი აღარ იყო. პირდაპირ, კედელთან, პატარა მაგიდა იდგა: ხელმარცხნივ — უბრალო რკინის საწოლი ქვეშაგებით; მარჯვნივ ფანჯარასთან კი თუნუქის მომცრო ლუმელი. შუაგულიც, ალბათ, რაღაცას დაეკავებინა, რადგან ქალი რამდენადმე შებოჭილად იდგა შემოსულის პირისპირ.

— ტოროტაძე თქვენ ბრძანდებით?

უეცრად, თითქოს პასუხად, გაისმა პატარა ბავშვის ტირილი.

ყველას უნებური ღიმილი შეახკდა პირზე.

ქალს პასუხის მიცემა გადაავიწყდა: მიბრუნდა და აკვანს დაუწყო რწევა.

ჩვილი მაინც არ ცხრებოდა.

მაშინ დედამ აკვნის სახელურზე გადაფენილი ტულის ნაჭერი გადასწია.

და თავმჯდომარემ, აკვანზე დახრილ დედის მხრებს ზემოდან, დაინახა მთვარესავით გაბადრული პატარა, მოცინარე სახე.

თავმჯდომარემ კართან შეჩუქებულ თანამგზავრებს გადახედა:

— სივიწროვეა, მაგრამ ოჯახი მაინც არის. — შემდეგ ისევ ქალს მიუბრუნდა — რა ჰქვია თქვენს პატარას?

— ია!

— კარგი სახელია... შესაფერი. — უცებ ხელი მაკენტოეის ჯიბეზე გაიკრა და კრიალა ქალაღში გახვეული შოკოლადი ამოაძვრინა.

— ეს ჩვენგან... უფრო სწორად, ჩემი პატარა ბიჭისაგან იას. — შოკოლადი აკვნის კიდეზე ჩამოდვა.

— გმადლობთ, გმადლობთ... რა საჭიროა! — შეიშმუშნა ქალი.

— არა, აიღეთ, აიღეთ... თუმც საამისო კბილები ჯერ არ ექნება იას, მაგრამ სხვა მოსაკითხი ამჯერად არ გაგვაჩნია.

თავმჯდომარე ღიმილით დასცქეროდა პატარას, რომელიც ახლა აღარ ტიროდა და არტახებიდან განთავისუფლებული ციციქნა ხელებით დედას კალთაზე ეპოტინებოდა.

„ია... ია...“ — იმეორებდა გულში თავმჯდომარე. და თვითონაც არ იცის რატომ, გაახსენდა ნაზი, ცისფერთვალება ია, მოაგონდა ხშირი, დაბურული ტყის პირი. შეიძლება იმიტომ, რომ ია პირველად იქ ჩნდება.

გაზაფხულს ყველაზე ადრე ტყის პირას ამართული ახოვანი ხეების ძირში იგრძნობ... ტოტებში გაღობილი ჭირხლის მძივები კისრისტეხით მოხტუნავენ და ჯერ კიდევ გაუმდნარ, გამჭვირვალე თოვლში ცვივიან. დიდი დღე აღარა აქვს ასეთ თოვლს, მით უმეტეს, როცა იქვე ხის ძირას, თოვლის თეთრი ყელსაბურიდან კისერი

ამოუყვია იას, თავისი ლურჯი, სასხასა თვალებით ხარბად რომ შესცინის გაზაფხულის მზის პირველ სხივებს...

ეს პატარაც, აკვანში რომ წევს, იმ იასა ჰგავს, უზარმაზარი ხის ძირას ამოსულს, სიცოცხლისა და გაზაფხულის მარადიული განახლების მახარობელს.

განა შეიძლებოდა ამ სათუთი არსების დანახვა იქ, პაპიროსის კვამლით სავსე კაბინეტში, ქაღალდების გროვაში?...

თავმჯდომარეს არაფერი უთქვამს, დიასახლისს თავი დაუყრა, პატარას კი-

დედ ერთხელ გაუღიმა და ფიცრულიდან გავიდა.

სამუშაო საათები დამთავრებული იყო, მაგრამ ქალაქომის მდივნის წინადადებით პირდაპირ ქალაქის საბჭოში წავიდნენ.

და ახლად აგებული საცხოვრებელი სახლის მეორე სართულის სქემაში, ერთ-ერთი ოროთახიანი ბინის აღმნიშვნელ კვადრატში წითელი ფანქრით გაჩნდა წარწერა: „ტოროტაძის ბინა“; უფრო ქვევით კი, ლურჯი ფანქრით, კიდევ ერთი სიტყვა, ძალიან პატარა და ნაცნობი სიტყვა — „ია“.

სამშობლოვ, ჩემო!

გვითხულობ გაზეთს ცის და მიწის ღიმილით გამთბარს,
სტრიქონებს თითქოს საზეიმო შუქი დანათის,
გაზაფხულია, მეგობრებო, ჩვენ რომ გვიყვარდა,
ვარდ-ყვავილებში ჩაძირულა დედაქალაქი.

ქუჩებს, ხეივნებს ალტაცების ხმები მოედვა,
მოდიან რწმენით,

სიხარულით,

ხვალის იმედით,

აგერ რიგებმა ჩაუარეს წითელ მოედანს,
მაზოლეუმთან დინჯად დგანან თავდახრილები.

...არის ფუსფუსი,

ყრიამული,

ლხინი საერთო,

ხალხის ძახილი ცის თაღს სწვდება და ახმიანებს,
ადამიანებს შნოს რა მისცემს უერთმანეთოდ —
ამ გულღალოცვილ ადამიანებს!

მაგრამ ეს ჩრდილი რად დაეცა გაზეთს შუქიანს,
სტრიქონებს შორის გაწოლილი გულის სადარდოდ,
სიცოცხლისათვის ქვეყნად საფრთხე ვის შეუქმნია,
ვინ ბედავს, სიკვდილს გზა მისცეს ფართო!

განა არ გვეყო მსხვერპლი, ცრემლი,

რბევა-თარეში,

(ცხოვრებამ ბევრჯერ ცეცხლიანი გზებით გვატარა),

ვინ ბედავს ასეთ სიმშვიდეში

ამ სიწყნარეში

ომზე ლაპარაკს?

სამშობლოვ ჩემო, დე, იხარონ შენმა ბალებმა,
შენმა ვარდებმა გაიხარონ ქვეყნად მარადუამს,

შენი შვილობა ყველას მისთვის გვეამაყება,
ხალხთა მშვიდობის დგახარ დარაჯად.

საადრო ცაზე შენ მშვიდობის ხელი აღმართე,
რომ მსოფლიოში წამებული არსად კვნესოდეს,
რომ სტრიქონებშიც მზის ღიმილმა შემოგვანათოს
და გაზაფხულის სუნთქვა გვესმოდეს!

ციცინათელა

ერთი პატარა მანანა
ხან გაიცინებს, ხან არა...

მეც ერთი ციცინათელა
მიცინის ჩუმად და ნელა,
ხან კი გაქრება;
უმისოდ
ვწივობ, რა გამაძლებინებს,
ვეძახი, დიდხანს ვეძახი,
ვერაფერს გავაგებინებ.

... და სულშიც ჩამობნელდება,
დღე მითენდება წვალეებით,
მიზეზი მაინც ვიცოდე
მე მისი ფერიცვალეების...

მაგრამ უეცრად ნათდება,
თითქოს ცამ გახსნა ცხრა კარი,
ღიმილით გამომიშუქებს
ჩემი ოცნების ლამპარი,

რამდენჯერ გამახალისა,
რამდენჯერ ცრემლით დამნამა,
ხან მეფერება,
ხან მრისხავს,
ხან მიცინის და ხან არა.

ხან ჩამიმწარებს ოცნებას,
ხან გამიღვიძებს იმედებს,
რა იქნებოდა, ნეტავი
სულ მუდამ იციმციმებდეს
ერთი პატარა მანანა...

ახალგაზრდობა

ჩვენ ქარიშხალი გვიდგას გულებად
ჩვენ არწივების ვართ ნაშიერი.
და ცაზე, მთვარეც არ მეგულება
მკლავი არ მიწვდეს კომკავშირელის.
ჩვენ შევუტეთ დამწვარ ყამირებს
და მაინც დალა აღარ გვატყვია,
ჩვენ მყინვარწვერსაც ავაყვავილებთ
თუ მოგვიწოდა ჩვენმა პარტიამ.
ვართ მამულივით მარად მზიანი,
დაუდეგარი, დაუგრეხელი,
ვართ თბილისივით ლაზათიანი
და მოსკოვივით გაუტეხელი.
...დაღვრილი ოფლის გადასარჩენად
ყამირზე ბრძოლა ისევ იწყება,
ისევ სჭირდება ჩვენი მარჯვენა
გული

— შრომაში თავდავიწყება.
ვიციტ სიცხესთან ბრძოლა ძნელია,
მაგრამ გულს ვაქცევთ ქვად და
გრანიტად,
რადგან ვჭირდებით, რადგან გველიან
ყველა სიძნელეს მკერდით გავიტანთ,
ახალგაზრდობა! — ეს ხომ კვესია
და ნაპერწკალი ყველა ხანძარის,
ჩვენ ხომ არც მაშინ დაგვიკენესია,
როცა ძველი დრო მკერდით დავძარიტ.
ჩვენც ოქტომბრამდე ბრძოლიტ
მივედით,
ჩვენც ვითვლებოდით მებრძოლ
კაცებად,
ახალგაზრდობა! — არის იმედი
სუნთქვა,
სიცოცხლე,
და აღტაცება!

ღ ა ხ ტ ი

სკოლაშიც, გზაშიც მხედებოდი მკაცრად,
თითქოს ვერც გრძნობდი ჩემს გულის ფეთქვას,
ისე კი, ჩვენში რომა სთქვას კაცმა,
კარგად იცოდი, რაც უნდა მეთქვა.

კარგად იცოდი, თუმც იყავ ბავშვი,
რომ შენი სახე გულს ხატად მედგა,
შენ ღიმილს მხოლოდ მესროდი მაშინ,
როცა ვუტყვედი მომხვედურებს შედგრად.

ვეღარ უძლებდა ეს გული ღელვას,
როცა ვხედავდი შენს სათნო ღიმილს,
ვიღას ახსოვდა ქამრების ელვა,
ან აგლეჯილი ხალათის ღილი.

სიყვარულით და ოცნებით სავსე
ვერც კი ვამჩნევდი ჩემს ირგვლივ სწორებს,
და როცა შენსკენ ვისროდი მზერას,
ქამარიც მაშინ მხვედებოდა სწორედ.

„სჯობს საყვარელსა უჩვენო“... და მეც
თავს არ ვზოგავდი შენს ახლო მყოფი,
შემდეგ ცხელ წვივზე მე მთელი ღამე
ვისვამდი ხელს და ვდგებოდი ოხვრით.

ასე ვავიდა ბავშვობის ხანა,
ხანა ყველაზე კარგი და სათნო,
დღეს წრეში ქამრით სულ სხვები დგანან,
მე უკვე თმაში ქალარა შათოვს.

მაგრამ გულს ჩარჩა ბავშვობის წლები
სკოლა,

ლახტი

და ხალათის ღილი,
ბავშვებთან წრეში ისევ ჩავდგები,
თუ კვლავ მაღირსებ იმ ნანატრ ღიმილს.

მავზოლეუმი

მიდის ნაკადი ხალხისა და
მივყვები ნელა, —
დიდ აკლდამასთან
სიყვარულით მიგვაქვს ყვავილნი, —
რომ დაუტკნობელ გვირგვინებით შევამკოთ ყველამ
მავზოლეუმი.

ლენინ-სტალინის.

რა სიწყნარეა!

უკვდავების ამ დიდ სადგურში,
რალაც დუმილი
მეგზურივით თითქოს შემყვება...

რამდენი განცდა სიყვარულის,
გროვდება გულში
და მაინც ვგრძნობ რომ
ძნელი არის ბაგის შერხევა.

ყველას სწადია;

წრფელი ძილი მათ არ გაუტყდეთ,
ო, ამ გრიგალებს
მოსვენება ახლა ენებათ.

სძინავთ და დიდი უკვდავება

სასთუმლად უდევთ, —

თუ კი დასჭირდათ,
კვლავ ქარიშხლად გაელვძიებათ.

მიდის ნაკადი ხალხისა და

მივყვები ნელა,

მივყვები ნელა

და სიჩუმე კვლავ მეფობს წესად.

მზერა თქვენკენ მაქვს:

ლენინ!

სტალინ!

რომ ჩემი გრძნობა

თქვენო თვალების ბრწყინვალეობით
განათდეს ლექსად.

ცისარტყელას ბილიკით

ვინ არ იცის ბროლის ციხე
როგორ ცამდის მაღალია.

ხალხური.

გავოცებულვარ ძალიან
ქვეყანა როგორ აშენდა,
რამ მისცა შუქი უქრობი
ვარსკვლავებს მოკაშკაშეთა!
ასე რამ გაასურნელა
ია, ვარდი და სოსანი,
არვინ და არრა დატოვა
შვენებით შეუმოსავი!
გაჩარხულია ყოველი,
ყალიბში გამოყვანილი,
ყველაფერს თავის ეშხი აქვს,
თავის შნო თავის მარილი.
შეც ამ რიგსა და წესზე ვარ.
გულში არ მიდევს ლალატი.
მე ბევრი არა მინდა რა, —
ვარდით ავივსო კალათი:
ბროლის კოშკისკენ წავიდე
მე ცისარტყელას ბილიკით,
პირაქეთ ია ეთესოს,
ვარდი ყვაოდეს პირიქით;
გაილოს კოშკის კარები,
ჩემი პირიმზე ვიხილო,
ლაქვარდის კაბით შევმოსო,
ლილად დავუბა ლიდილო.
და მისმა სუფთა ღიმილმა
თუ გული დამიხალასა,
როგორც ფუტკარი ნექტარსა,
მოვკრეფ მშვენების ლალასა.

შ ვ ი ღ ი

მოთხრობა

მეორე დღეა ალი ნავსადგურში დუ-
ზაზე მდგარ გემს თვალს არ აშორებს.
ყოველ ყუთს, ყოველ ტყვიამფრქვევს,
ყოველ ზარბაზანს იხსომებს, ან სხვე-
ბისათვის შეუმჩნევლად იწერს. გემი
კი იტვირთება და იტვირთება, თითქოს
უფსკრული იყოს, ავსებას საშველი არ
დაადგა. როგორ იტევს ამდენ იარაღსა
და სურსათ-სანოვაგეს?

ალის ხელთ გრძელტარიანი ცოცხი
და ნავის ასაღები ნიჩაბი უჭირავს,
თავის მოვალეობას გულმოდგინედ ას-
რულებს. ექვს ვინ აიღებს? ან რად უნ-
და აიღონ ექვი? ვის რაში მოეპრიანე-
ბა უნდობლობა გამოიჩინოს ხანდაზმუ-
ლი ალისადმი, რომელიც დაღლილობი-
საგან ხშირად ცოცხის ტარს ეყრდნო-
ბა, ან ჩრდილს შეაფარებს თავს და
ხანმოკლედ წაიმუხლებს.

აი, რა არის პარტიული მოვალეო-
ბა... დაზგა მიატოვებინეს. ისეთი ხელი
ჰქონდა, ლითონს სანთელივით ძერწავ-
და. პარტიულ კომიტეტში უთხრეს, —
ნავსადგურში გვჭირდებიო, ისიც უსი-
ტყვოდ დამორჩილდა, მეორე წელია აქ
არის, მტრის თვალის ასახვევად ისე
დადის, თითქოს წელს ძლივს დაათ-
რევს, თითქოს ფეხები აღარ ემორჩი-
ლება, წვერი მოუშვა, რომ მოხუცის
გამომეტყველება ჰქონოდა.

ნავსადგურში ბევრი რამ ხდება მნი-
შვნელოვანი. თურქები და გერმანელე-

ბი გაიქცნენ, ახლა ინგლისელები გაბა-
ტონდნენ... წყეულები, არაფერს იშუ-
რებენ, მხოლოდ კი თეთრებს ზურგი
გაუმაგრონ. დენიკინი წაიქცევა, ვრან-
გელს წამოაყენებენ, ვრანგელი თუ
დაეცა, რომელიმე ახალ ქაჯს გამოს-
ძებნიან, მაგრამ ვინ იცის, იქნებ ყვე-
ლაფერი ოხრად დარჩეთ. კომიტეტში
უთხრეს, ჩქარა დადგება ის დღე, რო-
ცა არალეგალურ მდგომარეობას თავს
დავალწევთ და წითელი დროშებით თა-
ვისუფლად გავივლით ჩვენი ქალაქის
ქუჩებშიო. ოლონდაც! ალის სწამს,
სჯერა... იცის, რომ გადამწყვეტი დღე
ახლოვდება, ქალაქსა და სოფლებში
წითელი რაზმებია შექმნილი, იარაღი
საკმარისად აქვთ, ტრაპიზონის მხრი-
დან ჯარების გამოყვანის დროს ჩა-
იგდეს ხელთ. ოლონდ ხალხმა გაიხა-
როს, ოლონდ საქართველო გათავისუფ-
ლდეს, ოლონდ ბათუმიდან წყეული
ინგლისელები გარეკონ, თავს როგორ
დაიშურებენ...

იარკესტრის მარშმა ფიქრებში წასუ-
ლი ალი გამოათხიზლა.

ნავსადგურის ალაყაფის კარები ხმა-
ურით გაიღო.

მკიდრო მწკრივით, მტკიცე, შეწყო-
ბილი ნაბიჯით ბაქანზე ოფიცერთა კო-
ლონა გამოჩნდა.

კოლონა გემის გასწვრივ მთელ სიგ-
რძეზე გაიჭიმა.

ალი კუთხეში მიიმალა და დაიწყო მწკრივების დათვლა.

ცოტა ხნის შემდეგ ალაყაფში ეტლები შემოიჭრნენ. წინ ინგლისელი და რუსი ოფიცრები ისხდნენ, შემდეგ ქალაქის თვითმმართველობა, მათ უკან ემიგრაციაში მყოფი მდიდრულად ჩამული რუსი ქალები და მამაკაცები. ბაქანი გამცილებლებით აივსო.

— მთელი ქალაქი ამ წყეულებით არის სავსე, ქალაქი უზნეობისა და ლოთობის ბუდედ აქციეს, როდის წაეთრევიან, როდის მოეღებათ ბოლო? — ალი მათ ზიზლით უცქერდა.

ერთ საათზე მეტს გაგრძელდა გამოთხოვების ცერემონია.

ორკესტრის გრიალში ოფიცერთა კოლონამ გემზე ასვლა დაიწყო.

მზე საკმაოდ იყო გადახრილი, მესამედ გაისმა გემის საყვირი, ძრავები მძლავრად ავუგუნდნენ.

კბე აჭკეცეს. გემი ნელნელა, შეუმჩნევლად მოსცილდა ბაქანს.

გემბანიდან ხელებს იქნევდნენ, ცხვირსახოცებს აფრიალებდნენ...

მოულოდნელად ალი უცნაურად შეკრთა, ადგილზევე გაშეშდა, მთელ სხეულში ყრუანტელმა დაუარა, მუხლები ეკვეთებოდა, თვალს კი გემს არ აშორებდა. იქ, მალლა, მოაჯარზე გადმომდგარი ოფიცრებს უკან შენიშნა ნაცნობი სახე. როგორ ძალიან ჰგავს ნურის? მეზღაურის ქუდი ახურავს, მეზღვაურის მაისურა აცვია, ჰგავს, მაგრამ ის არ არის, საიდან იქნება? ნური მატროსი არასდროს ყოფილა, „მეთევზეთა კომპანიაში“ მუშაობს ათისთავად, ეს გემი კი თეთრებისაა, რუსეთში მიდის, ვრანგელისათვის იარაღი მიაქვს. ჩემი შვალი წითლების წინააღმდეგ ხელს არ აღმართავს.

ეჭვებით შეპყრობილი ალი უკანასკნელ ძაღლონეს იკრებს, ხალხს მიარღვევს და გემისაკენ მიისწრაფვის.

გემი უკვე ნაპირს დაშორდა.

ის ოფიცერი რომ არ ფარავდეს?..

თითქოს ოფიცრებმა ალის სურვილი იდუმლად გამოიცნესო, ადგილი მოინაცვლეს. იმავე წუთს ალის მკერდიდან თავშეუკავებლად აღმოხდა: „შვილო, ნური!“ გემისაკენ უმწეოდ გაწვდილი ხელები ჰაერშივე გაუშეშდა.

არა, ვერ შესძლო კარგად დაკვირვებოდა, ნური თუ ნურის მსგავსი ჰაბუკი ნაღვლიანად გასცქეროდა ქალაქს, ეტყობოდა, უძნელდებოდა განშორება. როცა ოფიცრებმა ადგილი მოინაცვლეს, ჰაბუკი უმაღვე შეტრიალდა და გემბანის სიღრმეში გაუჩინარდა. ალი დარჩა ეჭვებით შეპყრობილი.

„იყო თუ, არ იყო?“ ვინ იცის მერამდენეჯერ ეკითხებოდა თავის თავს, მაგრამ გადაწყვეტილ პასუხს ვერსად პოულობდა. „ჰგავდა, ძალიან ჰგავდა, მაგრამ მხოლოდ ჰგავდა და ეს იყო. იქ ნური საიდან მოხვდებოდა? შეუძლებელია, შეუძლებელი“ — ინუგეშებდა თავს.

ალის არც შეუნიშნავს, რა უცბად გავიდა დრო. ბაქანი დაცარიელებულიყო. ხალხი გაკრეფილიყო, ნავსადგურში მხოლოდ შამხანიანი გუშაგები დაეხეტებოდნენ. გემი კი, გემი — უკვე შორს იყო. დაპატარავდა, დაილია და ბოლოს ჰორიზონტს მიეფარა.

ბაქანი პაპიროსის ნამწვით, ქალაქის ნაგლეჯებით, დაჩქმეტილი ყვავილებით იყო აჭრელებული, მაგრამ ალის ამისათვის ყურადღება არ მიუქცევია, საგონებელს მიცემული, თავდახრილი, სწრაფი ნაბიჯით გავიდა ალაყაფიდან. ჩქარობდა პარტიულ კომიტეტში მისვლას, რომ მათთვის ცნობები გადაეცა, შემდეგ კი შვილი მოეძებნა.

— ამხანაგო ალექსანდრე, დადონებული რატომ ხართ? — ჰკითხეს კომიტეტში.

ალიმ თავი ასწია, ირგვლივ მყოფთ ღიმილით გადახედა. მისი თვალებიდან ერთსადაიმთხვე დროს სევდაც გამოსჭვიოდა და სიმტკიცეც.

— დავილალე. ორი დღე-ღამეა იმ წყეულ გემს არ მოვშორებივარ. — აუხსნა მათ. გულის წუხილი კი არავის გაუმჩილა.

კომიტეტიდან გამოსულმა „მეთევზეთა კომპანიაში“ შეიარა, გამგეობაში ეჭვი რომ არ აეღოთ, შვილის ამბავი ნაცნობებში იკითხა. ხუთი დღე იქნება, რაც ჩვენგან წავიდაო, უთხრეს ნურის ამხანაგებმა.

ალი დარეტიანებული გამობრუნდა, სანაპიროს პირველ სკამზევე ჩამოჯდა, გული ცუდს უგრძნობდა, ეჭვი უფრო და უფრო იფანტებოდა, აშკარა ხდებოდა, რომ ის, გემბანზე მყოფი, ნური იყო და სხვა არავინ.

— შვილო, ჩემო ერთადერთო ქორა ბიჭო, მთელ იმედს შენზე ვამყარებდი, შენ კი რა მიყავ... დედაშენს რაღა ვუთხრა, უბედური მაშინვე შეიშლება... ხალხი? ხალხს რა პირით ვეჩვენო.

ალიმ თავი დახარა და მწარე ფიქრებს მიეცა.

ვიღაც გვერდით ჩამოჯდა, თანაგრძნობით მხარზე ხელი დაადო, მწუხარების მიზეზი ჰკითხა.

ალი გამოერკვა, უმალ წამოდგა; ლასლასით სანაპიროს გზას დაადგა.

უკვე დაღამდა, ქუჩებში ფარნები აანთეს.

„სახელსა და დიდებას მოწყურებული ახალგაზრდა ხშირად ანგარიშს არ უწევს თავის მოქმედებას, ჭარბი ძალღონე ასულდიდებას, წინ მიისწრაფვის, იმას კი არ დაგიდევს, რომ უფსკრულისაკენ მიექანება. ოი, შე ბრიყვო, ერთხელ მაინც რატომ არ დაგცდა, გულში ასეთი საშინელი რამ თუ გედო“ — სანაპიროს მოაჯირზე დაყ-

რდნობილი ალი ნერვულად იწიწკინდა უღვაშებს, იწეწდა წვერს, მუშტს მკერდში გამწარებით ირტყამდა.

ჰორიზონტზე ამოცურებულმა სავსე მთვარემ ვერცხლისფრად აალაპლაპა მიწყნარებული ზღვა.

რამდენიმე საათის უკან წყეულმა გემმა რუსეთისაკენ ამ ზღვით გასცურა და ალის ერთადერთი სიხარულიც თან გაიტაცა. რა სასწაული იქნება, აი, იმ მშვიდ ზვირთებში გამოჩნდეს უკან დაბრუნებული ნური, მაშინ ალი ყველაფერს აპატიებს, აპატიებს ჭაბუკურთავქარიანობას, თვითონ კი, ოჰ, ცას მწვდება, ათიოდე წლით მაინც გაახალგაზრდავდება. განა ვერ შესძლებს ნაპირს მიაღწიოს? როგორ არა, ცურვაში ბადალი არ ჰყავს. გასულ წელს სათევზო კარჭაპა რომ დაეღუპათ, შუა ზღვიდან ჯოჯოხეთურ ღელვაში განოსცურა და ორი ამხანაგიც გადაარჩინა. ოლონდ მოისურვოს და დღე და ღამ შეუსვენებლად იცურებს... მაგრამ ალი ვითომ ასეთი ბედნიერი იქნება? კომიტეტში უთხრეს, შენი ვაჟი კარგი ვაჟკაცი ჩანს, წითელ რაზმში გვინდა ჩავრიცხოთო, ახლა? ახლა რაღას ეტყვიან? იქნებ ალისაც უნდობლად მოეპყრონ. მათ ხომ ყველაფერი იციან, დიახ, ყველაფერი. ერთი შვილი გყავდა და ისიც ხალხის მტრად გაგიზრდიაო, თვალებში მიაფურთხებენ. სირცხვილი სიკვდილის ტოლია, დღეიდან ალი...

მამის გულს არ უნდოდა შეჭუებოდა მტანჯველ აზრს, ცდილობდა თავი დაეღწია შემამოფოთებელი ფიქრებისათვის, იმედი მთლიანად ჯერ კიდევ არ იყო ჩამქრალი. ხომ შეიძლება ნური ახლა დედასთან იყოს და ახალ ამბებს უყვებოდეს, ალი კი აქ მუშტს გიჟურად მოაჯირს ურტყამს, თითქოს ამით გულს იოხებდეს.

სახლში მისულმა ალის მეუღლემ და-

სამშვიდებელი ვერაფერი უთხრა: „ორი დღის წინ გამომეთხოვა, გურიაში სტუმრად მივყვები ამხანაგს, შეიძლება დამავიანდეს, არ შეშინდეთ, მამასაც ასე უთხარიო, დამაბარა“.

ალიმ ღრმად ამოიხვნეშა, მეუღლეს თვალი მოარიდა, სკამზე მოკვეთით დაეშვა. ვერ ისვენებდა, უმიზნოდ ირგვლივ რაღაცას დაეძებდა.

ღედა გუმანით მიხვდა, რომ შვილს კარგი არა სჭირდა რა.

— აღარ მეტყვი რა უბედურება დაგვატყდა? — ფერშეცვლილი ქალი წინ დაუდგა ქმარს.

— აბა, რა ვიცი, ღედაკაცო, სამსახურისათვის თავი მიუწებებია, მეტი რა უნდა მომხდარიყო, უბედურებად რომ ესეც კმარა. ცხოვრება ისედაც გაძვირდა, ოჯახს შენახვა არ უნდა? — უცბადვე მოიფიქრა პასუხი.

— მე ქე მომკალი, და. ვიფიქრე, ბიჭი რაცხა ფათერაკს გადაეკიდა-მეთქი. — ღედამ ოღნავი შვებით ამოისუნთქა.

ალი გამოკეტილ ოთახში ვერ ისვენებდა, სული ეხუთებოდა, ჰაერი არ ყოფნიდა, საღლაც გაჭრა, ხეტილი ერჩია.

გაფიქრების უმალ კარებს ეცა. ქუჩის სიბნელეს მისცა თავი.

დილით ნავსადგურში დიდი თუ პატარა საშინელ რადიოგრამაზე ლაპარაკობდა.

რუსეთისაკენ მიმავალი გემი განთიადისას აფეთქებულიყო, დაწვრილებით არავინ იცოდა აფეთქების შედეგი. დეპეშაში ნაჩვენები იყო მხოლოდ სიგრძელი და განედი. დასახმარებლად მაშინვე სწრაფმავალი კატერები გაუგზავნათ.

— შვილო! — ეს იყო ერთადერთი სიტყვა, რომელიც ალის ბაგეთაგან დაცდა. ახლა მას თვალწინ ედგა არა მტრების დასახმარებლად წასული ნუ-

რი, არამედ ერთადერთი შვილი, მშობელთა იმედი და სიხარული.

ალიმ იცოდა, რომ გემი ნოვოროსიისაკენ სონუმზე გავლით მიემართებოდა, ესე იგი ნაპირისაგან არც ისე შორს იქნებოდა, გზას თუ გააგნებდა, შეიძლებოდა გაღწევა, ან მშველელის მისვლამდე ადგილზე დარჩენა, მაგრამ აფეთქების ახლოს თუ მოხვდა... — აქ უკვე წყდებოდა ალის ფიქრი, მას აღარ უნდოდა შვილის საშინელი ხვედრი წარმოედგინა.

„ოღონდ ცოცხალი გადაარჩეს, ოღონდ უკან დამიბრუნდეს...“ — ბუტბუტებდა თავისთვის, უჩინარ, არარსებულ ძალას შველას სთხოვდა.

მღელვარებაში გაატარა მთელი დღე. ნავსადგურიდან ფეხიც არ მოუცვლია.

სალამოს დაბრუნდნენ დასახმარებლად წასული კატერები.

გამხდარი, განაწამები, სახეშეშლილი რამდენიმე ათეული კაცი ბაქანზე გადმოიყვანეს.

მათ შორის არ იყო ის, ვისაც ალი მოელოდა.

ჯგუფთან ახლოს მივიდა, მიაყურადა.

— ეს იყო თავზარდამცემი, ჯოჯოხეთური რამ. — ყვებოდა ვიღაც. — გამაყრუებელმა აფეთქებამ გემი ნაფოტივით შეათამაშა. აფეთქება ყუმბარის განყოფილებაში მოხდა. ატყდა განგაში. ოფიცრების უმრავლესობა მთვრალი იყო, საფრთხემ ყველა გამოაფხიზლა. გემი უკვე იძირებოდა. ეს განთიადისას მოხდა, ირგვლივ ჯერ კიდევ წყვდიადი სუფევდა, საშინელი უთავბოლოება ყველგან გამეფდა, სიცოცხლის ინსტინქტი ადამიანებში ველურ დაუნდობლობამდე აღწევდა. რეზინის მაშველი რგოლებისათვის იარაღით ხოცავდნენ ერთმანეთს. ნავები ზღვაში აჩქარებით ჩაჰყარეს. სანამ გემი მოჩანდა, რაღაც იმედი კიდევ არ-

სებობდა, გემი გაჰქრა, ირგვლივ კი უნაპირო, დაუნდობელი ზღვა იყო გადაშლილი. ვინ კასრს ჩასჭიდებოდა, ვინ ფიცარს. გულის გამაწყალებლად თავს ზღვის ფრინველები დაგვფარფატებდნენ. ვის შეეძლო უღმობელ სტიაქიასთან ორთაბრძოლაში გამკლავება. რაც დრო გადიოდა, ზღვის ზედაპირზე მოტივტივე ადამიანთა რაოდენობა მცირდებოდა და მცირდებოდა. ღმერთო ჩემო, რას არ ნახავს ადამიანი, ყველაფერი დაიღუპა, ყველაფერი...

ალის მკერდის / სიღრმეში რაღაც ჩაწყდა, თვალთ დაუბნელდა, დაბარბაცდა, ცოცხის ტარს დაეყრდნო.

„ჩემი შვილი!“ აღმოხდა ალის.

შესძლებს გაუძლოს ამ მწუხარებას? ან ცოლს როგორ გაუმხილოს? ან ხალხს რა პასუხი გასცეს, როცა ჰკითხვენ ნურის უკვალოდ გაქრობის მიზეზს?

უკანასკნელმა დღეებმა ალი საგრძნობლად გამოსცვალა, ავადმყოფური ჩაფიქრება დასჩემდა, გულჩათხრობილი გახდა, თუმცა ცდილობდა მწუხარება გარეგნულად არ დამჩნეოდა, მაგრამ უძნელდებოდა, ვინც დაუკვირდებოდა, მიხვდებოდა, რომ გულში ვარამი ჰქონდა ჩაგუბებული.

მესამე დღეს გაათრთხილეს, რომ პარტიულ კომიტეტში იბარებდნენ.

ალის ცუდად ენიშნა.

„გაიგეს? გაიგებდნენ!“ — ქუდი ჩამოიფხატა და გზას გაუღდა.

მორიგე მცველი ალაყაფთან მიეგება, გულთბილად მიესალმა, სარდაფში ჩაიყვანა და ფარული კარი აჩვენა.

— გვირახს გაჰყევი, ბოლო დარბაზში არიან.

ალისათვის ნაცნობი იყო ეს გზა, სწავლება არც სჭირდებოდა, მხოლოდ

იქ, ბოლო დარბაზში რა მოხდება, რას ეტყვიან, მისთვის ახლა ეს იყო მთავარი.

შუა გვირაბში ძაღლონე გამოელა. აღარ შეეძლო ნაბიჯის გადადგმა, მისუსტებული კედელს მიეყრდნო. დარბაზიდან ნაცნობის, ყველაზე მახლობელი ადამიანის ხმა გარკვევით ისმოდა.

— დიდებული და შემზარავი სანახავი იყო, — დაწყებულ ამბავს აგრძელებდა ის ხმა. — გემი უკვე ტორტმანებდა, ნელნელა იძირებოდა. გემბანზე განწირულთა ღრიალი და ბობოქრობა გაისმოდა. ერთმანეთს აწყდებოდნენ, ხოცავდნენ. მე და პეტეას დრო არ დავგვიარგავს, რგოლებით წყალში გადავეშვით, წყვილიადის საფარქვეშ გეზი ნაპირისაკენ ავიღეთ. ათი საათი მივცურავდით, ძალიან გაგვიჭირდა, შიმშილი, დაქანცულობა, ბოლოს, როგორც იქნა, შევნიშნეთ მეთევზეთა ნაგები. მათ შეგვიფარეს. ენგურის შესართავში მიგვიყვანეს. რაკი ფეხი მიწაზე დავადგით, შემდეგ აღარაფრის შიში გვქონდა.

— თავდადებისათვის პარტიის სახელით მადლობას გიხდით. — გაისმა სხვა ხმა. — ახლა აი რა, ამელამვე გურიაში გადახვალთ, იქ ჩვენს ამხანაგებს შეეფარებით, ცოტა ხნით მოერიდეთ ქოფაკებს. როცა საჭირონი იქნებით, თვითონ გამოგიწვევთ.

რამდენიმე წუთი საკმარისი გახდა ალის ძაღლონე დაბრუნებოდა, უკვე თვითონ რცხვენოდა თავისი ექვისისადლა იყო სისუსტე, შიში, დაბნეულობა, სიხარულის ცრემლებით აციმციმებული თვალები ამოიწმინდა. წელში გაიმართა და შვილთან შესახვედრად გაეშურა.

ორი ნაცნობი

ბალადა

შენ, ჰეი, ცივო გერგეტო,
შორით რომ ჩანხარ მდუმარი,
რამ გაგაყუჩა, ვიცოდე,
ხომ არ ხარ დანამდურავი...
ანდა შენ, თერგო მრისხანეც,
მუდამდღე აჯანყებულო,
ქარაფის გულის ფიცარზე
ვეფხვივით დაჯახებულო,
ვინ შეგიკერა არტახი
გაუშრობელი ლოდების,
წყალი ხარ, ყრუოლაც ყოფილხარ,
გულზე სიცოცხლის მომდები.
ვიცოდე, რაღა გაბორგებს,
გაქრა მწუხრი და ავდარი,
ერთი შედექ და მითხარი,
ნეტავ ის მგზავრი სად არი —
ეს მთა რომ ჩამოიარა
ერთი მოხვევის ცხენითა,
ხვდებოდნენ მთანი მაღალნი
მშობლიურ გულით ცხელითა,
ხვდებოდა დედა-სამშობლო, —
შვილთან შეხვედრა ტკბილია.
ძილშიაც რომ არ სძინავდა,
ნეტავ სად არის ილია.

* * *

გამოჩნდა ორი მხედარი,
ორივე ძველი ნაცნობი.
ტანსაცმელზედაც ეტყობათ
ნიშანი ქართველ კაცობის.

მზე მაღლა შემართულიყო
ნისლების გადამღეწავი.
ბრძენი მგოსანი ამბობდა:
— გამქრალა მწუხრის ზეწარი-
სამშობლოს გული დაჭრილი.
სინათლეს განუკურნია.
აყვავებულა ქვეყანა,
ერთი შეხედე, ლუნიავ.
ცხოვრება გათენებულა
ცისკრის ნამგადანაყარი.
ნეტავი კაკო მაჩვენა —
გლეხკაცი ნაყაჩაღარი.
აქ ვაზი უშენებიათ,
იქით — ჩაი და ხეხილი-
აქ მოსახლობდა გიორგი,
ქაბუკი გულგატეხილი.
დედა სადა ყავს ნეტავი
მოწყალე და გამკითხავი?
და ლულთ ლუნიას შეხედა —
რად მოწყენილხარ, მითხარი.
— ფიქრმა წამილო, მგოსანო...
მოწყენა რა სათქმელია.
იმ პირველ შეხვედრიდამა
გულს მოგონება შთენია,
მახსოვს წარსული ცხოვრება
შებორკილი ხარ ნახეტყვი.
მახსოვს, რომ მითხარ ნუგეში-
გულს მომიფონე დასევდილს:
„...მიგიხვდი, ჩემო მოხვევე,
რა ნესტარით ხარ ნაჩხვლექი“

სადამი ზეიმს

ვაშა და ტაში
 ბობოქარ ხმაში
 გადაზრდილა და
 წვედება ლაქვარდებს!..
 ჩვენ ეს თარიღი
 დროშებით მოგვაქვს
 გარიჟრაჟიდან
 ვარიჟრაჟამდე.
 ნღემბრის შვილი
 მშრომელთა დიდი
 და სანუკვარი
 თარიღი არი.
 ძმობის ქვეყანა
 მზისაკენ მიდის,
 ბედნიერების
 ოლია კარი.

თუ შეეცდება
 მტერი ცბიერი,
 ძმობას აუბას
 ქვეყნად თვალები,
 აღსდგება ხალხი!
 გმირულ ბრძოლებში
 ნაომარი და
 ნაკრიგალევი.
 აღსდგება ხალხი!
 დაუღლეღია
 მათი გული და
 მათი მარჯვენა,
 აღიმართება
 მკლავი მდგარი
 მშვიდობის დროშის
 გადასარჩენად.

დამადული საჩუქარი

1. მხატვრის ფანტაზია

ფუნჯი შეირხა
 ინდოელი მხატვარის ხელში,
 შემოქმედების ნაპერწკალი
 აენტო ალად.
 ტილოს ავსებდა ათასგვარი
 ფერით და ეშხით
 ზეშთაგონების უხილავი,
 მჩქეფარე ძალა.

ტილოს დააჩნდა ლაქვარდები,
 მწვანე ბორცვები,
 თეთრი ალვები,
 წარმტაცად რომ გადაწეულან.
 სათნო მხატვარი
 საქართველოს ნახვის ოცნებით
 ფერთა ზვირთებში
 არაერთხელ გატაცებულა.

აღსრულდა კიდევ...
 საქართველო დახატა ისე,
 როგორც სმენია,
 ედემის ბაღს როგორც ხატავენ.
 მან ერთ ტილოზე მოათავსა
 ზღვა — სიფაქიზე,
 ანდამატური წარმტაცობა
 და სისადავე.

2. სტუმრად საქართველოში

ნახვის სურვილმა შეამოკლა
 მანძილი შორი
 ცისფერი ზღვა და აისები
 სულით ანაზებს.
 — სხვა სილაღე და სინარნარე
 ჭორია, ჭორი,
 რადგან არსებობს საქართველო
 და სილამაზე. —

თქვა და დახედა...
 მზის ქვეყანა როცა იხილა
 დახედა სურათს...
 და ფერები შუქმა დაფანტა.
 არ მოეწონა,
 შეინახა და გაიღიმა
 თქვა:
 საქართველოს ვინ დახატავს!...

ნარკვევის გმირი

მოთხრობა

სარედაქციო თათბირის შემდეგ რედაქტორმა მოთხოვა შემეცადა. კაბინეტში ჩვენ ორნი დავრჩით. რედაქტორი ერთხანს კიდევ დასცქეროდა მაგიდაზე გადაშლილ გაზეთს, რომლის მესამე გვერდის ზედა სამი სვეტი წითელი ფანქრის ზოლებით და კითხვის ნიშნებით იყო აჭრელებული, ბოლოს თავი ასწია და მითხრა:

— ამხანაგებო, მართალი არიან. ერთი შეხედვით, თქვენს რეპორტაჟში თითქოს ყველაფერი რიგზეა. ლამაზადაა დაწერილი, სტილი გამართულია... ჩვეულებისამებრ ასეთ მასალას გასწორება არც სჭირდება, მაგრამ გაზეთი მართო საკითხავად არ იბეჭდება...

აქ რედაქტორი შეჩერდა. ვიცოდი, ახლა იგი წარმოთქვამდა მის საყვარელ ფრაზას. ჩემი ვარაუდი გამართლდა. რედაქტორმა გაზეთი დაკეცა და თქვა:

— გაზეთში დაბეჭდილი თვითმული მასალა, სულ მცირე, რიგითი ინფორმაცია კი, რაღაცით უნდა ეხმარებოდეს ან მას, ვისზეც წერთ, ან კიდევ წამკითხველს.

ამ სიტყვებში ახალი არაფერი იყო ჩემთვის, არც ამ კომპარატების საწინააღმდეგოდ მეთქმოდა რაიმე, მაგრამ წითელი ზოლების და რედაქტორისეული კითხვის ნიშნების ასეთი სიუხვე ჩემს წერილზე მაინც გადაჭარბებულად მიმაჩნდა. თუმცა რედაქტორმა საერ-

თოდ ძუნწი გახლდათ შექებაზე. (ამაში ყველა რედაქტორი რამდენადმე ჩამოგავს ერთმანეთს).

რადგან რედაქტორმა გაზეთი გადასლო და სტამბაში გასაგზავნი მასალების სწორებას შეუდგა, საუბარი, დამთავრებულად ჩავთვალე და წამოვდექი. ის იყო კაბინეტიდან უნდა გამოვსულიყავი, რედაქტორმა დამაწია:

— შეარჩიეთ რომელიმე წამყვანი პროფესიის მუშა, კარგი ბიოგრაფიით, სადღესასწაულო ნომრისათვის ნარკვევი დაგვჭირდება.

რედაქტორს ზუღამ პაპიროსი ჰქონდა პირში გაჩრილი და ამიტომ ძნელი გასარჩევი იყო, ბოლისაგან ჰქონდა ნახევრად მოხუჭული მარცხენა თვალი, თუ ჩვეულება ჰქონდა ასეთი. ყოველ შემთხვევაში, მისი გამოხედვის ასეთი მანერა, მე ახლა თითქოს მეუბნებოდა, ვნახოთ, ერთხელ კიდევ მოვსინჯოთ, იქნებ რაიმე გამოგვივიდესო.

— თქვენ შეგითანხმობთ კანდიდატურა, თუ?.. — შევეკითხე.

— არაა საჭირო. შეარჩიეთ თქვენო მოსაზრებით. როდესაც ნარკვევი მზად გექნებათ, შევხვდებით ერთმანეთს.

ჩემს ოთახში მხოლოდ იმისთვის შევედი, რომ ქუდი დამეხურა და რედაქციიდან გავედი. ასეთ დროს ოთხ კედელს შუა ჯდომას, ქუჩაში გავლა მერჩინა. სუფთა ჰაერზე უფრო ადვილად

შევარჩევდი, ვისზე და როგორ დამეწერა ისეთი ნარკვევი, რომელიც რედაქტორსაც მოეწონებოდა და მკითხველსაც რაღაც საარგებლობას მოუტანდა.

სხვა დროს შეიძლება ბევრი არც მეფიქრა ამ დავალებაზე, ისეთ მუშას, ნარკვევისთვის რომ გამომადგებოდა, რა დიდი ძეგლი უნდოდა! ყველა ქარხანაში მეგულებოდა ერთმანეთზე უკეთესები, მაგრამ ახლა ჩემი მომავალი ნარკვევის გმირს მარტო მე კი არა, თითქოს რედაქტორის ნახევრადმოხუჭული თვალიც ეძებდა.

პარკისკენ მიმავალ ქუჩაზე შევუხვეი და ამ დროს ზედ ჩემ წინ ავტობუსი შეჩერდა.

— ჩვენსკენ ხომ არ მობრძანდებით? კაბინიდან ცისფერმაისურიანი, გულშეკერდა და მკლავებზე კუნთებგამობურცული ახალგაზრდა მომაჩერდა. მანქანათმშენებელი ქარხნის ავტობუსი და მისი შოფერი ჯემალი ვიცანი.

არა - მეთქო, მინდოდა მეთქვა, მაგრამ რაღაცამ შემაჩერა. იქნებ მართლაც იქითკენ მაქვს გზა? ჩემს მეხსიერებაში სწრაფად გაიქროლეს ქარხნის მოწინავე მუშათა პორტრეტებმა და... შოთა ნოზაძე! აქამდე როგორ არ მომაგონდა! მასზე უკეთესს ვის ვნახავ, აქ არჩევანიც კი ზედმეტია!

— სწორედ რომ თქვენსკენ ვაპირებდი, ჯემალ, კარგ დროს არ შემხვდი!

რამდენიმე წუთის შემდეგ ავტობუსი საქარხნო უბნისკენ მიმაქროლებდა.

შოთა ნოზაძეს კარგად ვიცნობდი, სახელოსნო სასწავლებელი დაამთავრა და მანქანათმშენებელ ქარხანაში დაიწყო მუშაობა. მალე ბრიგადირად დააწინაურეს და მისი ასაკის კვალობაზე ცნობილ კაცად იყო მიჩნეული ქალაქში. გაზეთის ფურცლებზე ხშირად მოჩანდა მისი გვარი. ამ ბოლო

დროს შოთა ნოზაძის ბრიგადა საექსპორტო მანქანებს ამზადებდა. ვიცოდი, ვიეტნამიდან წერილიც მოვიდა ნოზაძის სახელზე, ხანოეს ჩაის ფაბრიკის მშენებლები მადლობას ითვლებინებოდნენ კარგი მანქანებისთვის. მარტო ეს ღირდა ერთ ნარკვევად. არა, ნამდვილად ვერავის ვნახავ შოთა ნოზაძეზე უკეთესს! ბედზე არ შემხვდა ჯემალი!

სამმართველოში არც მივსულვარ, რადგან მალე შესვენება უნდა დამდგარიყო, ჯემალს მანქანა ზედ ამკრეფ საამქროსთან შევაჩერებინე.

ავტობუსში უკვე მოვიფიქრე დაახლოებით როგორ უნდა დაწყებულიყო ჩემი ნარკვევი. „სრულიად უცნობი ადამიანიც რომ შევიდეს მანქანათმშენებელი ქარხნის ამკრეფ საამქროში, არც კი დაჭირდება იმის გაკითხვა, თუ ვინ არის აქ ყველაზე მოწინავე. საკმარისია თვალი შეავლო საწარმოო მაჩვენებლების დაფას და მაშინვე...“ თუჯის ნაჭერზე წავიკარ ფეხი, თუ მომეჩვენა, არ ვიცი, ეს კია, კინალამ დავეცი. დაფაზე ცარცით ჩამოწერილი გრძელი სიის თავში სულ სხვა გვარი მოჩანდა. შოთას გვარი ვერც მეორე და მესამე ადგილზე აღმოვაჩინე. ჩავყევი ქვემოთ და სადღაც ბოლოში, ასპროცენტის მიჯნის ქვემოთ ამოვიკითხე „ნოზაძე 93%“. ეს ციფრი, ალბათ, თვითონ ქარხნის დირექტორზე არ იმოქმედებდა ასე, საგეგმო განყოფილებას კვარტლის ბოლოს რომ წარედგინა მისთვის მთელი საწარმოს მუშაობის მაჩვენებლად. ისე შევწუხდი, თითქოს რედაქტორისგან საგანგებო დავალება მიქონდა მიღებული, ნარკვევი მხოლოდ და მხოლოდ შოთა ნოზაძეზე უნდა დაიწეროსო.

გული იმით დავიიმედე, ალბათ, შოთას გუშინ რაღაც მიზეზით მთელი

დღე არ უმუშავია-მეთქი, სანამ თვა-
თონ მას ვნახავდი, კანტორაში წვევიარე.

კირით შეფეთილ პატარა ოთახში
მნორმირებელი ნორა უჯდა მაგიდას
და რალაცას ანგარიშობდა. ამ თით-
ქმის ბავშვის დანახვა ყოველთვის
გაკვირვებას იწვევდა ჩემში, იმდენი
შეთესაბამობა იყო მის ლაევარდოვან,
მეოცნებე თვალბსა და საამქროს გა-
მაყრუებელ გრუხუნს შორის. პირვე-
ლად რომ ვყოფილიყავი აქ, ალბათ,
სკოლიდან ექსკურსიაზე მოსულ მოს-
წავლედ მივიღებდი მას.

ჩემს დანახვაზე, ისე როგორც ყველა
მასზე უფროსთან შეხვედრისას, ნორა
ოდნავ წამოწითლდა და მოსწავლესა-
ვით ფეხზე წამოდგა.

— ნორა, გამარჯობა!

— გამარჯობათ!

— როგორ მუშაობთ, ნორა, კარგახა-
ნია თქვენთან არ ვყოფილვარ.

— როგორც ყოველთვის, ქარხანაში
ისევ პირველი ვართ.

მიჩვეული იყო, რომ მასთან გეგმის
შესრულების მაჩვენებლებისათვის მივ-
დიოდი, მაშინვე უჯრა გამოაღო და
მართლწერას მიჩვეული ხელით სა-
გულდაგულოდ გადათეთრებული ფურ-
ცლები დამიდო წინ.

მაგრამ ახლა მე სულ სხვა რაიმე მა-
ინტერესებდა.

— ერთი ეს მითხარი, ნორა, შოთა
ნოზაძე გუშინ მთელი დღე მუშაობდა?

შეკრთომა შევამჩნიე, თითქოს ლო-
ყებიც შეუფაქლდა.

— დიახ, მთელი დღე... — მიპასუხა
და ჩატომლაც თვალი ამარიდა. ასეთმა
პასუხმა იმდენად გამაკვირვა, რომ ნო-
რას შეკრთომას ყურადღებაც არ მი-
ვაქციე.

— მერე ეგ რაა? — ფანჯრიდან მაჩ-
ვენებლების დაფისაკენ მივუთითე, —
ზომ არაფერი შეგეშალათ?

— არა, იქ ყველაფერი რიგზეა.

— მერედა ეს როგორ მოხდა? შოთა
ნოზაძე და...

— ხდება ხოლმე.

ახლა კი ნამდვილად გამიკვირდა.

— აბა ერთი სხვა დღეების მაჩვენებ-
ლები მიჩვენე.

ნორამ წინ ყურნალი დამიდო. მო-
უთმენლად გადავშალე. ვფურცლავ და
შოთა ნოზაძის გვარის გასწვრივ ვხე-
დავ ციფრებს — „98, 83, 95...“ ეს რა
ამბავია? ნორას მივაჩერდი.

— ხომ არ ავადმყოფობს?

— არა მგონია.

— მაშ რა მოხდა, ამ ორ თვეში რამ
გამოცვალა ასე?

ნორამ მხრები აიჩეხა და კვლავ ქა-
ლალღებს ჩაუჯდა. ისეთი გულმოდგინე-
ბით შეუდგა მუშაობას, რომ შევატყეე
ამ თემაზე საუბარი მაინცადამაინც არ
სიამოვნებდა, და გარეთ გავედი.

ხასიათი წამიხდა. რა ხალისითა და
იმედით მოვდიოდი შოთა ნოზაძესთან
შესახვედრად! ახლა კი სანახევროდ
დაწერილი ნარკვევი, რომ იტყვიან,
ხელიდან მიფრინდებოდა. მართალია,
მე ახლავე, აქედან შემეძლო გამომე-
ძებნა სხვა ვინმე, ამოდენა ქარხანაში
უკეთესზე უკეთესს რა დაღევდა, მაგ-
რომ ახლა უკვე ჩემში ყურნალისტის შე-
ლახული თავმოყვარეობა ალაპარაკდა.
ვინ იცის რამდენჯერ მიქია შოთა ნოზაძე
ინფორმაციებსა და ნარკვევებში. ესე
იგი, გამოდის, რომ მე ვცდებოდი და
სხვაც შემყავდა შეცდომაში. ამის შემ-
დეგ კიდევ ნოზაძეზე ფიქრი შეიძლებო-
და? მით უმეტეს, როცა რედაქტორი
რალაც განსაკუთრებულს ელოდა ჩემ-
გან. მაგრამ გული არ მერჩოდა შოთას
უნახავად წავსულიყავ აქედან.

საამქროს სიღრმისაკენ გავემართე,
სადაც ნოზაძეს ბრიგადა მეგულებო-
და. ორსართულიანი სახლისოდენა
ჩაის საჭკნობი აგრეგატები ზღაპრული

ურჩხულელებივით აღმართულიყვნენ და თავიანთი ხორთუმები მინის ჭერი-სთვის მიებჯინათ. ზეინკალია ბრიგადები ყოველი მხრიდან შესეოდნენ მათ. რკინაზე დარტყმული უტროს ხმას საამქროს ყველა კუთხიდან მოვარდნილი ეხოს გუგუნი უერთდებოდა და ეს ხმები ყურთასმენას ახშობდა. აგრეგატის კედელზე მიმჭდარ შემდუღებელს პირსახეზე ნილაბი აეფარებინა და ცისფერ-წითელი ცეცხლის ენით ალღობდა რკინას.

— ამხანაგ კორესპონდენტს გაუმარჯოს! — შემომესმა საიდანღაც. მივიხედ-მოვიხედე, შაგრამ ვინ მეძახდა, ვერ გავარჩიე. შემდუღებელმა ნილაბი მოიძრო და შოთას ახლო მეგობარი, მუდამ მხიარული და დაუღეგარი ამირან გორვაძე შემრჩა ხელში.

— ამირანს გაუმარჯოს!

— რაზე შეწუხებულხართ?

— შოთას ვეძებ, ხომ არ იცი სადაა?

— აი იქაა, ბიჭებთან ერთად ჯაჭვს არგებს მანქანას, — ძლივს გამაგონა და აგრეგატის მეორე მხრისკენ გაიშვირა ხელი.

ერთი-ორი ნაბიჯი გადავდგი იქითკენ, მაგრამ შევჩერდი, ჭიქურ ხომ არ მივადგებოდი კაცს! მოდი, ჯერ ამირანს გამოვკითხავ ყველაფერს, იმაზე უკეთ ვის ეცოდინება, რა დაემართა შოთას.

მობრუნებული რომ დამინახა, ალბათ, მიმიხვდა, რომ მასთან მქონდა საქმე, ნილაბი და ელექტროსაჭრისი გვერდზე გადადო და ქვემოთ ჩამოვიდა.

შედარებით მყუდრო ადგილზე გავიყვანე და პირდაპირ დავუსვი კითხვა:

— შოთას ამბავმა ძალიან გამაკვირვა. ახლო მეგობრები ხართ და შენზე უკეთ არავის ეცოდინება, რა მოუვიდა ამ კაცს.

ამირანმა მიიხედ-მოიხედა, კიდევ უფრო ახლოს მოიწია ჩემთან და ზედ ყურში ჩამძახა:

— რამდენი ხანია შოთა არ გინახავთ?

— ავერ თვეზე მეტი იქნება.

— მისმა მაჩვენებლებმა გაგაკვირვათ, ალბათ.

თავი დაუქნიე.

— ჰოდა, თვითონ რომ ნახავთ, მასაც ვერ იცნობთ, ისეა გამოცვლილი. ჩამოხმა ბიჭი, ჭამის მადა დაკარგა და ყველაფრის ხალისი გაუქრა. ფრენბურთში მაგის იმედით გავდიოდით და პირველი ადგილიც ჩვენი იყო ყოველთვის. ახლა მოედანს აღარ ეკარება, უმაგისობამ გასულ კვირას შეჯიბრება წაგვაგებინა. დღე ისე გავა, ორი სიტყვა არ წამოცდებდა.

— ავად ყოფილა, ექიმთან მიგეყვანათ.

ამირანმა ხელი ჩაიქნია.

— ეგ ისეთი ავადმყოფობაა, ვერავითარი ექიმი ვერ უშველის.

გუმანით მივხვდი საითკენაც უხვევდა.

— ხომ არავინ შეყვარებია?

— გულთმისანი ყოფილხართ.

— აბა ამას რა მკითხაობა უნდა, ჩემო ამირან, ვის არ გამოუცდია.

— მე არ გამომიცდია!.. — გულზე მუშტი დაიბაგუნა ამირანმა. უნებლიეთ გამეღიმა, ისეთი სიამაყით წარმოთქვა მან ეს. — ღმერთმა ნურც გამაცდევინოს, თუ შოთასავით წამახდენს. მე გამიგონია, სიყვარული ძალას მატებს, გულს უხალისებს კაცსო. რომელი პოეტი და მწერალია ამაზე რომ არ დაეწეროს რაიმე. თქვენ ჩემზე უკეთ გეცოდინებათ. შოთას კი რა დაემართა? კაცი ისე წახდა და დაჩანაკდა, ლამის ყველას თავი მოგჭრას.

— ერთი ეგ მითხარი, ვინ შეუყვარდა ასე ძლიერ?

— არის ერთი... — გაურკვეველად წარმოთქვა. ეტყობოდა, სიტყვას ბანზე მიგდებდა, მაგრამ არც მე მოვეშვი.

— ვინაა ისეთი. ზღაპრული მხეთუნახავი ხომ არაა, ან რომელიმე უცხოური ფილმის კინოვარსკვლავი?

— ეჰ ნეტავი აგრე იყოს!

— მაშ ვინაა?

ამირანმაც შემატყო, რომ აღარ მოვეშვებოდი, ერთი იქითკენ გახედა სადაც შოთა ეგულებოდა და, თუმცა ამ გუგუნში თითქმის ყვირილით ვაგებინებდით ერთმანეთს, მაინც შეთქმულივით დაუდაბლა ხმას:

— კარგი, გეტყვით, მხოლოდ მას არაფერი შეამჩნევინოთ. ყოველ შემთხვევაში, ჩემგან არაფერი გაგიგიათ.

დავაიმედე, საიღუმლოს შევინახავმეთქი.

— შოთას შეყვარებული არც ცხრა მთას იქეთაა, არც ამერიკაში, აქაა, რამდენიმე ნაბიჯზე ჩვენგან. — მითხრა და ხელი სადღაც საამქროს სიღრმისაკენ გაიშვირა.

ვერ მივხვდი, რისი თქმა სურდა.

— ვისზე მეუბნები?

— ჩვენს მწორმირებელზე.

— ნორა?!

— სწორედ ისა.

აა, ახლა მივხვდი რატომ შეუფაკლდა ლოყები და რისთვის ამარიდა თვალი ნორამ, როცა შოთაზე ჩამოვუგდე ლაპარაკი! მაშინ უბრალო ბავშვურ მორცხვობას მივაწერე ეს, აი თურმე რაში ყოფილა საქმე! ესე იგი შოთას ნორა უყვარს, მაგრამ ნორას? სიყვარული მაშინ ამხნეებს და ამადლებს ადამიანს, როცა იგი ორმხრივია, მაგრამ აქ ვინ იცის?

— ხომ არ იწუნებს? — მეც იქითკენ გავიშვირე ხელი, საითკენაც ამირანმა მიმითითა.

— ვინ იცის!

— როგორ?!

— როგორ და, შოთას ნორასთვის ერთი სიტყვაც არ უთქვამს, გული არ გადაუშლია. მე გამანდო მხოლოდ, ისიც საიღუმლოდ; სხვები გუმანთაბტყობენ, ანდა ვინ ვერ შეატყობს, როცა კაცი ამ ერთ თვეში სულ მთლად წავიდა ხელიდან.

— მერე რატომ არაფერს ეტყვის, რა უშლის ხელს?

— ეშინია.

— ეშინია! რისი?

— ვაითუ უარი მითხრასო. მაშინ რაღა ექნა, ხომ შევრცხვი, აქ აღარ მედგომებო. ასე შორიდან ოხრავს და იწვის. მუშაობას გულს ვერ უდებს, ფიქრებში წასული, ხანდახან ისე გაშეშდება, მეშინია არაფერი მოუვიდეს. ჩვენს საქმეში ოთხი თვალი და ოთხი ყურა უნდა გქონდეს, ეს კი...

— მერე რატომ არაფერს ეუბნებით, შენ, ამხანაგები...

— განა არ ვეუბნებით. რამდენჯერაც არ ჩამოვუგდებ სიტყვას, პირში წყალს დაიგუბებს, არც ჰოს ამბობს და არც არას... ვატყობ, ეშინია, ვაითუ სიყვარულში გამოვუტყდე და უარი მითხრასო! მერედა რა თავმოყვარეა!

— ხომ არ იცი, ნორა რას ფიქრობს?

— გოგო რაღაცას გრძნობს, ანდა როგორ ვერ იგრძნობს, ბიჭი მის თვალწინ დნება, ნორას დანახვაზე თვალი უბნელდება, ფეხი ეშლება, ნორას ვერ შევუბედე, ერთ მის მეგობარ ქალიშვილს კი შევეკითხე. როგორც ჩანს, არც გოგო უნდა იყოს გულგრილად, მაგრამ თვითონ ხომ არ გამოუტყდება ბიჭს, ან მე ხომ არ აუხსნის შოთას მაგივრად სიყვარულს! — გული მოუვიდა ამირანს, კიდევ რაღაც უნდოდა ეთქვა; მაგრამ ამ დროს შოთა დალანდა, ალბათ, ისევ მანქანას მიადგა და სანამ ნიღაბს აიფარებდა, ტუჩზე თითის მი-

ფარებით ერთხელ კიდევ გამაფრთხი-
ლა, შოთას არაფერი აგრძნობინო.

შოთა ნოზაძე და მისი ბრიგადის წევ-
რები ამწეზე ჩამოკიდებულ ვეებერთე-
ლა ჯაჭვს არგებდნენ ჩაის საჭკნობ აგ-
რეგატს. შოთა მართლაც ძალზე გამო-
ცვლილი მეჩვენა — ლოყები ჩავარდ-
ნოდა, მოშვებულყო, მოძრაობაც რა-
ღაც უნდელი ჰქონდა. სადღა იყო ძვე-
ლი შოთა, მთელს საამქროში პირველი
ვაჟკაცი და პირველი ბრიგადირი, რო-
მელიც თავის ბიჭებთან ერთად ვეფხ-
ვივით დატრიალებდა მანქანებს. ბიჭებ-
საც თითქოს ხელმძღვანელის სენი გა-
დადებოდათ, ისინიც რაღაც უხალი-
სოდ მუშაობდნენ, ალბათ, ამიტომ იყო,
რომ სადღაც ზევით გაჩხერილი ჯაჭვი
ჯიუტობდა და არაფრის გულისთვის
არ უნდოდა მორგებოდა კბილანებს.

შოთამ დამინახა, მაგრამ შევამჩნიე,
რომ შეკრთა და განზრახ ამარიდა თვა-
ლი. ალბათ, ელოდა, გავივლიდი და მას
ყურადღებას არ მივაქცევდი. როგორც
იქნა ჯაჭვი მოარგეს და ბიჭებმა ცოტა
სული მოითქვეს, პაპიროსი გააბოლეს.
შოთამ კვლავ ჩემსკენ მოიხედა და რომ
დამინახა, წასვლას არ ვაპირებდი, ნა-
ძალადევიად გამიღიმა და ქვევით დაეშ-
ვა.

— შოთას გამარჯვება! — განზრახ
მხიარულად მივესალმე და ხელი გავუ-
წოდე.

თითები მანქანის ზეთით ჰქონდა
დასვრილი, მაჯა გამომიწოდა და, გა-
მარჯობათო, დამნაშავესავით ჩაილაპა-
რაკა. წინათ კი განა ასე მხვდებოდა?
დანახვისთანავე, ისეთ სალამს მეტყო-
და, რომ მისი ხმა ოცტონიანი უროს
ცემის ხმასაც კი ფარავდა.

ვიცოდი, რა შეკითხვასაც ელოდა
ჩემგან, მაგრამ მე თითქოს საგანგებოდ
ამისათვის ვიყავი მოსული, განსაკუთ-
რებული ყურადღებით ვათვალისწინებ-

დი აგრეგატს. უხერხული სიჩუმე თეი-
თონ დაარღვია:

— კარგახანია ჩვენთან არ ყოფილ-
ხართ.

— ჰო, აგერ თითქმის თვე იქნება.
რა არის ახალი თქვენს ფრონტზე?

— ისე, ძველებურად... ვმუშაობთ, —
მხრები აიჩეჩა და გულმოდგინედ და-
იწყო ძენძით თითების წმენდა.

— შოთა, შენთან საქმეზე ვარ მო-
სული.

— ბრძანეთ. — უხალისოდ მომიგო
და შუბლქვეშიდან შემომხედა დაქვე-
ბულმა.

— საშვედნოემბროდ გაზეთს ნარკვე-
ვი მჭირდება მოწინავე მუშაზე. შენზე
ვფიქრობ. რას იტყვი?

შევატყვე, არ ესიამოვნა.

— არაა საჭირო.

— როდის მერე გახდი ასეთი მორც-
ხვი, ღირსი არ ხარ თუ?

ისეთი თვალებით შემომხედა, თით-
ქოს იმის თქმა სურს, არა, არა ვარ
ღირსი, ჩამომეხსენით, ჩემთვის დამა-
ყენეთო, მაგრამ თავი შეიკავა და
კვლავ მორიდებით მითხრა:

— რატომ მაინცდამაინც მე? სხვე-
ბიც არიან... ჩემზე უკეთესებიც თუ
გნებავთ! აი იმათზე დაწერეთ.

მე კვლავ თავს ვიკატუნებდი, მინ-
დოდა, პირველად მას დასცდენოდა
სათქმელი. თითქმის ოფიციალურ ტონ-
ზე გადავედი:

— რედაქციის აზრია, ნარკვევი შენ-
ზე დაიწეროს. — საათს დავხედე, —
რამდენიმე წუთში შესვენება დაიწყება,
ცოტა ხნით კანტორაში შევიდეთ და
მოვილაპარაკოთ, როგორ მუშაობ, რა
წარმატებებს მიაღწიე მას შემდეგ, რაც
მე არ მინახავხარ...

— არა, საჭირო არაა, გექუბნებით. —
შემაწყვეტინა. ახლა უკვე სიჯიუტე და
სიბრაზე გაისმოდა მის ხმაში.

— შოთა, ველარ გცნობილობ! ისეთი რა მოხდა? — გავიკვირვე.

— მოხდა, ალბათ. — მითხრა და თვალი ამარიდა.

— მაინც?

— ის რომ შოთა ნოზაძე ის აღარაა, რაც იყო, ჭირი მოგჰამათ, მე აღარ ვარ ღირსი, რომ ჩემზე გაზეთებმა სწერონ.

ვითომც არაფერი, მისი აღსარება ისე გულგრილად მოვისმინე, რომ შოთა გაოცებული შემომამჩერდა.

— ჩემი მაჩვენებლები არ გინახავთ, ალბათ!

— როგორ არა, ახლახან მიჩვენა ნორამ. — მშვიდად მივუხე.

— ნორამ?... — თითქმის ჩაიხურჩულა და ვერც მიხვდა, რომ ამ ერთი სიტყვის წარმოთქმით გასცა თავი. სულ ახლოს მოვიდა ჩემთან, მკლავში ხელი ჩამჭიდა, — სხვა ხომ არაფერი უთქვამს?

თითქოს ვერ მოეუხვდი, გამიკვირდა კიდევ:

— რა უნდა ეთქვა! არაფერი. მხოლოდ ეს კია, შევატყვე, შეწუხდა, ასეთი მაჩვენებლები რომ მომცა შენზე. ისე შერცხვა, თითქოს თვითონ იყოს რაიმეში დამნაშავე.

— შეწუხდა?... — თითქმის ზედ მომეკრა და მის თვალეში კვლავ აციადდა მიბჟუტული ცეცხლი, სახეზეც ფერი მოუვიდა და გახშირებული სუნთქვისაგან სისხლძარღვები ლურჯად დაებერა ყელთან.

ვხედავ, სულ მთლად მომენდო კაცი. რახან ნორაზე ჩამოვუგდე ლაპარაკი, ახლა ჩემზე ახლობელი აღარავინ ჰყავდა ამ ქვეყნად. სამუშაოც მიავიწყდა, ირგვლივ ვერაფერს ამჩნევდა, არაფერი ესმოდა.

— შეწუხდა მაშ. ნორა კი არა მეც გამაკვირვა ამ ამბავმა. რაშია საქმე, რაღაც გამოცვლილი მეჩვენები!

კითხვა პირდაპირ რომ დავუქვი, შე-

კრთა, ერთი წუთით აღტკინებული კვლავ მოდუნდა, თითქოს შერცხვა კიდევ, რომ ნორას სახელის ხსენებამ ისე ააცეტა, კინაღამ საიდუმლო გაანდო ოფიციალურ პირს, როგორც მე ვიყავი მისთვის. მაგრამ ვატყობდი, უკვე გატეხილი იყო და ერთი ბიძგიდა სჭიროდა, რომ გული გადაეხსნა ჩემთვის. მივეშველე:

— სიყვარული ხომ არ შემოგპარვია, ჩემო შოთა?

თვალი მომარიდა, სადღაც შორს გახედა და უხმოდ დამიქნია თავი.

— მერე, შე კაცო, სიყვარული უნდა გამხნეებდეს. ოჯახის მოკიდებას აპირებ, ვალი მეტი გადევს, მუშაობაც მეტი გმართებს.

— ეჰ ნეტავი მარტო ჩემს მუშაობაზე იყოს დამოკიდებული ოჯახის შექმნა... — თქვა და ისე ამოიოხრა, თითქოს ამ სიტყვებს გულიც თან ამოატანაო.

— რატომ, შოთა! — გავიკვირვე.

— აბა იგი რა სიყვარულია, როცა იწვი, იდაგები, ის კი...

— შენისთანა ბიჭს ვინ დაიწუნებს!

— ვინა და აი ის... — სახელის წარმოთქმა გაუჭირდა, იმანაც იქითკენ გაიწვირა ხელი, საითკენაც ამირანმა მიითითა.

— ვისზე ამბობ?

— ვისზე და... ნორაზე... — ჩაილაპარაკა.

— თქვენს მნორმირებელზე?!

— ჰო.

— რა, თანაგრძნობა არ გაგიწია, თუ?..

— ასეც რომ იყოს, განა გასაკვირია.

— ვითომ რატომ, დასაწუნი რა გაქვს.

— აბა ჩვენ რა ერთმანეთის შესაფერისი ვართ. სად მე და სად ნორა. იგი კარგი ოჯახის შვილია. საშუალო სკოლა დაამთავრა, ახლა უმაღლესში სწავ-

ლობს დაუსწრებლად, ინჟინერი იქნება. მე კი... ერთი უპატრონოდ გაზრდილი ტლუ ბიჭი ვარ, საერთო საცხოვრებელში პატარა კუთხის და აი ამ ხელებს გარდა არაფერი გამაჩნია.

— არ მეგონა, თუ ნორა ასეთი იყო. ამით როგორ დაგიწუნა. უჭურე ერთი რა ფუქსავატი ყოფილა!

ვისაც ნამდვილი სიყვარული გამოუტყდა, მხოლოდ იგი მიხვდება, თუ რას ნიშნავს, როცა კაცს აუგად უხსენებ სატრფოს, გულის მიჯნურს, ვინც მისთვის სალოცავ ანგელოზად, რაღაც ღვთიურ და სპეტაკ არსებადაა გადაქცეული. ხელი მკლავში ჩამავლო, თითები მარწუხივით ჩამჭიდა და შემემუღარა:

— ძალიან გთხოვთ, ნორას ასეთ სიტყვებს ნუ აკადრებთ. იგი არაა ამის ღირსი, იგი... იგი... — უნდოდა კიდევ ეთქვა რაღაც, მაგრამ, ალბათ, საჭირო სიტყვები ვერ გამოიხატა და ისევ გაჩუმება ამჯობინა.

— კი მაგრამ შენ თვითონ არ თქვი, დამიწუნა, ტოლად არ მიმიჩინაო! განა მან არ გითხრა ასე?

— მას არაფერიც არ უთქვამს.

— როგორ თუ არაფერი! არ გქონიათ ამაზე ლაპარაკი?

— არა.

— აბა საიდან იცო, რომ არ გითანაგრძობს?

— ამას რა ცოდნა უნდა.

— წინასწარ რად გამოგაქვს განაჩენი. შენც აიღე და გამოუტყდი სიყვარულში.

— ვერა, ვერ ვიხამ ამას. უარი რომ მითხრას, თავი სადღა გამოვყო? მაშინ ქარხნიდანაც უნდა წავიდე.

— მერე სანამდე?

— არ ვიცი.

საყვირის ხმა გაისმა. სასადილო შესვენება დადგა. საამქროში ხმაური შეწყდა და სწორედ ამ მყუდროებაში

გამოარკვია შოთა. შემკრთალმა მიხედ-მოიხედა და წასასვლელად აჩქარდა. შევამჩნიე, თითქოს ნანობდა კიდევ ასე გულახდილად რომ გადმოლაგა დაგუბებული ვარამი.

ზეინკლებმა ჩაგვიარეს გვერდით. თითქოს შეთქმულნი არიანო. არც ერთს არ გამოუხედავ ჩვენსკენ.

საღღაც შორს ამირანი დავლანდე, თვალებით მანიშნებდა რაღაცას. შემდეგ ისიც მიიმალა. საამქროში ჩვენ ორნიღა დავრჩით.

— ძალიან გთხოვთ, როგორც ვაჟკაცი ვაჟკაცს, რაც ითქვა, მხოლოდ ჩვენს შორის დარჩეს. ვითომ არაფერიც არ მომხდარა. თუმცა რა მოხდა ისეთი. რაც გითხარით, ისიც არ უნდა მეთქვა, მაგრამ მეგონა, ცოტა გულს მომეშვებოდა... და მომეშვა კიდევ, — ეს რომ თქვა, გამოიღმა, თუმცა ნაძალადეობა ეტყობოდა მის ღიმილს, ხელი გამომიწოდა და მოთხრა: — გაზეთისთვის კი სხვა მოძებნეთ. საამქროს უფროსი გეტყვით, ვინაა ამის ღირსი.

გასასვლელისკენ გაემართა. იმ ადგილს რომ ჩაუარა, საღღაც ნორა იჯდა, შევამჩნიე, ფეხს აუჩქარა და თავჩაღუნული სწრაფად გაშორდა იქაურობას.

მეც მივყევი მას, მაგრამ უცებ ფანჯარასთან მომდგარ ნორას მოვკარი თვალი და ამან შემაჩერა. იგი დაყინებით გასცქეროდა გასასვლელისკენ მიმავალ შოთას.

არა, ასეთ მზერას ყველასთვის ვერ გაიმეტებდა ცხრამეტი წლის გოგონა, ისიც ისეთი, როგორიც ნორა იყო!

მკითხაობისა არაფერი მწამს, ალბათ, მზაკვრობა და თვალის ახვევაა შეყავაზე თუ ხელის გულის ნახაზებზე რჩევა, არც ჰიპნოზისა მჯერა რაიმე, მაგრამ თუ ადამიანის ფიქრების ამოკითხვა გინდა, საკმარისია თვალეში ჩახედო მას და ისინი ნამდვილად გა-

ცემენ პასუხს, მით უმეტეს, თუ მათში სიყვარულის ცეცხლი კიაფობს.

აი ეს შუქი შევამჩნიე მე ნორას თვალებში. იმ წუთას შოთას უკან რომ მოეხედა და ნორას ლურჯი თვალების მხერგას წასწყდომოდა, მასში ნამდვილად ამოიკითხავდა ქალიშვილის გულის პასუხს.

მაგრამ შოთას უკან არ მოუხედა, საამქროდან გავიდა და მუშების ნაკადში ჩაიკარგა.

ნორამ თვალი მკიდა, თითქოს რაღაც დანაშაულში შეისწრესო, აღმური მოედრო სახეზე, ფანჯარას მოსწყდა და ოთახის კუნჭულში კარადას ამოეფარა.

...საამქროს უფროსი აღარ მიძებნია, აღარც დანარჩენ საამქროებში შემიგლია, რომ სხვა ვინმე შემერჩია ნარკვევისთვის, ფიქრებაშლილმა დავტოვე ქარხანა. ფეხით გავუდექი გზას და სანამ შინ მოვიდოდი, უკვე მოფიქრებული მქონდა, როგორ მოვქცეულიყავი.

როგორ ფიქრობთ, მე სხვა უფრო უკეთესი კანდიდატურა შევარჩიე ნარკვევისათვის? არა, სრულებითაც არა! ჩემი გონება კვლავ შოთა ნოზაძეს დატრიალებდა. გადავწყვიტე, აღმეწერა ყველაფერი, რაც დღეს ქარხანაში ვნახე და მოვისმინე. ჩემი ნარკვევი თითქმის ისევე იწყებოდა როგორც თავიდან მოვიფიქრე, მაგრამ იმ განსხვავებით, რომ შოთა ნოზაძის გვარი მაჩვენებელთა დაფის თავში კი არა, საღდაც ქვემოთ აღმოვაჩინე. მე მიხლოდა გაზეთის საშუალებით მომეთხრო მკითხველებისთვის, მათთვის, ვინც შოთა ნოზაძეს სახელოვან კაცად იცნობდა, თუ რამ გამოცვალა ასე ახალგაზრდა ზეინკალი; გადავწყვიტე, საჯაროდ გამეთქვა შოთა ნოზაძის გულის ხვაშიადო, რომ იგი ყველასთან ერთად ნორასაც სცოდნოდა და სიყვა-

რულის აღმოდებულ ჭაბუკს მისგან ან „ჰო“ და ან „არა“ მოესმინა. მაგრამ არა, უარს მე არ მოველოდი ნორასგან და სწორედ ამან ამაღებინა ხელში კალამი. თუმცა არ ვიყავი დარწმუნებული, რომ ნარკვევი დღის სინათლეს იხილავდა, მაინც არასდროს არ მიმუშავია ასე გატაცებით. მე უკვე პასუხიც მქონდა მზად, თუკი რედაქტორი ჩვეულებისამებრ ცალთვალ მოხუჭული შემომხედავდა და ჩემს ნარკვევს სხვა უიმედო მასალებს შეურევდა, „აკი თქვენ თვითონ ბრძანეთ, რომ გაზეთში დაბეჭდილი თვითული მასალა უნდა ეხმარებოდეს ადამიანს, მამ დავეხმაროთ შოთა ნოზაძეს,“ — აი ასე ვეტყვოდი.

...მეორე დილით რედაქტორის წინ ვიდექი და, სიმართლე გითხრათ, ისე მიძგერდა გული, როგორც ახალბედა ჟურნალისტს, რომელიც თავის პირველ ნამუშევარს დებს რედაქტორის ფართო მაგიდაზე.

უკანასკნელ ფურცელზე სულ რამდენიმე სტრიქონი ეწერა; მაგრამ რედაქტორი დიდხანს დასცქეროდა მას. ვგრძნობდი, იგი კი არ კითხულობდა, არამედ ფიქრობდა. თავი ასწია და შემომხედა. ჩვეულებისამებრ მის სახეზე ვერაფერი ამოვიკითხე. პაპიროსი კვლავ გაჩრილი ჰქონდა პირში, მაშცხენა თვალი კი — ნახევრადმოხუჭული. თავის დასაცავი პასუხი ენაზე მიტრიალებდა, მაგრამ სიტყვის ამოღება აღარ დამჭირდა, რედაქტორმა გაიღიმა, წითელ ფანქარს მიწვდა და ჩემი ნარკვევის თავფურცლის მარცხენა კუთხეში მისი ვეება ხელისთვის შეუფერებელი წვრილი ასოებით გამოიყვანა: „აიწყოს ხვალინდელი ნომრისთვის“.

რედაქტორი ცოლშვილიანი, სერიოზული კაცი გახლდათ, მაგრამ, ალბათ, ერთ დროს მასაც ჰქონდა განაცადი ის

მწველი გრძობა, რაც ყველა დროში აწუხებდა და აწუხებს ადამიანებს, მათ შორის შოთა ნოზაძესაც.

მეორე დღეს ჩემი ნარკვევი გაზეთში იყო დაბეჭდილი.

მილოცავდნენ ამხანაგები, მეგობრები, მკითხველები, მიქებდნენ კალამს.

ჩვეულებისამებრ ხელმომჭირნე მდივანმა ყველა გააოცა და სარეკორდო ჰონორარი გამოწერა.

მაგრამ მე ახლა სულ სხვა რაიმეზე ვფიქრობდი.

მსგავს მასალებზე რედაქცია საერთოდ არ ღებულობს პასუხს. იგი არც კრიტიკული შენიშვნა იყო, არც სიგნალი, რომელიმე ორგანიზაციის, ან თანამდებობის პირის უხეირო მუშაობაზე. მაგრამ მე მაინც მოველოდი პასუხს, და ისეთი მღელვარებით, თითქოს ნორას შოთასთვის კი არა, ჩემთვის უნდა ეთქვა „ჰო“ ან „არა“.

და აი მესამე დღეს დილით ჩემს კაბინეტში ტელეფონმა დარეკა. ყურმილი ავიღე და მაშინვე ვიცანი შოთას ხმა. ისეთმა მღელვარებამ შემიპყრო, ბრალდებული რომ განიცდის განაჩენის წინ, იმის მოლოდინში, დამსჯიან თუ გამამართლებენო.

შოთას ომახიანი ხმისგან, რომელიც უკანასკნელი შეხვედრის შემდეგ საოცრად გამოცვლილი მეჩვენა, ტელეფონის მემბრანა აზრიალდა:

— მაღლობა, დიდი მაღლობა!.. ახლა მეტს ვერაფერს გეტყვით. საახალწლოდ გვეწვიეთ ახალ ბინაში... მე და ნორას...

ისე თავისუფლად ამოვისუნთქე, თითქოს ზურგიდან ათფუთიანი ლოდი მომხსნესო. საათს დავხედე. ჯერ ქარხანაში შესვენება არ უნდა ყოფილიყო. მაშასადამე შოთა საამქროდან მირეკავდა. ერთადერთი ტელეფონი კი მხოლოდ იმ მაგიდაზე იდგა, სადაც ნორა იჯდა.

— ნორა მანდ არის?

— აქ არის.

— აბა ერთი ყურმილი გადაეცი.

— გისმენთ. — ძლივს გავიგონე ნორას ხმა.

წარმოვიდგინე, თუ როგორ წამოდგებოდა იგი ფეხზე მოსწავლესაგით და ვარდისფერი გადაეკვრებოდა ლოყებზე.

— ხომ არ მემღური, ნორა? — შევეკითხე.

— არა... პირიქით, მაღლობელი ვარ... — ამის თქმაღა მოახერხა და ყურმილი კვლავ შოთას მიაჩეჩა.

— წინასწარ გილოცავთ ბედნიერებას, მეგობრებო!

გაზეთში დაბეჭდილი თვითეული სტრიქონი ადამიანს ცხოვრებაში უნდა ეხმარებოდესო, ამის თქმა უყვარდა ჩვენს რედაქტორს.

მ ე კ ვ დ ე ე ბ ი

რამაზის მამამ ნათელთახებიანი, კობტა აივნიანი ახალი სახლი აიშენა. ოსტატებმა სწორედ გუშინ მოათავეს უკანასკნელი სამუშაო. დღეს კი დილიდანვე დაიწყო ოთახების დასუფთავება. სკოლიდან დაბრუნების შემდეგ რამაზიც დედ-მამას ეხმარებოდა, წყალი მოზიდა, ყველაფერი დააპრიალეს. ოჯახი სიხარულით მოელოდა ხვალინდელ განთიადს, რადგან გადაწყვიტეს ხვალვე გადაენაცვლებინათ ახალ ფუძეში.

— გვენანება კი, ბატონო ვანო, თქვენი ოჯახის დატოვება, სადაც წლების განმავლობაში ასე ტკბილად, მეგობრულად ვცხოვრობდით. მაგრამ ახლოს ვართ და ხშირად კვლავ ერთად ვიქნებითო. — სიყვარულით უთხრა რამაზის მამამ ვანოს. ახლა ძია ვანოსას ბარგს კრავდნენ, ემზადებოდნენ, რომ აღრე დილით შესდგომოდნენ საქმეს.

რამაზს მოთმინება არ ეყო, ერთხელ კიდევ არ მოეკრა თვალი მისი ახალი სახლისათვის, დასწვდა ქუდს და მოკურცხლა, მთელი ქუჩა მოსახვევამდე სულ სირბილით გაიარა, ეზოს რომ მიუახლოვდა, ყური ცქვიტა — სახლიდან ხმა მოესმა.

— ვინ უნდა იყოს ნეტავი?! — გაიკვირვა ბიჭუნამ.

ჭიშკარს ბოქლომი ხელუხლებლად ედო. ჩამავალი მზის უკანასკნელი სხივები სახლის აივანს ეთამაშებოდნენ. საიდანღაც პატარა ფიცარი დაცურდა და ხმა ისევ მოესმა. ახლა უფრო დარწმუნდა რამაზი, რომ შინ ვიღაც იყო. შეკრთა, მაგრამ არ შეშინდა. გადაწყვიტა სახლისათვის ფრთხილად შემოევილო. შემოუარა კიდევაც, ზევით აიხედა და გაეცინა.

ახალი აივნის მოაჯირზე მტრედები ისხდნენ და ლულუნებდნენ.

შხაპუნა წვიმა

მოთხრობა

ინსტიტუტიდან ვბრუნდებოდი, ძალ-ზე დაღლილი ვიყავი, მაგრამ მაინც არ შემეძლო გულგრილად ჩამევლო აყვავილებულ ხეებს შორის. ვტკბებოდი აკაციის ყვავილების სურნელებით. ამწვანებული ტოტები ნელა ირხეოდნენ და ყურძნის მტევნების მსგავსი თეთრი ყვავილები გულთბილად მესალმებოდნენ. ქუჩაზე პატარა თეთრი ყვავილები თოვლივით დაფენილიყო. შევხაროდი ახლადგადვიძებულ ბუნებას. ყვავილები და ფოთლები შრიალებდნენ, იღუმალ ჰანგებზე მღეროდნენ, მღეროდა ჩემი გულიც.

შრიალმა იმატა. ყვავილები თითქოს რაღაცას მანიშნებდნენ, მაფრთხილებდნენ, მაგრამ ისინი ჩემზე ბევრად მაღლა იყვნენ და მე ყველაფერი არ მესმოდა. უცებ რამდენიმე მსხვილი წვეთი დამეცა... აი, თურმე რას მანიშნებდნენ ყვავილები!

სულ რამდენიმე წუთის წინ ფირუზისფერი ცა ახლა მრისხანე შავ ღრუბლებს დაეფარა.

უკანასკნელად თავი დაუჟკარი აკაციის თეთრ ყვავილებს, ერთხელ კიდევ ღრმად ჩავისუნთქე ყვავილების სურნელებით სავსე ჰაერი და სახლისკენ გავიქეცი, მაგრამ წვიმა მაინც წამომეწია და საკმაოდ დავსველდი.

ჩემი პატარა ოთახი პირველ სართულზე იყო. ოთახში ცოტათი ბნელო-

და და დავდექი ფანჯარასთან, რომელიც ქუჩაში გადიოდა.

წვიმამ იმატა.

ხშირი შხაპუნა წვიმის წვეთები ფანჯრის რაფაზე ხმაურით ეცემოდა.

შევყურებდი ქუჩაში აჩქარებით მიმავალთ და რატომღაც მეღიმებოდა. რა მახარებდა? რატომ ვიყავი უმიზეზოდ ასე კარგ ხასიათზე, არ ვიცი! ვიღაც ვაჟმა, რომელსაც ქული შუბლზე ჩამოეწია, კოსტიუმის საყელო აეწია, გაუბედავი ნაბიჯებით ქუჩა გადმოსკრა და თვალს მოეფარა.

მე ისევ ფანჯარასთან ვიდექი, კარის ჭრიალი შემომესმა და შემოვბრუნდი, შევეკრთი, კარებში შევნიშნე სწორედ ის ვაჟი, რომელსაც რამდენიმე წუთის წინ ქუჩაში მოვკარი თვალი.

— ნუ გეშინიათ, არაფერს გავნებთ! მომმართა ვაჟმა.

თავდახრილი იდგა და სველ თმებზე ქული ისე ჩამოეწია, რომ სახე არც კი მოუჩანდა... დავიბენი, ვინ იყო ან რა უნდოდა ჩემგან? შიში დავფარე და სკამი შეეთავაზე. იგი მოსხლეტით დაჯდა და ხელით მაგიდას დაეყრდნო.

რამდენიმე წუთს თავჩაქინდრული იჯდა. უხერხული სიჩუმე ჩამოწვა. მე უხმოდ მაგიდის თავში ვიდექი. ბოლოს ვაჟი შეინძრა, თავი ასწია. გაფითრებულ სახეზე საოცრად გაგანიერებული

თვალეები უელავდნენ. აწეწილ თმაზე ზელი გადაისვა და მითხრა:

— ქალიშვილო, მოგმართავთ როგორც ადამიანი ადამიანს. 800 მანეთი უნდა მომცეთ! რვა-ა-ასი, არც მეტი, არც ნაკლები, გესმით?

მე სახტად დავრჩი. რის რვაასი მანეთი? ან რატომ უნდა მიმეცა? გაკვირვებული ავხედე. იგი ახლა სახეზე ზელმიფარებული იჯდა.

— გესმით, რვაასი მანეთი! — ახლა მის ხმაში ბრძანების კილო ისმოდა.

მე კიდევ უფრო შევშინდი. ვნატრობდი, ვინმე მაინც შემოსულიყო, რომ ვეხსენი ამ თავხედისაგან.

— გაქვთ თუ არა! — უფრო მკვანედ შემეკითხა, როცა პასუხი დაუფვიანე.

ტყუილის თქმა ვერ მოვახერხე და მაქვს-მეთქი წამოვილულულე.

მართლაც ფეხსაცმლის შესაკერად 500 მანეთი მქონდა შეგროვილი. იმ დღეს სტიპენდიაც ავიღე. ძლივს ამოვიღე ფული და მაგიდაზე დავუდე.

უცნობი წამოდგა, ფული ჩაბლუჯა და კარებისაკენ წავიდა. კარებთან შემობრუნდა, უცნაურად გაიღიმა და საბამო ხმით მიოხრა:

— გაგძარცვეთ, არა? თქვენ არ იცით, რა დიდი სამსახური გამიწიეთ, ალბათ, ქურდი გგონივართ, მაგრამ არა. ჯიბიდან რაღაც შეხვეული ამოიღო და მაგიდაზე დადო.

— გიტოვებთ დედის უკანასკნელ სახსოვარს, რომელიც ჩემი მომავლის და ბედნიერების საწინდარი უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ხედავთ, ვერ გავამართლე. — უცნობმა ხელი ჩაიქნია.

— წაიღეთ, წაიღეთ, არ მინდა, არაფერი არ მინდა! — წამოვიძახე.

ვაჟმა თავი გააქნია. — არა, აიღეთ! გთხოვთ, რაც არ უნდა გაგიჭირდეთ, არ გაყიდოთ, შეინახეთ, იქნებ მის გამოსასყიდად კიდევ მოვიდეთ და სიკეთე სამამაგად გადაგიხადოთ.

მისი სახე სევდიოთა და მწუხარებით იყო სავსე. და მივხვდი იგი ქურდი არ იყო.

ერთხელ კიდევ შემომხედა. — მაპატიეთ! — წყნარი ხმით ჩამილაპარაკა და არეული ნაბიჯით ოთახიდან გავიდა. ძნელი სათქმელია, ამ წუთებში ჩვენს შორის ვინ უფრო იყო გაფითრებული. მე კი ისევ ისე ვიდექი და გაშეშებული თვალეებით ღიად დატოვებულ კარებს მივჩერებოდი.

უცებ გამოუთქმელი სიბრალული ვიგრძენი უცნობისადმი, მინდოდა რაღაცით კიდევ დავხმარებოდი, მეშველა, მენუგეშებინა, გამეგო რა აწუხებდა.

გიყივით გამოფვარდი ქუჩაში, მაგრამ იგი არსად ჩანდა. მხოლოდ ახლა შევნიშნე, რომ წვიმა ისევ უცებ შეწყვეტილიყო, როგორც დაიწყო. ცაზე კაშკაშა მზე მომხიზვლელად ანათებდა. ქვაფენილს ოხშივარი ასდიოდა.

დამძიმებული გულით ოთახში შემოვბრუნდი, საწოლზე ჩამოვჯექი. გულდაწყვეტილი ძველ ფეხსაცმლებს დავსცქეროდი, ფიქრები კი უცნობს დასტრიალებდა, მინდოდა მომეგონებინა მისი სახე, მაგრამ არაფერი, არაფერი არ მაგონდებოდა.

ფიქრებში წასულს პირი გამშრობოდა, წყლის დასაღვეად წამოვდექი, მაგიდაზე რაღაც პატარა შეხვეულს მოვკარი თვალი, ინსტინქტურად ვავხსენი. ხელში ბრილიანტის თვლიანი ძვირფასი ბეჭედი შემრჩა. თვალი ვერ მოვწყვიტე, ბრილიანტის თვლების მაგიერ ვაყის თვალეები ანათებდნენ.

უნებურად ბეჭედი თითზე წამოვიცივი, მაგრამ თითქოს თითი დამწვა და ისევ მაგიდაზე დავდე. მთელი საღამო თავი სიხმარში მეგონა. მას შემდეგ ყველა გამვლელს ვათვალეობდი, ვეძებდი უცნობს, მაგრამ იგი არსად ჩანდა. დავკარგე მოსვენება, სიმშვიდე,

დამავიწყდა გაზაფხული და აკაციის თეთრი ყვავილები.

ბეჭედი არ მასვენებდა, ვერც სხვას ვაძლევდი და ვერც გაყიდვას ვბედავდი, რაღაც უხილავი ძალა მბოჭავდა, მაკავებდა.

გაზაფხულმა გაიარა. დიდი ხანია აკაციებს ჩამოსცივდა თეთრი ყვავილები, მაგრამ რატომღაც აკაციის ნახვა ცუდ გუნებაზე მაყენებდა. ცოცხლდებოდა იმ საღამოინდელი სურათი და გული მწყდებოდა. ბეჭედი საგულდაგულოდ შევინახე.

უკვე სამედიცინო ინსტიტუტის მეორე კურსის სტუდენტი ვიყავი. არდადეგებზე სოფელში წავედი. ერთ დღეს ნაწვიმარ ხიდან ჩამოვვარდი და მარჯვენა ფეხი მოვიტეხე. მას შემდეგ დავკოჭლდი. დავკოჭლდი სამუდამოდ. წელიც გამიცდა და უცნობიც დამავიწყდა.

* * *

იმ წელს წაღვერში კეჩხოზში ვისვენებდი. შვიდმა წელმა განვლო, რაც ფეხი მოვიტეხე. უცნაურად გულჩათხრობილი გავხდი. გავურბოდი ყოველგვარ გართობა-მხიარულებას და განსაკუთრებით ვაყეხს. შვებას და თავისუფლებას ბავშვებთან, ჩემს პატარა პაციენტებთან ვგრძნობდი. ისინი ვერ ამჩნევდნენ ჩემს სიმახინჯეს. იმათთვის მე საყვარელი ექიმი, საყვარელი დეიდა მარინე ვიყავი.

იმ დღესაც ჩვეულებრივი მზიანი ამინდი იდგა. გრილი სიო უბერავდა. ხელში წიგნი მეჭირა და განმარტოებით ვიჭექი, არ ვკითხულობდი. ჩემი ყურადღება ახალგაზრდათა ჯგუფისკენ იყო მიპყრობილი. მესმოდა იმათი მხიარული ლაპარაკი, სიცილი. ვაყეხს შორის განსაკუთრებით ერთი გამოირჩეოდა. ხანდახან გავაპარებდი თვალს მისკენ და შორიდან ვუთვალთვალავდი. მაღალი ტანის, ცოტათი გამხდარი,

მუქი წაბლისფერი თმით, ოდნავ მოგრძო სახით და ლამაზი თვალ-წარბით. ამბობდნენ ინჟინერ - არქიტექტორიაო. რამდენჯერმე მის დაკვირვებულ მხერას წავაწყდი. მეც მინდოდა იმათთან მისვლა, მაგრამ მეშინოდა ჩემი გულჩათხრობილობით იმათი მხიარულება არ დამერღვია.

მატარებელმა გაიარა და ქშენით მთებს შორის მიიმალა. მე თვალს ორთქლმავლის კვამლს ვაყოლებდი. კვამლი მალე აღიოდა, იფანტებოდა და ღრუბლის ქულებს უერთდებოდა.

ამ დროს ვიღაცამ მორიდებით მომმართა:

— ქალიშვილო, შეიძლება თქვენთან დავჯდე?

— სიამოვნებით! — ვუბასუხე. ჩემს გვერდით ინჟინერ-არქიტექტორი იჯდა. მეტი უხერხულობა ვიგრძენი. არ მახსოვს, როგორ გაიბა საუბარი. ვახშამის ზარი რომ დარეკეს, თითქოს გულდაწყვეტილები დავშორდით ერთმანეთს. იმ საღამოს შემდეგ მთელი დღეების განმავლობაში ერთად ვიყავით, ვსაუბრობდით, ვმსჯელობდით, ვკამათობდით. მალე დავუახლოვდით ერთმანეთს. რამდენი ადამიანური უშუალობა და ზნეობრივი სიწმინდე იყო მასში. მისი ყურადღება სულს შითბობდა. თბილი, ალერსიანი სიტყვები გულს სიხარულით მივსებდა. მის ნაბიჯებს მე უკვე შორიდან ვცნობდი. ახლა მარტოობას აღარ ვგრძნობდი, არც ჩემს კოჭლობას.

ხშირად მთელი საათობით სარკის წინ ვიდექი და ჩემს ორეულს დაკვირვებით ვათვალთვალავდი. სარკიდან ქერა ხუჭუჭთმიანი, ღია თაფლისფერთვალეობა, პატარა, ოდნავ კეხიანი ცხვირის მქონე, საკმაოდ ლამაზი ქალიშვილი, მარინე გოცირიძე მილიმოდა. რატომ არ შემომჩნევია ჩემი გარეგნობა აქამდე?

აღბათ, სიყვარულმა გამალამაზა, გავიფიქრე და გამეცინა.

ჩემს გარდა ყველანი ექსკურსიაზე წავიდნენ. ოთახში ცხელი დახუთული ჰაერი იდგა, ეზოში გამოვედი. ძალიან გამიკვირდა, როცა სკამზე კოტე კახიანი შევნიშნე. მე იგი ექსკურსიაზე მეგულებოდა.

რა სიხარულით შევხვდით ერთმანეთს!

კოტემ სიყვარულით სავსე თვალეზით შემათვალისწინა, თეთრი კაბა მეცვა, მიხედებოდა, და კმაყოფილს გაეღიშა. წინათ რამდენჯერ ვსთხოვე ეამბნა თავისი წარსული, მაგრამ ყოველთვის ცდილობდა საუბარი სხვა საგანზე გადაეტანა. ახლა კი თვითონ დაიწყო.

...დედა მასწავლებელი იყო, მამა კი მიკოსი. მერვე კლასში ვიყავი, როდესაც დედა გარდამეცვალა. დედის სიკვდილის შემდეგ სახლი დაცარიელდა. მამამ მალე ცოლი შეირთო. კარგი ადამიანი იყო, მაგრამ მე აღარ მყავდა ტკბილი, მზრუნველი დედა. მამაც უნებურად ჩამომშორდა. მართალია, არაფერს მაკლებდნენ, მაგრამ ოჯახში გარიყულივით ვგრძნობდი თავს. საშუალო სკოლის დამთავრებისას უმაღლესში მოწყობა მაინცაღამიანც არ მიცდია... კოტეს ხელში ხის ტოტი აეღო და წერვიულად ამტვრევდა... ახალგაზრდათა ცუდ წრეში მოვხვდი, სწავლა აღარ მიზიდავდა. და ასე სამი წლის განმავლობაში უსაქმობით და ლაზრანდარობით ვერთობოდი და, ბოლოს, ბანქოს თამაშს მივეყე ხელი.

კოტემ ამოიოხრა, თავი ასწია და გამიღიმა. მსგავსი ღიმილი თითქოს საღაც მენახა. ტანში გამაჟრჟოლა: ცა იღრუბლებოდა, გაწვიმებას აპირებდა.

— წავიდეთ, კოტე, მგონია წვიმდება. — ვუთხარი და წამოვდექი.

კოტემ ხელი მომიკიდა და მთხოვა.

— არა, მარინე, გეხვეწები ნუ წახ-

ვალ, დე, ორივე დავსველდეთ, ოღონდ მომისმინე, ბოლომდე მომისმინე. — გამიკვირდა, რა უცნაური სურვილია! მაგრამ უარი ვერ ვუთხარი.

წვიმა დაიწყო, ჩვენ კი ისევ ისე ვიჯექით.

— იცი, მარინე, როგორ მიყვარს როდესაც კარგ დარში უცებ გაწვიმდება. ასეთი წვიმა ერთ საბედისწეროდღეს მაგონებს.

ერთ დღეს ათასი მანეთი წავაგე... თითქოს შორიდან მესმოდა კოტეს ხმა. — ჩემი, რაც გამაჩნდა, ყველაფერი დავაგირავე. მხოლოდ ერთი ნივთიღა შემრჩა, რომელსაც ვერ ველეოდი, მაგრამ ფული მაშინვე უნდა მიმეცა. დედის სახსოვრის დავაგება დამენახა და სხვა გავქურდე. უცნობ, უმწეო გოგონას ფული წავართვი. გესმის მარინე! ფული წავართვი!

მე შევეკრთი, მესმოდა კოტეს აჩქარებული სუნთქვა, სახეზე შეხედვა შემინოდა. მინდოდა შემეჩერებინა, მაგრამ ვერ ვახერხებდი. მისი ხმა თითქოს შორიდან ბურანში მესმოდა.

— ფული შევავაროვე და ორი თვის შემდეგ მივედი, მაგრამ კარები დაკეტილი დამხვდა. ის ქალიშვილი სხვაგან გადასულიყო. დაკეტილ კარებთან ფიცი დავდე. — კოტე უკვე შედარებით დამშვიდებული ლაპარაკობდა. — მეპოვა სწორი გზა, მეშრომა, მესწავლა და მეც პატიოსან ადამიანთა რიგებში ჩავმდგარიყავი. იმ დღის შემდეგ გოგონას შეშინებული თვალები არ მაძლევდნენ უფლებას მოლიპული გზით მევლო. მაგრამ დავკარგე ბეჭედი და ბეჭედთან ერთად ის გოგონაც, რომლის სახე მერე კარგად ვერ მოვიგონე.

კოტე გაჩუმდა, შემდეგ ჩემსკენ შემობრუნდა, სახე გაფითრებოდა, თვალები საოცრად შელავდნენ. მე ვკანკალებდი.

— მარინე, თავიდან მე შენ იმ გონას მიგამსგავსე, შენ ის მომაგონე, იმიტომ დაგიახლოვდი, მერე კი შემიყვარდი. მაშინაც ასე წვიმდა... მას შემდეგ ასეთ წვიმაში სულ გარეთ ვდგევარ.

ხმას ვერ ვიღებდი. ხელები გამციებოდა. კოტემ ხელი მომიკიდა და შეშინებული შემეკითხა.

— მარინე, რა მოგივიდა, მითხარი რაიმე!

საიდან მოვიკრიბე ძალა არ ვიცი. ხელიდან დავუსხლტი და გავიქეცი. სველი კაბა ფეხებში მეღებოდა. შეშლილივით შევვარდი ოთახში და ჩემოდანში შენახული ბეჭედი ამოვიღე. დამავიწყდა რომ კოჭლი ვიყავი და კიბეები სირბილით ჩავირბინე. წვიმის წვეთები მცემდა სახეში, მაგრამ ტკივილს როდი ვგრძნობდი, მსიამოვნებდა. ისეთი შხაპუნა წვიმა იყო, როგორც მაშინ.

ძალა მეღეოდა, მეშინოდა, რომ კოტეძღე ვერ მივალწევდი. მინდოდა მეყვირა, მაგრამ სიხარულისაგან ენა არ შემორჩილებოდა. ჩემი მისვლა არ გაუგია, თავჩაქინდრული იჯდა.

წინ დავუდექი, ძლივსლა ვსუნთქავდი.

კოტე შეინძრა; ნელა ასწია თავი, თითქოს არ სჯეროდა, რომ მის წინაშე მე ვიდექი. თანდათან გასწორდა და თითქმის შეჭყვირა.

— მარინე, ჩემო სიცოცხლევ!

ბეჭედი თითს აღარ მწვავდა. ბეჭედის დანახვაზე კოტე წამით შეკრთა, უკან დაიხია და გაოცებული შემომხედა.

ვიცანით ერთმანეთი. ახლა სულ მთლად ისეთები ვიყავით, როგორც მაშინ, შვიდი წლის წინათ. სველი, თმებჩამოწეწილები, გაფითრებული სახეებით და უცნაურად მეტყველი თვალებით, მაგრამ სულიერად განწმენდილნი, ერთმანეთისათვის ახლობელნი.

კოტეს ბაგე უთრთოდა და აკანკალებული ხელებით თავისკენ მიმიზიდა, ხმას ვერც ის იღებდა.

შხაპუნა წვიმა მოდიოდა.

მე სიხარულისაგან ვტიროდი. კოტეს სახეც სველი იყო, არ ვიცი წვიმა იყო, არ ვიცი ცრემლები.

მაგრამ წვიმა ხომ ცხელი არ არის?

სურათი

მცხუნვარეა აგვისტოს მზე.
ნაყოფს მწიფეს, მძიმეს
გზის გადაღმა, ატმის შტოზე
ლოყა უციმციმებს...
ხევს გველივით მისდევს შარა,
ძირს წყალი ჰქუხს ცივი.
მარცხნივ, მარჯვნივ წამომდგარან
ხენი აკაციის.
კანდახორკლილ ფესვებს რცხილის
მიწა აუჩეჩავს,
შორით ქოჩორშევერცხლილი,
ევკალიპტის ტყე ჩანს.
„სად მიდიხარ, დარჩი ბარემ“,
ყურს რომ მწვდება წყნარად, —
ეს ნიავე აშრიალებს
ბამბუკების ჭალას.
და როდესაც სიმინდებში
გაიქროლებს ქარი,
შარიშური ისე მესმის,
ვით ზღაპრული ქნარი.
მცხუნვარეა აგვისტოს მზე
ნაყოფს მწიფეს, მძიმეს
გზის გადაღმა ატმის შტოზე
ლოყა უციმციმებს.

შ უ ა მ თ ო ბ ა

დაუკრეს ჭიმონი, გარმონი,
ხმიანობს, ხმიანობს დოლი,
გაჩაღდა გამოცდა ძალღონის,
აფრინდნენ კაკაბი, ვნოლი.

ავტონი მოვარდნენ თახთახით,
დაცლილა ხულო და ქედა,
კორდებზე ირხევა ზღვა ხალხი,
სალამი გოდერძო შენდა!

მტრედისფრად იღვრება ლაყვარდი,
ორბები სერავენ ზეცას,
ციცაი დაღლილა ნავარდით,
ლხენაა ღამეცა, დღეცა.
შენც გულო თოფივით გავარდი,
არწივო, ფრთას ნულარ კეცავ.

გოგონი, ნუ არხევ მაგ მერდინს,
ნუ დასწვი ვეფხვია ბიჭი,
იწამე ან მადლი, ან ღმერთი,
უშენოდ გაძლება უჭირს.

ხორუმი, ხორუმი გახელდა,
ხან ბუქნა ხტომი, ხან განი,
ბიჭებო, სიმღერა განელდა,
ბანი თქვით, ბანო, ბანი.

დასძახეს „გაფრინდი მერცხალო“,
ხმა გასცდა ბეშუმს და შქერნალს,
აღელდა, აღელდა მზექალი,
რა ტკბილად მღერიან, ნენა.
რა მზეა, რა მზეა ცხრათვალი,
რა დღეა, რა დიდი ღხენა.

ყამირს დავარქვათ ნაყამირადი

ახალგაზრდული გულებით
გრიგალსაც მკერდით ვეხლებით,
მუხლო, გაგვიძეხ, გაგვიძელ.
მკლავო, ნუ გადაგვეღლები,
პური გავლენით იმდენი,
ველარ იტევდეს ბელლები.

სამშობლოს ქვეყნის ძახილზე
ჩვენ მოვაშურეთ ყაზახეთს,
ჩვენი ქართული ჰობუნა
აქაც ხმამაღლა დავძახეთ,
გადიდეთ შრომის ერთგული,
შრომის ორგული დავძრახეთ.

ჩავეებით შრომის ფერხულში,
ვიშრომეთ, გულით ვიხარეთ,
ძმობის მადლი და დიდება
გულმკერდზე გადავიყარეთ,
ნამგალთან ერთად სამკალში,
ნამგალა მთვარეც ვიხმარეთ.

ჩვენსავით გამრჯე ვინ არი,
ჩვენებრ ერთგული ვინ არი,
თვალეში გვიდგას ნათელი
როგორც მზე სხივმომფინარი.
ყამირი წელში გავტეხეთ,
დავარქვით ნაყამირადი.

გ უ გ უ ლ ე ბ ი

მაშინ დამძახე გუგულო,
ყანა რომ დავაგუგუნო.
ხალხური.

სად ხართ ჩემო გუგულებო,
რად დამტოვეთ უგუნებოდ,
მე უთქვენოდ ოროველას
როგორ დავაგუგუნებო.

თქვენი ტკბილი კაფე-თესე
ასე მგონი თვით ლექსია.
მე თქვენს ხმაზე პურთან ერთად
სიყვარულიც მითესია.

თუმც დამტოვეთ გუგულებო.
არ გეგონოთ უგუნებოდ.
ველად გავალ ვაჟკაცურად
ყანას დავაგუგუნებო.
თქვენ მაქედან მომძახეთ
გუგუ-გუგუ გუგულებო!

კუსტანაის ოლქი

შენტვის, მამულო!

ორმოცი წელი... ორმოც ქარიშხალს
ბევრჯერ ვაუკაცურ რისხვით შევბმივართ,
ჭირშიც და ლხინშიც ვმდგარვართ მხარიმხარ
და კომუნიზმშიც ასე შევდივართ,

ორმოცი წელი გამოგვივლია,
ისევ შრომა და გარჯა გვწყურია,
კომუნიზმისკენ მიმავალ კიბის
ეს მეორმოცე საფეხურია.

სასახელოა ეს გზა-სავალი,
დე, ნატურფალი გზაც აგიყვავდეს.
მე ბედნიერი აწმყო მავალეებს,
რომ მომავალი უფრო მიყვარდეს.

შენს სუნთქვას ჩემი გულისთქმაც ერთვის,
სამშობლოვ, შვებით მკერდდანამულო,
ოცნებაც შენთვის, მარჯვენაც შენთვის,
სიცოცხლაც შენთვის ჩემო მამულო!

ქაღიშვილისა და ქვისმოღვლის ბაღადა

მაღლა კლდეზე მთის ასული
ზის, სინათლეს აკმევს;
ასულს ვაჟი გატაცებით
ქვაში აქანდაკებს.

რძისფერ ნისლში მყინვარივით
გახვეული ქალი,
ქსოვს ყელსახვევს, ნეტავ ვისთვის?
ზედ დაგრჩება თვალი.

ვინ არის ის სანეტარო,
ვისი გულის კდელმა?

ნაზი სიო ყელს უკოცნის,
ია შურით კვდება.

ლაწვებს ცეცხლი ეპარება,
აღბათ ისიც მაშინ —
როცა მზერა მოქანდაკის
გაეყრება თვალში.

გაუღიმებს ცისკრის დარად,
მორცხვად გახსნის ბაგეს;
ოსტატი კი ანთებული
ქვაში აქანდაკებს.

* * *

თეთრი ღამე ფანჯარაზე ყინულივით დნებოდა,
ნაზი ია დილის სიოს მორცხვად ეუბნებოდა:

— მითხარ რისთვის შეგიყვარდი?
ფიქრმა ღამის დამლია.
— რა ვქნა, რა ვქნა, რომ ხარ კარგი,
განა ჩემი ბრალია?

დილა იყო, ფანჯარაზე ღამე აღარ დნებოდა;
ია მორცხვად სიოს ისევ იმას ეუბნებოდა.

მაშ, რა მექნა?

იმ დღეს ინსტიტუტში როგორღაც დილით ადრე მომიხდა მისვლა. დერეფნები და აუდიტორიები ცარიელი იყო. სიჩუმე სუფევდა. მხოლოდ მესამე სართულის გრძელი დერეფნის ბოლოდან ისმოდა ლაპარაკი — ეს, ალბათ, კომენდანტი ესაუბრებოდა დამლაგებელს.

აუდიტორიაში შევედი და ფანჯარა გამოვალე. ოთახში გაზაფხულის სუნთქვა შემოიჭრა. ტყემლისა და ატმის კვირტები აფეთქებულყვნენ და ქალაქი საქორწილო კაბაში გამოწყობილ პატარძალს ჰგავდა. სანაპიროდან ნიაჟმა წამოუქროლა და ყვავილები ააფორიაქა. გეგონებოდათ, გათოვდაო გაზაფხულის ამ ნათელ დილას.

ფანჯარასთან ვიდექი და ვფიქრობდი, არ მახსოვს რაზე — შეიძლება გაზაფხულის მაცოცხლებელ ძალაზე, შეიძლება სიყვარულზე ან ჩემი ქალაქის სილამაზეზე...

უკვებ კარს გაიღო, ოთახში ჩემი თანაკურსელი გოგონა ნათელა მხეიძე შემოიჭრა. შემოიჭრა და სიცოცხლე და სიხალისე შემოიტანა. სახე ანთებოდა, თვალები ალტაცებით უბრწყინავდა. ხელში იების კონა ეჭირა.

— ოჰო, ჩვენს მეოცნებე დემნას სიცოცხლე და გამარჯვება! — შესძახა მან — თითქოს ბროლის ჭურჭელმა დაიწკრიბალო.

ღიმილით ვუბასუხე.

ნათელას ფეხდაფეხ შემოყვნენ სხვა გოგონები, მერე ვაჟებიც გუნდ-გუნდად შემოვიდნენ. ოთახი სიცილ-კისკისითა და ხმამაღალი ლაპარაკით აივსო. ეს სიცოცხლით სავსე ყრიაშული განსაკუთრებით შესამჩნევი იყო გაზაფხულის ამ თვალწარმტაც დილას.

ხალისიანი განწყობილება ვერც ლექტორის შემოსვლამ დაარღვია. კაცმა რომ თქვას, სად გაზაფხული და სად უმაღლესი მათემატიკა! პატივცემული ნიკოლოზი წრფივ თუ ორჯერად ინტეგრალებზე ლაპარაკობდა — კარგად არ მახსოვს. სხვა დროს ზოგიერთ სტუდენტს, ჩვეულებრივ, მთქნარებას და აწყებინებდა, მაგრამ ახლა (შეიძლება ამასაც გაზაფხულს უნდა ვუმაღლოდეთ), თითქმის ყველა დაფას უქცერდა, თუმცა, ცოდვა გამყლავნებული ჯობია, ბევრი არც კი უგდებდა ყურს ლექტორს, მათ შორის მე და ჩემი მეგობარი სოსო მესხი.

სოსო საერთოდ დინჯი და უწყინარი ჭაბუკი იყო, მაგრამ ბოლო ხანებში მეტისმეტად მოიწყინა. მიზეზი არ მიკითხავს, თვითონ კი არ გამიმხილა.

ახლა სდუმდა, მაგრამ ეტყობოდა ლექციას არ უსმენდა. მის მზერას თვალი გავაყოლე და გაკვირვებით კინაღამ შევეყვირე: სოსო ქურდულად ნათელა მხეიძეს უყურებდა. გოგონას მაგრად მოეკუმა. ლალისფერი ტუჩები, იების

კონა რვეულთან იდო, მაგიდისაკენ ოდნავ გადახრილიყო და გამალეცით იწერდა ლექციას.

სოსოს მხარზე შევეხე, თავით ნათელასკენ ვანიშნე და თვალი ჩავუკარი. მხრები აიჩეჩა. მაშინ რვეულის გარეკანზე სამი სიტყვა დავწერე: „მიგიხედო, ჩემო მოხევევ“, და წინ დავუდე. მან წაიკითხა. შევნიშნე, როგორ გაწითლდა. რვეული გადააბრუნა და დავას მიაჩერდა.

ამოვიოხრე, ვიცოდი, ნათელა რომ სხვას ეტრფოდა, მეოთხეკურსელ ფრიადოსან სტუდენტს. სოსო შემებრალა.

დასვენებაზე ამხანაგებს შევერიე, ჩემი აღმოჩენის ამბავი კიდევ გადამაეწყდა. ნათელას კონიდან ორია წავართვი, ხშირად დავყნოსავდი ხოლმე. მერე ყოველგვარი წინასწარგანზრახვის გარეშე, ფრთხილად გავასწორე და სოსოს რვეულში ჩავდე, თეორიული მექანიკის კონსპექტში...

შინისაკენ ერთად წავედით. ჩემდა გასაკვირველად, სოსო საუცხოო ხასიათზე იყო. ხალისით მიაბიჯებდა, ყველაფერი ახარებდა — ლურჯი ცაც, აყვავებული ხეებიც, ლამაზი ქალიშვილის დანახვაც.

— კარგია გაზაფხული. — აღმოხდა და ვიგრძენი, რომ ამით ყველაფერი თქვა.

მე ჯერ არაფერი ვუთხარი ლექციაზე მომხდარი ამბის შესახებ. ლენინის ქუჩაზე რომ შევუხვით, შევაჩერე.

— არაფერს მეტყვი?

განგებ გაიკვირვა:

— რა უნდა გითხრა?

მე გამომცდელად შევეყურებდი. თვალი გამისწორა, მერე მხარზე ხელი დამკრა და გაიცინა.

— გითხრა?

— თუ არ გსურს, ნუ მეტყვი. — გავიბუტე. — ისედაც ცხადია ყოველივე.

— ცხადია? — უჩვეულო გაცხარებით შემომედავა. — შენ რა იცი, რომ ცხადია? ცხადიაო!.. მე თვითონ არ ვიცოდი აქამდე, რომ ყველაფერი ცხადი იყო. — ის იყო მოთმინება დამაკარგვინა ამ „ცხადმა“, რომ სოსომ საყელოში ხელი ჩამავლო, მიმიზიდა და ჩამჩურჩულა: — ნათელა თანამიგრობს, დემნა, გესმის? — ნათქვამის დასადასტურებლად თეორიული მექანიკის კონსპექტი გადაშალა და ორი ცისფერი ყვავილი დამანახა.

„ჩემი იები-მეთქი!“ — კინალამ შევძახე. თავი შევიკავე და ვკითხე:

— ეს რას ნიშნავს?

— რა მიუხვედრელი ხარ! — გაჯავრდა სოსო. — ვერ შენიშნე? მთელ დღეს იების კონა ეჭირა ხელში ნათელას...

ბაგეზე ვიკბინე. შემებრალა გამიჯნურებული ამხანაგი, ვერაფერი ვუთხარი. ღიმილით მივულოცე, დავემშვიდობე და ავტობუსის გაჩერებას მივაშურე.

მაშ, რა მექნა?

ე, გაზაფხულია ყველაფერში დამნაშავე.

თხუთმეტი წლის შემდეგ

ზღვისკენ გადახრილი მხურვალე-დაკარგული მზე ლივლივა სხივებს ნელნელა აფენდა წყალში.

ბავშვობიდანვე მიყვარდა ჩამავალი მზის ცქერა. მოვიყრიდით თავს ბიჭვები, გავიდოდით სოფლის ბოლოს, ზღვაში შეჭრილ ამწვანებულ ბორცვზე გადავდგებოდით და შორს, უსახვრო სივრცეში ვაცქირებოდით.

ათასნარი კითხვები აგვეშლებოდა მაშინ პატარებს: რატომ არ ქრება მზე ზღვაში? რატომ ჩადის იგი ერთ მხარეს და ამოდის მეორე მხრიდან.

როცა წამოვიზარდე, ყველაფერი გავიგე და ვიცოდი, მაგრამ ჩამავალი მზის ცქერა კვლავ ისევე მსიამოვნებს. ვზივარ და ვიცქირები სივრცეში, წინ თვალუწვდენი სილურჯა აბიბინებულ, უკან კი სიმწვანეში ჩაფლული ჩვენი სოფელი. იქვე მახლობლად სანატორიუმის თეთრი შენობა გამოკრთის მარად მწვანე ხეებს შორის; მარცხნივ, ქვემოთ ლიანდაგი მიიყლაკნება და გვირაბის ბნელ ხახაში იკარგება.

მზე ნელა მიექანება ქვემოთ. ვიდრე ზღვის პირს შეეხება, ბურთს ჰგავს, შემდეგ დამსობილ ქვაბს ემსგავსება, ხან ვეება სოკოს, ხანაც აბაყურს ვამსგავსებ.

უკანასკნელად რომ სოფელში ჩამოვდი, ყველაზე უწინ ეს ჩემი საყვარელი ბორცვი მოვინახულე.

წინანდელთან შედარებით, ახლა უფრო მშვენიერი მეჩვენა აქაურობა. უკეთ მოვლილი და კეთილმოწყობილი. ერგვლივ ჩუქურთმიანი ყორე შემოევლოთ, ჯაგნარი გაეკაფათ და ლამაზი ყვავილები დაერგოთ, აქა-იქ გრძელი სკამები ჩაედგათ და ოდესღაც ველური ბორცვი მშვენიერ დასასვენებელ კუთხედ ექციათ. ბებერი პალმა, რომელიც აქაურობის ერთ-ერთი სამკაულს წარმოადგენდა წინათ, უფრო გაზრდილიყო და ამოლტილიყო.

მომინდა აქაურობის ნახვით გამოწვეული სიამოვნება ვინმესათვის გამეზიარებინა. მივიხედე, და თითქოს ბედად, იქვე ახალგაზრდა ნაძვის ძირში მიდგმულ სკამზე ჩამომჯდარი შუახნის კაცი შევნიშნე. მას საკმაოდ სრული თეთრი ხალათი ეცვა, (ასე გამოდიან ხოლმე სანატორიუმის დამსვენებლები სასეირნოდ), სამხედრო ყაიდის მომწვანო ფერის შარვალი გვერდით ლურჯკანტბჩაყოლებული. ამ კაცის სახე ნაცნობი მეჩვენა და დავინტერესდი.

„ვინ უნდა იყოს?“ — გავიფიქრე და ნელნელა მისკენ წავედი. რაც უფრო ვუახლოვდებოდი, მით უფრო იზრდებოდა ჩემი ცნობისმოყვარეობა. „მეგალ და გამოველაპარაკები“ — გადავწყვიტე ბოლოს, მაგრამ მან დამასწრო, პირდაპირ შემომხედა, ნაცნობივით გამიღიმა და გამელაპარაკა.

— მომხიბლავი ადგილია, არა?

— ძალიან. — მივუგე მე და მივუახლოვდი. — ამ კუთხეში იშვიათია ასეთი მდებარეობა.

— მართალია. — დამიდასტურა მან. — კარგად იცნობთ ამ მხარეს?

— რასაკვირველია. თვითონ აქაური ვარ, აქ შობილი და გაზრდილი.

— მართლა?! — უფრო დაკვირვებით შემომაჩერდა. — მე კი ჩემებრ სტუმარი მეგონეთ. მშვენიერი სოფელია. — ციტრუსებისა და პალმების ხეივანებში ჩადგმული სახლებისაკენ გაიხედა, მაგრამ უეცრად რაღაც მოაგონდა და შევატყვე სახე დაუნაღვლიანდა.

— თხუთმეტი წელიწადია აქეთ არ ვყოფილვარ. — დაბალი ხმით წარმოთქვა მან. — დიდი დროა, ჩემო კარგო თხუთმეტი წელიწადი, ძალიან დიდი. რამდენი რა მოხდა, რამდენი რა ჭაკეთდა, რამდენი რა შეიცვალა... — ცოტა ხანს ჩუმად იჯდა, შემდეგ ჯიბისაკენ წაიღო ხელი და თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკაო. — თან წამოვიღე. — შავი კონვერტი ამოიღო და გამომიწოდა. — რომ იცოდეთ, რა ღრმად ჩამრჩა ხსოვნაში ის ზაფხული...

უცნობი ლაპარაკობდა იმ ადამიანის ხმით, რომელსაც სურს ვინმეს თავისი დარღები გაუზიაროს და ამით გულზე შემოწოლილი სევდა შეიმსუბუქოს.

მე კონვერტიდან სურათები გამოვაცურე და გავშალე. ჩემი ყურადღება განსაკუთრებით ერთმა მათგანმა მიიპყრო. ორ ახალგაზრდა ვაჟს შუა მოლიმარი ქალიშვილი ჩამდგარიყო. ახლა მეორე სურათს დავხედე. აქ ერთი ვაჟი, იგივე ქალიშვილი და მათ წინ პატარა, წითელყელსახვევიანი ბიჭი იდგა.

— ესენი ხომ... — უნებლიეთ წამო-

ვიძახე მე და ჩემს თანამოსაუბრეს შევხედე.

— ერთი მათგანი მე ვარ. — ღიმილით მითხრა უცნობმა. — ესენი კი ჩემი მეგობრებია...

— ღიას, ეს თქვენ ხართ. — თავშეუქავებელი აღტაცებით აღმომხდა მე. — ესენი... ეს ხომ ნატალია სიდოროვნაა? ეს კი...

— დაიცათ, დაიცათ, ეს როგორ?! — გაოცებით წამოიძახა უცნობმა და თვალეში შემომაჩერდა. — თქვენ საიდან იცით?

— როგორ თუ საიდან, ვასილ პავლოვიჩ! ეს სურათი ხომ მე გადავღეთ? ეს პატარა ბიჭი ხომ მე ვარ?

— მადროვეთ, მადროვეთ! — მაჯაზე წამავლო ხელი, სურათი ხელიდან გამომტაცა და დააცქერდა. — დავიჯერო ეს მართალია? — კარგა ხანს აკვირდებოდა სურათს. — ღიას, ღიას, მართალია, ეს თქვენა ხართ! უკეთ რომ ვთქვათ, ის პიონერი ბავშვია, მაგრამ მე რომ თქვენი სახელი...

— ანდრო. — მოვავიწყე მე.

— აჰ, ანდრუშა! — იგი ფეხზე წამოიჭრა, ორივე ხელი მომხვია და გულში ჩამიკრა. — ჩემო კარგო, ჩემო კეთილო ბიჭუნა... თუმცა რაღა დროს ბიჭუნაა, ვაჟკაცი გამხდარხარ, ნამდვილი ვაჟკაცი.

— ღიას, ვასილ პავლოვიჩ, შეიძლება ითქვას, რომ კაცი ვარ. რადგან ერთი ბიჭუნა უკვე მყავს.

— მართლა? — სიხარულით წარმოსთქვა მან. შემდეგ დაფიქრდა და დაუმატა. — რარიგ ჩქარა და შეუმჩნევლად მიდის დრო! თითქოს გუშინ მომხდარიყოს ყოველივე.

... და ძველმა ნაცნობებმა ჩვენი დამეგობრების ამბავი მოვიგონეთ.

* * *

ეს იყო ათას ცხრაას ორმოცი წლის ზაფხულზე. ყელზე პიონერული წითელი ყელსახვევით მარდად მივაბიჯებდი ჩვენი სოფლის ვიწრო ბილიკით. ის იყო ჩემ საყვარელ ბორცვს მივუახლოვდი, რომ მხარული სიცილ-კისკისი მომესმა და იქითკენ მივიხედე. ბებერი პალმის ქვეშ ორი ახალგაზრდა სამხედრო პირი და ერთი ქერათმიანი ქალი იდგნენ და ერთმანეთს სურათს უღებდნენ. ბავშვურმა ცნობისმოყვარეობამ გამიტაცა, დავდექი და ცქერა დავუწყე.

მალე შემამჩნიეს. ერთმა მათგანმა შიშისმომ, თავზე ხელი გადამისვა და ვინაობა მკითხა.

მე სახელი და გვარი ვუთხარი.

— ანდრუშა. — გაიმეორა ჩემი ნათქვამი ერთმა მათგანმა, რომელსაც ვასილ პავლოვიჩს ეძახდნენ. — სურათის გადაღება არ შეგიძლია?

— თუ ამიხსნით, აპარატი როგორ უნდა დავიჭირო და რა გავაკეთო... — მიუხედავად მე.

— რასაკვირველია, გასწავლით. — მითხრა მან. ფოტოაპარატი გადავომცა, ობიექტივი გაუსწორა, საჭერეტში ჩამახედა, ამიხსნა, როგორ დამეყენებინა და გადაღებისას როგორ მოვქცეულიყავი. შემდეგ წავიდა, თავის მხლებლებთან მივიდა, გვერდით ამოუდგა მათ და მანიშნა, სასხლეტ ღილზე თითი დააჭირო.

დავალემა კარგად შევასრულე. როცა მათი სურათის გადაღება დავასრულე, ახლა ჩემთან ერთად ისურვეს სურათის გადაღება, ჩამიყენეს შუაში და რიგრიგობით ენაცვლებოდნენ ერთმანეთს. ხან ერთი იდგა აპარატმომარჯვებული, ხან მეორე, უფრო ხშირად კი ვასილ პავლოვიჩი გვიღებდა.

ამ დღის შემდეგ დავმეგობრდით. ისინი ჩვენი სახლის მახლობლად, სა-

ნატორიუმში ისვენებდნენ. დღის მეტ ნაწილს ზღვაზე ატარებდნენ და მეც მათი თანამგზავრი ვიყავი. ხშირად მე, ვასილ პავლოვიჩი და ანატოლი ისე შორს გავცურავდით ზღვაში, რომ ნატალია სიდოროვნას შეწუხებული ძახილიც არ გვესმოდა.

სალამობით ჩვენს საყვარელ ბორცვთან შევიკრიბებოდით, იქ მწვანეზე ჩამოვსხდებოდით, ჩამავალ მზეს ვუცქერდით და მისი სილამაზით ვტკბებოდით.

ყველასათვის სასურველი თანამგზავრი ვიყავი, მაგრამ განსაკუთრებით ვასილ პავლოვიჩს უყვარდა ჩემთან ჩეტიალი. წამიყოლიებდა მახლობელ მთებში მეგზურად, მატარებდა ტყეში, პლანტაციებში, მახლობელ სოფლებში. ანატოლი და ნატალია სიდოროვნა ხშირად იმარტოვებდნენ თავს. მე არ ვცოდები ამ სამ ადამიანს შორის რა კავშირი იყო...

— იმ დროს მე და ანატოლი ავიაციის ახალგაზრდა ოფიცრები ვიყავით. — ამიხსნა ვასილ პავლოვიჩმა. — ანატოლი ტანიასთან იყო გამიჯნურებული და მე, როგორც კარგი მეკობარი ხელს ვუწყობდი მათ. გადაწყვეტილი გვქონდა მეორე წელსაც აქ გავეტარებინა ზაფხული, ხოლო აქედან პირდაპირ მოსკოვში წავსულიყავით და ტანიასა და ანატოლის სურვილებისათვის ფრთები შეგვესხა.

ასე ვფიქრობდი მე. ასე ფიქრობდნენ ისინიც, მაგრამ მოულოდნელად ომი დაიწყო და ჩვენი განზრახვა შეიცვალა.

მე და ანატოლი პირველ დღიდან ჩავებით ბრძოლებში... ტანია ზურგში დარჩა. იგი მოსკოვში მუშაობდა მასწავლებლად.

სამი წელი მე და ანატოლი ერთად ვბრძოდით. მრავალჯერ მოვხვედრილვართ საფრთხეში. სიკვდილის პირისპირ-

რაც ბევრჯერ ვმდგარვართ, მაგრამ ყოველთვის გამარჯვებული გამოვდივართ.

ზაფხულის ერთ საღამოს მტრის ზურგში საბრძოლო დავალებით გავფრინდით. გამანადგურებლები ყუმბართმშენებს მივაცილებდით მტრის ერთ-ერთი დიდი ობიექტის დასაბომბავად. სულ ათი მეგობარი მივცურავდით ცაზე. დანიშნულ ადგილამდე ჯერ კიდევ საკმაო მანძილი იყო დარჩენილი, როცა მოულოდნელად ჩვენს მობირდაპირე მხარეზე შავი წერტილები ათამაშდნენ.

— ვასიკ, ხედავ ფაშისტებს? — მესმის ანატოლის ხმა.

— ყოჩაღად იყავი! — ჩავძახი მიკროფონში პასუხად. მღელვარება მიპყრობს, მაგრამ ვცდილობ თანამებრძოლებს თავი მშვიდად მოვაჩვენო. ბრძოლაში ჩაბმისათვის საჭირო ბრძანებას ვიძლევი და ცაზე საიერიშოდ ვლაგდებით. უკვე გარკვევით ვხედავ მტრის თვითმფრინავებს.

— ვასიკ, გახსოვს ზაფხული საქართველოში, შავი ზღვის პირას? — კვლავ ისმის ანატოლის ხმა ყურმილში.

— რა დროს მოგონებებია, ტოლიკ! — გაჯავრებით ვპასუხობ მე. — ფხიზლად იყავი! ხომ ხედავ...

— ომს რომ მოვრჩებით კვლავ იქითკენ გავინავარდებთ. — არ ისვენებდა ანატოლი.

ახლა ჩემი პასუხი უფრო მკაცრი და სასტიკია. უცნაურად მეჩვენება მისი ასეთი საქციელი, თუმცა არ მიყვირს, რადგან იცის ხოლმე მან ასეთ დროს გამოხუმრება.

— ვასიკ, ჯავრობ! — მესმის ყურმილში მისი სიცილი. — პირველად ხომ არ ვართ ცაში... არა უშავს. ჯერ კიდევ დრო გვაქვს.

— გეყოფა! — ბრძანების კილოთი მივმართე მე.

— კარგი, კარგი, ნუ ჯავრობ ვასენკა, — მორჩილად პასუხობს იგი. — ვჩუმდები. დაე ჩემმა ტყვიამრქვეველმა ილაპარაკოს. მისი დროა... გახსოვს მაიაკოვსკი? „სიტყვა შენ გეკუთვნის მაუზერ“! ჰო. ახლოს არიან. სიტყვას ვაძლევ ტყვიამფრქვევს, რა ბლომად არიან არამზადები! — და ანატოლის ხმა წყდება.

მფრინავები მზად ყოფნას მომახსენებენ. მე მორიგ განკარგულებას ვიძლევი და საბრძოლველად ვემზადები.

უჩვეულოდ ვღელავ. ათის წინააღმდეგ ოცდახუთი მოდის. ყველაფერი სინწრაფესა და მოქნილობაზეა დამოკიდებული. აქ დროს ყველაზე მცირე მონაკვეთი წყვეტს საკითხს. წამიც დიდია, ისიც უნდა შემეცირდეს რამდენიმე ათეულჯერ.

მტრის საბრძოლო მდგომარეობას ჩვენ საპასუხო ვირაჟებით შევეგებეთ. ამ დროს ცეცხლიც შემოგვთავაზეს და გაგვიწვავს.

ცეცხლს ცეცხლითვე გავეციტ პასუხი. მალე მათი ორი თვითმფრინავი დაეშვა ცეცხლის ალში გახვეული.

მარჯვედ და ოსტატურად იბრძვიან ჩვენი შევარდნები... უთანასწორო ბრძოლა გაჩაღდა. ყველაფერი ერთმანეთში აირდაირია. ფიქრი და მოქმედება ერთმანეთს შეერწყა, გაერთიანდა.

ცა გაშავდა და ჩამოხნულდა. ირგვლივ ცეცხლის ენები ტრიალებენ. ოთხი თვითმფრინავი კიდევ ჩავიწერეთ შემოსავალში. ალბათ მალე გავთანაბრდებით რაოდენობით. ბრძოლა შემდეგ გვეითხონ... ჯერჯერობით უვნებელნი ვართ. კარგად ვგრძნობთ თავს, მაგრამ უცებ ვამჩნევ, რომ ანატოლის თვითმფრინავი შემორკალეს წყეულებმა და საფრთხე შეუქმნეს. მისაშველებლად გავეშურე... უეცრად ანატოლი დაუძვრა რკალიდან, მტრის თვითმფრინავს

ზურგში მოექცა და ზუსტი ჯერით და-
ცხრილული და აღმოდებული „მესერ-
შიტი“ მიწისკენ გაუშვა. ახლა მეორეს
გამოუდგა, მაგრამ ამდენი აღარ ადრო-
ვეს, კვლავ შეკრეს რკალი მის ირგვ-
ლივ და დაუშინეს. ანატოლი ახლაც
ოსტატურად დაუძვრა რკალს, მაგრამ
უკვე ცეცხლმოდებული თვითმფრინა-
ვით.

— ვასიკ, ვასიკ, — მესმის მისი
ძლიერი ხმა. — ჩამომადგეს წყუ-
ლებმა.

— ანატოლი, ანატოლი! — ვეძახი
მე. — გადახტი, თავს უშველე!

— შეუძლებელია, ქვემოთ მტე-
რია. — მპასუხობს იგი.

მე ვხედავ, როგორ ცდილობს ცე-
ცხლმოდებული თვითმფრინავი ჰაერში
შეაჩეროს, წონასწორობა შეუნარჩუ-
ნოს, უკანასკნელად კიდევ შეებრძო-
ლოს მტერს, მაგრამ თავს ვერ იჭერს
და მოსხლეტით ეშვება.

— ანატოლი, ანატოლი! — არადა-
მიანური ხმით ვყვირი და თვითმფრი-
ნავს რთულ ვირაჟებში ვაგდებ.

— ვასიკ, ვასიკ! — მესმის ანატო-
ლის ხმა ნაწყვეტ-ნაწყვეტად. — მტრის
გამაგრებული უბნისაკენ მივდივარ...
სალამი მოსკოვს, სტალინს, ჩვენებს...
ვასკა, ტანიას მიხედე... ნახვამდის...
მაგრამ რას ვამბობ... მშვიდობით,
მშვიდობით, ვასკა... — და სხაპასუ-
პით ნათქვამ სიტყვებს ვაჟკაცური
ხარხარი მოჰყვა. ვის დასცინოდა მაშინ
ის, თავისთავს, მტერს, სიკვდილსა თუ
სიცოცხლეს ამის გამოცნობა ძნელია,
მაგრამ მე ვიცი, რომ ანატოლი მეტად
დიდი ბუნების ადამიანი იყო, მტკიცე,
მაგარი ნებისყოფის.

— ანატოლი, ანატოლი!... — განვაგრ-
ძობ მე ყვირილს და თვითმფრინავს
წადმა-უკულმა ვატრიალებ... თავბრუ
მეხვევა, თვალეში ნაპერწკლები
ტრიალებენ...

არ ვიცი, მიწვდა თუ არა ჩემი ხმა
ანატოლის. მე ვხედავ მიწას უახლოვ-
დება ცეცხლისა და კვამლის გრძელი
სვეტი. ვიცი, რომ შიგ ცოცხალი ადა-
მიანია გახვეული, რომ შეიძლებოდეს
მისი იქიდან გამოყვანა — გადარჩენა,
იცოცხლებს, ისუნთქავს... მაგრამ...
ხსნა არსაიდან...

რამდენიმე წამი და ყველაფერი გა-
თავდა. მიწიდან კვამლის, ცეცხლისა
და ნანგრევების უზარმაზარი სვეტი
აღიმართა, წამით ჰაერში შეჩერდა და
შემდეგ ისეთი გრიალით დაეშვა ძირს,
რომ დედამიწის ხანხარმა ჰაერიც შე-
არყია.

...იმ ადგილას, სადაც რამდენიმე წა-
მის წინ მტრის გამაგრებული უბანი
იყო, ახლა ყველაფერი ნამსხვრევად
ქცეული ეყარა. ყველაფერს ცეცხლი
ედებოდა და იფერფლებოდა... და იმ
ნანგრევებსა და ნაფლეთებს შორის
იწვოდა ჩემი მეგობრის, მამაცი მფრინა-
ვის ანატოლის ძლეულვარე გული.

...ვასილ პავლოვიჩმა თვალეში მო-
მდგარი ცრემლი ცხვირსასოცით მოი-
წმინდა და ამოიოხრა.

ჩვენ დიდხანს ვდუმდით. არ ვიცი,
ვასილ პავლოვიჩის გულში რა ცეცხლი
ტრიალებდა, მაგრამ მე ვფიქრობდი
იმ მძიმე დღეებზე და გასაჭირზე, რაც
კაცობრიობამ გადაიტანა. ვფიქრობდი
იმ საფრთხეზე, რომელსაც კვლავ
უქმნიან მშვიდობისმოყვარე ხალხს
ომის გამჩაღებლები.

— ნატალია სიდორონას რა
იცი? — კარგა ხნის შემდეგ და-
ვარღვიე სიჩუმე.

— მოსკოვში ცხოვრობს. — მოკ-
ლედ მომიგო ვასილ პავლოვიჩმა. —
მას პატარა ანატოლი ჰყავს... არ გა-
ვუმტყუნებ... ფიქრობდა სამუდამოდ
შერჩენოდა პირველ სიყვარულს, მა-
გრამ ნაცნობ-მეგობრებმა არ მოუწო-
ნეს. გათხოვდა. ქალ-ვაჟი ჰყავს...

— თქვენ? — გაუბედავად ავხედე მას.

— ჯერჯერობით კვლავ თავისუფალი ვარ. თუმცა... იქნებ ვადა გასულია ყველაფერი.

— რას ბრძანებთ. თქვენ...

— ორმოცდახუთს გადავაბიჯე. — ოდნავ დანანებით მიპასუხა მან. — ფუქსავატურად მაინც არ ვატარებ დღეებს. ორ ობოლ დისშვილს ვზრდი და ვპატრონობ. ერთი მათგანი წელს შევიდა საფრენოსნო სკოლაში. რა ვუყოთ, თუ საკუთარი ოჯახი ვერ შევქმენი. განა მარტო მე დავზარალდი? მი-

ლიონების აწყობილი ოჯახი და ცხოვრება არია და მოშალა იმ წყეულმა ომმა... ალბათ ჩემი მეგობრები მეძებენ. — სანატორიუმისაკენ მიიხედა მან — თუ არ დაიზარებთ, გავისეირნოთ.

— იმ პირობით, თუ იქიდან ჩემს ოჯახშიაც წამოხვალთ და ჩემს პირმშოს გაიცნობთ. — ღიმილით ვუპასუხე მე.

— სიამოვნებით, სიამოვნებით. — მხიარულად მითხრა მან, მკლავში ხელი გამომდო და ორივენი პალმების ხეივანს შევყევით.

ამღერდი გულო

მე დავიბადე შავი ზღვის მკერდზე,
გამოვუზრდივარ მის სუფთა ნიავს,
იგი მღეროდა ჩემს მომავალზე
და მისთვის გულსაც ზღვაური ჰქვიან!..

დიახ, ზღვისპირელს გამომყვა ზღვიდან
ტალღისებური მარადი შფოთვა,
დაბადებიდან, —
ყრმობის წლებიდან
მე შემიყვარდა ზღვის პირას ყოფნა!..

თითქოს ბათუმი ზვირთში ჩაფლულა,
ბრწყინავს ლალი და იაგუნდები;
ამღერდი გულო, მამა-პაპურად
და ნურასოდეს ნუ დაღუმდები!..

ბარიდან მთაში

მგზავრს გულზე ნისლი მადნება,
ფეხი დამიცდა ბილიკზე...
ნისლში გაბანილ ამ გულ-მკერდს
მანდ შემიმშრალეხს დილის მზე...

რძისფერ ჭიუხში მივყვები
გზას, ელვასავით დაკლაკნილს;
ვუმღერი დედა-ბუნებას,
მესმის წყაროთა რაკრაკი!..

ბილიკს მოვყვები მთვრალივით,
გაზაფხულს მკერდი გახსნია,
ვეალერსები ყვავილებს
და ვამბობ: — რა ლამაზია!

შემოვდგი ფეხი მთის ქიმზე,
გული ოცნებით შეირხა,
ჰა, მოვალწიე შენამდე,
მაინც არ მესმის შენი ხმა.

მომაქვს ეს გული მთის მკერდზე
ფართოდ გასაშლელ ხალიჩად,
აგერ ნაპრალზე წყლის პირას,
შენი თუ ირმის კვალი ჩანს!..

აჰა, ამოველ კიდევაც, —
მე სხვა ხალისი არ მინდა,
რომ მოვალწიე შენამდე
შებინდებისას ბარიდან.

შ ა ბ ა თ ო ბ ა ზ ე

კვირას ქალაქში გავისეირნე,
იდგნენ ნერგები ყელმოღერებით
და შესეოდა ხალხი ხეივნებს
ლალი ხმაურით და სიმღერებით.

ელავდა ბარი, როგორც აღმასი,
ბოლავდნენ სველი მიწის ბელტები,

მე უცებ შემრცხვა ერთი ლამაზის,
რომ ასე უქმად დავეხეტები.

...მზე შუბის ტარზე ისე გავიდა,
რომ შესვენება აღარ ვინდომეთ;
ჩვენ უცნობებად შევხვდით თავიდან
და მეგობრებად დავემშვიდობეთ.

პაემანი წვიმაში

გაზაფხულის მომხიბლავი ავდარია,
შორს ღრუბლები აიწეწა გაფენილი,
წვიმა მოდის, გაზაფხულის ლალი წვიმა,
სარკესავით აელვარდა ქვაფენილი.

ქადართან კი მოლოდინში გარინდულხარ
ქალიშვილო, დაგისველდა ნაწნავები,
წვიმა არის, თუ უმანკო ცრემლებია,
მიხევებით რომ დაგინამა წამწამები.

ალბათ ელი. მოლოდინი, პაემანი
ყოველდღიურ სიამეზე ვერ გასცვალე,
დრო გავიდა მეგობრისგან დანიშნული,
სახლში შედი, გაცივდები გენაცვალე.

აღარ მოვა, რადგან ასე იგვიანებს,
და ფიქრებით მასზე ნულარ აღელდები.
ნუ იტირებ, ნუ იტირებ ქალიშვილო,
სახლში შედი, გენაცვალე, დასველდები.

მაგრამ აი, ის გამოჩნდა, აჩქარებით
მოისწრაფის, გული მორჩა ნაწამები.
ცრემლი? არა, ეს აპრილის წიმა იყო,
ხელმანდილით შეიმშრალე წამწამები.

ყ ვ ა ვ ი ღ ი

მინდვრის პაწია ყვავილო, შენი სიტურფე მაოცებს.
მოვალ და მოგეფერები, მოვალ და ფრთხილად გაკოცებ.

მარტო არ მოგეწყინება? არ გინდა ჩემი ნუგეში?
წამითაც არ მოგიცილებ, ტკბილად ჩაგიკრავ უბეში.

მინდვრის პაწია ყვავილო, შენი სიტურფე მაოცებს.
მშობელო მიწის მშვენებავ, მოვალ და ფრთხილად გაკოცებ.

სიყვარულს როდი გთავაზობ

როცა წითლდები, ლოყაზე
ყაყაჩოს ცეცხლი ინთება.
ეს კაბა იისფოთლება
ჰოი, რარიგად გიხდება.

ვინც ერთხელ გნახავს, არასდროს
დაავიწყდები ლამაზო,
სიცოცხლე მინდა გაჩუქო,
სიყვარულს როდი გთავაზობ.

წყაროსთან თქმული

ჩემი სოფლის წმინდა წყაროვ, შენი წვეთი მცირედი,
გახურებულ გულს მიგრილებს სიყვარულის იმედით.

იჩუხჩუხე, ყანის კიდე მინდა შემოგატარო,
მსურს ვნახო ჩემი ყანა და სიმინდის ცხრა ტარო,
იჩუხჩუხე, რომ ამ მთებზე ბაღნარები ახარო...

ყოველდღე რომ შენთან მოდის, ის გოგონა ვინ არი?
ერთხელ მაინც შემომხედოს, ვნახო სახემცინარი.

იჩუხჩუხე, რომ ჩვენ ორნი მუდამ ერთად გვატარო,
სულ ახარე ჩემი ყანა და სიმინდის ცხრა ტარო,
შენით ხარობს ჯეჯილნარი, სიხარულის მაყარო,
იჩუხჩუხე სიყვარულის იმედად რომ გატარო!

მშვიდობა და მეგობრობა

რეპორტაჟი

ერთი შეხედვით თითქოს ადვილია დიდმნიშვნელოვან მოვლენაზე წერა; თვითონ საგანი, ობიექტი იძლევა ამის შესაძლებლობას: უამრავი მასალა, ღრმა შთაბეჭდილებანი, დაუვიწყარი შეხვედრები... მაგრამ მეორე მხრივ სწორედ ეგ მოზღვავებული სიუხვე გაბრკოლებს, როცა კალამს იღებ ხელში, დასცქერი საწერ მაგიდაზე გადაშლილ სუფთა თაბახებს და იმდენი ნახულ-განცდილი ირევა ერთმანეთში, რომ აღარ იცი, რაზე შეაჩერო ყურადღება, საიდან დაიწყო და რით დაამთავრო, ყველაფერი მნიშვნელოვნად მიგაჩნია, თვითეული ფაქტი იმდენად საგულისხმო გგონია, რომ დასავეიწყებლად ვერ იმეტებ, აუცილებლად გინდა ქაღალდზე გადაიტანო, სხვებსაც მოუთხრო და გაუზიარო.

აი ასეთი გრძნობა გეუფლება, როცა იგონებ ახალგაზრდობის მეექვსე მსოფლიო ფესტივალს, მოსკოვში გატარებულ დაუვიწყარ, მღელვარე დღეებს.

ჩვენი წერილი ვერ ასახავს ფესტივალის მთელ სიდიადეს, მას არც აქვს ამის პრეტენზია. იგი მხოლოდ ფესტივალის მონაწილის უშუალო შთაბეჭდილებანი, პირადად ნახული და განცდილია, რაც დღითი დღე გროვდებოდა მესხიერებაში და ქურნალისტის უბის წიგნაკში.

* * *

...გვიან ღამით, დაღლილ-დაქანცული, მაგრამ შთაბეჭდილებებით აღსავსე და

აღზნებული დაბრუნდა ჯემალ გოგიტიძე ლუჟნიკის სტადიონიდან. ხუმრობა ხომ არ იყო! მხოლოდ წუხელ ჩამოვიდა მოსკოვში, ისიც პირველად თავის სიცოცხლეში. ესეც საკმარისია, რომ თავბრუ დაგეხვეს; ახლა კიდევ ეს ფესტივალი, საზეიმოდ მორთული და გაჩირადნებული დედაქალაქი და, რაც მთავარია, რაღაც ზღაპრული და გრანდიოზული სანახაობა — ფესტივალის საზეიმო გახსნა ლუჟნიკში ვ. ი. ლენინის სახელობის ცენტრალურ სტადიონზე.

ბათუმის ტყავის ქარხნის მუშა ჯემალ გოგიტიძე პირველ ტურისტულ ჯგუფთან ერთად რომ მოემგზავრებოდა მოსკოვის ფესტივალზე, წინასწარ იცოდა, თუ რა დიდი სანახაობის მოწმე გახდებოდა, მაგრამ რაც მან დღეს იხილა და მოისმინა, ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა.

...მთელი მსოფლიოს ახალგაზრდობის წარმომადგენელთა საზეიმო მსვლელობა, მგზნებარე სიტყვები, თვალწარმტაცი სუიტა — „იხარე, ჩვენო ახალგაზრდობავ“, რომელსაც ასრულებდნენ თხუთმეტი მოძმე რესპუბლიკის ქორეოგრაფიული კოლექტივები, ყოველი მხრიდან შეძახილები სხვადასხვა ენაზე — „მშვიდობა! მეგობრობა!“... განა შეიძლება დაიმახსოვრო და ჩამოთვალო ყველაფერი, რაც დღეს ნახა ჯემალ გოგიტიძემ ლუჟნიკის დიდებულ სტადიონზე? ყოველივე ამის

მოყოლა კი ნამდვილად იქნება საჭირო, როცა ბათუმში, მშობლიურ საწარმოში დაბრუნდება.

საბჭოთა და უცხოელი კინოოპერატორები იღებდნენ ფესტივალის საზეიმო გახსნას, მაგრამ საეჭვოა, რომ ჩვეულებრივი ზომის კინოფილმმა შესძლოს აღბეჭდოს ამ სანახაობის მთელი სიდიადე და გრანდიოზულობა. ამისათვის საჭირო იქნება ხუთი-ექვსი საათის ხანგრძლივობის ფერადი ფილმი, თუმცა ესეც არ იკმარებს ყველაფრის გადმოსაცემად:

საინტერესოა კინოაპარატის ობიექტივმა მიაგნო თუ არა ასეთ სურათს: როცა სტალიონის მძალა ანძაზე აფრიალდა ფესტივალის ალაში და ჰაერში შეიფრთხილა 25-ათასმა მტრედმა, ტრიბუნიდან წამოდგა ჩინელი ახალგაზრდა, რომელმაც გახსნა გალია და ჩქედან გამოფრენილი თეთრი მტრედი შეუერთდა სხვა მტრედების გუნდს.

პეკინის ოპერის თეატრის მსახიობმა ლი შაო-სიანმა ცნობისმოყვარეებს თარჯიმნის დახმარებით მოუთხრო ამ მეოცდახუთიათასერთე მტრედის ამბავი: პეკინიდან მომავალი მატარებელი ციმბირის ერთ-ერთ პატარა რკინიგზის სადგურზე შეჩერდა. ვაგონიდან ჩამოსულ ლი შაო-სიანს მიუახლოვდა ათითორმეტი წლის ბიჭუნა და გაუწოდა გალია მტრედით. „წაიღეთ ეს გალია და როცა ფესტივალი გაიხსნება, ჩემი მტრედიც აუშვით ჰაერში“, — ითხოვა მან. და აი ლიმ შეასრულა ბიჭუნას თხოვნა, შორეულ ციმბირში გამოზრდილი თეთრი მტრედი აუშვა მოსკოვის ზეცაში.

„მშვიდობა, მეგობრობა!“ — ახლა ეს ორი სიტყვა ყველაზე უფრო პოპულარულია მოსკოვში. ეს სიტყვები ფესტივალის დევიზია, მათში ჩაქსოვილია ის დიდი, კეთილშობილური გრძობები, რამაც ყველა კონტინენტის

ახალგაზრდობის წარმომადგენლები შეჰყარა მეექვსე მსოფლიო ფესტივალზე ჩვენი სამშობლოს დედაქალაქში.

იმ ისლანდიელმა ჰაბტუკმა, სადოვია კოლცოზე რომ ჩაიარა ფესტივალის გახსნის დღეს, ალბათ, სხვა სიტყვა არც იცოდა რუსულ ენაზე, მაგრამ ისეთი გრძობით გაიძახოდა — „მშვიდობა, მეგობრობაო!“, რომ ყველასათვის ნათელი იყო ამ ჰაბტუკის ცხოვრების მიზანი და გულის ნადები.

ერთმა ავტოგრაფებზე „მონადირე“ გოგონამ თეთრ სუდარამოსხმული სუდანელი დაიმარტოხელა და ბლოკნოტი და კალმისტარი გაუწოდა. შევკანიანი სუდანელი მიხვდა, თუ რა უნდოდა ამ ცისფერთვალემა ქალიშვილს, ღიმილით გაიბადრა და თეთრი კბილების ელვარებამ კიდევ უფრო კეთილი გახადა მისი სახე. შემდეგ კალმისტარი მოიმარჯვა და ხელის შეუჩვეველი მოძრაობით მარჯვნიდან მარცხნივ გამოიყვანა სამი ასო „Мир“ და მხოლოდ ამის შემდეგ დასვა ხელწერა.

ასეთ სურათს წააწყდებოდიტ მოსკოვის ყველა კუთხეში — ქუჩებში და მოედნებზე, თეატრებში და მუზეუმებში, სტალიონებზე, მეტროში... ეს ავტოგრაფები, უცხოელი სტუმრები რომ ტოვებენ მოსკოვში, უბრალო ხელწერა კი არაა, იმის დასტური და საწინდარია, რომ ისინი არ დაუშვებენ ახალი ომის გაჩაღებას, იბრძოლებენ მშვიდობის საქმისათვის. ამბობენ, ერთმა ბიჭუნამ თავისებური რეკორდი დაამყარა ავტოგრაფების შეგროვებაში. მის ბლოკნოტში მოგროვდა ფესტივალის მონაწილე ყველა ქვეყნის წარმომადგენლის და სპორტსმენის ხელწერა. მხოლოდ ერთი ქვეყნის — კანადის წარმომადგენლის ავტოგრაფი აკლდა სიას. ეს არგუმენტი საკმარისი აღმოჩნდა სტალიონის მკაცრი კონტროლიორები-

სათვის, რომლებმაც უბილეთო ბიჭუნა ახალგაზრდობის მესამე საერთაშორისო თამაშობების საზეიმო გახსნაზე გაატარეს. ერთადერთი სპორტსმენი ქალი მოაბიჯებდა კანადის სახელმწიფო აღმის ქვეშ. სტადიონიდან გასვლის წინ ის ბიჭუნა ბლოკნოტით ხელში წინ გადაუდგა კანადელს და მანაც მაცურებელთა ტაშის გრიალში შეასრულა ბიჭუნას თხოვნა.

მოსკოვში ამ დღეებში ლაპარაკობენ მსოფლიოს ყველა ხალხის ენაზე, მაგრამ ფესტივალზე შეიქმნა კიდევ ერთი ახალი ენა — მშვიდობისა და მეგობრობის ენა. რა ვუყოთ, რომ ესპანელს არ გაეგება კორეელის, ან კიდევ ახალზელანდიელს არ ესმის რუსული ენა. ისინი იოლად გადიან ლექსიკონებით, სპეციალური ცნობარებით, ექსტ-მიმიკით, შუბლგახსნილი ღიმილით, რომ ერთმანეთს შეფიცონ ძმობა და მეგობრობა, გააგებინონ თავიანთი მიზნები და მისწრაფებანი.

* * *

ეს იყო ერთი მრავალთავანი, ჩვეულებრივი შეხვედრა, როგორც ყოველდღე ეწყობა ფესტივალზე. საქართველოს დელეგაციის წევრები უკვე შეხვდნენ დელეგატებს გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკიდან და მაროკოდან, შვეციიდან და ლაოსიდან, გერმანიის ფედერატიული რესპუბლიკიდან და ტაილანდიდან, ლუქსემბურგიდან და რუმინეთიდან... დღეს კი ისინი ხვდებიან ესპანეთის ახალგაზრდობის წარმომადგენლებს.

...სსრ კავშირის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შენობა, კლუბის დარბაზი საზეიმოდაა მორთული. კედლებზე მოჩანს საფესტივალო პლაკატები, ტრანსპარანტები, ლოზუნგები. ალისფერ ტილოებზე ესპანურად და ქართულად წარწერილია: „მხურვალე

სალამი ესპანელ მეგობრებს ქართველი ახალგაზრდობისაგან!“. დარბაზში არიან საქართველოს დელეგაციის წევრები, ფესტივალის მონაწილე მსახიობები, მომღერლები, მოცეკვავეები, მოსკოვში მცხოვრები ქართველები, დედაქალაქის ახალგაზრდა მუშა-მოსამსახურეები, სტუდენტები.

შეკრებილნი მხურვალე ტაშითა და ცოცხალი ყვავილების თაიგულებით ევებებიან დარბაზში შემოსულ ესპანეთის დელეგაციის წევრებს. გაისმის შეძახილები ქართულ, რუსულ და ესპანურ ენებზე: „გაუმარჯოს საქართველოს ახალგაზრდობას!“, „გაუმარჯოს ესპანელ ხალხს!“, „გაუმარჯოს მეგობრობას!“ ერთმანეთში ირევიან სტუმარ-მასპინძლები, იწყება გაცნობა, ავტოგრაფებისა და სუვენირების გაცვლა. რამდენიმე თარჯიმანი ყველას ვერ წვდება.

სტუმარ-მასპინძლები გარეგნულად იმდენად ჩამოგავენ ერთმანეთს, რომ უკვე ძნელი გასარჩევია, ვინ ქართველია და ვინ — ესპანელი, მით უმეტეს, რომ ესპანელ ვაჟებს უკვე ნაჩუქარი თეთრი ნაბდის ქუდეები ახურავთ. ერთი მოსკოველი ქალიშვილი, უცხო ენების ინსტიტუტის სტუდენტი, ბლოკნოტით ხელში უახლოვდება ქართული საესტრადო ორკესტრის „რეროს“ სოლისტს ზურაბ რცხილაძეს და ესპანურად მიმართავს მას:

— გთხოვთ, თქვენს ავტოგრაფს!

ზურაბს შეუშჩნევლად ეღიმება და სანდომიან ქალიშვილს აძლევს ავტოგრაფს. ქალიშვილი ერთი წუთით გაოცებული დასცქერის ქართულ ასოებს, შემდეგ ხვდება თავის შეცდომას და ზურაბთან ერთად გულიანად იცინის.

კომკავშირის აჭარის საოლქო კომიტეტის მდივანმა ვახტანგ გეგელიძემ უთარჯიმნოდ მოახერხა გაეგო ესპანურ ეროვნულ ტანსაცმელში გამოწყობილი

გიშრისფერთმიანი გოგონას სახელი და უკვე აღარ იცის რაზე ისაუბროს. მაგრამ ამ დროს ორკესტრს გამოჰყავს გასაჭირიდან. ვალსს ხომ ყველა ეროვნება ერთნაირად ცეკვავს...

შემდეგ ყველანი დარბაზში იკრიბებიან. სცენაზე აღიან ესპანეთისა და საქართველოს ახალგაზრდობის წარმომადგენლები. შეხვედრას შესავალი სიტყვით ხსნის საქართველოს ახალგაზრდობის დელეგაციის ხელმძღვანელი საქართველოს კომკავშირის ცენტრალური კომიტეტის მდივანი ნათელა ვასაძე.

— საქართველოს ახალგაზრდები თავს მასპინძლებად ვგრძნობთ ჩვენი სოციალისტური სამშობლოს დედაქალაქში და მოსკოველ მეგობრებთან ერთად მივესალმებით ჩვენთან სტუმრად მოსულ ესპანეთის ახალგაზრდობის წარმომადგენლებს. მოსკოვის ფესტივალზე თავი მოიყარეს სხვადასხვა ეროვნების, რწმენისა და პოლიტიკური შეხედულების ახალგაზრდებმა, მაგრამ ეს ხელს არ გვიშლის გავაგებინოთ ერთმანეთს ჩვენი ფიქრები და კეთილი სინდისით ვემსახუროთ მშვიდობისა და მეგობრობის განმტკიცებას. დღევანდელი ჩვენი შეხვედრაც ამ დიად საქმეს ემსახურება.

შეკრებილნი დიდი ყურადღებით ისმენენ ესპანელი მეტალურგის ანტონიო ხილის გამოსვლას. იგი ლაპარაკობს მგზნებარედ, ამალეღვებლად: — ფრანკოს რეჟიმი ახშობს დემოკრატიულ თავისუფლებას, ამიტომ ესპანეთის ახალგაზრდობას საშუალება არ ჰქონდა თავისი წარმომადგენლები გაეგზავნა წინა ფესტივალებზე. და თუ ახლა მოსკოვში იმყოფებიან ჩვენი ქვეყნის დელეგატები, ეს არა მარტო ესპანელი ახალგაზრდობის, არამედ საერთოდ მშვიდობისა და დემოკრატიის კიდევ ერთი დიდი გამარჯვებაა. მართალია ჩვენ ფა-

რულად ვართ ჩამოსული ფესტივალზე, მაგრამ გჯეროდეთ, მეგობრებო, რომ ჩვენი დელეგაცია აქ წარმომადგენს ესპანეთის ახალგაზრდობის უმრავლესობას, რომელიც თქვენთან ერთად თავდადებით იბრძვის მშვიდობის დიდი საქმისათვის. ჩვენ განსაკუთრებულ მღელვარებით ველოდით შეხვედრას საქართველოს წარმომადგენლებთან, რადგან ბევრი რამ გავვიგონია ამ ქვეყნის შესახებ და ბევრი საერთო რამ გვაკავშირებს ერთმანეთთან.

ესპანელმა ქალიშვილმა ხოსეფინა გარსიამ საჩუქარი მიუძღვნა ქართველ მეგობრებს. საპასუხოდ ესპანელ სტუმრებს მიართვეს თეთრი ნაბადი, სურები და სხვა ქართული ეროვნული ნაკეთობანი.

შეხვედრის საზეიმო ნაწილი მთავრდება. იწყება კონცერტი, რომელიც მიჰყავს საქართველოს სსრ დამსახურებულ არტისტს სტალინური პრემიის ლაურეატს მედეა ჩახავას. გამოდიან საქართველოს შრომითი რეზერვების სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლის მოცეკვავეები. მათ ცვლის მომღერალთა ტრიო გოძიაშვილის, მაკარაძისა და დათუაშვილის შემადგენლობით. ფართო პროგრამა უჩვენა ქართულმა საესტრადო ორკესტრმა „რერომ“.

ესპანელი სტუმრები შეძახილებითა და მხურვალე ტაშით გამოთქვამენ თავიანთ მოწონებასა და კმაყოფილებას ქართული სიმღერებისა და ცეკვების გამო. განსაკუთრებით ამალეღვებელი იყო სცენა, როცა „რეროს“ ახალგაზრდა სოლისტმა ნაზი ღუმბაძემ ესპანურად მიმართა სტუმრებს და შეასრულა სიმღერა მათ მშობლიურ ენაზე. სტუმრების პატივსაცემად ესპანურ ენაზე იმღერეს აგრეთვე მარეს გოძიაშვილმა და ზურაბ რცხილაძემ.

შემდეგ სტუმრებმა დამსწრეთ უჩვენეს ესპანური ხალხური ცეკვები.

შესვენებისას კვლავ გრძელდება მეგობრული საუბარი. სტუმარ-მასპინძლები კიდევ უფრო დაუახლოვდნენ ერთმანეთს. ესპანეთის პრესისა და რადიოს ახალგაზრდა მუშაკები ინტერვიუს იღებენ ქართველი დელეგატებისაგან. ერთ-ერთმა რადიოკორესპონდენტმა შეიტყო, რომ საქართველოს დელეგაციაში არის ჩაის მკრეფავი ქალიშვილი. მან სწრაფად მონახა ქობულეთელი გული კაკალაძე.

— თქვენ საქართველოს რომელი კუთხიდან ხართ? — ეკითხება იგი გულის.

— აჭარიდან.

— აჭარიდან? — აჭარა, აჭარა... — იგონებს ესპანელი.

— ბათუმი. — მიეშველა გული...

— ო, ბათუმი!... შავი ზღვა, ნავსადგური... — გაეხარდა კორესპონდენტს.

შემდეგ მან გული კაკალაძე მიკროფონთან მიიწვია და თხოვა რამდენიმე სიტყვა ეთქვა ესპანელი ახალგაზრდებისათვის გადასაცემად. გულმ შეასრულა ეს თხოვნა და მისი გამოსვლა ფირზე აღიბეჭდა.

თარჯიმანს, სტუმრებთან საუბარში რომ გვეხმარება, მარტინ აჟრელიო ჰქვია. მან სრულიად პატარამ, ჯერ კიდევ 1939 წელს, ფრანკოს ფაშისტური ამბოხების დროს დატოვა ესპანეთი. აქ, საბჭოთა ქვეყანაში, მარტინმა იპოვა მეორე სამშობლო. იგი წელს მოსკოვის გეოლოგიურ-საკვლევ ინსტიტუტს ამთავრებს. თანამემამულეებთან შეხვედრის გამო მის სახეს ბედნიერების ღრმელი დათამაშებს, მშობლიური ანდალუზია და იქ გატარებული ბავშვობის წლები თუ აგონდება!

მარტინი სიამოვნებით გვთავაზობს სამსახურს, თვითნებულად გვაცნობს ესპანელ დელეგატებს, მათ საქმიანობას.

— მხოლოდ ეს მისი ნამდვილი სახელი და გვარი როდია, — გვაფრთხი-

ლებს აჟრელიო, — ისინი იძულებული არიან დამალონ თავიანთი ვინაობა, რადგან სამშობლოში დაბრუნებულებს უსიამოვნება არ აცდებთ მოსკოვის ფესტივალზე ჩამოსვლისათვის.

დაე არ ვიცოდეთ ჩვენ, თუ რა ჰქვია სწამდელიეში მადრიდელ მეტალურგს ანტონიო ხილს, სტუდენტ ხოსეფინა გარსიას, სრულიად ბავშვს ბერესტ ენრიკეს, რომელმაც ამ საღამოზე ისწავლა ათიოდე ქართული სიტყვა, მოსკოვის ფესტივალზე ფართულად ჩამოსულ სხვა მამაც ესპანელ ჰაბუკებსა და ქალიშვილებს. მთავარი ისაა, რომ მტკიცედ გჯერა, მათ მკერდში ძველს თავისი მრავალტანჯული სამშობლოს პატრიოტისა და მშვიდობისათვის დაუღალავი მებრძოლის წრფელი, მხურვალე გული.

შედარებით მცირერიცხოვანია ესპანელთა დელეგაცია, მაგრამ სამშობლოში დაბრუნებულები, ისინი ათასებს და ათი ათასებს მოუთხრობენ ფესტივალის ამაღლებებელ ამბებს, იმ დიდ და კეთილშობილურ იდეებს, რითაც ცხოვრობს და სულდგმულობს მთელი მსოფლიოს პროგრესული ახალგაზრდობა, იმ გულთბილ, მეგობრულ შეხვედრაზეც, მათ რომ მოსკოვში მოუწყეს მზიური საქართველოს ახალგაზრდა შვილებმა.

* * *

ვინ დათვლის რამდენი თეატრი, კლუბი, კულტურის სასახლე და საკონცერტო დარბაზია მოსკოვში. ისინი ამ დღეებში ახალგაზრდობის განკარგულებაშია, მაგრამ მათაც კი არ ძალუძთ მოემსახურონ იმ მრავალრიცხოვან მხატვრულ კოლექტივებს, რომლებიც მსოფლიოს ყველა კუთხიდან ჩამოვიდნენ საფესტივალო კონცერტებში მონაწილეობის მისაღებად,

რაც მთავარია, ამ კონცერტებზე დასწრების მსურველთ.

საერთაშორისო კონცერტები მოსკოვში იმართება მოედნებსა და პარკებში სახელდახელოდ მოწყობილ ვეებერთელა ესტრადებზე. არც ერთ კონცერტს არ ჰყოლია ამდენი მაცურებელი, არც ერთ მათგანს არ ღირსებია ასეთი წარმატება. დილიდან მოკიდებული შუალამემდე მძლავრი რეპროდუქტორებიდან იღვრება ცეკვა-სიმღერის ჰანგები მსოფლიოს ყველა ხალხის ენაზე.

...ღია ესტრადა პუშკინის მოედანზე. ირგვლივ ზდვა ხალხია, აივნებზეც და სახლის სახურავებზეც მოჩანან მაცურებლები. სცენაზე ერთმანეთს ცვლიან დღევანდელი საერთაშორისო კონცერტის მონაწილენი საფრანგეთიდან და რუმინეთიდან, კორეიიდან და შორეული ჩილიდან, მექსიკიდან და კუნძულ კიპროსიდან...

აი ამ სახუმარო ცეკვას „როცა მე ეკვამ კომბოსტოს“ ასრულებს ფრანგ სცენის მოყვარეთა ახალგაზრდული ანსამბლი, რომელსაც 150 წლის ისტორია აქვს. პერუს სტუდენტთა კოლექტივი კი აქ, მოსკოვის ფესტივალზე, შეიქმნა იმ ახალგაზრდა პერუელი ქალ-ვაჟებისაგან, რომლებიც ევროპის სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლობენ.

მაცურებლები მქუხარე ტაშით შეხვდნენ ესტრადაზე გამოჩენილ პატარა ბიჭუნას. იგი სულ ცხრა — ათი წლის თუ იქნება, მაგრამ ბევრმა უკვე იცის, რომ ენე ვარგა თავის სამშობლოში საკმაოდ სახელგანთქმული მუსიკოსი და ღირიყოტია. და როდესაც უნგრელი ახალგაზრდობის სიმფონიური ორკესტრი ასრულებს ბერლიოზის „რაკოცი მარშს“ და უყურებ, თუ როგორი შთაგონებით ღირიყოტობს პატარა ენე ორკესტრს, უნებლიეთ გავიწყდება,

რომ იგი მხოლოდ ცხრა წლისაა და წელს გადავიდა მესამე კლასში.

...რეპროდუქტორებში დოლის ხმა გაისმა და საქართველოს ლენინური კომკავშირის სახელობის მოცეკვავეთა ახალგაზრდულმა ანსამბლმა სცენაზე სიცოცხლე და სიხალისე შემოიტანა. რამდენი სინარჩარეა ქართულ ასულთა მოძრაობაში, რა ვაჟკაციური შემართება და ტემპერამენტი ვაჟთა დავლურში! ფესტივალის სახეიმო გახსნის მეორე დღეს ცნობილი ბალერიინა სსრკავშირის სახალხო არტისტი ოლდა ლეჰეშინსკაია წერდა „პრავდაში“, მე არ ვიცი, ვის შეუძლია ისეთი ტემპერამენტიანი ცეკვა, როგორც ქართველებსო. სწორედ ეს ტემპერამენტი, ქართული ცეკვის ამაფორიამებელი რიტმი მოედო მთელ მოედანს და ანსამბლის გამოსვლა მაცურებელთა ტაშისცემის აკოპანიმენტით დამთავრდა.

ჩვენს გვერდით მდგომი შავგვრემანი ახალგაზრდა, რომელსაც პიჯაკი რამდენიმე ათეული ცალი საფესტივალო ნიშნით აქვს დამშვენებული, განსაკუთრებით აქტიურობს. „ბის! ბის!..“ გაიძახის იგი და ისე სცემს ტაშს, თითქოს ცდილობს მისი ხმა ქარდველ მოცეკვავებამდე მიაწვდინოს.

— მოგწონთ ქართული ცეკვა? — ყოველ შემთხვევაში შევეკითხე რუსულად.

მიმიხვდა, რასაც ვეკითხებოდი, რუსულადვე მიპასუხა, მხოლოდ სლავური აქცენტით:

— ო, ძალიან, ეს რაღაც ზღაპრული, განსაკვიფრებელია... პირდაპირ წარმოუდგენელია, ამდენი ენერჯია, ტემპერამენტი...

შემდეგ აგვათვალისწინა ჩაგვათვალისწინა და ღიმილით მოგვეპარათა:

— თქვენ ალბათ ქართველები ხართ? რომ დავუდასტურეთ, ბავშვივით

გაეხარდა, სათითაოდ ჩამოგვართვა ხელი.

გამოვეცნაურეთ ერთმანეთს. იან რადესკუ ბუქარესტის უნივერსიტეტის სტუდენტი გამოდგა, ფილოლოგიის ფაკულტეტზე სწავლობს. სიტყვა ანთიმოზ ივერიელზე ჩამოვარდა, რომელსაც რუმინელები ანთიმ ივერიანს ეძახიან. იანი კარგად იცნობს ანთიმოზ ივერიელის ნაწერებს, რომლებსაც უნივერსიტეტის კურსითაც გადიან.

მოვიგონე, რომ სწორედ ფესტივალზე გამოგზავრების წინ ბათუმს ეწვია რუმინელი პოეტი ვიქტორ კერნახი.

— ვიცნობ, — თქვა იან რადესკუმ, — დიდი საქმე გააკეთა „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნით. როცა ჩვენ, სტუდენტებმა, რუსთაველის პოემა წავიკითხეთ, დავრწმუნდით, რომ საქართველოს შესახებ თითქმის არაფერი გვცოდნია. ეს კი მხოლოდ მეთორმეტე საუკუნის ძეგლია. შემდეგ დაზინტერესდით ქართული კულტურით და საქმე იქამდე მივიდა, რომ სტუდენტთა ერთმა ჯგუფმა გადაწყვიტეთ, წელს ტურისტული მარშრუტით გავგზავრებულიყავით საქართველოში, მაგრამ გეგმა შეიცვალა, ფესტივალზე, ჩამოვედი. გაისათ კი აუცილებლად გინახულებთ.

მისამართები გავცვალეთ და იან რადესკუ საქართველოში მივიპატიეთ.

გამომშვიდობებისას იანმა ღიმილით ჯვითხრა:

— აი ზომ ხედავთ, ფესტივალმა დაგვაახლოვა. ასე ეყრება საფუძველი დიდ შეგობრობას — მშვიდობის საწინდარს.

ცხრა წლის უნგრელი ღირიყორი ენე ვარგა პირველად ფესტივალის ყველაზე პატარა მონაწილედ მიაჩნდათ, მაგრამ შემდეგ აღმოჩნდა, რომ უცხოელ სტუმართა შორის იმყოფება

მასზე ორი წლით უმცროსი მუსიკოსი. ეს არის პარაგვაის დელეგაციის წევრი ნიკოლასიტო კაბალიერო. იგი არფაზე დამკვრელია და მამამისთან — ისიდრო კაბალიეროსთან ერთად მონაწილეობს საერთაშორისო კონცერტებში.

პატარა ნიკოლასიტო ძალიან დაუმეგობრდა მოსკოველ ბავშვებს და მთელ თავისუფალ დროს მათთან ატარებს. მას კოსტიუმზე ადგილიც აღარ ყოფნის მოსკოველი მეგობრებისაგან ნაჩუქარი საფესტივალო ნიშნების დასაბნევად. პატარა არფისტი ამ ნიშნებს უკვე სპეციალურ ჩანთაში აგროვებს, რომ სამშობლოში დაბრუნებისას თავის თანამემამულეებს გადასცეს მოსკოვის ფესტივალის სამახსოვროდ.

მაგრამ არის კიდევ ფესტივალის ერთი ყველაზე ნორჩი მონაწილე, რომელთან შედარებით უნგრელი ენე ვარგა და პარაგვაელი ნიკოლასიტო კაბალიერო „მოხუცებად“ შეიძლება ჩაითვალოს. მოსკოველებმა იგი გაიცნეს კიევის ვაგზალზე უცხოეთის დელეგაციებთან შეხვედრისას. ერთ-ერთი ვაგონიდან გამოჩნდა საბავშვო ეტლი, რომელშიც უშფოთველად ეძინა თმახუჭუჭა შავკანიან ბავშვს. ერთი წუთით ირგვლივ შეწყდა მხიარული შეძახილები, მუსიკა, რომ ძილი არ დაეფრთხოთ პატარა სტუმრისათვის. ეტლის გვერდით მოაბიჯებდნენ მომღიმარი მშობლები — ჩალისქუდიანი ახალგაზრდა ვაჟი და შავნაწნავებიანი, გიშრისფერთვალება ქალი. დამხვდურებმა ავტობუსამდე მიაცილეს ბედნიერი ოჯახი და მშვიდობით გზავრობა უსურვეს მას.

როგორც შემდეგ გამოირკვა, არაბ მხატვარს აჟორუს და მის მეუღლეს რიადას, პროფესიით პედაგოგს, წილად ხვდათ ბედნიერება მონაწილეობა მიეღოთ მოსკოვის ფესტივალში, მაგრამ

მათ არ შეეძლოთ შინ დაეტოვებინათ პატარა შედი, რომელსაც მხოლოდ ორი თვე შეუხსრულდა. და აი მთელი ოჯახი ესტუმრა მოსკოვს.

სასტუმროს იმ ნომერში, სადაც პატარა შედი ცხოვრობს მშობლებთან ერთად, განუწყვეტლივ რეკს ტელეფონი. მოსკოველები ინტერესდებიან, როგორ გრძნობს თავს ასეთი შორეული მგზავრობის შემდეგ შედი, როგორ შეეგუა იგი მოსკოვის ჰავას.

— გმადლობთ! შედი თავს კარგად გრძნობს! — პასუხობენ ასეთი სტუმართმოყვარული მიღებით აღელვებული ბედნიერი მშობლები არაბეთიდან.

* * *

კინოთეატრის ამ მყუდრო დარბაზში ჩვენ მოვხვდით მოზეიმე ხალხით სავსე გორკის ქუჩიდან. უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ჩვენ საგანგებოდ მოვედით აქ, რომ გვენახა იაპონური ფილმი „ხიროსიმა“. დღეს 7 აგვისტოა, ზუსტად თორმეტი წლისთავი მას შემდეგ, რაც იაპონიის ქალაქ ხიროსიმას თავზე აფეთქდა საბედისწერო ატომური ბომბი. სწორედ ამიტომაც ხალხმრავლობა საბილეთო სალაროებთან. ფესტივალის თვითეული მონაწილე, თვითეული მოსკოველი თავს მოვალედ თვლის ნახოს ეს ფილმი, რომელიც დოკუმენტური სიცხადით აცოცხლებს ხიროსიმის ტრაგედიას და თითქოს აფრთხილებს ყველას, რომ არავითარ შემთხვევაში არ დაუშვან ამ საშინელების განმეორება.

...დარბაზში სინათლე ქრება. იწყება ფილმი: სკოლაში მიმდინარეობს გაკვეთილი. უცებ ერთ-ერთი გოგონა ცუდად ხდება. მას ეწყება მწვავე შეტევა. ეს უკვე ვინ იცის მერამდენე შემთხვევაა სკოლაში, როცა ბავშვები ავად ხდებიან ატომური ავადმყოფობით, მიუხედავად იმისა რომ ხიროსიმასა და

ნაგასაკიზე ატომური ბომბების ჩამოგდების შემდეგ ათ წელზე მეტმა განვილო.

ფილმის შემდეგი კადრები მოგვაგონებენ, თუ როგორ დატრიალდა ეს ტრაგედია. 1945 წლის 7 აგვისტო. ქალაქი ხიროსიმა. მცხოვრებლები თავიანთი ყოველდღიური საქმიანობით არიან გართული. ისმის ბავშვების მხიარული ხმები. ბავშვთა ბაღში პატარებს თავს დატრიალებენ თეთრხალათიანი ძიძები. ამ დროს ქალაქის თავზე გამოჩნდა ერთადერთი თვითმფრინავი. მას ყურადღებას არავინ აცქევს, რადგან ქალაქში საჭაერო განგაშიც კი არაა გამოცხადებული. უცებ ჯოჯოხეთურმა აფეთქებამ შეაზანზარა არე-მარე, ძირფესვიანად შეარყია მთელი ქალაქი. ვეებერთელა შავი ღრუბლის სვეტმა დაფარა მზე. ერთ წუთში ცეცხლის ალში გაეხვია მთელი ხიროსიმა. დარბაზში მყოფნი თვალს ველარ უსწორებენ ეკრანს, იმდენად ძლიერადაა გადმოცემული ქალაქის ნგრევისა და უდანაშაულო ადამიანების, შუბთა ბავშვების ხოცვა-ყლეტის სურათი. მაგრამ სიმართლეს პირდაპირ უნდა უცქირო თვალებში. ეს კადრები რეჟისორის ფანტაზიით კი არაა შექმნილი, ნამდვილი ამბავია, თუმცა შემადრწუნებელი საშინელებით აღსავსე, მაგრამ მაინც სინამდვილე. და აი აქ, ამ დარბაზში, როცა უცქერი ფილმს, ერთხელ კიდევ მთელი შეგნებით განიცდი ფესტივალის სიდიადეს, მის მნიშვნელობას, იმ დიდ სამშვიდობო მისიას, მსოფლიოს ახალგაზრდობამ რომ დააკისრა მოსკოვის ფესტივალზე წარგზავნილ დელეგატებს.

შემდეგ ფილმში ვხედავთ მანიფესტაციებს, რომლებიც ყოველ წელიწადს, ხიროსიმას თავზე ატომური ბომბის აფეთქების დღეს, იმართება იაპონიის ქალაქებში. მძლავრად გაისმის

მანიფესტაციის მონაწილეთა მოწოდება მთელი მსოფლიოსადმი: „დაე ნურასდროს ნუ განმეორდება მეორე ხიროსიმა!“

...ფილმი მთავრდება. ჩვენ გამოვდივართ კინოთეატრიდან და ქვემოთკენ მივყევით გორკის ქუჩას. ისეთ გრძნობას განვიცდით, თითქოს ფილმი არც კი დამთავრებულა და აქ მანეჟის მოედანზე შევყურებთ მის გაგრძელებას. მოედანი და ახლო მდებარე ქუჩები გრანდიოზული მანიფესტაციის მონაწილეებითაა გაჭედილი. მოსკოვის ფესტივალზე ჩამოსული ყველა დელეგაციის წარმომადგენლები მოვიდნენ აქ ატომური ომის წინააღმდეგ პროტესტის გამოსახატავად. სინათლე ქრება. მხოლოდ ვეებერთელა ესტრადაა მოედანის შუაგულში გაჩირადდნებული პროექტორების შუქით. ავანსცენაზე გამოდის პატარა რუსი ვოგონა. იგი ყვავილებით ამკობს „ხიროსიმის ქვას“ და ანთებს მეგობრობის ჩირადლანს. დიდებულად ჟღერს ბეთჰოვენის მესხეთე სიმფონიის მელოდია. მანეჟის ფრონტონზე მოწყობილ ეკრანზე ერთმანეთს ცვლის კინოკადრები: ბომბდამშენი ხიროსიმას თავზე, ჯოჯოხეთური აფეთქება, საშინელი ნგრევა და ხანძარი, მოულოდნელი უბედურებით სახეშეშლილი ადამიანები, აურაცხელი მსხვერპლი...

— ეს მოხდა მაშინ, როცა მე ათი წლის ვიყავი... — გაისმის რეპროდუქტორებში და ახლა ყველას მზერა მიპყრობილია ესტრადაზე ასული პატარა ტანის იაპონელი ქალიშვილისაკენ. ეს არის ხისაკო ნაგატა — დელეგატი ნაგასაკიდან, ფესტივალის ერთადერთი მონაწილე, რომელმაც საკუთარი თვალთ იხილა ატომური აფეთქების მთელი საშინელება. რაღაც სასწაულით გადაურჩა პატარა ხისაკო სიკვდილს, მაგრამ ატომურმა ავადმყოფობამ ძირ-

ფესვიანად შეარყია მისი ჯანმრთელობა, წაართვა ხმა. ახლაც იგი თითქმის ჩურჩულით ლაპარაკობს და ეს ზღვა ხალხი სულგაკმედილი ისმენს მის თვითეულ სიტყვას.

...— თოთხმეტმა წელმა განვლო მას შემდეგ, რაც ხიროსიმასა და ნაგასაკზე აფეთქდა დამლუპველი ატომური ბომბები, რამაც თვალის დახამხამებაში იმსხვერპლა 300000-ზე მეტი ადამიანი. აფეთქების შემდეგ დარჩა ათასობით ობოლი, ქვრივი და ავადმყოფი, რომლებიც დღესაც საშინელი ტანჯვით განიცდიან თავზე დამტყდარ უბედურებას... ძვირფასო მეგობრებო, მთელს მსოფლიოში! მოდი, გავერთიანდეთ იმისათვის, რომ კვლავ აღარ განმეორდეს ხიროსიმა და ნაგასაკი, რომ ახალგაზრდობას ჰქონდეს ბედნიერი ცხოვრება და ნათელი მომავალი. მსოფლიომ მშვიდობიანად უნდა იცხოვროს! კაცობრიობა უნდა ჰყვოდეს!

იაპონელი ქალიშვილი ლაპარაკობს ძალიან ხმადაბლა, მაგრამ მისი ხმა ახლა ატომური ბომბის აფეთქებაზე მძლავრად გაისმის კიდით-კიდემდე, მთელს მსოფლიოში და აღაფრთოვანებს მილიონობით კეთილი ნების ადამიანებს ატომური საშინელების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

ხისაკო ნაგატას ესალმება სამი ქალიშვილი — ყვითელი, თეთრი და შავი რასის წარმომადგენლები, აზიიდან, ევროპიდან და აფრიკიდან.

ამაღლელებელი სურათია, როცა ზოია კოსმოდემიანსკაიას დედა — ლიუბოვ ტიმოთეს ასული ხისაკო ნაგატს მხრებზე ახურავს თავშალს და კოცნის, როგორც ღვიძლ ქალიშვილს.

მთელი მოედანი წუთიერი სიჩუმით ცემს პატივს პირველი ატომური ბომბარდირების მსხვერპლთა ხსოვნას.

მრისხანე პროტესტის გამომხატველ

სიტყვებს წარმოთქვამენ ახალგაზრდა ინგლისელი ინჟინერი ედვარდ იანგი, საბჭოთა კავშირის გმირი ალექსი მარესიევი, მშვიდობის მსოფლიო საბჭოს ვიცე - თავმჯდომარე ჯეიმს ენდიკოტი, იაპონიის დელეგაციის ხელმძღვანელი სუსუმო სანო, ინდოეთის წარმომადგენელი რამპალ პარიკი...

...კვლავ მძლავრად გაისმის მშვიდობის სადიდებელი, ომის საწინააღმდეგო სიმღერები.

...პატარა გოგონა ჰაერში უშვებს მშვიდობის ჭიმბოლოს—თეთრ მტრედს.

...ნახევარმილიონიანი აუდიტორია ასრულებს მსოფლიოს დემოკრატიული ახალგაზრდობის ჰიმნს.

* * *

...„დასასრული“ — გამოჩნდა ეკრანზე და დარბაზში სინათლემ იფეთქა. ის იყო წამოშლას ვაპირებდით ადგილებიდან, რომ უცებ ტაშისცემა ატყდა. ჩვენი ყურადღება ეკრანის წინ მდგარმა შავგვრემანმა, სანდომიანი სახის ქალიშვილმა მიიპყრო. იგი იღიმება და ხელის ქნევით ესალმება მაყურებლებს. იმდენად ნაცნობია მისი სახე, თითქოს პირდაპირ ეკრანიდან გადმოვიდყო დარბაზში. სწორედ ეს მსახიობი — ანა მეშარი ასრულებდა მთავარ როლს ახლახან ნახულ ფრანგულ ფილმში „მუხანათური სიკვდილი“. უკვე წასვლას არავინ აპირებს. კვლავ დავიკავებთ ჩვენი ადგილები. ანა მეშარმა მოგვითხრო ამ საინტერესო ფილმის შექმნის ისტორია. იგი გადაიღო რეჟისორმა მარსელ კამიუმ მწერალ ჟან უგრონის რომანის მიხედვით. ფილმი მოგვითხრობს ფრანგი ოფიცრისა და ვიეტნამელი ქალიშვილის სიყვარულის ტრაგიკულ ისტორიას ვიეტნამ-საფრანგეთის ომის წლებში. სამასამდე მსახიობი ქალი მიიწვიეს სტუდიაში მთავარი როლის შესასრულებლად. საბოლოოდ

რეჟისორის არჩევანი ანა მეშარზე შეჩერებულა. ფილმის წარმატებაც უპირველეს ყოვლისა ამ შესანიშნავი მსახიობის დამსახურებაა.

— მე ვფიქრობ, რომ ფილმი ფესტივალის იდეას ეხმაურება. ჩვენ ყველანი ვცდილობდით დამაჯერებლად გვეჩვენებინა მასში, რა ტანჯვა და განადგურება მოაქვს ომს ადამიანებისათვის. — განაცხადა ანა მეშარმა.

ასეთი შეხვედრები უცხოეთის კინოხელოვნების მუშაკებთან ეწყობა მოსკოვის კინოთეატრებში, სადაც ტარდება საერთაშორისო კინოფესტივალი. ეს ფილმები საინტერესოა არა მარტო როგორც ხელოვნების ნიმუშები, არამედ, ამავე დროს, როგორც მართალი, ამაღელვებელი დოკუმენტები მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხის ხალხების ცხოვრების, ყოფისა და მისწრაფებების შესახებ.

კარგად თქვა ცნობილმა ინდოელმა კინორეჟისორმა და მსახიობმა რაჯკაპურმა კინოფესტივალის საზეიმო გახსნაზე: „მსოფლიოში იგრძნობა „სივიწროვე“. ეს იმიტომ, რომ ადამიანები თანდათან სულ უფრო მჭიდროდ უახლოვდებიან ერთმანეთს. ფილმები — ეს უდიდესი მოციქულებია, რომლებიც აღწევენ დედამიწის ყველა კუთხეში და აახლოებენ ხალხებს. ამიტომ აქ ჩვენ ვატარებთ არა მარტო სხვადასხვა ქვეყნების ფილმების ფესტივალს, არამედ ინტერნაციონალური ურთიერთობის ფესტივალსაც“.

საფესტივალო ყიურის შემადგენლობაში არიან გამოჩენილი კინორეჟისორები, სცენარისტები, მსახიობები, ხელოვნებათმცოდნეები. ყიურის თავმჯდომარეობს ჩეხოსლოვაკიის სახვითი ხელოვნების აკადემიის რექტორი ა. ბროუხილი.

იტალიის კინოხელოვნება ფესტივალზე წარმოდგენილია ვიტორიო დე

სიკას ცნობილი ფილმით „სახურავი“, რომელმაც პირველი პრემია მიიღო კანში, საერთაშორისო კინოფესტივალზე, აგრეთვე ფილმებით „შეყვარებულები“, „გზას აცდენილნი“ და „ღარიბი შეყვარებულების ამბავი“. ეს უკანასკნელი გადაღებულია ახლახან რუსულ ენაზე გამოცემული იტალიელი მწერლის პრატოლინის ამავე სახელწოდების წიგნის მიხედვით. ფილმში ნაჩვენებია რომის ღარიბული უბნის ერთ-ერთი სახლის მობინადრეთა ცხოვრება, მაგრამ მის ფონზე ნათლად მოჩანს მთელი იტალია ჩვენი საუკუნის ოციან წლებში, როცა სახელმწიფოს მმართველობა ხელში ჩაიგდნენ ფაშისტებმა. ისინი არ ერიდებიან არავითარ საშუალებას — ტერორს, ძალმომრეობას, ცილისწამებას თავიანთი ძალაუფლების გასამტკიცებლად. მათ წინააღმდეგ იბრძვიან ანტიფაშისტები — მკედელი მეჩისტო, ახალგაზრდა მუშა მარიო და სხვები, რომლებიც უთანასწორო ბრძოლის მიუხედავად არ კარგავენ მომავლისადმი რწმენას და გამარჯვების იმედს. რეჟისორმა ფილმი გადაიღო რეალისტურად და დამაჯერებლად.

გერმანიის ფედერაციულმა რესპუბლიკამ ფესტივალზე წარმოადგინა კინოსურათი „მზის ჩასვლის წინ“ ცნობილი მწერლის ჰაუპტმანის რომანის მიხედვით (აღსანიშნავია, რომ ფილმში მოქმედება გადმოტანილია თანამედროვე ვითარებაში), ხოლო გერმანიის დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ — მხატვრული ფილმი „ლისი“, რომელმაც ერთ-ერთი მთავარი პრემია მიიღო მეათე კინოფესტივალზე კარლოვი ვარში. ფილმში ნაჩვენებია გერმანელი ხალხის ცხოვრების ის შავბნელი პერიოდი, როცა ხელისუფლების სათავეში მოექცა ჰიტლერი და მისი ხროვა. ფილმი სარკებლობს დიდი წარმატებით, რაც

პირველ რიგში განაპირობა ლისის როლის შემსრულებელი მსახიობი ქალის სეტერის შესანიშნავმა თამაშმა.

მეორე მსოფლიო ომის საშინელებაზე მოგვითხრობს ჩეხოსლოვაკური ფილმი „დაუმარცხებელნი“, რომელიც დადგა ახალგაზრდა რეჟისორმა ირეი სეკვენსმა. ფილმში ნაჩვენებია ფაშისტთა ურდოების თავდასხმა ჩეხოსლოვაკიაზე და ქვეყნის ბურჟუაზიული მმართველი წრების გამცემლური პოლიტიკა. ეს ფილმი, რომელიც გამსჭვალულია ხალხთა ბედნიერებისათვის ბრძოლის იდეებით, ადამიანებს მოაგონებს წარსული ომის საშინელებას და მოუწოდებს მათ ყოველი ღონისძიებით დაიცვან მშვიდობის დიადი საქმე.

ფილმი „ქართა ვარდები“ შედგება ხუთი კინონოველისაგან, რომლებიც გადაიღეს ბრაზილიელმა რეჟისორმა ა. კავალკანტიმ, საბჭოთა რეჟისორმა ს. გერასიმოვმა, ფრანგმა რეჟისორმა იანიკ ბელონიმ, იტალიელმა რეჟისორმა კუზუპე პონტეკოკომ და ჩინელმა რეჟისორმა იუ კუთო-ენიმ. ფილმი შეიქმნა ქალთა საერთაშორისო დემოკრატიული ფედერაციის ინიციატივით და ამალელებლად მოგვითხრობს ხუთი სხვადასხვა ქვეყნის წარმომადგენლის — ხუთი ახალგაზრდა ქალის ცხოვრებაზე.

მოსკოველები და ფესტივალის მონაწილეები დიდ ყურადღებას იჩენენ საზღვარგარეთის მხატვრული ფილმებისადმი, როგორცაა „არხი“ (პოლონეთი), „ქალიშვილი შავ სამოსელში“ (საბერძნეთი), „ტორეადორი“ (მექსიკა), „კარუსელი“ (უნგრეთი), „დაკარგულნი“ (ჩეხოსლოვაკია), „ცისფერი თოლია“ (იუგოსლავია), „წყვილი დღისით“ (იაპონია) და სხვა.

საბჭოთა კინოფილმებიდან საერთაშორისო კინოფესტივალზე წარდგენილია „სიმაღლე“, „ჩვენი ეზო“, „პავ-

ლე კორჩაგინი“, „გაზაფხული“, „გაზაფხული ზარეჩნაიას ქუჩაზე“, „კარნავალის ღამე“ და სხვა ფილმები.

ჩვენი ლეილა აბაშიძე ფესტივალზე ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული მსახიობია. ამ დღეებში მისი მონაწილეობით მოსკოვის ეკრანებზე გადის „ჭრიჭინა“, „აბეზარა“, „ჩვენი ეზო“.

კინოფესტივალის ყოველი განხილვა 125 ფილმი და აქედან მხოლოდ რვას მიანიჭა ოქროს მედალი. მათ შორისაა საბჭოთა ფილმი „ჩვენი ეზო“. ფესტივალის დახურვისას რაჯ კაპურმა გამოთქვა აზრი განხილული ფილმების გარშემო და პირველ რიგში აღნიშნა „ჩვენი ეზო“. — ჩემი აზრით, — განაცხადა რაჯ კაპურმა, — იგი მეტად ახლებურია თავისი მანერით, ფერებით, რითაც მომგებიანად განსხვავდება სხვა ფილმებისაგან. მასში იგრძნობა სიჭაბუკე, რომანტიკა, ახალგაზრდული გატაცება, ყველაფერი ის, რაც საერთოდ უნდა ასახაობდეს ახალგაზრდობის ფესტივალზე წარდგენილ ფილმებს“. „ჩვენ ეზოს“ მაღალი შეფასება მისცეს ყოველთა თანამგობარმა ა. ბროუსილმა, იაპონელმა კინორეჟისორმა კიოხოკო უსახარამ და ყოველთა სხვა წევრებმა, რომლებმაც ჯანსაყუთრებით აღნიშნეს ახალგაზრდა რეჟისორის რეზო ჩხეიძის ოსტატობა და ფილმის მონაწილე მსახიობთა თამაში. ცნობილი ფრანგი რეჟისორი ჟან ველერი გაზეთ „სოვეტსკაია კულტურაში“ წერს: „...ჩემზე ძლიერი შთაბეჭდილება დატოვა საბჭოთა ფილმმა „ჩვენი ეზო“, რომლის დადგმა ახალგაზრდა რეჟისორს რ. ჩხეიძეს ეკუთვნის. მასში მოცემულია მხოლოდ ერთი ეზოს ცხოვრება, მაგრამ მას ჩვენ თვალყურს ვადევნებთ შეუწყვეტელი ინტერესით. ლირიზმი და ნათელი ოპტიმიზმი, — აი რა არის ძირითადი ამ ფილმში“.

* * *

„ძვირფასო მეგობრებო! საქართველოს სსრ დელეგაცია გთხოვთ თქვენი მობრძანებით გააბედნიეროთ ჩვენი ახალგაზრდა ნეფე-დედოფალი სოფიო რაშვილი და ჯემალ კიკნაველიძე და დაესწროთ მათ ქორწილს სრულიად საკავშირო „სასოფლო-სამეურნეო გამოფენის საქართველოს პავილიონის შენობაში...“ — ასეთი შინაარსის მოსაწვევი ბარათი მიიღო ფესტივალის ბევრმა მონაწილემ — უცხოეთის დელეგაციათა წევრებმა და მოძმე მოკავშირე რესპუბლიკის წარმომადგენლებმა, მოსკოველებმა, პრესისა და რადიოს მუშაკებმა.

ამ საღამოს მოსკოვში ბევრი საინტერესო ღონისძიება იმართება, ყველგან ღია კარები, მაგრამ ამ უჩვეულო ქორწილზე დასწრების მსურველი გაცილებით მეტია, ვიდრე საქართველოს პავილიონის შენობა დაიტევს. მრავალი რაიმეს მომსწრეა ეს შენობა — მეგობრული შეხვედრებისა თუ გამოჩენილ ადამიანთა გამოსვლებისა, ბევრსასარგებლო საქმეს ჩაყრია საფუძველი აქ, მაგრამ ქორწილი არასდროს გადაუხდიათ, ნეფე-დედოფლის სადღეგრძელო არ თქმულა მის თაღებქვეშ. სწორედ ამიტომ გადაწყვიტა საქართველოს დელეგაციამ ორი ქართველი ახალგაზრდის — სოფიოსა და ჯემალის გაბედნიერება აღენიშნა ისე, როგორც ეს ახალგაზრდობის მსოფლიო ფესტივალის გრანდიოზულობასა და საზეიმო განწყობილებას შეეფერებოდა.

...მოსაღამოვდა. პროექტორებით გაჩირაღდებული საქართველოს პავილიონისაკენ სტუმრებმა იწყეს დენა. მათ შორის არიან გერმანელები, ესპანელები, ფრანგები, ინგლისელები, იაპონელები, ფესტივალის მონაწილეები ბელგიიდან, ლიუქსემბურგიდან, ინ-

დოეთიდან, აფრიკის ქვეყნებიდან. მეზობელი პავილიონებიდან მოდიან მოძმე რესპუბლიკის წარმომადგენლები — უკრაინელები, ყაზახები, სომხები, აზერბაიჯანელები... მოდიან და მოაქვთ გულითადი სურვილები და საჩუქრები ნეფე-დედოფლისათვის. მათ გულგახსნილი და მკლავგაშლილი ეგებებიან მასპინძლები — საქართველოს დელეგაციის წევრები და ნეფე-დედოფლის მეგობარ-ამხანაგები. თუმცა აქ თავს მასპინძლად ყველა ქართველი გრძნობს, მოსკოვში მცხოვრებია იგი თუ, საქართველოდან შვებულებით ჩამოსული, რადგან დღეს მთელი რესპუბლიკა უხდის ქორწილს თავის ორ შვილს.

პავილიონის ვრცელ დარბაზებში ორწყებად დგას უგრძესი სუფრები. საქვეყნოდ განთქმული ქართული საქორწილო სუფრა! მასპინძლებს არაფერი დაუკლიათ, რომ უცხო სტუმრებისათვის ეჩვენებინათ მამაპაპური პურ-მარილი, ქართული სუფრის შნო და ლაზათი. მზარეთლებს თავი გამოუდვიათ საქორწილო კერძების დამზადებაში. რომ იტყვიან, ჩიტის რძეც კი არ აკლია სუფრას.

მთავარი სუფრის თავში ზის ნეფე-დედოფალი. მათ გვერდს უმშვენებენ ჩოხებსა და ქართულ კაბებში გამოწყობილი ქართველი ქალ-ვაჟები. სოფიო და ჯემალი მოკრძალებული ღიმილით იღებენ მილოცვებსა და საჩუქრებს; მღელვარება ემჩნევათ, განსაკუთრებით პატარადას, რომელიც თვალვდახრილი და ლოყებზეფაკლული დგას. მოდი და ნუ აღელდება, როცა მთელი მსოფლიოს ხალხი ესწრება შენს ქორწილს! მერე კიდევ ასობით ფოტო და კინოაპარატის ობიექტივი შენსკენაა მომართული, კორესპონდენტებს კალმები და ბლოკნოტები აქვთ მომარჯვებული.

ქართული წესისამებრ პირველი სადღეგრძელო ნეფე-დედოფალს ეკუთვნის.

თამადამ — საქართველოს კომკავშირის ცენტრალური კომიტეტის მდივანმა თამაზ ჯანელიძემ ასწია ყანწი, სოფიოს და ჯემალს გაბედნიერება მიულოცა და სასახელო ოჯახის შექმნა უსურვა.

მრავალჯამიერ!

დიდებულად ჟღერს ეს ძველებური ქართული სიმღერა პავილიონის მაღალთაღებ ქვეშ. თაფლივით იღვრება დავით გამრეკელის ხავერდოვანი ბარითონი. მას ზურაბ ანჯაფარიძე ჰყვება. მიძლავრად გუგუტუნებს ირაკლი შუშანიას ბანი. სიმღერა სიმღერას ცვლის, სუფრა სუფრას ეჯიბრება.

თამადის თანაშემწე არსენ მეკოკიშვილი აქაც ფალავნობს და თვალებით ეძებს თავის ტოლს, რომ ყანწი გადაულოცოს, მაგრამ აბა ვინ შეუხედავს გაჯიბრებას ქართველ გოლიათს!

აგერ წამოდგა ფეხზე ახოვანი, მკერდზე თეთრ წვერდაფენილი მოხუცი გერასიმე ბოლქვაძე მახარაძის რაიონიდან. დარბაისლურად დალოცა ბერიკაცმა ნეფე-დედოფალი და სულმოუთქმელად დასცალა ყანწი.

გაოცების შეძახილი აღმოხდა პატარა იაპონელს, როცა გერასიმემ ცერზე დააპირქვავა პირწმინდათ დაცლილი ვეება ყანწი. უცხოელი და საბჭოთა ფოტორეპორტიორები გარს შემოეხვივნენ ახოვან მოხუცს, ობიექტივები მიუშვირეს.

დაჰკრეს დოღს. შეიკრა წრემკლავები გაშალა გერასიმე ბოლქვაძემ და ყველა განაცვიფრა ტემპერამენტიანი ქართული ცეკვით.

უცხოელმა სტუმრებმა ჩართეს თან მოტანილი მაგნიტოფონები, რომ ფიზზე ჩაეწერათ ეს იშვიათი ღონინი, ქარ-

თული სიმღერის განსაცვიფრებელი ჰანგები.

რიგრიგობით ისმება მშვიდობის, მეგობრობის, სამშობლოს, სიყვარულის სადღეგრძელოები. სხვადასხვა ენაზე, მაგრამ ერთიანი გრძნობით გამოთქვამენ მასპინძლები და სტუმრები თავიანთ ფიქრებს და მისწრაფებებს.

სულ მალე მთელმა გამოფენამ შეიტყო ქორწილის ამბავი. ზღვა ხალხი მოაწყდა საქართველოს პავილონს, რკალივით შემოერთყნენ ირგვლივ შენობას. ყველას სურდა თვალი შეეველო ბედნიერი წყვილისათვის, ქართველთა ლხინისათვის.

მექორწილენი ხალხის ნებას დაჰყენენ, ნეფე-დედოფალი გარეთ გამოიყვანეს და ყველას თვალწინ, პავილიონის ვესტიბიულში, შადრევნის გარშემო ახალი ძალით გაჩაღდა სიმღერა და ცეკვა-თამაში.

უცებ შორი-ახლო მაყრული გაისმა ხალხი შუაზე გაიპო და გამოჩნდა ქართულ კაბიან და ჩოხოსან ქალ-ვაჟთა გუნდი. ესენი საქართველოს ლენინური კომკავშირის სახელობის მოცეკვავეთა ანსამბლის წევრებია. დღეს დიდ თეატრში ახალგაზრდობის საკავშირო ფესტივალის ლაურეატთა კონცერტი იმართებოდა. გიორგი დარახველიძის მოცეკვავეებმა ერთხელ კიდევ უჩვენეს თავიანთი მომაჯადოებელი ხელოვნება და სწრაფად გამოეშურენ სასოფლო-სამეურნეო გამოფენისაკენ, მათი ანსამბლის წევრების სოფიო იაშვილისა და ჯემალ კიკნაველიძის ქორწილზე.

გვიან ღამემდე არ შეწყვეტილა ლხინი საქართველოს პავილიონში. ამ ქორწილმა არა მარტო გააბედნიერა ორი ახალგაზრდა ადამიანი, არამედ დაახლოვა ფესტივალის მონაწილე სხვადასხვა ეროვნების ადამიანებიც, უჩვენა მათ, რომ ქართველ ხალხს გარჯაც შეუძლია და ლხინიც, რომ

ახალგაზრდობას, ასეთ ახლადშექმნილ ოჯახებს სურთ მშვიდობა, სწავლა და შრომა.

მშვიდობისა და მეგობრობის დიდი ზემოის დღეებს დაემთხვა ქართული ქორწილი მოსკოვის ცის ქვეშ. ასევე ბედნიერი და მეგობრული იყოს თქვენი მომავალი ცხოვრება, სოფიო და ჯემალ, ჩვენი ერისა და ქვეყნის საღი-დებლად და სასახელოდ!

* * *

სპორტის მოყვარულებმა მოსვენება დაჰკარგეს. მათთვის აღარც ძილია და არც ჭამა-სმა. ასეთი ფართო მასშტაბის ასპარეზობა არ ახსოვს მოსკოვს. ფესტივალთან ერთად ტარდება ახალგაზრდობის მესამე მეგობრული სპორტული თამაშობანი, რომელშიც 46 სახელმწიფოს ოთხი ათასამდე სპორტსმენი იღებს მონაწილეობას. ეს შეჯიბრება თავისი მნიშვნელობით მხოლოდ მეღბურნის ოლიმპიადას თუ ჩამოუვარდება. ამიტომ მას ზოგჯერ „მცირე ოლიმპიადასაც“ უწოდებენ.

მონაწილეთა შორის არიან მსოფლიოში სახელგანთქმული სპორტსმენები: მორბენლები — ჩეხოსლოვაკიელი ემილ ზატოპეკი, უნგრელი შანდორ იხაროში და ავსტრიელი ალან ლაურენსი, იაპონელი ტანმოვარჯიშე ონო, პოლონელი შუბის მტყორცნელი იანუშ სიდლო, ჩეხოსლოვაკიელი ბირთვის მკვრელი ირჟი სკობლა, ოლიმპიური ჩემპიონი სპორტულ სიარულში ახალზელანდიელი ნორმან სიდი, უნგრელი წყალბურთელები და ფეხბურთელები, ცნობილი გერმანელი სპრინტერები, დიდი ჯგუფი საბჭოთა სპორტსმენებისა და კიდევ ბევრი სხვა, რომელთაც მრავალგზის უსახელებიათ თავი მსოფლიო ასპარეზობებზე, ამ უკანასკნელად კი — მეღბურნის ოლიმპიადაზე.

აი ამიტომ დაჰკარგეს ძილი და მოსვენება სპორტის გულშემატკივრებმა. როგორ გინდა ყველაფერს გაწვდე, ყველგან მიუსწრო, არაფერი გამოგრჩეს. სწორედ რომ დანაშაულია სასაღილოდ დროს დაკარგვა, როცა იცი, სწორედ ამ დროს წყდება ოქროს მედლის ბედი 1500 მეტრზე სირბილში, სპორტის სასახლეში კი ახალგაზრდა ალექსი ზასუხინი იბრძვის რინგზე ფინალში გასასვლელად.

ან კიდევ ზიხარ მცირე სპორტული არენის ტრიბუნაზე და დაძაბულად ადევნებ თვალს ბრაზილიელი და საბჭოთა კალათბურთელების შეხვედრას. ჯერ კიდევ არაა გადაწყვეტილი თამაშის ბედი, თვით სპორტსმენებზე ნაკლებად როდი ღელავ და განიცდი და უცებ ამ სპორტული აზარტიდან გამოჰყავხარ მქუხარე ტაშის ხმას, რომელიც დიდი სპორტული არენიდან მოისმის როგორც მეხის გავარდნა. გაგონდება, რომ იქ სწორედ ახლა მიმდინარეობს შეჯიბრება სამმაგ ხტომაში ოლიმპიური ჩემპიონის, სახელოვანი ბრაზილიელი ზანგის ადემარ და სილვას მონაწილეობით. ადგილზე ვეღარ ისვენებ. ერთი წუთით გავიწყდება კალათბურთი, ვაი თუ იქ ახალი რეკორდი დამყარეს! ამასობაში საბჭოთა კალათბურთელებმა გარდატეხა შეიტანეს თამაშში და ახლა უკვე მათი გამარჯვება ეჭვს აღარ იწვევს. დამშვიდებული ტოვებ ტრიბუნებს და სახელდახელოდ ნაყიდი ბუტერბროდით ხელში მიემართები საცურაო აუზისაკენ. მაგრამ ასეთი დიალოგი მოგესმის:

— იყავი ჩოგბურთის კორტებზე?

— არა.

— ნახე, რას შვრება ავსტრიელი ჰუბერი. ვერც ერთი ჩოგბურთელი ვერ უმკლავდება. ნამდვილი ვირტუოზია.

სწორედ ახლა ჩვენს ანდრეევს უნდა შეხვდეს.

— მაგათ ნახვას რა სჯობს, მაგრამ რეგბიზე მიმეჩქარება. აქებენ, საინტერესო თამაშიაო, ჯერ არ მინახავს...

მეგობრები შორდებიან ერთმანეთს და შენც ყოყმანობ, აღარ იცი რალა ჰქნა, გააგრძელო გზა საცურაო აუზისაკენ, „მფრინავი ავსტრიელის“ ჰუბერის და ჩვენი ჩემპიონის ანდრეევის შეხვედრას უცქირო, თუ მოსკოვისათვის სრულიად ახალ თამაშს — რეგბის დაესწრო.

ეს მარტო ლუჟნიკებში, ლენინის სახელობის სტადიონზე ხდება. ასეთივე საინტერესო შეხვედრებია მოსკოვის ყველა კუთხეში. „დინამოს“ სტადიონზე ასპარეზობენ ფრენბურთელები, სახელმწიფო უნივერსიტეტის სპორტულ დარბაზებში — ძალოსნებმა და მოჭიდავეები, „ბურევესტნიკის“ სტადიონზე — ფეხბურთელები და ველოსიპედისტები...

აი ასეთ გასაჭირშია ამ დღეებში სპორტის გულშემატკივარი.

ყველა სპორტული შეხვედრა რაღაც გარკვეული შედეგით მთავრდება. ზოგჯერ იგი ძალზე მაღალია და მსოფლიო რეკორდსაც ჭარბობს, ზოგჯერ კიდევ — არც თუ ისე სახარბიელო; მაგრამ მესამე სპორტული თამაშობების შედეგები, რაც არ უნდა ღირსშესანიშნავი არ უნდა იყოს ისინი, მარტო წამებით, კილოგრამებითა და სანტიმეტრებით როდი განისაზღვრება. ბოლოს და ბოლოს, საქმე მხოლოდ ოქროს ან ვერცხლის მედალში როდია. ასი სპორტსმენიდან იგი შეიძლება სამს ან ოთხს ერგოს. არც ერთი შეჯიბრების ოქმში, მსაჯთა გადაწყვეტილებაში არაა აღნიშნული ის გულითადი საუბრები, შეჯიბრების წინ და შემდეგ რომ იმართება ყველა კონტინენტის სპორტ-

სმენტა შორის, არც ის შეძახილები სხვადასხვა ენებზე რომ გაისმის ტრიბუნებიდან გამარჯვებულის პატივსაცემად: კარგად შენიშნა ერთმა აფრიკელმა გულშემატკივარმა: „რა თქმა უნდა გწყინს შენი გუნდის წაგება. მაგრამ ეს სპორტია, იმარჯვებს უძლიერესი. ვისაც არ უნდა ხვდეს წილად საპატიო პიედესტალზე შედგომა, საბოლოოდ მაინც მშვიდობის საქმე იმარჯვებს. აი სწორედ ეს არის მთავარი!“

* * *

გამოქვეყნდა მხატვრული კონკურსების შედეგები. ყველას გვახარებს საქართველოს წარმომადგენელთა წარმატებანი.

პირველი ხარისხის დიპლომი და ოქროს მედალი მიეკუთვნა ხალხური სიმღერების შემსრულებელ ვაჟთა ოქტეტს „შვიდკაცს“. ეს არავისათვის არ იყო მოულოდნელი. „შვიდკაცა“ დიდი წარმატებით გამოდიოდა კონკურსში და კონცერტებზე და მსმენლებს ატკბობდა ქართული ხალხური სიმღერების შესანიშნავი შესრულებით. ჟიურის თავმჯდომარე ცნობილი ფრანგი კომპოზიტორი ჟერარ ფილიპი პირდაპირ განცვიფრებაში მოიყვანა მიხეილ შავიშვილის ვირტუოზულმა კრიმანჭულმა, რომლის ნოტებზე გადატანა ძალზე გაუძნელდა.

ჩვენ ვესწრებოდით კლასიკური სიმღერების შემსრულებელთა კონკურსს და ვხედავდით, თუ როგორ ღელავდნენ გამოსვლის წინ ახალგაზრდა მომღერლები ზურაბ ანჯაფარიძე და ნოდარ ანდლულაძე. მოდი და ნუ აღელდები, როცა თვითონ ტიტო სკიბა — სახელგანთქმული იტალიელი მომღე-

რალი თავმჯდომარეობს საკონკურსო ჟიურის. მაგრამ მღელვარება სცენაზე გამოსვლისთანავე გაქრა. მათმა შესრულებულმა სიმღერებმა ჟიურის წევრების და პირადად ტიტო სკიბას მაღალი შეფასება დაიმსახურა. ეს ჟიურის გადაწყვეტილებაშიც გამოჩნდა. ზურაბ ანჯაფარიძეს და ნოდარ ანდლულაძეს ვერცხლის მედლები მიეკუთვნათ.

ხალხური ცეკვების შემსრულებელი ქორეოგრაფიულ კოლექტივებს შორის მეორე ხარისხის დიპლომი და ვერცხლის მედალი მიიღო საქართველოს ლენინური კომკავშირის სახელობის ცეკვის ანსამბლმა.

სახელგანთქმულ იტალიურ, ინგლისურ, რუმინულ, ისლანდიურ და სხვა ქვეყნების საესტრადო ანსამბლებთან ერთად მოუხდათ კონკურსში გამოსვლა საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის საესტრადო ორკესტრს. ბრინჯაოს მედალი, რომელიც ამ ორკესტრს მიეკუთვნა, სტუდენტთა ნიჭიერი თვითმომქმედი კოლექტივის უდაო გამარჯვებაა.

მუსიკალური ნაწარმოებების კონკურსში ჟიურიმ ვერცხლის მედლები მიაკუთვნა კომპოზიტორ ოთარ თაქთაქიშვილის კონცერტს ვიოლინოსათვის ორკესტრთან ერთად და კომპოზიტორ სულხან ცინცაძის მეოთხე სიმებიან კვარტეტს.

კონკურსში გამარჯვებულებს საზეიმო ვითარებაში გადაეცათ საპატიო ჯილდოები.

საქართველოს ყველა კუთხიდან ყოველდღე მოდის უამრავი მოსალაცი დეპეშა მსოფლიო ფესტივალის ლაურეატთა სახელზე.

* * *

... ფესტივალი დამთავრდა, დამთავრდა ისე, როგორც დაიწყო, — გრანდიოზული ზეიმით ლუჩნიკის გიგანტურ სტადიონზე. სწრაფად გაირბინა ზაფხულის თხუთმეტმა დაუვიწყარმა, ნათელმა დღემ. ფესტივალის დღე-

გაციები ეთხოვებიან სტუმართმოყვარულ მოსკოვს, მოსკოველებს, საბჭოთა მეგობრებს. ისინი მიემგზავრებიან და თან მიაქვთ წარუშლელი, ღრმა შთაბეჭდილებანი, იმის რწმენა, რომ მშვიდობის საქმე გაიმარჯვებს და ქვეყნად იზეიმებს ბედნიერება და მეგობრობა.

მოსკოვი.

ივლისი—აგვისტო, 1957 წ.

სოფელი ნასოფდარზე

ამ სოფელს ახალშენი ჰქვია, თუმცა აჭარის რომელ სოფელს არ შეიძლება დაერქვას ახალშენი? სამასწლიანმა სისხლიანმა ტრაგედიამ თითქმის მთელი აჭარა ნასოფლარებად აქცია და შესანიშნავი ისტორიის მქონე მხარე მთლიანი გადაშენების საფრთხის წინაშე დააყენა. აჭარის რომელ სოფელს არ ატყვია დამპყრობთა უხეში ძალადობის კვალი? ადგილი, სადაც ცხოვრება ჩქეფდა, გაუვალი ტყეებით დაიფარა, არსებობის ერთ-ერთი ყველაზე დიდი სახსარი — ვაზი გატყიურდა, ხალხი დაიმშა, ცხოვრება ჩაკვდა.

ახლა ვინ დაიჯერებს, დღევანდელი სოფლის — ჯოჯოს მახლობლად სამოლეთის სახელწოდებით ცნობილი ტყის ადგილას ოდესღაც სოფელი რომ ყოფილა გაშენებული. ტყის სიღრმეში აქა-იქ შეხვდებით გაველურებულ ვაზს, უზარმაზარ ქვევრებსა და საწნახლებს. ან კიდევ, სოფელ დიოქნისთან მინდორზე, სადაც ახლა კოლმეურნეობის თვალუწვდენელი ვენახებია, ოდესღაც მჭიდრო დასახლებულობა რომ იყო, ძალადობით დამკვიდრებულმა ისლამმა ძირბუდიანად ამოაგდო ვაზის კულტურა, მიწით ამოავსო ქვევრები და საწნახლები, სამასწლის მანძილზე გაუგონარი ძალადობის შედეგად ერთნაირად იცრემლებოდა განადგურების გზაზე დამდგარი

კაციც და ვაზიც. აჭარის თითქმის ყველა კუთხემ თანაბრად გადაიტანა სამასწლიანი ქარიშხალი და აჭარაში კუთხე არ დარჩენილა რამდენიმე სოფელი რომ არ ემსხვერპლა მას. მრავალთა შორის ამ სისხლიანი ეპოქისა და განადგურების მოწამეა ბათუმის რაიონის ერთ-ერთი შესანიშნავი სოფელი, რომელსაც ახალშენი ჰქვია და, რომელიც ერთ-ერთი მოწინავეა რესპუბლიკაში. ახალშენი, ისევე, როგორც აჭარის ბევრი სხვა სოფელი, ოქტომბრის რევოლუციის ღვიძლი შეილია.

ახალშენი უძველესი სოფელია. ზოგიერთ უბანს დღემდე შემოუნახავს ძველი სახელწოდება „პეტრაული“, „ნაჯინურევი“, „ქარნალი“, „ხურცეული“, „ლევისსარეკი“, „სარეცხელა“ და სხვ. ერთ-ერთ უბანს ახლაც სამება ჰქვია. აქ არაერთხელ უნახავთ უძველესი ქვევრები, რაც იმას ადასტურებს, რომ თურქეთის შემოსევებამდე, ახალშენის მიწაზეც ისე, როგორც თითქმის მთელს აჭარაში, ფართოდ ყოფილა გავრცელებული მევენახეობა. ახალშენში ახლაც დიდი პატივისცემით სარგებლობს ვაზი „კაქიკი“, რომელიც უხვი წვენიანობითა და საამო არომატით გამოირჩევა.

ახალშენის აღორძინება 1877-78 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის შემდეგ დაიწყო. მართალია, მეფის რუსე-

თის კოლონიური პოლიტიკა ყოველ-
მხრივ აფერხებდა მის განვითარებას,
მაგრამ ისლამის ტყვეობაში მოქცეუ-
ლი ხალხისათვის ბერლინის კონგრე-
სის შედეგები სერიოზული პროგრესი
იყო. ხალხი იშუშებდა ღრმა ჭრილობ-
ებს. ასე თუ ისე შეიქმნა ნასოფლა-
რების ხელახალი დასახლების ერთ-
გვარი პირობა. 1877-78 წლების გან-
მათავისუფლებელი ომის შემდეგ მი-
ვიწყებული ნასოფლარი თანდათან
სახლდებოდა. ნოციერ მიწაზე კვლავ
გაიმართა გუთანის, ეკალ-ბარდების ნა-
ცვლად ნასვენის მიწა ნოციერ სჭრ-
დოს აწვდის ციტრუსს. მრავალი ათე-
ული წლის მანძილზე მივიწყებული
და გავერანებული მიწიდან გლეხის
მარჯვენამ მიიღო პირველი მოსავალი.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარე-
ბის პირველ წლებიდანვე ახალშენის
მჭიდრო დასახლების ყველა პირობა
შეიქმნა.

აჭარის მაღალმთიანი რაიონების
ნაკლებმოსავლიანი სოფლის მცხოვ-
რებლები მთავრობის მხარდაჭერითა
და დახმარებით გადმოსახლდნენ ნო-
ციერ მიწებზე. მოკლე დროში სოფ-
ლად კომლთა რაოდენობამ 780 მიაღ-
წია. ამჟამად ახალშენს მცხოვრებთა
რაოდენობით პირველი, ხოლო შემო-
სავლის მიხედვით მეორე ადგილი
უჭირავს აჭარაში.

კოლმეურნეობის შემოსავლის ძირი-
თადი წყარო მეჩაიეობაა, ახალშენელ-
მა კოლმეურნეებმა კარგად იციან ამ
ძვირფასი კულტურის ფასი, ყოველ
ჰექტარს, თვითეულ ბუჩქს ატყვია
კოლმეურნის მზრუნველი ხელი.

— ჩარ ჩვენი სიამაყეა. — ამბობენ
ახალშენელი კოლმეურნეები და ორი-
ათასზე მეტი მუშახელი თავს ევლება
ჩაის პლანტაციებს, რომელიც 185 ჰექ-
ტარზეა გაშენებული.

გასულს წელს მარტო ჩაის მწვანე

ფოთლიდან ახალშენელმა კოლმეურ-
ნეებმა 5,5 მილიონი მანეთი მიიღეს.

კოლმეურნეობა 19 ბრიგადას აერ-
თიანებს, მათ შორის 15 ბრიგადა ჩაის
პლანტაციებზეა გაპიროვნებული.

ჩაის ვეგეტაციის პერიოდში დილის
6 საათზე იღვიძებს სოფელი ახალშე-
ნი. ალიონიდან დაისამდე კალათები უთ-
ვალავჯერ ივსება ჩაის ხარისხოვანი ფო-
თლით. მიმღები პუნქტები ძლივს აუ-
დიან მოკრეფილი ჩაის ფოთლის აწო-
ნასა და ჩაბარებას. ადვილი არაა ყო-
ველდღიურად 7-8 ტონა ჩაის ფოთ-
ლის მიღება. საკმარისია ოდნავ შეხუ-
რდეს მოკრეფილი ფოთოლი და ხარი-
სხი დაეცემა.

გასულ წელს ახალშენელმა კოლმე-
ურნეებმა საერთო კრებაზე კოლმე-
ურნეობის თავმჯდომარედ ერთსულო-
ვნად აირჩიეს მათივე სოფლის მკვიდ-
რი, ენერგიული და თავდადებული
ახალგაზრდა ალექსანდრე ვერძაძე. სი-
ცოცხლით სავსე, ბრგე ჭაბუკს იშვი-
თად ნახავთ სამუშაო კაბინეტში.

თავმჯდომარის კაბინეტი პლანტა-
ციაშიაო, — ამბობს იგი და დილიდან
სალამომდე გადადის ერთი ბრიგადი-
დან მეორეში. გულდასმით ეცნობა
მათ საქმიანობას. სასოფლო საბჭოს-
თან და კოლმეურნეობის პარტიულ
ორგანიზაციასთან მჭიდრო კავშირში
დაუნდობლად ებრძვის დანაკარგებს.
დიდად აფასებენ კოლმეურნეები
მათი რჩეულის ენერგიასა და საქმის-
სიყვარულს.

კოლმეურნეობამ გასულ წელს 20
მანეთი გაანაწილა თვითეულ შრომა-
დღეზე.

— ცოტაა, ამხანაგებო, — განაცხა-
და ვერძაძემ საანგარიშო კრებაზე. —
ისეთი მოწინავე კოლმეურნეობისათ-
ვის, როგორც ჩვენი კოლმეურნეობა —
25 მანეთიც კი ცოტაა ერთ შრო-
მადღეზე.

მარტო ვერძაძე როდი მსჯელობს ასე, ახალშენელები წელს ერთ შრომადღეზე 25 მანეთისათვის იბრძვიან. მარტო მეჩაიეობიდან 1957 წლისათვის ექვსი მილიონ 18 ათასი მანეთი შემოსავალი დაგეგმეს.

კოლმეურნეობის შემოსავლის ერთ-ერთი ძირითადი წყაროა მეცხოველეობა-მეფრინველეობაც. ბათუმის რაიონის კოლმეურნეობათა შორის ახალშენის კოლმეურნეობას წველადობის ცხრილში მოწინავე ადგილი უკავია. 67 ჯიშიანი პროდუქტიული ძროხიდან საშუალოდ ერთ ძროხაზე 2.000 კილოგრამი რძე უნდა ჩამოწველონ ახალშენელმა მეცხოველეებმა. სულადობის მიხედვით ყველა სახის ფერმაში გეგმა გადაჭარბებით შესრულდა. ასე, მაგალითად, მელიორების ფერმაში ნაცვლად გეგმით გათვალისწინებული 70 ღორისა, 103 ღორი ჰყავთ. მეფრინველეობის ფერმაში, სადაც 200 ფრთა ქათამი, გეგმა გადაჭარბებითაა შესრულებული, ნავარაუდევია საშუალოდ ერთი ქათმიდან მიიღონ 110 ცალი კვერცხი.

მარტო მეცხოველეობიდან მიმდინარე წლისათვის კოლმეურნეობას დაგეგმილი აქვს მიიღოს 341.500 მანეთი შემოსავალი.

როგორც ცნობილია, 1949-50 წლის სუსხიანმა ზამთარმა საგრძნობლად დაზარალა მეციტრუსე კოლმეურნეობები. ახალშენის კალინინის სახელობის კოლმეურნეობამაც სერიოზული ზარალი განიცადა.

— ციტრუსი უნდა აღსდგეს. — ერთსულოვნად დაადგინეს კოლმეურნეებმა და სულ რაღაც სამი წლის მანძილზე ციტრუსების ახალგაზრდა ნარგავებით დაიფარა ათობით ჰექტარი მიწის ფართობი. ახლა კოლმეურნეობას ციტრუსოვნები 209 ჰექტარზე აქვს გაშენებული. უახლოეს ხანში ციტრუს-

სოვანთა სრულმოსავლიანი პლანტაციიდან კოლმეურნეები მილიონობით მანეთ შემოსავალს მიიღებენ, რაც უფრო მეტად გააუმჯობესებს კოლმეურნეთა შეძლებული და კულტურული ცხოვრების პირობებს.

წარსულს ჩაბარდა დუხჭირი ცხოვრება, ახლა ახალშენში უბანი უბანს და ოჯახი ოჯახს ეჯიბრება შეძლებული და კულტურული ცხოვრების მოწყობაში. უხვი საკოლმეურნეო დოვლათი და შრომის სწორი ორგანიზაცია საამისოდ ყველა პირობას აძლევს ახალშენელ კოლმეურნეებს.

საავტომობილო გზის ფართო ქსელი აადვილებს საკოლმეურნეო შრომის ორგანიზაციას. კოლმეურნეობის ყველა ბრიგადა საერთო 70-მდე კილომეტრის სიგრძის სამანქანო გზის ქსელით უკავშირდება სოფლის ცენტრს.

ბევრი ახალშენელი კოლმეურნე მისაბაძია შრომაში. გასულ სამეურნეო წელს საუკეთესო მაჩვენებლები მოიპოვეს სულემან რეჯების-ძე შარაძის (1503 შრომადღე) შოთა იუსუფის-ძე შერვაშიძის (809 შრომადღე), ოსმან შაქირის-ძე ზოიძისა (686 შრომადღე) და ათობით სხვა კოლმეურნეთა ოჯახებმა. მაგალითად, სულემან შარაძის ოჯახმა შრომადღეებზე მარტო ფულადი ანაზღაურების სახით 30 ათასამდე მანეთი მიიღო.

კოლმეურნეობა ყოველთვის უარმატებით ასრულებს ჩაის მწვანე ფოთლის კრეფის გეგმებს. მეჩაიე ბრიგადებს შორის მიმდინარე წლის სეზონში განსაკუთრებით დაწინაურდნენ მე-8, მე-9 და მე-10 ბრიგადები (ბრიგადირები ი. კვირიკაძე, ა. სამველიძე, შ. მიქელაძე), რომლებიც გადაჭარბებით ასრულებენ ჩაის კრეფის გეგმას, როგორც ხარისხობრივად, ისე რაოდენობრივადაც.

ძვირფას ტრადიციად დამკვიდრდა

აჭარის კოლმეურნეობათა სოციალისტური შეჯიბრება მოძმე რესპუბლიკების კოლმეურნეობებთან. 1952 წელს ჩაეყარა საფუძველი, მაგალითად, უკრაინის ბელოზერსკის რაიონის ბუდიონის სახელობის კოლმეურნეობასა და ბათუმის რაიონის ახალშენის კალანინის სახელობის კოლმეურნეობას შორის სოციალისტურ შეჯიბრებას.

ბელოზერსკის ბუდიონის სახელობის კოლმეურნეობა ერთ-ერთი მოწინავეა რაიონში. კოლმეურნეობის წამყვანი დარგებია მარცვლეული, მეცხოველეობა-მეფრინველეობა. ეს უკანასკნელი დარგი დაწინაურდა დიდი სამამულო ომის შემდეგ და ახლა კოლმეურნეობის შემოსავლის ერთ-ერთი მთავარი წყაროა.

ხუთ წელიწადში არაერთგზის გაცვალეს ბელოზერსკისა და ბათუმის რაიონებმა სოფლის მეურნეობის მოწინავე მუშაკთა დელეგაციები. 1954 წლის მაისში ბათუმის რაიონიდან უკრაინაში გაემგზავრა დელეგაცია, რომელშიც 15-მდე სოფლის მეურნეობის მუშაკი შედიოდა. ეს იყო ორ მოძმე ერს შორის მეგობრული ურთიერთობის განმტკიცების მორიგი დადასტურება. დელეგაციის ჩასვლა დაემთხვა უკრაინის რუსეთთან შეერთების 300 წლისთავს. უკრაინელმა მშრომელებმა ქართველი კოლმეურნეები გულთბილად მიიღეს. სტუმრების პატივისცემად მასპინძლები ცდილობდნენ სუფრისთვის ქართული ლაზათი მიეცათ. ყველა სადღეგრძელო ხალხთა შორის ურდევ, მეგობრულ კავშირს გამოხატავდა. დელეგაციის მონაწილეები ხვდებოდნენ სოფლის მეურნეობის მოწინავეებს, სოციალისტური შრომის გმირებს, ნოვატორებს, ეცნობოდნენ მათ შრომით მიღწევებს, უზიარებდნენ გამოცდილებას. ახალშენიდან დელეგაციაში კოლმეურ-

ნეობის თავმჯდომარე და 1-ლი ბრიგადის ბრიგადირი პ. იშხანიდი მონაწილეობდნენ. მათ აქ სრული შესაძლებლობა მიეცათ დაკვირვებით შეესწავლათ ბუდიონველთა წარმატებები, ბევრი რამ კარგი გადმოეღოთ მათგან და თავიანთ კოლმეურნეობაში დაენერგათ.

ბელოზერსკში დელეგაციის ახალშენელი მონაწილეების ყოფნა ერთმა მათთვის სასიხარულო გარემოებამაც გახადა საინტერესო. მათ აქ ბუდიონის სახელობის კოლმეურნეობის წევრებთან ერთად მოისმინეს ახალშენიდან გაგზავნილი დეპეშა, რომელიც ბელოზერსკელებს აუწყებდა, ახალშენის კოლმეურნეობამ ვადაზე ადრე, გადაჭარბებით შეასრულა 1954 წლის მაისის ჩაის კრეფის გეგმა, ხოლო კოლმეურნეობის მეჩაიე ბრიგადებს შორის საუკეთესო მაჩვენებლებით პ. იშხანიდის ბრიგადა გამოირჩეოდა.

დელეგაციის ჩასვლა დაედო საფუძვლად პარტიის ბელოზერსკისა და ბათუმის რაიონული კომიტეტებისა და რაისაბჭოს აღმასკომების გარდამავალი წითელი დროშების დაწესებას. ბელოზერსკის რაიონული გარდამავალი წითელი დროშა გადაეცა ბათუმის რაიონს, ხოლო ბათუმის რაიონისა — ბელოზერსკელებს, სოციალისტურ შეჯიბრებაში გამარჯვებულ კოლმეურნეობათა დასაჯილდოებლად.

ახალშენელებისათვის ზეიმის დღედ გადაიქცა მიმდინარე წლის 17 ივლისი, როცა მათ 1957 წლის პირველი ნახევრის გეგმების გადაჭარბებით შესრულებისათვის ბელოზერსკის პარტიის რაიონული კომიტეტისა და რაისაბჭოს აღმასკომების გარდამავალი დროშა მიიღეს.

მიმდინარე წლის ივლისში ბათუმის

რაიონიდან ბელოზერსკში წარგზავნილი დელეგაციის შემადგენლობაში ახალშენელმა კოლმეურნეებმა ერთსულოვნად შეიყვანეს მოწინავე მეჩაიე ბრიგადირი ფატი წითელაძე.

ახალშენელებმა მტკიცედ ჩაუყარეს საფუძველი ბელოზერსკელ კოლმეურნეებთან მეგობრობას. ამ ურთიერთობას ფართო საინტერესოს ხდის სოციალისტური შეჯიბრებით ნაკისრი ვალდებულებები, რომელთა გადაჭარბებით შესრულებისათვის ორივე კოლმეურნეობა თავდადებით შრომობს.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მე-40 წლისთავისათვის ახალშენელი კოლმეურნეები ბელოზერსკელებთან სოციალისტურ შეჯიბრში გამარჯვების შედეგად მიღებული გარდამავალი დროით ხვდებიან.

ახალშენელი კოლმეურნეები შეგნებულად იბრძვიან კულტურული და შეძლებული ცხოვრებისათვის, საამისოდ უკანასკნელი წლების მანძილზე სოფლად ბევრი რამ გაკეთდა. ასობით ათასი მანეთი დაიხარჯა ახალშენში ელექტრონის, რადიოს, ტელეფონის გაყვანაზე, ახლა 300-მდე ოჯახში ანათებს ილიჩის ნათურა, 400-მდე ოჯახს საშუალება აქვს ყოველდღიურად რადიოთი მოისმინოს ჩვენი ქვეყნის ახალი ამბები. კოლმეურნეობამ ვალდებულება იკისრა დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მე-40 წლისთავი სხვა წარმატებებთან ერთად სოფლის მთლიანი ელექტროფიცირებითა და რადიოფიცირებით აღნიშნოს.

საყოველთაო - სავალდებულო სწავლების კანონის გატარებას ემსახურება ასობით პედაგოგი. სოფელს 6 სკოლა

აქვს, მათ შორის ერთი საშუალო და ორი შეიღწლიანი, სადაც 730 ბავშვი სწავლობს. ახალშენის საშუალო სკოლამ გასულ სასწავლო წელს ზეიმით აღნიშნა კურსდამთავრებულთა პირველი გამოშვება. 23 ახალგაზრდამ მიიღო სიმწიფის ატესტატი. ბევრმა მათგანმა შეგნებულად გადაწყვიტა დარჩეს მშობლიურ სოფელში და კოლმეურნეობაში იმუშაოს, პრაქტიკული მუშაობით გაიმდიდროს ცოდნა და ისე შეაღოს უმაღლესი სასწავლებლის კარები.

კოლმეურნეობა ზრუნვას არ აკლებს ჩვილბავშვიან და მრავალშვილიან დედებს. კოლმეურნეობაში ოთხი კეთილმოწყობილი საბავშვო ბაღია, სადაც 67 ბავშვი იზრდება.

მიმდინარე წელს ახალშენელმა კოლმეურნეებმა გადაწყვიტეს საკუთარი სახსრებით ააგონ საშუალო სკოლის ახალი შენობა. მშენებლობაზე 105 ათასი მანეთი დაიხარჯება. მოსწავლეები შესანიშნავ სკოლის შენობას მიიღებენ, ნათელი საკლასო ოთახებითა და კლასკაბინეტებით.

და მარტო ზემოთ თქმულით როდის ამოიწურება ახალშენის კეთილმოწყობისა და კულტურულ-საგანმანათლებლო ღონისძიებებისათვის გაწეული შრომა. სოფელს ემსახურება 12-საწოლიანი სავადმყოფო, ორი ბიბლიოთეკა 12 ათასამდე წიგნადი ფონდით. უკანასკნელ ხანს სოფლის ცენტრში აშენდა კაპიტალური შენობა ფურნისათვის, რაზეც 70 ათასი მანეთი დაიხარჯა.

დაიწყო და ახლო ხანში დამთავრდება კულტურის სახლის მშენებლობა 600-ადგილიანი დარბაზით, მხატვრული

თვითმოქმედი წრეებისა და ბიბლიოთეკის სამუშაო ოთახებით, მშენებლობაზე 1,5 მილიონი მანეთი დაიხარჯება. ახალშენში შეძლებული და კულტურული ცხოვრების ყველა პირობაა შექმნილი. კოლმეურნეებმა კარგად იციან, რომ ამ წარმატებებს მშობლიურ კომუნის-

ტურ პარტიას უნდა უმაღლოდნენ და პარტიისა და მთავრობის ყოველდღიური ზრუნვის პასუხად ყველაფერი გააკეთეს, რათა დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მე-40 წლისთავს შესანიშნავი ახალი წარმატებებით შეხვედროდნენ.

ჩაისუბნელი ბრიგადირი

ვიწრო ბილიკით შევუდექით აღმართს... დასავლეთისაკენ გადახრილი ჩხე ციტრუსოვანთა ნარგავებს ირიბად უღიმოდა, ალერსით უკოცნიდა ახლად ატყორცნილ სათუთ ყლორტებს. ნელი სიო ნაზად ამრიალებდა ხეთა რტოებს და ოდნავ აგრილებდა ივნისისათვის უჩვეულოდ გახურებულ ჰაერს. შორს მოჩანდა ლურჯად მოკამკამე შავი ზღვის სანაპიროს წარმტაცი პანორამა ზღვის სიღრმეში შექრილი ბათუმის ხავსადგურით და კოლოფებივით დალაგებული სახლების სახურავებით.

— წინათ ამ მიდამოს „ორთაბათუში“ ეწოდებოდა, — დაარღვია დუმილი სტალინის სახელობის კოლმეურნეობის თავმჯდომარემ ამხანაგმა ქიქავამ. — თურქმა დამპყრობლებმა აქარაში მათი ბატონობის სამასი წლის მანძილზე, საქართველოს ამ ულამაზესი კუთხის ხალხს მრავალი ტანჯვა მიაყენეს, ლამობდნენ მათთვის ქართველობა დაევიწყებინათ, ამ სოფელსაც სწორედ ამიტომ შეუცვალეს სახელი. ახლა მას „ჩაის უბანი“ ჰქვია. აქაური ხალხი შრომისმოყვარეა, ხოლო კოლმეურნეობა რაიონში მოწინავედ ითვლება.

— ლამაზი მდებარეობა ჰქონია თქვენს სოფელს. — შევესიტყვე. თვალი ტკებდა და გული ხარობს ბუნების მშვენიერებით.

— აი ფალავას ბრიგადასაც ვუახლოვდებით, — განაგრძო ქიქავამ, როდესაც ერთ-ერთ ბორცვთან შევჩერდით. — ალბათ დაიქანცეთ, მაგრამ კმაყოფილი დარჩებით მოწინავე ბრიგადირი ქალის გაცნობით.

— სრულებითაც არ დავღლილვარ, — ვიცრუე. სიცხისა და დაღლილობისაგან გული ძალზე მიცემდა. თუმცა ჩემი თანამგზავრის შუბლზეც ოფლს გამოეჟონა, იგი მაინც ბეჯითად მიიწევდა მაღლობისაკენ. მე კი შეუჩვევილი ნუხლები მეკვეთებოდა. მიუხედავად ამისა, ჩემს თანამგზავრს ფეხდაფეხ მივსდევდი.

— საუკეთესო ბრიგადირი გამოდგა ჩვენი ლუთბიე, — დაიწყო კვლავ ქიქავამ, როდესაც გორაკზე ავედით და ოდნავ შევისვენეთ. — მთელი ბრიგადა ფეხზე დააყენა. პლანტაციას საგულდაგულოდ ამუშავებენ. ჩინებულად ართმევს თავს ნარგავთა დაცვის და მოსავლის უდანაკარგოდ აღების საქმესაც. ერთი სიტყვით, ნდობა გაამართლა და მოწინავეთა რიგში საპატიო ადგილი უჭირავს.

— რამდენი პროცენტით შეასრულა ივნისის გეგმა? — შევეკითხე მე, როცა ჩემმა თანამოსაუბრემ ბრიგადირი ქალის წარმატებებზე საუბარი შეწყვიტა.

— დღეისათვის მოკრიფა და ჩააბა-

რა 8.300 კილოგრამზე მეტი ჩაის ფოთლი და გეგმა 101 პროცენტით აქვს შესრულებული. ამათგან დაახლოებით 80 პროცენტი პირველხარისხოვანი პროდუქციაა.

ლუთბიემ ბეჯითი შრომით შეძლო საყოველთაო სიყვარულისა და პატივისცემის დამსახურება. მის მიერ გამოზრდილ მოწინავე ქალებს ხალიდე ფალავას წელს უნდა მოეკრიფა 2.100 კილოგრამი ჩაის მწვანე ფოთლი, ესაუბროს თვეში კი უკვე მოკრეფილი აქვს 1.700 კილოგრამი, ფაღიმე ფალავა კი გეგმით გათვალისწინებული 2.000 კილოგრამიდან უკვე მოკრიფა 1.600 კილოგრამი. თუ ასე გაგრძელდა, ლუთბიეს წელს საკავშირო სასოფლო-სამეურნეო გამოფენის კანდიდატობა არ აცდებდა.

ცოტა ხნით დუმილი ჩამოვარდა. ჩვენ გზა განვაგრძეთ.

— აი ლუთბიეს ბრიგადაც. — ხელი ვაიშვირა ქიქავამ, როდესაც ბილიკით ფერდობს მარცხნივ მიუხვიეთ და ბანანებისა და ტუნგოს პლანტაციებში მოვხვდით.

რცდახუთამდე ქალი ჩალის ქუდებით, გვერდზე კალათჩამოკიდებული, მხიარული კისკისით და ყრიაძულით კრეფდა ჩაის მწვანე ფოთოლს:

ლუთბიე ფალავა ფარდულში დაგხვდა, მოკრეფილი ჩაის ფოთოლს იბარებდა. ჩვენს დანახვაზე უხერხულობა იგრძნო, ლოყები შეუწითლდა და ჩვენს მისაღმებანს მორიდებული სალამით უპასუხა.

— როგორია თქვენი დღევანდელი წარმატება ამხანაგო ლუთბიე. — შეეკითხა კოლმეურნეობის თავმჯდომარე მზრუნველი კილოთი.

— კარგი, ამხანაგო თავმჯდომარე, — უპასუხა ქალმა, — დღიური ნორმა შევასრულეთ. აწი რასაც მოვკრეფთ,

გეგმის გადაჭარბების ანგარიშში ჩაირიცხება.

ჩვენ მოვუწონეთ და კიდევ უფრო მეტი წარმატება ვუსურვეთ.

გავიარეთ პლანტაციაში, დავათვალიერეთ ნარგავები.

— წელს ჩაის ვეგეტაცია საგრძნობლად შეაფერხა ნადრევმა გვალვებმა, — განმარტა ლუთბიემ. — გასულ წელს ამ დროისათვის ნალექებიც მეტი იყო და მხეც ნორმალურად ათბობდა ბუჩქებს. ჩაის ყლორტების ზრდას დღისით მზის სხივები სჭირდება, დამით კი სიგრილე და ცვარი..

— მაშ როგორ აღწევთ გაზრდილი გეგმების შესრულებას? — შევეკითხე მე.

— იმით, რომ მინიმუმამდე დაგყავს დანაკარგების პროცენტი. ხარისხიანი ფოთლის კრეფასთან ერთად ბუჩქებს ვწმენდთ გადაბერებული ყრუ კვირტებისაგან. ადრე განაფხულზე პლანტაციები დროულად გადავბარეთ და სასუქიც თავის დროზე შევიტანეთ. მართალია, შარშან მუშახელის ნაკლებობა იგრძნობოდა, მაგრამ ახალმა თავმჯდომარემ წელს ყველა შრომისუნარიანი წევრი სამუშაოზე გაიყვანა. — დაამთავრა ლუთბიემ და ქიქავას კმაყოფილებით გაუღიმა.

თავმჯდომარე და ბრიგადირი ერთ-ერთ მკრეფავ ქალს მიუახლოვდნენ და მოკრეფილი ჩაის ფოთლის ხარისხის შემოწმებას შეუდგნენ. მე კი ამ დროს 15-16 წლის ვაჟისაკენ გავწიე, რომელიც მოკრეფილ ჩაის ფოთოლს კალათებში ყრიდა. მან დამინახა და ცისფერი თვალები ცნობისმოყვარეობით მომანათა.

— ვისი ხარ, ბიჭუნა.

— ლუთბიე ფალავასი. — მკვირცხლად მიპასუხა მან.

— ჩვენი ბრიგადირი ქალისა?

— დიახ, ძია!

— მამა ხომ გყავს, ბიჭიკო?

— არა... ომში დაიკარგა — დაუმატა მან და ჩაის ფოთოლს წიწკნა დაუწყო.

მე გული მატკინა ბავშვის მღელვარებამ. — რამდენი შრომადღე გაქვს წელს?

— ასოცდახუთი.

ალერსიანად გამოვემშვიდობე ბიჭუნას და ჩემი თანამგზავრისაკენ გავემართეთ.

მზე ჰორიზონტს ეფარებოდა. კოლმეურნე ქალები სამუშაოს ამთავრებდნენ, ჯგუფ-ჯგუფად იკრიბებოდნენ და ფარდულისაკენ მოდიოდნენ. ლუთბიემ ბრიგადის მთელი დღის შრომის შედეგი შეაჯამა, პროდუქცია მიმღებ პუნქტში გააგზავნა და ჩვენ გამოგვყვა.

— რამდენი შვილი გყავთ? — შევეკითხე ლუთბიეს, როცა მცირე მანძილი გავიარეთ.

— ერთი. თქვენ რომ გამოესაუბრეთ, ჩემი შვილია, კარგი ბიჭი გამეზარდა, ენაცვალოს დედა. მეუღლე სამამულო ომში დამელუბა, მაგრამ შვილისათვის ობლობა არ მიგრძნობინებია.

ჩემმა ქმარმა ბრძოლაში გამოიჩინა

გმირობა, მტრისათვის ზურგი არ უჩვენებია. არც მე შემირცხვენია ოჯახი, შრომა არ დამზარებია. თექვსმეტი წელი გავიდა მას შემდეგ. პარტიისა და მთავრობის მზრუნველობით, კოლმეურნეობის დახმარებით და თანასოფლელთა ხელის შეწყობით ოჯახი ფეხზე დავაყენე და საერთო საქმეშიც ჩემი მცირე წვლილი შემაქვს.

— ღირსი ყოფილხართ ქებისა, უფრო მეტი და მეტი წარმატებებისათვის უნდა იბრძოლოთ, რათა ღირსეული ადგილი გეჭიროთ ჩვენი ქვეყნის რჩეულთა შორის.

— ვეცდები, ძვირფასო ამხანაგო, — მიპასუხა მან და როდესაც გამოსამშვიდობებლად ხელი გამომიწოდა, მის თვალბში ნათლად ამოვიკითხე, რომ იგი ნამდვილად თავისი სიტყვის პატრონი იყო.

— კიდევ გვინახულეთ, მეტი წარმატებებით დაგიხვდებით. — მომამახა კოლმეურნეობის თავმჯდომარემ ამხანაგმა ქიქავამ, როცა ავტომანქანა დაიძრა. ლუთბიე კი მოლიმარი სახით ცხვირსახოცს მიქნევდა.

ვლადიმერ მაიაკოვსკი

კ ა რ გ ი ა!

ნაწყვეტი ოქტომბრის პოემიდან

როგორც ყოველთვის,
 ოქტომბერში
 ქროდნენ
 — ქარები,
 კაპიტალიზმის დროს რომ ქრიან,
 ისე ნებივრად.
 ტროიკის გაღმა
 ქროდა

ავტო და ტრამვაები
 დაკლაკნილ რელსებს
 მიჰყვებოდნენ
 ჩვეულებრივად.
 ხიდქვეშ მდინარე ნევა მიდის,
 მიედინება,
 ხოლო ნევაზე მისცურავენ
 კრონშტადელები...

შაშხანის ხმაზე აზრიალდნენ
 ფანჯრის მინები,
 ზამთრის სასახლეს შეერყევა
 მალე კედლებიც.
 ცოფიანივით მიგრიალებს
 ავტომობილი —
 ნამდვილად დახეთქს საბურავებს
 ქროლვა ამგვარი.
 იპარებოდა გატჩინიდან
 კაცი

ყოფილი. —
 „ამბოხებულო ამბოკარნო!
 ბუკი დაჰკარით!..“
 მეჩხერ ვარსკვლავთა თვალი
 ზევიდან
 ხედავს,

ვით მძლავრად
 დაძრული ტალღა,
 კეკსპოლმელები,
 წამოსულნი ყაზარმებიდან,
 ზამთრის სასახლეს
 არტყამენ
 ალყას.
 სმოლნში კი
 ფიქრობს
 და ამზადებს ჯარებს ბრძოლისთვის, —
 ილიჩი
 გრიმით შენიღბული
 მღელვარედ დადის,
 ხოლო რუკაზე
 ანტონოვი
 და პოდგოსიკი
 ალმებს
 ასობენ
 შეტევისათვის.
 ძალა-უფლება
 ნებით დათმე,
 ბრძოლა ნუ გინდა,
 თორემ ინატრო სამალავად
 თავვის
 ხვრელებიც.
 სასახლისაკენ
 ყველა უბნიდან
 მოდიან
 წითელგვარდიელები.
 მატროსებისა
 და
 მუშების
 ჩაუცმელ რაზმებს
 ელვისებურად უბრწყინავენ ხიშტები
 ბნელში.
 თითქოს
 სასახლეს
 ბუმბერაზი
 რისხვით აღსავსე
 წვდა ორივ ხელით
 ნასათუთევ,
 ნაფერებ ყელში.
 ორი აჩრდილი

გოლიათი,
 უზარმაზარი
 დადგა პირისპირ,
 შერკინება
 დაიწყოს უნდა.
 ზამთრის სასახლე,
 რკინის მესერიით
 ბობოქარ
 ბრბოებს
 წინ გადაუდგა.
 ორი აჩრდილი
 მძაფრად
 იბრძოდა,
 არწევდა ტყვია,
 ქარის გრიალი, —
 ტყვიამფრქვევების ხმა მოისმოდა,
 ვით დალეწილი
 ძვლების
 ხრქიალი.
 პავლოველები ბუზღუნებენ,
 უქმად რომ დგანან.
 „რას მიჰქარავენ...
 პოლიტიკის დრო არის განა?..
 ბოჩკაროვის
 დედაკაცებს
 ვატირებთ მწარედ!
 რაღას უცდიან,
 იერიშზე გაგვიშვან ბარემ!
 აჩრდილნი
 თათებს
 არ უშვებდნენ ერთმანეთს წუთით,
 არ სურდათ
 თათის არც მოგლეჯა,
 აღარც გაშვება.
 დუმილი ველარ აიტანა,
 ჰბარდება
 სუსტი,
 გარბის
 და დამფრთხალ
 თავგს ემსგავსება.
 ყველაზე ადრე
 გატყდა იოლად

დედაკაცების

ბატალიონი.

ბატარეა თერთმეტზე

მიატოვეს მცველებმა

მიხეილოველებმა, თუ კონსტანტინოველებმა...

ხოლო

კერენსკი

დაიმალა,

ალარსად არ ჩანს. —

ფიქრმა შეიპყრო

კაზაკის გოგრა.

ისე გამეჩხრდა

სასახლის დაცვა,

კბილებჩამტერეულ სავარცხელს მოჰგავს.

და დიდხანს,

დიდხანს

მღუმარება იდგა აგეთი,

იდგა ღუმილი

იმედის და სასოწარკვეთის.

სასახლეში კი,

სავარძელში რბილად რომ ჩასხდნენ,

დამფრთხალ

მინისტრებს

მოლოდინით გული ელევათ.

ციმციმი გააქვს

სპილენძის ბალთებს,

ახლადგაპარსულ ლოყებს

ასდის ნელსურნელება.

რომ მოუსმინონ

ან შეხედონ,

არვინ გარჯილა.

ხიშტების ტყეში მოხვედრილნი

სახტად რჩებიან,

საკმარისია

შეარხიონ

და სულ ადვილად

გადამწიფებულ მსხალის მსგავსად

დაცვივდებიან.

ხმის ამოღებას ვერავინ ბედავს.

არის ჩურჩული

ძლივსგასაგებად.

— სად არის ახლა კერენსკი ნეტავ? —

— ის?

კაზაკებთან.
 ისევ დუმილი ღამის ლოდინში.
 საღამოს
 ჩურჩულს იწყებენ ახლად:
 — სად არის ნეტავ პროკოპოვიჩი? —
 — იგი არ გახლავთ.
 ხოლო ხიდს იქეთ,
 ნიკოლოზის თუჯის ხიდს იქეთ,
 ჩანდნენ
 ავრორას კოშკურები
 ფოლადისანი,
 განრისხებულნი
 აცეცებდნენ თვალს
 სასახლისკენ,
 თითქოს
 სიკვდილმა აირჩია
 ზუსტი მიზანი.
 და აი
 მაღალ
 საყელოდან
 წამოიმართა, —
 გამოჩნდა სახე
 კონოვალოვის.
 წყაროდ რომ ჩქეფდა,
 იმ ხმაურმა
 ისე იმატა,
 რომ ახლა
 ქუხდა ქარიზხალივით.
 ვინ არის ნეტავ ასე გრძელი,
 ვინ მიწვდა ნეტავ,
 ვინ დასცხო ჯოხი
 თვითეულ მინას?—
 პეტროპავლოვსკის
 ფორტებიდან
 დაფლითეს ბნელი,
 სამდუმიანიით
 ასტეხეს გრგვინვა.
 უცებ —
 ქალაქი
 ააფეთქეს თითქოს მთლიანად,
 დაიგრილა ავრორიდან
 ექვსდუმიანმა.
 ჯერ გაფანტული არც კი იყო

ქექა-გრაგანი,
 არ დამცხრალიყო
 მრისხანება ქვემეხისანი,
 პეტროპავლოვსკზე
 აელვარდა უცებ
 ფარანი,
 ეს აჯანყების
 იყო ნიშანი.
 — ძირს!

მოვსპოთ, ველიტოთ,
 წინ! მოვსპოთ, ველიტოთ! —
 მოოქრულ სახლში
 შეაღწიეს
 ქარიშხლის მსგავსად.
 იღებდნენ კიბეს,
 საფეხურს თითოს,
 იუნკერების
 სიცოცხლის ფასად.
 თითქოს
 ოთახი

აივსო წყალით,
 ჩხრიალებდა და
 გუბდებოდა
 თვითეულ მსხვერპლთან.
 გაჩაღდა ბრძოლა
 შუადღეზე
 მცხუნვარე,
 ცხარი
 ყოველ დივანთან,
 ფანჯარასთან
 და პარტიერთან.

ამ ამფილადში,
 სად გვირგვინით
 ვლიდნენ მეფენი,
 ატეობდა მონარქს
 მისალმება,
 პატივისცემა;
 მოხავერდებულ
 დარბაზებში,
 გრძელ დერეფნებში
 იყო ჩექმების
 ბრაზუნნი და
 კონდახის ცემა.

აგერ

ვილაცა

ძალღიშვილი

შიშით კანკალებს,

თავს დასდგომია

წარბშეკრული

პუტილოველი:

„მომე ყმაწვილო,

ნაქურდალი საათი,

მალე!

ახლა

ჩვენია

ნივთი ყოველი!“

ბრახუნი

უფრო გაძლიერდა

და ის ცამეტი

კარგა დაზილეს,

შებოჭეს,

შეკრეს.

ჰალსტუხზე

თავი

ჩაუქინდრავთ,

რაღა ქნან მეტი?

თითქოს ნაჯახი მოუღირეს,

დადუმდნენ ეგრე.

ორასი ბიჯი...

ოცდაათი...

ოცი...

და სწრაფად

შემოიბინა

იუნკერმა:

„რას იბრძვით? — მორჩა!“

„ჩაეზარდეთ!“

ჩხავის ცამეტი და

ისევ სულს ნაბავს.

კარში —

ბუშლატი,

ტყაბუჭი და

მაზარა მოჩანს...

ამ სიჩუმეში

ჯივრიანად,

როგორც შერისხვა,

ბანი, მაგარი.

კარგად ნაწრთობ
 ფოლადივითა,
 აქუხდა:
 „აბა,
 დროებითი მანდ რომელი ხართ?

ჩამოეთრით!
 დრო გავივიდათ!“
 სმოლნში კი
 ხალხის ტალღა
 მიღელავს,

სიმღერით
 ითქვა
 ყველა სათქმელი.

— და ეს იქნება... -ს ნაცვლად პირველად
 გაისმა:

— ...არის უკანასკნელი... —
 განთიადამდე
 დარჩა

მხოლოდ არშინი კიდეც,
 სხივთა ხელები
 აღიმართნენ
 აღმოსავლიდან.

ავტოში
 ჩაჯდა
 ამხანაგი პოდვოსკი და
 დაღლილმა ეს თქვა მხოლოდ:
 „მორჩა...“

სმოლნში წავიდეთ“.
 ტყვიამფრქვევებმა
 მოიხადეს პირნათლად ვალი,
 ტყვიათა სკების
 ზუილი
 მიწყდა.

ვარსკვლავებივით
 აელვებდნენ
 ხიშტები არილს.

ბეუტავდა ხომლი,
 ყარაულად
 ცაში რომ იდგა.

როგორც ყოველთვის,
 ოქტომბერში
 ქროდნენ ქარები.

აღარც ტრამვაის შეუცვლია
გეზი თავისი,
ხიდზე
დაკლავნილ რელსს მისდევდა
კვლავ აჩქარებით,
მაგრამ
ამჯერად უკვე იყო სოციალიზმი.

თარგმნა გიორგი სალუქვაძემ

კეთილი იყოს ჩამოსვლა თქვენი

აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების
დეკადის მონაწილეებს

მოხვედით, მოგყვით
სიმღერები,
ცეკვები,
ლეღვა,
ავციესეთ გული სიხარულით,
ხალისით,
ლხენით,
მოგყვით ზღვისპირის ლაევარდები
და ცისარტყელა,
ამხანაგებო, კეთილ იყოს ჩამოსვლა თქვენი!
მგოსნებო, გვესმა თქვენი ჰანგი
ლაევარდში თქმული,
ბედნიერებას რომ უმღერით
ბულბულის ენით,
თქვენი ზღვისპირის დაფიონით
ვართ დაისრული,
გეხვევით ძმურად,
კეთილ იყოს ჩამოსვლა თქვენი!
ჩვენი სალამი ფუნჯისა და სცენის ოსტატებს,
ლამაზ გოგონებს,
რომ არიან სიტუტფის მჩენი,
სალამი ყველას,
ვინც მოგვხიბლეს,
გული მოგვტაცეს,
გაგიმარჯოთ და, კეთილ იყოს ჩამოსვლა თქვენი!
ვილხინოთ ერთად,
ვაგუგუნოთ ძმობის სიმღერა,
ელვარე გზაზე ჩვენ პარტია
მიგვიძღვის ბრძენი,

გხედავთ,
გვიხარის,
სიყვარულით გული გვიღელავს,
გეხვევით,
გკოცნით,
კეთილ იყოს ჩამოსვლა თქვენი!

თარგმნა შოთა როყვამ

ბ ა თ უ მ შ ი

ნაპირზე ვზივარ. ზღვა კი ისე ძლიერ მწვანეა!
მე ვუცდი ზღვაურს ამოქროლდეს. რა სიწყნარეა!
ვუცდი, რომ იგი აღვზნებულ სულს მიეაღერსოს...
პალმის მახვილი შიგ ჩაერჭო ჰაერს უბეში,
და როგორც მატყელში თავი გაჰყო ანძამ ღრუბელში,
არც გაგლიჯა და არც გადატყდა, ისე ჩაესო.

ქვეყნიერების გაჩენიდან აქ ვზივარ თითქოს,
ბათუმის პირას, პორიზონტი ჩემს მზერას იპყრობს...
ო, როგორ ძლიერ შრიალებენ ფოთლები პალმის!
და როგორ ვზივარ. მე აქ ყოფნა არც მომწყინდება,
ლაქვარდმოსილი სულ ვუყურებ ტალღის დინებას,
მის დაბადებას და მის სიკვდილს აღვბეჭდავ ყალბით.

მაგრამ მე ისევ გამკვირვალე პორიზონტს ვუცქერ;
და ამ დუმილში, ასე დიდხანს ირგვლივ რომ სუფევს,
ზღვის მკერდს გადაღმა მე შეენიშნე ხელს როგორ მიქნევს,
ოვიდიუსის* როგორ მიხმობს ლამაზი ძეგლი...
და ამ ჩემს გულში ორი გრძნობა ერთმანეთს ებრძვის:
გავცურო მისკენ მინდა ძლიერ და აქაც ვიქნე.

*ოვიდიუსის ძეგლი ღვთისმშობლის სახელობის კონსტანტინე, ზღვისპირას.

გ ა ნ შ ო რ ე ბ ა

მომდგარი სიტყვები ძუნწად თქვა ენამა,
ქალს სახე ყვითელი ცრემლებით ენამა,
შიშით და კაემნით მისი ცხვირსახოციც
ქარში კანკალებდა რაღაც გასაოცრად.

მერე სინანულით წაეიდა იმ წამსვე,
მძიმედ აბიჯებდა ნაწვიმარ მიწაზე.
აღარც მოიხედა, აღარც რა ესმოდა.
...ყვითელი სიბინდი ყანაში კვნესოდა.

ქორი დაემიზნა ბუდეს ბულურების,
ცაზე დაცურავდა გემივით ღრუბელი.
ჰის თავზე ჯდებოდა ჩიტუნა გვიანი,
რომ ეთქვა სიმღერა მეტად ნაღვლიანი.

ქარმა წეროები საფრენად ატყორცნა.
და ფრთებით წისქვილმა ჰაერი დაჰკოცნა.
ნუ ეკვრი ლაყვარლებს, ტოროლა, მოიცა!
...დიდმა სიმარტოვემ მინდორი მოიცვა.

ზღვის წვეთი

ზღვის ერთი წვეთი ლაევარდისკენ აიჭრა მაღლა
და წამში ისევ დაუბრუნდა მჩქეფარე ტალღას.

ჩვენ ისე, თითქოს პირუკულმა ჭოგრიტში ვუცქერთ
ცხოვრების ერთ წვეთს, როგორც გავლილ სანახაობას.
ვით ერთ ფოთოლში — უღრანი ტყის ხეებს და
ფურცლებს
თავმოყრილს ვხედავთ ამ ერთ წვეთშიც მთლიან თაობას.

გონების თვალით ნელა მისდევს წელიწადს წელი,
მეხსიერებას შესარჩევი ვერ მოუნახავს —
იმდენი იყო მწუხარება, ვით გზაზე მტვერი,
და ტკივილებიც ზომ სჭარბობდა მინდორში ბალახს.

მეც ერთი წვეთი ვიყავ ზღვაში, წვეთი პატარა
და მაინც მძაფრმა ქარიშხალმაც ვერ ამოორთქლა,
რადგან ხანდახან თვით სიღრმემდე გულში ატანდა
თავისუფალი წეროების ლაევარდში ქროლა.

და როცა ბნელეთს სამუდამოდ გაუხსლტა სივრცე,
ამაცისკროვნა დიადი მზის კაშკაშა შუქმა,
ჩამიკრა გულში, — სიხარული იმ წამით ვიგრძენ,
ახალგაზრდობა დამიბრუნდა გავლილი უქმად.

და ჩემი წვეთი როცა შემდეგ აბრწყინებული
ზღვას დაუბრუნდა, იყო უფრო დამძიმებული.

რუმინულიდან თარგმნა ინეზა ბერიძემ

შვებულების დასასრული

დღეს ზღვა არის, ვით სამსალა, ისე მწვანე,
სახლშიც მესმის დუღილის ხმა მისი მწვავე.

ქარს, უხილავ ალქიმეოსს, ძალა უკრის —
თან ურევს და თან ადუღებს თიხის ჭურჭლით.

ზღვა ველური ღრიალით და პირზე ქაფით
ზედ ეღვრება ყვითელ ქვიშას და ლურჯ ნაპირს.

სახლში ღვიძავთ, მაგრამ მაინც ხმა არ ისმის...
ზღვა ბრაზდება და ბრუნდება უკან რისხვით.

დასილული ძველი ნავი დაიტანჯა
და ვერ შეძლო ქვიშნარიდან ცხვირის დაძვრა.

წეროს გუნდმა გადიფრინა სერთა მწკრივი,
ვით ზაფხულის ზეიმს მოსწყდა სერპანტინი.

...შეგძლებოდა ჩემთან ყოფნა, ჩემთან დგომა,
იქნებ ჯერ არც მოსულიყო შემოდგომა.

რუმინულიდან თარგმნა ნესტორ მალაზონიამ

გამოთხოვება კავკასიასთან!

მყინვარი მთვარის სხივებით
გაბრწყინებული არის.
სახეხ მისველებს ცრემლები,
ლაწვებზე მომდინარი.
ქარი ნაფარდობს გრიალით,
ტალღა ღრიალებს თითქოს,
მეთოლიებიც ჩხავიან,
მე კი კვლავ შენზე ვფიქრობ.

თვალს ეფარება ქვეყანა.
ქვეყანა სანუკვარი,
გული კი შენსკენ მოიწევს,
შენზე ოცნებით მთვრალი.
ფრთებს გამოვასხამ სიმღერებს —
შენთან მოფრინდნენ თვითონ,
ვიმღერონ, გრძნობით ვიმღერონ,
გამცნონ, რომ შენზე ვფიქრობ.

სიმღერა მამაც ადამიანზე

სიმღერა წვდება ზეციურ თავანს,
მამაცი კაცის საქებად თქმული.
ვაჟკაცის ჯილდოდ ალალი არის
კარგი სიმღერა და არა ფული.
ვმადლობ, რომ ძალა შთამბერა
ღმერთმა —
გმირის საღარი სიმღერა მეთქვა.

ქარი მოვარდა ზღვის ნაპირიდან,
ველშლანდს მიეჭრა, დასცა თავზარი,
ღრუბლები ისე გამოირეკა,
როგორც ცხვრის ფარა მგლისგან
დამფრთხალი.
ტბაზე დახეთქა ყინულის მთები
და შეუტია ტყეს გაათრებით.

მთის მწვერვალებზე ჩამოდნა თოვლი,
მდინარედ იქცა და დაექანა,
ტბამ მთლად წალეკა მინდორი
ვრცელი,
წყალმა ააესო მთელი ქვეყანა.
ტალღამ მოგლიჯა ვეება ქვები,
აბურთავებდა თავგამეტებით.

გაღმა-გამოღმა ბურჯებს და კავენს
ეჭირათ მტკიცედ ნაგები ხიდი.
ხიდის შუაში კი სახლი იდგა,
სადაც მებაჟე ცხოვრობდა ფლიდი.
მებაჟევე, ჩქარა! მანდ ნულარ დგახარ,
თორემ ცოლ-შვილით წაგრეცხავს
ტალღა.

ყრულ ქუხდა, მწარედ ღმუოდა ქარი
და აწყდებოდნენ ტალღები კედლებს.
მებაჟე სახლის სახურავიდან

ზეცას მუდარით აპყრობდა ხელებს:
„მოწყალე ღმერთო, ო, შემიბრალე,
დავიღუპები, მიშველე მალე!“

ლოდები, ქვები, დარტყმა და დარტყმა,
ნგრევა, ჭრიალი, გრიგალის ხმებთან,
ორთავე ნაპირს მოგლიჯა ტალღამ,
ბურჯები დიდრონ თაღებთან ერთად.
მებაჟე თავის ცოლით და შვილით
შველას ითხოვდა სახეშეშლილი.

ლოდები, ქვები და ისევ დარტყმა,
ნგრევა, ჭრიალი გრიგალის ხმებთან.
დაიმსხვრა-დატყდა გაღმა-გამოღმა
ბურჯები თავის კავენთან ერთად.
ნგრევამ უწია შუაგულს მალე,
„მოწყალე ღმერთო, ო, შემიბრალე!“

მალღა, შორეულ ნაპირზე ხალხი
იდგა და იმ სახლს უმზერდა ყველა.
ყვიროდნენ, ხელებს იმტვრევდნენ
ძრწოლით,

მაგრამ ვერავენ ბედავდა შველას.
მებაჟე თავის ცოლით და შვილით
შველას ითხოვდა სახეშეშლილი.

უცებ შორიდან გამოჩნდა გრაფი
და ხალხთან ცხენით მოიჭრა წამსვე.
ეს რა უჭირავს გრაფს ხელში ნეტავ?
ქისაა, ქისა ოქროთი საესე.
„დავასაჩუქრებ, ვფიცავარ გამჩინს,
ვინც გაბედავს და მათ გადაარჩინს!“

უფრო აბორგდნენ შმაგი ტალღები,
უფრო ძალუმაღ აღმუვლდა ქარი.
ო, მოდი მხსნელო! — არავინ ჩანდა,

ხალხი შიშობდა ნაპირთან მდგარი.
ტალღებს მიჰქონდა ბურჯები ხიდის
და იმსხვრეოდა თაღები დიდი.

„გამოდით, მალე, გაბედეთ ვინმემ!“
და გრაფმა მალლა ასწია ფული.
ყველას ესმოდა, ყველა ხედავდა,
მაგრამ ვის ჰქონდა ვაჟკაცის გული.
მეზაყე თავის ცოლით და შვილით
კვლავ ხსნას ითხოვდა სახემშეშლილი.

დახე, — წამოდგა წინ ერთი გლეხი,
ტანად დევგმირი იყო ნამდვილი,
მოგზაურს ეცვა ხალათი სქელი,
შარვალი მტვერში ამოგანგლილი.
ჯერ გრაფის ქისას შეავლო თვალი,
მერე ერთბაშად მოზომა წყალი.

ახსენა ღმერთი და უყოყმანოდ
ზვირთში შეაგდო მეთევზის ნავი.
არ შეუშინდა ქარსა და ტალღას,
ნიჩბებს უსვამდა ვაჟკაცურ მკლავით.
ერთად უნდოდა იმათი შველა,
მაგრამ ნავში ვერ მოთავსდა ყველა.

სამჯერ გავიდა პატარა ნავით,
არ შეუშინდა ქარსა და ტალღას,
სამჯერ უვნებლად მოადგა ნაპირს

ვაჟკაცი მაინც არ გრძნობდა დალღას.
ძლივსღა გაასწრო ნაპირზე ისევ
და ნარჩენებიც ჩაინგრა მყისვე.

„აქეთ, მამაცო!“ მოუხმო გრაფმა,
„ჯილდო შენია, მოიტა ხელი!“
არ იყო განა გულით ნათქვამი?
გრაფი არ იყო სიტყვის შემშლელი.
მაგრამ ხალათის ქვეშ დაფარული
გლეხს გრაფზე მძლავრად უტემდა
გული.

„მე ჩემ სიცოცხლეს არ ვყიდი ფულზე,
თუმც ღარიბი ვარ — არ მინდა სხვისი.
მეზაყეს ვაძლევ, მან მოიხმაროს,
რადგან სახლ-კარი დაკარგა თვისი!“ —
მიუგო გრაფს და მობრუნდა ჩქარა,
ადგილს მოწყდა და თვალს მიეფარა.

სიმღერა სწვდება ზეციურ თავანს,
მამაცი კაცის საქებად თქმული.
ასეთ კაცს ჯილდოდ შეშვენის მხოლოდ
კარგი სიმღერა და არა ფული.
ვმადლობ, რომ ძალა შთამბერმა
ღმერთმა
გმირის სადარი სიმღერა მეთქვა.

გერმანულიდან თარგმნა

ვაჟა ჭანუყვაძემ.

ალექსანდრე სამსონია

ბარნაბას მამალი

მართალია, ჭიშკარზე გამოკრული წარწერა გვაფრთხილებს, რომ ეზოში ავი ძაღლია, მაგრამ ჩვენი პირველი სტუმარი — მერძევე ალფეზა დილა მშვიდობის მაგიერ ასეთი კითხვით მიმართავს ადრიაანად ჯმდგარ მოხუც თებრონეს.

— ბებია, მამალი დაბმულია?

ალფეზა უთენია მოდის. ასეთ დროს მამალი დამწყვდეულია, მაგრამ როგორც იტყვიან, სიფრთხილეს თავი არ სტკივა.

შემდეგ გაზეთები მოაქვთ. ბებია თებრონე ბაზარშია წასული და ფოსტალიონს ისლა დარჩენია, ეზოში მოთამაშე ბიჭუნას შეეკითხოს:

— ბიძიკო, მამალი ხომ არ გამოუშვიათ?

თუ არ გამოუშვიათ, ხომ კარგი, მაგრამ თუ ღმერთი გაუწყრა და გამოსვლას ვერ დაასწრო, იდგეს უნდა ჭიშკართან და ელოდოს, სანამ სახლის პატრონი ბარნაბა ეზოში ჩამოგორდება და თავის შინაურ ფრინველს საქათმეში შეაყვანს.

ბევრი, ალბათ, ამ ამბავს არ დაიჯერებს, მაგრამ ვისაც ჭეშმარიტების გაგება სურს, ერთ მშვენიერ დღეს გვეწვიოს, ჩვენი ეზოს ჭიშკარი შემოაღოს და...

ხომ არ შეშინდით? კეთილი! მას მისამართსაც გეტყვით. ჩვენ ზღვისპირას ვცხოვრობთ, იქ სადაც ახალ-

დაჭერილ თევზებს ყიდიან. დაუყევით სანაპირო ქუჩას, შემდეგ მარჯვნივ შემოუხვიეთ და „რია“ ბარნაბა მოძებნეთ, თუმცა აჯობებს ბარნაბას მამალი იკითხოთ — მთელმა უბანმა იცის. ატირებულ ბავშვებს დედები ასე ამშვიდებენ:

— გაჩუმდი, თორემ ბარნაბას მამალი შეგჭამს!

ბოლოს და ბოლოს ვინ არის ეს ბარნაბა, ან მისი მამალი? — იკითხავთ თქვენ.

ხომ გითხარით, ბარნაბა ჩვენი სახლის პატრონია. მას ჰყავს მამალი. ბარნაბას ლამაზი ცოლი ჰყავს. იმდენად ლამაზი, რომ ქმარს სარკეში ჩახედვის ეშინია.

ბედნიერი კაცია ბარნაბა. ოღონდ ესაა, ლამაზი ცოლის პატრონმა ფრთხილი ძაღლი ვერ იშოვა. მოიყვანა ერთი ახმაზი ნაგაზი, მაგრამ ბედი არ გინდა? — მუნჯი გამოდგა. მისი დაყვება კაცს არ გაუგონია. წევს ზამთარ-ზაფხულ თივაზე და ძვლების ხერაშო ატარებს თავის ძაღლურ ცხოვრებას.

მუნჯს ძაღლს კი არა, ადამიანს ვერ ამოადგმევინეს ენა ჯერ-ჯერობით. მართალია, წარწერა კი გამოაკრა ბარნაბამ ჭიშკარზე, ეზოში ავი ძაღლიაო, მაგრამ ნაგაზი რომ ჩამოეკიდა, ის აჯობებდა.

მაგრამ მოთხრობის გმირი მამალია და აჯობებს მის შესახებ ვილაპარაკოთ.

ზუსტ პორტრეტს არ დაგინატავთ. ვიტყვით მხოლოდ, რომ ჩვეულებრივი მამალია, დაახლოებით იმაზე ცოტა უფრო ლამაზი, საბავშვო ჟურნალში რომ ხატავენ ხოლმე. ერთი შეხედვით ბარნაბას მამალში არაფერია ისეთი, რაც მის მტაცებლურ ბუნებაზე მეტყველებდეს. მაგრამ საკმარისია ეზოში უცხო ვინმე გამოჩნდეს, რომ თავხედს დაუკითხავად შემოსვლა ანანოს. სიბრაზისაგან ჯერ ბიბილო გაულურჯდება, შემდეგ გაშლის ფრთებს — მწესს დაჩრდილავს, აიწვევა ცაში და დააცხრება მსხვერპლს თავზე. ისე ჩაუნისკარტებს, რომ ძაღლის კბენა სატრფოს ამბორად მოეჩვენება.

როცა დამრაცხებული მტერი ლანძღვითა და გინებით იკადრებს გაქცევას, ბარნაბას მამალი ჩამოივლის ზრძოლის ველს და თავის ჯალაბობან გამარჯვებას ახარებს. ჯერ გამოვლენ შანდილოსანი დედლები, რომლებსაც გასათხოვარი ვარიკები გამოჰყვებიან, შემდეგ კრუხაც გამოქოთქოდდება თავისი წვრილფეხობით, სულ ბოლოს დარცხვენილი ყვინჩალებიც გამოყოფენ თავს, მუდამ ვაჟაკობას რომ წემობენ, მაგრამ საქმის დროს ძალა არ შესწევთ ქაღილისა, ამ მრვალრიცხოვან არმიას გამარჯვებული სარდალი სანაგვე ყუთისაკენ წაიყვანს.

ბარნაბას ფერმა მომხმარებლებს ახალი ქათმითა და კვერცხით ამარაგებს. ჩვენი ეზოს გარდა, თითქმის მთელი ქალაქი მადლიერა ჰყავს.

ჯერ ტკბილად სთხოვეს, ქათმებს თუ ვერ შეეღვევი, მამალი მაინც მოგვაცილეთ. არ ისმინა. შემდეგ უჩივლეს, არც ამან გაჭრა.

მე ერთი სტუდენტი კაცი ვარ, ცოლი არ მაწუხებს და შვილი, დღეს აქ ვარ და ხვალ სხვაგან ვიქნები, არ მინდოდა სახლის პატრონის გადაკიდება, მაგრამ როცა იმ წყეულმა მამალმა

სატრფო დამიკბინა, მოვიკიდე ხელი დაკმენილს და პირდაპირ მილიციასი ამოვყევით თავი.

უფროსმა მასხრად აგვიგდო.

— ჩვენი წინაპრები ვეფხვებს ხელით ახრჩობდნენ და თქვენ ისე რამ დაგაგლახათ, რომ ერთმა ჭირიანმა მამალმა შეგაშინათო.

შეგვატყო, სამასხროდ არ გექონდა საქმე და დავგამშვიდა, მოვალ და ყველაფერს გამოვარკვევო.

მოვიდა კიდევაც. პირველად იყო ჩვენს ეზოში და ის იკითხა, ძაღლი თუა დაბმულიო. სხვა ჩემს ადგილას არ დაინდობდა, მაგრამ მე ბუნებით ბოროტი არა ვარ და გავაფრთხილე.

— ძაღლის ნუ გეშინია, მამალია აშვეებული-მეთქი.

არ დამიჯერა და ინანა კიდევც.

არ ვიცი რა ნახა მილიციის ფორმაში გადასარევი იმ წყეულმა, ეძგერა, მაგრამ როგორ, არ იკითხავთ?

ბანდიტებისა და კაცისმკვლელების წინაშე არ შეუხრია ჩვენს უფროსს წარბი, მაგრამ ახლა ისე მოულოდნელად და ისეთ პირობებში მოხედა თავდასხმა, რომ იარაღის ამოღებაც ვერ მოასწრო და ისღა დარჩენოდა, განწრული ხმით შველა ეთხოვა.

ატყდა ალიაქოთი. მთელი ეზო გამოცვივდა გარეთ. როგორც იქნა მოაცილეს მამალი და საქათმეში შეაგდეს.

სახე სულ დაკორტნილი ჰქონდა მაიორს, მაგრამ სიბრაზისაგან წვეთი სისხლი არ გადმოსდენია.

— რასა ჰგავს ეს, ვინაა პატრონი?

და როცა ბარნაბას ბინაზე მიუთითეს, მუშტი მოუღირა.

— მე მაგას ვუჩვენებ.

ბარნაბა და მისი ლამაზი ცოლი კიბეზე შემოეგებნენ უფროსს და სახლში შეიყვანეს.

ყველას გვაინტერესებდა, რა მოელოდა დაპატრამრებულ მამალს. და

მხოლოდ მაშინ, როცა უღმობელმა ჯალათმა ბარნაბამ მაღლა ასწია სისხლით მოსვრილი მისი ქოჩორა თავი, დავრწმუნდი, რომ კანონის ძალით მამლისათვის სასჯელის უმაღლესი ზომა მიესაჯათ.

გლოვობდა საქათმეთი, ზეიმობდა ჩვენი ეზო, მაგრამ ხანმოკლე აღმოჩნდა სიხარული.

როცა ბარნაბამ თავის ნაგავს მამლის ძვლები გამოუტანა დასახრავად და ჩვენს მომღიმარ სახეებს მოკრათვალი, მუქარით გადმოგვხედა:

— მოიცათ, მალე გაიხრდება!

აგვისრულდა მუქარა. მემკვიდრე ყვინჩილამ მამას გადააჭარბა ჩხუბსა და მარიფათში. ოღონდ ებაა, შიშით მოსდის ეს თუ პატივისცემით, მილიციის მუშაკებს სათოფედ არ ეკარება—

დაცობაა თუ ცოდის შერთვა

„გთხოვ, დამეხმარო ამ საქმეში, როგორც მეგობარს,
ვით ამას ითხოვს მეგობრული წესი და რიგი.

ღროა დავდინჯდე, აცეტება აწი მეყოფა:

შევხვდი გოგონას, ცოლად მინდა შევიერთო იგი“ —

„მერე რა გიშლის, მოიყვანე, ძმობილო, მალე:
ქვეყნად რა არის საყვარელი მეუღლის დარი!“ —

„შენ მართალი ხარ, მაგრამ რა ვქნა, დარდი მაწვალებს,
ვხედავ, ძმობილო, ასეთი გზა საშიში არის.

ვაი, ავყია შენი ხელით სახლში თუ დასვი.

ცოლს რომ მოიყვან, ვერ გააგდებ მერე ქუჩაში.

მაშინლა იგრძნობ, რომ ხელ-ფეხი გაქვს შებოროკილი,
რომ აქ ბრალშია მხოლოდ შენი თავი ცოდვილი!“ —

„მაშ, ქალს ნუ ირთავ, თუ კი მისთვის გული არ გულობს,
ცოლ-ქმრის ცხოვრება არ იქნება უსიყვარულოდ!“ —

„უარყო იგი, რაც შენა თქვი, მართლაც ძნელია,
მაგრამ უცოლოდ ხეტიალიც მოსაწყენია.

უჭკუობაა, როცა ვაჟკაცს არა ჰყავს ცოლი,

აბურგენილ სახლში, ყინულივით ცივი საწოლი!

აქ კი ფუნთუშა ქალი, ძმაო, მკერდზე გეკვრება!

ქვა ხომ არა ვარ, ვგრძნობ, ესაა ბედნიერება!“ —

„ვხედავ ოჯახზე რომ ამყარებ ამდენ იმედებს,
მაშ არ სჯობია ცოლის შერთვით გაბედნიერდე?“ —

„მართლაც კარგია ის გოგონა ტანით, თვალებით,
მაგრამ, ვაი, თუ გახდეს ანჩხლი, მიუკარები,

ინდაურივით უტვინო და თანაც კაპასი.

ის მოუტანე, ეს ცოტაა და ამის მსგავსი!“ —

„მაშინ ნუ ირთავ, ინდაური რა ჭირად, გინდა,
ქუჩისკენ თვალი რად გეჭიროს ღამით და ღლითა!“ —

„ეს მართალია, მაგრამ ბავშვებს რისთვის ივიწყებ:
ბედნიერება კაცს ასეთი რამ უნდა მისცეს?“

ხედავ, გამორბის შენსკენ ბავშვი სიცილ-კისკისით.

ყელზე გეხვევა პაწაწინა ხელები მისი!“ —

„მართალი გახლავს, ბავშვებია ჩვენი ძალ-ღონე,
შეირთე ცოლი, მეგობარო, რაღას აყოვნებ!“ —

„კარგი, მაგრამ, ვთქვათ, ათი შვილის გახდი პატრონი,
რით გასურს არჩინო, რაღას მეტყვი ამის გამგონი?“ —

„მაშ, ქალს ნუ ირთავ, თუ კი ასე გიმძიმს და გიჭირს,
ყველა კაცს როდი დაპყობია ოჯახის ნიჭი!“ —

„მაგრამ ბავშვები გახდებიან როცა დიდები?
აი, ნამდვილად ბედნიერი მაშინ ვიქნები!“ —

„მაშ დაცოლშვილდი, უკეთესი რა დაგრჩენია,
ჟამს სიბერისას შვილი რკინის ყავარჩენია!“ —

„მაგრამ უეცრად რომ დავეკრივდე, მარტო დავრჩები,
მაშინ თქვი, ვინლა დააპუროს წვრილი ბავშვები.

სულ ერთმანეთზე პატარები გახლავთ ესენი,
იმათ ჯდავილს და იმათ ტირილს სად გაექცევი!“ —

„იცი რა გითხრა, თავს მაბეზრებ ფუჭი სიტყვებით,
ცოლის შერთვაზე აწ ნურაფერს შემეკითხები“.

თარგმნა შ. შუბლაძემ.

გ უ ბ ე

ერთ ადგილას ქვაფენილი ამოვარდა
და ავღარში გუბე დადგა გაუვალი.
მის უარესს რას ნახავდა კაცის თვალი —
წუმბედ იქცა წვიმის ტბორი.

(ამას გარდა,
სხვათა შორის,
იდგა შმორიც).

და შეწუხდა გამვლელი თუ გამომვლელი,
შეწრილდნენ ახლო-მახლო მოსახლენი.
თქვეს: არ არის ეს ამბავი მოსათმენი
და აღმასკომს გაუგზავნეს თხოვნა ვრცელი.
წერდნენ:

— მოდით, მოგვეშველეთ, მოგვეხმარეთ,
ამოაშრეთ წყალი გზაზე დაგუბული,
შეგვიწუხდა სული, გული,
მოიწამლა არე-მარე.

სხვა არ იყოს, სირცხვილია,
რა გახდაო გუბე ერთი
ამნაირი უსაშველო,
ამნაირი დაუწრეტი! —

თავმჯდომარემ მოადგილეს,
მოადგილემ თანაშემწეს,
თანაშემწემ თანამშრომელს დაავალა:

— შეისწავლეთ და მასალა
დანახუსტი, დანადგენი,
აქტი იქვე შენადგენი,
აქტთან ერთად დასკვნა თქვენი
ორ-სამ დღეში მომასხენეთ.

მაგრამ თხოვნამ უკანასკნელ ინსტანციას
მეცხრე თვეზე მიაღწია.

და ჰა ერთხელ (მე არ ვიცი თხოვნის ბედით
თვით შეწუხდნენ, თუ სხვა ვინმემ შეახსენათ)

გამომრკვევმა თანაშემწეს,
 თანაშემწემ მოადგილეს,
 მოადგილემ თავმჯდომარეს მოახსენა:

— შევისწავლეთ საქმე ჩვენა.

იქ, სად ქუჩა ქუჩას ერთვის,
 მართლაც არის გუბე ერთი,
 ვინაიდან ქუჩებს შორის
 წყალს ვერ იტევს კოლექტორი,
 რომ გავიდეს წვიმის ღვარი
 დაემატოს უნდა ღარი,
 აიწიოს ტროტუარი,
 გადაიწყოს ფილაქანი

და მერე კი სიგრძე-განით
 მოასფალტდეს მთლად უბანი. —

გამოიყო კომისია,
 შეადგინეს ხარჯთა სია,
 ნახაზები,
 ნახატები,

გაიმართა ქალღმერთის
 მიმოგზავნა, მიმოწერა.

„საქმე“ მეტად გაიბერა,
 დაიხარჯა ფული ბევრი.
 და როს მორჩა ყველაფერი,
 აღმოჩნდა რომ ბიუჯეტში
 მიმდინარე თურმე წელში
 საიმისო თანხა, ფული
 არ ყოფილა განზრახული.

დრო გავიდა წელიწადზე ცოტა მეტი.
 მაგრამ ერთხელ ალაღბედად
 იმ ტლამპოში ხრეშით მძიმედ დატვირთული
 ერთი ავტო გახირულა

ჩაძირულა

თვლები სრულად,

რა არ ჰქონდათ მეტი ჩარა.

ტვირთი იქვე დაეყარათ.

და...

არ ვიცი აღმასკომში საჩივარის

გამო ახლა რანაირი აზრი სუფევს.

ეს კია, რომ იმ ქუჩაში აღარ არის

აღარც ორმო,

აღარც გუბე,

აღარც წუმბე.

ნაზი ნოღაიღელი

ხალხი უმღერის ბედნიერ ცხოვრებას

ვინ არ მოუხიბლავს აჭარის ზღაპრულ მშვენიერებას; ბუნებას დიდი მზრუნველობით მოუქარავს მისი თვალწარმტაცი დაბლობი, ბუმბერაზი მთები. მათ სადიდებელს მღერიან სწრაფი და ცელქი მდინარეები, ჩანჩქერები და შავი ზღვის ლურჯი ტალღები.

ბუნების სიმშვენიერე, მიწის ხეავი და ბარაქა, კიდევ უფრო მეტად უკლავდა გულს მშრომელებს, რომელთა ხედრი წარსულში ტანჯვა, წვალება, სიბნელესა და მონობაში ყოფნა იყო. შინაური და გარეშე მჩაგვრელები საუკუნეების მანძილზე სისხლს სწოვდნენ მშრომელებს, ჯიბეს ისქელებდნენ მათი ნაოფლარით.

ხალხური მთქმელი ქობულეთის რაიონის სოფელ ქაქუთის მცხოვრები ხაჯი გოგიტიძე ლექსში „მოგითხრო ქველი ამბავი“ გადმოგვცემს წარსულში აჭარის მშრომელთა ავებლობაზე, ასე მიმართავს შვილიშვილს:

ბაბუ მოგითხრო ამბავი
 ცრემლები დაგედინება,
 მოისმენ საშინელებას
 ღამით არ დაგეძინება.
 ვშრომობდით, შრომის საფასოდ
 გვკონდა ცემა და გინება.
 ჩვენგან დაღვრილი სისხლ-ცრემლი
 შავ ზღვაზე დიდი იქნება.

აჭარის მშრომელები ორმაგ ჩაგვრას განიცდიდნენ. ერთი მხრივ მათ ყვლეფდნენ ალაბეგები, ხოლო მეორე მხრივ აწიოკებდნენ შემოსეული დამპყრობელები, მაგრამ ხალხი სულით არ დაეცა.

დაგვიპყრო გადამთიელმა
 ჩვენი მოსპობა ინება,
 ენა ვერ მოსპო ქართული
 სული კლდეს შეერკინება.
 თუმცა მოგწყვიტა სამშობლოს
 სურდა მოგლეჯა გულისა,
 წავგართვა, თუ რამ გვებადა,
 ჩამოგვიბნელა მზე და ცა.

მაგრამ მომისწრო ბერ კაცსა
 თავისუფლების ნათელმა,
 ახლა ვიხილე ამ ქვეყნად
 მზისა და მთვარის ნათება,
 ტანჯული აღარ მოკვცდები
 თან სისხარული ჩამყვება.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის ნათელმა. მზემ იხსნა აჭარის მშრომელები ჩაგვრისა და სილატაკისაგან. იგი ბედნიერა, შეძლებული და საამური ცხოვრების ფართო, ნათელ გზაზე გამოიყვანა. მშობლიური კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა მთავრობის მზრუნველობით, წინათ ჩამორჩენილი და სიბნელეში მყოფი აჭარა სწრაფად გაუთანაბრდა ეკონომიურად და კულტურულად მოწინავე რესპუბლიკებს და მათთან ერთად გრანდიოზული ნაბიჯებით წავიდა წინ, სოციალისტური მშენებლობის დიად გზაზე. განვითარდა მეცნიერებისა და ტექნიკის ყველა დარგი; აღიზარდნენ ადგილობრივი კადრები. კინო, რადიო, თეატრი, სამკითხველო, სკოლა და სხვა კულტურული დაწესებულებები, რომლებზეც წინათ აჭარის მშრომელებს ოცნებაც კი არ შეეძლოთ, ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა.

ხალხური მთქმელი შუახევის რაიონის სოფელ ბრილის მცხოვრები რეჯებ ბოლქვაძე ლექსში „ჩემი შვილი“ ასახავს სახალხო განათლებაში მომხდარ უდიდეს გარდატეხას:

წინათ ნასწავლს რომ იტყოდნენ
 მე მეგონა ღმერთის ტოლი.
 ახლა მეზობლებშიც კი მყავს
 დოქტორი და პროფესორი,
 ჩემი შვილიც მოსკოვს სწავლობს
 ბედნიერი, სხვათა სწორი.

ბედნიერმა, შეძლებულმა და საამურმა ცხოვრებამ მშრომელები მაღლიერების გრძნობით აამღერა. მუშა, კოლმეურნე და ინტელიგენტი თანაბარი აღფრთოვანებითა და შთაგონებით უმღერიან დიად სამშობლოს, მშობლიურ კომუნისტურ პარტიას, საბჭოთა სახელმწიფოსა და კომუნისტური პარტიის გენიალურ მემქმ-

ნელს ვ. ი. ლენინს, საბჭოთა არმიასა და მის უძლეველობას, საკოლმეურნეო ცხოვრებას, საბჭოთა კავშირის ხალხების დიად ჰეგობრობას, ხალხთა შორის მშვიდობის განმტკიცებას, საბჭოთა ადამიანების ახალ-ახალ მიღწევებს.

ბათუმის რაიონის სოფელ სარფის მცხოვრები მამია თანდილავა ლექსში „ორი სამყარო“ შთაგონებით უმღერის ჩვენს სოციალისტურ სამშობლოს. საბჭოთა მშრომელების ცხოვრებას აღარებს კაპიტალისტური ქვეყნების მშრომელთა მონურ და აუტანელ ცხოვრებას და კიდევ უფრო მეტი სიყვარულით იმსჯელებს სოციალისტური სამშობლოსადმი. იგი სარფგადმელს მიმართავს:

ჩვენ მზე გვინათებს კაჟაჟა,
შენი მზე ნისლმა დახურა,
იმედად საბჭოეთი გაქვს
მანათობელი შუქურა.

კაპიტალის მონობაში მყოფ ადამიანთა გულს ახარებს ჩვენი დიდი სამშობლოსა და დიდი ლენინის სახელის ვაგონება.

მოუსმენ მოსკოვს გაიგონებ ლენინის
სახელს

ღამის წყვდიადში დამწუხრებულნი...
შემდეგ გახედავ ნათელ მზის მხარეს,
თავისუფლება სადაც გეგულის.

ხალხური მთქმელები შთაგონებით უმღერებან კომუნისტურ პარტიას, როგორც ყველა გამარჯვებათა სულის ჩამდგმელსა და ორგანიზატორს. ხულოს რაიონის სოფელ ღორჯომის მცხოვრები რიზა გოგიტიძე ლექსში „საკოლმეურნეო სიმღერა“ კომუნისტურ პარტიას ჩაგრულთა მხსნელს, საამური და ბედნიერი ცხოვრების შემოქმედს უწოდებს; ლექსი გამსჭვალულია მშობლიური კომუნისტური პარტიისადმი მადლობის გრძნობით:

კომუნისტურმა პარტიამ
შეგვიქმნა ტკბილი ცხოვრება,
დაჩაგრულთათვის ასრულდა
საუკუნეთა ოცნება.
დღეგრძელი იყოს პარტია
მადლობას ვუძღვნი მეტის-მეტს,
მშრომელი ხალხის ბელადს და
ყველა სიკეთის შემოქმედს.

მშრომელებმა კარგად იციან, რომ კომუნისტური პარტიის ყოველდღიური საქმიანობა მშრომელთა მატერიალურ-კულტურული დონის განუხრელი ზრდისკენაა მიმართული. ქობულეთის რაიონის სოფელ აჭყვისთავის მცხოვრები ხასან ხაბაძე ლექსში „სიმღერა კომუნისტურ პარტიაზე“ საამური და ბედნიერი ცხოვ-

რების დამკვიდრებისათვის მადლობას უხდის კომუნისტურ პარტიას:

მადლობა მას, ვინც შეგვიქმნა
ჩვენ ცხოვრება საამური,
ვინც გარდაქმნა ეს ქვეყანა
როგორც ტკბილი სალამური,
მადლობა ჩვენს დიდ პარტიას
ცხოვრება რომ შეგვაყვარა,
რომ გამოჩინა ჩაგრულთ მხსნელად
კომუნისმთან მიგვიყვანა.

სიმღერები სოციალისტურ სამშობლოსა და კომუნისტურ პარტიაზე განუყოფლადაა დაკავშირებული საბჭოთა სახელმწიფოს და კომუნისტური პარტიის გენიალურ შექმნელზე, მსოფლიო პროლეტარიატის ბელადზე ვ. ი. ლენინზე დაწერილ ლექსებთან და სიმღერებთან. ეს ლექსები დიდი სისათუთითა და სიყვარულით შეუქმნიათ ჩვენს მშრომელებს.

დიდი ლენინის გენით შთაგონებული ახალგაზრდა საბჭოთა ქვეყანა მტკიცე ნაბიჯებით წავიდა წინ, სოციალიზმისაკენ. ლენინის გარდაცვალებით გამოწვეული მწუხარება ხალხს მძიმე ლოდივით დააწვა. ხალხური მთქმელი შუახევის რაიონის სოფელ ჭვანის მცხოვრები თოფია ქათამაძე ლექსში „ლენინის ხსოვნას“ აგვიწერს მძიმე, სამგლოვიარო დღეებს:

გარდაიცვალა ლენინი,
ცრემლით მოირწყო მთა-ბარი,
მდინარემ დენა შეწყვიტა,
კლდეებმა შეჰქმნეს ზანზარი,
ბუნებაც მიხვდა, აღარ გვყავს
ოქტომბრის მთავარსარდალი.

მაგრამ ხალხი არ შედრკა, არ დაიბნა, იგი კიდევ უფრო მტკიცედ შემოქიდროვდა კომუნისტური პარტიის გარშემო; ბელადის საქმისადმი უსაზღვრო სიყვარულმა, გამარჯვების დიდმა რწმენამ ხალხი დარახმა და გააფოლდა; ხალხმა გლოვის დღეებში ფიცი დასდო. ქობულეთის რაიონის სოფელ აჭყვისთავის მცხოვრები ხალხური მთქმელი ხასან ხაბაძე ლექსში „ლენინის ხსოვნას“ გადმოგვცემს მშრომელთა ფიცს ლენინისა და კომუნისტური პარტიის წინაშე:

ჩვენ შევფიცეთ მაშინ ლენინს,
ჩვენ შევფიცეთ დიდ პარტიას,
ლენინმა, რომ გამოაწრთო
და აკანში დაარწია...
ჩვენ გავყვებით დიდ პარტიას,
წავგიძღვება წინ დიადი,
რომ ვიხილოთ მშრომელებმა
კომუნისმის განთიადი.

მშრომელებმა იციან, რომ ლენინი არ მომკ-

ვღარა, რომ იგი მათთან არის, მათ საქმეს ხელმძღვანელობს, იგი ყველა მშრომელის გულშია:

პარტია რომ წინ წაგვიძღვა,
გამარჯვებაც მრავალია;
ოცდაოთხში რომ ვტიროდით,
ჩვენთვის ახლაც ცოცხალია.

ხალხმა იხილა სიკვდილის დამარცხება, იხილა რომ არსებობს უკვდავება, რომ უკვდავია მშრომელთა კეთილდღეობისათვის თავდადებული მებრძოლი. ლექსში „უკვდავება“ ხალხური მთქმელი, ხულოს რაიონის სოფელ ღორჯომის მცხოვრები ზეირალ ბახუნტარაძე აგვიწერს სიკვდილის დამარცხებას და ლენინის უკვდავებას:

გაყოფიდა სიკვდილი
ბოროტი და მკვებარა,
„ხალხს გენია მოვტაცე“ —
იფიქრა, გაიხარა,
მაგრამ, როცა ლენინი
ხალხმა გულით ატარა,
შერცხვენილმა სიკვდილმა
თავი დაბლა დახარა.

საბჭოთა ხელისუფლების პირველი დღებიდანვე ჩვენი ქვეყნის მშრომელებმა, შრომის, დასვენების, განათლების, სიტყვის, პრესისა და სახელმწიფო მართვის უფლებები მიიღეს, რომლებიც საბჭოთა კანონების ძალით განმტკიცდა და განხორციელდა.

ხალხური მთქმელები შთავონებით უმღერიან საბჭოთა ქვეყანაში დიდი დემოკრატიული უფლებების განხორციელებას. ზეირალ ბახუნტარაძე ლექსში „წინათ და ახლა“ სისარულს გამოთქვამს იმის გამო, რომ დიდ საბჭოეთში შრომა სახელის, გმირობისა და მამაცობის საქმედ იქცა:

ჩემმა შრომამ განმადიდა,
გულით უნდა გავიხარო;
მთავრობაში დამიბარეს,
ასე მითხრეს, გმირი ხარო,
თან ორდენი ჩამომკიდეს,
ეს ატარე, ღირსი ხარო.

საბჭოთა ადამიანი უზრუნველყოფილია არა მარტო შრომის, არამედ დასვენების უფლებათაც. მის განკარგულებაშია ათასობით ჯანმრთელობის დაცვის კერა, სანატორიუმები, დასასვენებელი სახლები:

აგარაკზე გამისტუმრეს
მითხრეს: „წადი არ იუარო,
შრომა იცი ვაუკაცური,
ღროც ხომ უნდა გაატარო,
რომ ჯანმრთელი იყო მუდამ
შენი შრომით კვლავ იხარო“:

ბნელ წარსულში ყველაზე მეტად მძიმე და აუტანელი იყო აჭარელი ქალის ხვედრი, მას ადამიანად არ სთვლიდნენ, მონობასა და დაბეჩავებას არ აკმარებდნენ, ისედაც ბნელ ცხოვრებას ხელოვნურად უბნებდნენ ჩადრით. ხალხური მთქმელი ქობულეთის რაიონის სოფელ ლედვას მცხოვრები ქამალ ტაკიძე ლექსში „გმირი ქალი“ ამბობს:

მონა იყო, სახე ჰქონდა დაფარული,
თითქოს იყო დამნაშავე დამალული,
ჩადრი მოხსნეს, ნახეს მთვარე გაბადრული,
უთხრეს: „გვეოს, რაც იყავი დაჩაგრული“,
ქალმაც საქმით დაამტკიცა სისარული,
შრომის გმირი გახდა იგი დიდებული.

საბჭოთა დემოკრატიის დიადი პრინციპების ქეშმარიტი დადასტურებაა საბჭოთა საარჩევნო სისტემა. კაპიტალისტური ქვეყნის მშრომელები კი ყოველმხრივ შეზღუდულნი არიან. არა აქვთ არჩევნებში მონაწილეობის უფლება. მარტო ამერიკის შეერთებულ შტატებში არჩევნებში მონაწილეობის შეზღუდვის 50-ამდე ცენზი არსებობს, ამავე დროს არჩევნებში ფართოდ იყენებენ, მუქარას, მოსყიდვას, ტერორს და ა. შ.

ლექსში „არჩევნებზე მივიჩქარი“ ხალხური მთქმელი ბათუმის რაიონის სოფელ მახოს მცხოვრები სულემიან ბერიძე გადმოგვცემს გულწრფელ, უსაზღვრო სისარულს, რომელსაც განიცდის საარჩევნო უბნისაკენ მიმავალი თვითეული საბჭოთა მოქალაქე:

ხმას ვაძლევ ხალხთა რჩეულებს,
მოწინავე კაცებს, ქალებს,
ვინც იმარჯვებს ყველა ფრონტზე,
ვინც იმედებს გაგვიმართლებს.

მრავალი სიმღერაა შექმნილი ჩვენი ქვეყნის მამაც დამცველებზე. ხულოს რაიონის სოფელ ღორჯომის მცხოვრები რიზა გოგიტიძე ლექსში „ჩვენი არმია“ ამბობს:

ღგახარ წმინდა მიწის მცველად,
ფოლადი ხარ ბუმბერაზი,
მტერმა შენი ძალა იცის,
რას გაბედავს ახრჩობს ბრაზი.
ეგდოს მისთვის, შენ არ ერჩი,
შენ მშვიდობის დამცველი ხარ,
რას შეგაკრთობს მტერთა ბრაზი,
ბარბაროსთა მომსპობი ხარ.

საბჭოთა ქვეყნის უძლეველობისა და წარმატებების საფუძველთა-საფუძველია საბჭოთა ხალხებს შორის არსებული დიადი მეგობრობა, რომელსაც აღტაცებით უმღერიან და ქებადიდებით მოსაყვენ ხალხური მთქმელები. შემთხვევითი როდია, რომ ლექსში „იქ გმირების ბუდე იყო“ ხულოს რაიონის სოფელ ღორჯომის

მის მცხოვრები ზეირაღ ბახუნტარაძე
გადმოგვცემს დიდი სამამულო ომის
დროს ყველა ეროვნების წარმომადგენელთა
ერთიან მისწრაფებას გამარჯვებისაკენ. აქვეა
გაღმოსვლელი ოცდახუთი სხვადასხვა მებრძო-
ლისაგან შემდგარი ერთ-ერთი შენაერთის
თავგანწირული ბრძოლა უსახელო გორაკის
დასაცავად:

ერთ გორაკზე ფიცი დასდო
ოცდახუთმა ძმადნაფიცმა:
„მოგვკლდეთ, მაგრამ ეს გორაკი
ვერ ჩაიგდოს ხელში ფრიცმა“.
მოკვდნენ, მაგრამ შეასრულეს
ვაჟთაღმართი მათი სიტყვა.
ვერ აიღო მტერმა გორა,
ვერ იხილა იგი მიწა.
იმ გორაზე წმინდა დროშა
ფრიალებდა სასოებით,
სამშობლო კი გმირთა სახელს
წერდა ოქროს ასოებით.

მთქმელები უმღერიან მოძმე ერებს შორის
გაშლილ სოციალისტურ შეჭიბრებაში ბათუმის
რაიონის სოფელ მახოს მცხოვრები მთქმელი
სულეიმან ბერიძე ამბობს:

შეჭიბრებაში გამომაწვიე,
უკრაინელო ძმაცაყო,
დავსტკბეთ ნაშრომის სიუხვით,
ბედელი ხევეით ავავსოთ.
თუ გაიმარჯვებ ვიხარებ,
თუ გავიმარჯვებ ვიხარებ,
უახლოეს გამოცდილებებს
ერთმანეთს გავუზიარებთ.
ძეწვევო — გადაგვხვევი,
როგორც ძმასა და ნათესავს,
გეწვევი გულში ჩამიკრავ,
გულს სიხარული შემოსავს.

საბჭოთა ადამიანები შეუნელებლად იბრძვი-
ან მსოფლიოს ხალხებს შორის მშვიდობისა და
მეგობრობის განმტკიცებისათვის. ჩვენი ხალხი

მსოფლიოს კეთილი ნების ადამიანებთან ერთად
იცავს მშვიდობას, იგი მშვიდობის განმტკიცე-
ბის მედროშეა.

აჭარის ხალხურმა მთქმელებმა შრავალი
ლექსი და სიმღერა შექმნეს ამ თემაზე. ბათუ-
მის რაიონის სოფელ მახოს მცხოვრები სულე-
იმან ბერიძე ლექსში „გამარჯვება“ გადმოგვ-
ცემს საბჭოთა ადამიანის სწრაფვას მშვიდობის
განმტკიცებისაკენ.

მე მშვიდობა მინდა მარად,
ტკბილად, მშვიდად დავიძინებ,
მაგრამ მტერი, რომ გაცოფდეს,
ტანჯის მართვას არ ვივიწყებ.

ტექნიკისა და მეცნიერების ყველა ახალ შრ-
ნაპოვარს საბჭოთა ადამიანები მშვიდობის
განმტკიცებისათვის ბრძოლის სამსახურში
აყენებენ. საქვეყნოდ ცნობილია ჩვენს დიდ
სამშობლოში ატომის ენერჯის საშუალებით
მომუშავე ელექტროსადგური. ჩვენს ხალხს
მშვიდობიანი შრომა და მომავლის შენება უნ-
და და არა ომი და სისხლის ღვრა. ლექსში
„მშვიდობის დამცველები ვართ“ ქობულეთის
რაიონის სოფელ ქაქუთის მცხოვრები გემალ
გოგიტიძე მკაფიოდ გამოხატავს ხალხთა კე-
თილშობილურ მისწრაფებას:

მშვიდობისათვის ვიყენებთ
ჩვენ წყალბადსა და ატომსა,
ჩვენ საქმით ვიცავთ მშვიდობას
ქვეყანამ დაინახოსა.

კეთილი საქმე ბევრი გვაქვს:
სისხლი რად დაიღვაროსა,
ხალხმა ყამირი გატეხოს,
იქ პური მოიყვანოსა.
შექმნას, აშენოს, ახალი,
და გული გაიხაროსა, —
აი, რა უნდა მშრომელებს
სისხლი რად დაიღვაროსა!
მშვიდობის დამცველები ვართ,
მშვიდობამ გაიმარჯვოსა!

ილია ჭავჭავაძე და აჭარის საკითხი

დიდი ქართველი მწერლის ი. ჭავჭავაძის ლიტერატურული და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა, რომელიც ნახევარი საუკუნე გაგრძელდა, განუყრელად იყო დაკავშირებული თურქ დამპყრობთაგან აჭარის განთავისუფლების საკითხთან. მთელი თავისი დიდი ნიჭი და უნარი ი. ჭავჭავაძემ საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენასა და ქართველი ხალხის ეროვნული შეგავშირების საქმეს მოახლოება. მისი ხანგრძლივი მოღვაწეობა დაემთხვა საქართველოს ისტორიის იმ რთულ პერიოდს, როცა დიდი რუსი ხალხის ძმური დახმარებით გააქტიურებული ქართველი ერი შეუდგა თავისი დეკარგული მიწა-წყლის დაბრუნებას. 1829 წელს გამოსხნილი იქნა ახალციხის მხარე — ნაწილი შესხეთის იმ დიდი ტერიტორიისა, რომელიც კვლავ თურქი დამპყრობლების ხელში რჩებოდა. ეს მდგომარეობა აფიქრებდა მოწინავე ქართველ ინტელიგენციასა და მის მედროშეს ი. ჭავჭავაძეს. შემთხვევითი არ იყო ას ფაქტი, რომ ი. ჭავჭავაძემ, ჯერ კიდევ პეტერბურგის უნივერსიტეტის სტუდენტმა, თავის ლექსში „იანიჩარი“ დიდი გულსწუხილი გამოსთქვა თურქი დამპყრობლების ხელში მოქცეული ქართველების, კერძოდ, აჭარლების, სავალალო ბედის გამო. დიდი პოეტი მოხდენილად აღწერს თურქების ბრძკვალებში მოქცეული ქართველების — აჭარლების სიმარდეს, ვაჟაკობასა და მებრძოლ ხასიათს, მაგრამ აღონებს ის მდგომარეობა, რომ აჭარლების „სიმარდეს, სიჩაუქეს“ მისი სამშობლო „არ დაჰყურებს“ და ქართველობა ამით გულს არ იხალისებს:

ვთქვი თუ, ვისთვის შენ კისკასობ,

ვისთვის იჩენ სიმარდესა,

შენი რაა. რომ ამშვენებ

შენს დამღუპველ ოსმალეთსა?

დიდი მწერალი ოცნებობდა იმ დროზე, როცა აჭარლები გვერდში ამოუდგებოდნენ ღვიძლ ძმებს — ქართველებს და თავიანთი ქვეყნისათვის გამოიჩინდნენ სიჩაუქეს, მკლავისა და მუხლის ძალას.

აჭარლების ხსნას ილია ქართველი ხალხის რუსეთთან კავშირში ხედავდა. მისი გამჭირახი გონება რუსი ხალხის ეროვნულ პოტენციალში ჰკრეტდა იმ ძალას, რომელსაც ჩაგრული ერები უნდა ესწრაფებოდნენ დამპყრობლების მძიმე უღლისაგან. შემთხვევითი არ იყო, რომ 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის დროს ი. ჭავჭავაძე სათავეში ჩაუდგა იმ განმათავისუფლებელ მოძრაობას, რომელიც მიმართული იყო სამხრეთ საქართველოს მიწა-წყლის, კერძოდ, აჭარის, დასახსნელად. დიდმა მწერალმა თავის ირგვლივ შემოიკრიბა საქართველოს მოწინავე შვილები: აკაკი წერეთელი, ი. გოგებაშვილი, გ. წერეთელი, ბ. უმიკაშვილი, ს. მესხი, დ. ბაქრაძე, რ. ერისთავი და სხვ., რომელთა აქტიური მოქმედებით დღევნებოდა და გზას იკაფავდა უადრესად მნიშვნელოვანი საერთო საქმე.

აჭარის გამოსხნისათვის ილიას მეთაურობით ამეტყველდა ქართული პრესა. ქართველი ერის დიდი მოამაგე მსოფლიოს გასაგონად წერდა: „ოსმალეთს უქირავს გურიის სამთავროს და საათაბაგოს ნაწილები: ქობულეთი, აჭარა, შავშეთ-ერუშეთი, ლაზისტანი და ქანეთი“, რომელიც დედა საქართველოს უნდა დაუბრუნდნენ“. წერილებში, რომლებსაც ი. ჭავჭავაძე თავის ვაზეთ „ივერიაში“ ათავსებდა, განსაკუთრებით ხაზს უსვამდა სამხრეთ საქართველოს, კერძოდ, აჭარის, დიდ როლს საქართველოს პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი და კულტურული ცხოვრების განვითარებაში. იგი მკითხველ საზოგადოებას ნათლად წარმოუდგენდა ქოროხისა და მტკვრის ხეობის ისტორიულ ადგილებს, სადაც „იხლაც დარჩენილა მრავალი დიდ-მშვენეირნი თილის ქვით ამოყვანილი და მხატვრობით შემკული ეკლესიები“. ამავე დროს დიდი მწერალი საზოგადოების ყურადღებას მიაპყრობდა ქრისტიან და მამუდიან ქართველთა მომავალ ურთიერთობაზე, რასაც იმ პერიოდში უდიდესი მნიშვნელობა ქონდა. ი. ჭავჭავაძე არწმუნებდა მუსლიმან და ქრისტიან ქართვე-

ლობას, რომ ორ ძმას შორის სარწმუნოებრივი სხვადასხვაობა სრულებით არ იყო საფიქრალი, რადგან ქართველი ხალხი სხვის სარწმუნოებას ყოველთვის პატივს სცემდა, რომლის მაგალითად იგი ასახელებდა სხვადასხვა სარწმუნოების მქონე ეროვნებებს, რომლებიც საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ.

„სხვა ქვეყანაში სარწმუნოებისათვის დევნილნი და ჩაგრულნი აქ ჩვენში კპოულობდნენ მშვიდობის მყოფელ საენესა და სინიდისის თავისუფლებას“, (ი. ჭავჭავაძე, ტ. მე-4, გვ. 13, 1955 წ., გამოც.).

ილია ამტკიცებდა, რომ სარწმუნოება სინდისისა და რწმენის საქმე იყო, რომელიც არ უშლიდა ხელს ორ ძმას ერთმანეთს შეთვისებოდნენ:

„არ გვაშინებს მეთქი ჩვენ ის ვარცხოება, რომ ჩვენს ძმებს, ოსმალოს საქართველოში მცხოვრებთა, დღეს მაჰმადიანობის სარწმუნოება უჭირავთ, ოღონდ მოვიდეს კვლავ ის ბედნიერი დღე, რომ ჩვენ ერთმანეთს კიდევ შევეუბრდეთ, ერთმანეთი ვიძმოთ, და ქართველი... დიდი ხნის განშორებულ ძმას ძმურადვე შეითვისებს, თვის პატიოსანს და ლმობიერს გულზედ ძმას ძმურადვე მიიყრდნობს“ (ი. ჭავჭავაძე, იქვე, გვ. 13.)

1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომმა ნაწილობრივ გამოასწორა ისტორიული უსამართლობა. დიდი რუსი ხალხის უძლეველი მხედრობის დახმარებით და ქართველთა აქტიური მოქმედებით აჭარა დედა საქართველოს შეუერთდა 1878 წლის 25 აგვისტოს აჭარის გამათავისუფლებელი ჯარები ბათუმში შევიდნენ. დედა საქართველოსთან აჭარის შეერთება გადაიქცა უდიდეს ეროვნულ ზეიმად. მაშინდელი გაზეთები დიდის ამბით წერდნენ ამ სასიხარულო ისტორიული ფაქტის შესახებ. 1879 წლის იანვარში გაზეთ „ივერიაში“ ილია ჭავჭავაძემ აჭარელთა განათავისუფლებას ვრცელი წერილი მიუძღვნა:

„ჩვენი ძმები, ჩვენი სისხლზორცი, ჩვენთან ერთად „მებრძოლი შავის ბედისა“, ჩვენის გმირების ბუდე, ჩვენის უწინდელის განათლების და სწავლის აკვანი, ჩვენი ძველი საქართველო, — დღეს ჩვენ შემოგვიერთდა“.

იმავე წერილში ი. ჭავჭავაძე საზოგადოების ყურადღებას ამახვილებდა ახლადშემოერთებული ძმების წინაშე მოწინავე ქართველი ინტელიგენციის მოვალეობაზე.

„იხლა ჩვენ ერთი უდიდესი მოვალეობა გვაწევს: ძმებს ძმურად უნდა დაეხედეთ ყველგან და ყველაფერში; უნდა იმათთვისაც ვიზ-

რუნოთ, — როგორც ჩვენთვის, იმათთვისაც თავი გამოვიდოთ“...

ილია პირველ რიგში აყენებდა აჭარაში სწავლა-აღზრდის შეტანის საკითხს.

თავის წერილებში ილია ამტკიცებდა, რომ ორი ძმის სულიერი შეკავშირებისათვის ყველაზე უფრო მძლავრი იარაღი იყო მშობლიურ ენაზე სწავლება. მისი აზრით, ქართული სიტყვის ძალას უნდა გაეღვიძებია აჭარლებიათვის მიუყრდნობილი პატრიოტული გრძნობა. მშობლიურ ენაზე სწავლება, ი. ჭავჭავაძის აზრით, იყო „ქირთა ამხსნელი სახსარი“ და „კეთილდღეობის მომფენი“ საშუალება ახლადშემოერთებული ძმების მისაშველებლად.

მართალია, 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომმა ბოლო მოუღო ისტორიულ უსამართლობას, გამოიხსნა აჭარა-ქობულეთი თურქეთის ბატონობისაგან, მაგრამ ამ მხარეს ომმა მინც დიდი ზარალი და ფიზიკური განადგურება მოუტანა. ილია დიდ ყურადღებას აქცევდა ამ საკითხს. გულშემატკივარი საზოგადო მოღვაწე შემდეგი სიტყვებით აუწყებდა აჭარლების მდგომარეობას საზოგადოებას:

„ჩვენი მოძმენი — აჭარლები და ქობულეთლები ძალიან ცუდ მდგომარეობაში არიან... წარსულმა ომებმა თუმცა ყველას მიაყენა აუცილებელი ზარალი, მაგრამ აჭარა და ქობულეთი ყველაზედ მომეტებულად დაისაჯა“.

ილია ენერგიას არ ზოგავდა, რათა მეფის ხელისუფლების წარმომადგენელთა ყურადღება მიექცია უმწურო მდგომარეობაში ჩაყარნილი აჭარლებისაკენ. იგი უმტკიცებდა მეფის მთავრობას, რომ ილაგაწყვეტილი და ეკონომიურად განადგურებული ხალხის მოდონიერება თვით სახელმწიფოს ინტერესებიდან გამომდინარეობდა: „ხალხი ფეხზედ წამოდგარი უფრო უკეთესი ღონეა სახელმწიფოსათვის, ვიდრე დაკრძომილი... ფეხგამავრებული ხალხია უშრეტეი წყარო სახელმწიფოს სიმდიდრისა და ძალისა“. (ი. ჭავჭავაძე, ტ. მე-5 გვ. 28. 1955 წ., გამოც.).

აჭარლებისათვის თავგამოდებული ილია მკითხველი საზოგადოების განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევდა კინტრიშის მაზრას, სადაც იდგნენ ერთმანეთზე სამტროდ გალაშქრებული რუსეთისა და თურქეთის ჯარები, განსაკუთრებით თურქეთისა, რომელთა ჯარების თავაშვებულებამ „წვა და ბუგვა სოფლებისა, დაწიოკება ხალხისა“ მოუტანა აჭარა-ქობულეთს.

„ნამეტნავად კინტრიშის მაზრაა თურქე სინიელს ყოფაში და გაკირვებაში“, — წერდა ილია და ქართველებს მოუწოდებდა მოძმეთა მისაშველებლად:

„ქართველობავ, ხელი გაუწოდე შენს ძმებსა და დებსა, რომელნიც დღემდინ შენთვის დაკარგულნი იყვნენ და რომელნიც დღეს შენთანვე მოვიდნენ“ (ი. ჭავჭავაძე. ტ. მე-5 გვ. 31, 1955 წ. გამოც.).

ილიას მგზნებარე სიტყვები გულში წვდებოდა ქართველ ხალხს. მოწინავე ქართველი საზოგადოება დროულად გამოეხსურა დიდი მწერლის მოწოდებას. გაზეთ „დროების“ რედაქტორი ს. მესხი პრაქტიკულად ხელმძღვანელობდა აქარელთა დამხმარე კომიტეტის მუშაობას. ს. მესხმა ბევრჯერ ჩამოუტანა აქარა-ქობულეთლებს შეგროვილი ფული, ხორბალა, ტანსაცმელი და სხვ.

მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე ილიას აქარაზე ზრუნვა ერთი წუთითაც არ შეუწყვეტია, რადგან მას სწამდა აქარის დიდი მომავალი.

გასული საუკუნის 90-იან წლებში, როცა ქ. ბათუმი სწრაფად დაადგა სამრეწველო განვითარების გზას, მეფის ხელისუფლება იძულებული გახდა ქალაქში დაეწესებია თვითმმართველობა, რომელიც პირველად ხელში ჩაუვარდათ მეფის მოხელეებს და სხვადასხვა ჯურის კოლონიზატორებს, რომლებიც სასტიკად ავიწროებდნენ ადგილობრივ მცხოვრებლებს. ამ მდგომარეობამ განსაკუთრებით დააფიქრა ი. ჭავჭავაძე. მან გადაწყვიტა ბათუმში შეექმნა ერთგვარი ბირთვი მოწინავე ინტელიგენტებისა, რომლებიც დაულალავდნენ იზრომებდნენ ამ კუთხის კეთილდღეობისათვის. ი. ჭავჭავაძის მიზნით ბათუმში სამუშაოდ გამოემუხრნენ ცნობილი საზოგადო მოღვაწენი: გრ. ვოლსკი, ლ. ასათიანი, ივ. მესხი, ლ. ასათიანი და ივ. ანდრონიკაშვილი. მთელი ოცდაათი წლის მანძილზე ბათუმში მოღვაწეობდა ცნობილი მწერალი დავით კლდიაშვილი, რომელიც სამხედრო სამსახურში იყო განწესებული ბათუმში და ენერგიას არ ზოგავდა ქალაქის კეთილმოწყობისათვის.

მთელი ყურადღება ი. ჭავჭავაძემ ღიაპრო ბათუმის თვითმმართველობის არჩევნებში ქართველების გამარჯვების საკითხს. იგი იბრძოდა თვითმმართველობა ჩამოშორებოდნენ ისეთი პირები, რომლებსაც პირადი ინტერესები ამოქმედებდათ. ი. ჭავჭავაძეს უნდოდა ბათუმის თვითმმართველობას სიათვეში ჩადგომოდნენ ქვეყნისათვის გულშემბატკივარი ადამიანები, რომლებიც სიყვარულსა და ნდობას იმსახურებდნენ აქარლებში.

ილიას ყოველდღიური მზრუნველობისა და ადგილობრივი ინტელიგენციის დაუღალავი მეცადინეობით ქართველები არჩევნებში გამარჯ-

ვებულნი გამოვიდნენ. დიდი მწერალი ამ ამბავს იმდენად დიდ ყურადღებას აქცევდა, რომ, მიუხედავად მოუცლევლობისა, სპეციალურად ჩამოდიოდა ბათუმში, დიდხანს საუბრობდა მოწინავე აქარლებთან, ღრმად სწავლობდა მათი ცხოვრების პირობებს და არჩევნების მსვლელობას თვალყურს ადევნებდა.

„საარჩევნო დარბაზში თვალსაჩინო ადგილას სავარძელზე მოთავსებული იყო და არჩევნების მსვლელობას უყურებდა... ილია ჭავჭავაძე“, — წერს დ. კლდიაშვილი თავის „მემუარებში“.

რომელი ერთი ჩამოვთვალოთ იმ ამბიდან, რომელსაც ი. ჭავჭავაძე სწევდა აქარისათვის. მაგრამ, როგორც ზემოთ იყო ნათქვამი, დიდი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ყველაზე მწვავედ აყენებდა აქარაში ქართული სიტყვისა და ქართული კულტურის აღდგენის საკითხს. ჯერ კიდევ 1879 წლის აპრილში ილია ჭავჭავაძე წერდა: „აქარაში და ქობულეთში რაც შეიძლება მომეტებული შკოლები დაიშართოს. ეს შკოლები სხვა ყოველს საშუალებაზედ მეტად სულით და გულით შემოგვიერთებენ აქარის და ქობულეთის ერსა და ისევე ისე ძმურ სიყვარულს ჩამოაგდებენ ჩვენში, როგორც უწინ, იმათ ოსმალის ხელში ჩავარდნის დრომდე ყოფილა“. (ი. ჭავჭავაძე, ტ. მე-5, გვ. 46, 1955 წ. გამოც.).

აქედან გასაგებია ის განსაკუთრებული ყურადღება, რომელსაც ი. ჭავჭავაძე იჩენდა ბათუმში პირველი ქართული სკოლის გახსნისათვის. სკოლის გახსნის სამზადისს „წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“, რომლის თავმჯდომარე ი. ჭავჭავაძე იყო, შეუდგა 1880 წლიდან. ბათუმის პირველი ქართული სკოლის მასწავლებლად ი. ჭავჭავაძემ გამოგზავნა სამედიცინო-ქირურგიული აკადემიის ყოფილი სტუდენტი, შემდგ ცნობილი სახალხო მასწავლებელი ალ. ნანეიშვილი, რომელსაც დაავალა სკოლის გახსნისათვის მოსამზადებელი საქმეების ხელმძღვანელობა. იმ წელს სკოლის გახსნას ხელი შეუშალა ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორმა კომაროვმა, რომელმაც მოითხოვა პირველ განყოფილებიდანვე რუსული ენის სწავლება ქართულის პარალელურად, რაც არავითარ პედაგოგიურ მეთოდებს არ ეთანხმებოდა, განსაკუთრებით მაშინდელ პირობებში.

მიუხედავად ხელშემშლელი პირობებისა, ი. ჭავჭავაძის თაოსნობით 1881 წლის 23 მარტს ბათუმში გაიხსნა პირველი ქართული სკოლა, იმ შენობაში, რომელშიაც ამჟამად მოთავსებულია შ. რუსთაველის სახ. № 2 ქართული საშუალო სკოლა. 1881 წლის 60 ნომრად გამო-

სული გაზეთი „დროება“ წერდა, რომ სკოლის გახსნის წინ ბათუმში ჩაეიდა ი. ჭავჭავაძე და ადგილობრივი მცხოვრებლების წარმომადგენლებთან ჩაატარა მეტად საქმიანი თათბირი, რომლის შემდეგ, გუბერნატორ კომაროვის თანდასწრებით, საზოგადოებას აუწყა სკოლის გახსნა.

საქართველოს ყოველი კუთხისათვის ილია ჭავჭავაძე მონატრებული სტუმარი იყო. ი. მანსვეტაშვილი იგონებს, რომ ილიას მოგზაურობა არ უყვარდაო, მაგრამ აჭარა, ამ მხრივ ბედნიერი იყო. ი. ჭავჭავაძე ამ კუთხეში უფრო ხშირად ჩამოდიოდა და ადგილობრივი ინტელიგენციის წარმომადგენლებთან სახავდა აჭარის მომავალს. ბინად ი. ჭავჭავაძე ყოველთვის ჩერდებოდა გრ. ვოლსკისთან, რომელიც ცხოვრობდა იმ ერთსართულიან სახლში, რომელიც მდებარეობს სტალინის ქუჩის 52 ნომერში. გრ. ვოლსკის ბინა ბათუმში იყო საზოგადო და ლიტერატურული საკითხების სჯა-

ბაისის ადგილი, სადაც ყოველ კვირა დღეს თავს იყრიდნენ ადგილობრივი ინტელიგენციის წარმომადგენლები. მაგრამ, განსაკუთრებული სიხარული იგრძნობოდა ამ წრეში ილია ჭავჭავაძის ჩამოსვლისას. მათთვის ილიას დანახვა დიდი დღესასწაული იყო. იმ დღეს გრ. ვოლსკი, რომელიც ქალაქის თავის მოადგილედ მუშაობდა თვითმმართველობაში, სამსახურში არც კი წავიდოდა. იგი ილიას ირგვლივ შემოიკრებდა ადგილობრივ საზოგადო მოღვაწეებს და საუკუნის ფიქრთა მპყრობელთან ბაასობდნენ აჭარის ბედნიერ მომავალზე.

„დიდ წარსულს დიდი მომავალი ექნება“, — ამბობდა ი. ჭავჭავაძე. მას სწამდა აჭარის მომავალი და იგი კიდევაც ასრულდა. კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა მთავრობის მზრუნველობის შედეგად, აჭარა დაბეჩავებული კუთხიდან გადაიქცა ულამაზეს და მოწინავე კუთხედ საბჭოთა საქართველოში

ტიპური გარემოების ცნებისათვის რეალისტურ მხატვრულ ლიტერატურაში

რეალიზმი, როგორც ფ. ენგელსი განსაზღვრავს, გულისხმობს, გარდა დეტალების სიმართლისა, ტიპურ გარემოებაში ტიპური ხასიათების სწორ გადმოცემას. საბჭოთა ლიტერატურისმცოდნეობაში დიდი მუშაობაა ჩატარებული ტიპური ხასიათის ტიპურ გარემოებაში გადმოცემის თეორიული საკითხების შესწავლისათვის.¹ ბევრი დაიწერა აგრეთვე დეტალების სიმართლის შესახებ, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ჯერ კიდევ ყველაზე ნაკლებად მაინც ტიპური გარემოების პრობლემა დამუშავებული. ტიპური გარემოების მართებულად გაგების გარეშე კი საერთოდ შეუძლებელია ტიპისა და ტიპურის არსის წარმატებით კვლევა. ტიპურის საკითხი, როგორც ცნობილია, ერთ-ერთი ძირითადი და აქტუალური საკითხია მარქსისტულ-ლენინურ ესთეტიკაში. ტიპური გარემოების შესწავლის საკითხი აქტუალურია იმიტომაც, რომ იგი უაღრესად დაკავშირებულია საბჭოთა ლიტერატურისა და საერთოდ მსოფლიო პროგრესული ლიტერატურის განვითარებასთან. მხატვრული ლიტერატურის ამოცანაა შექმნას სრულყოფილი ტიპური ხასიათები. ასეთები კი შეიქმნება იცოს მხოლოდ ისეთი ტიპური სახეები, რომლებიც გადმოცემულია ტიპურ გარემოებებში. ამასთანავე ტიპურ გარემოებაში ტიპური ხასის მართლად გადმოცემასთან ორგანიულად დაკავშირებულია მხატვრული სიმართლე, რომლის გარეშე არ არსებობს ჭეშმარიტი რეალისტური მხატვრული ნაწარმოები.

უდაოდ დიდმნიშვნელოვანია „ტიპური გარემოების“ საკითხები. ამჟამად ჩვენს მიზანს წარმოადგენს შევეჩვით მხოლოდ „ტიპური გარემოების“ ენგელსიანურ განსაზღვრებას.

როგორც ცნობილია, ყოველი მეცნიერება საზოგადოებრივი პრაქტიკის პროცესში გამოიმუშავებს გარკვეულ ცნებებს, ლოგიკურ კატეგორიებს, რომლებიც წარმოადგენენ საკვანძო პუნქტებს, მოვლენის არსის ასახვას. ეს ცნებები არიან როგორც შემეცნების შედეგი ისე შემეცნების საშუალებანი. ასევე უნდა ითქვას „ტიპური გარემოების“ ცნების შესახებ. გარემოება, უპირველეს ყოვლისა, სინამდვილის მოვლენაა. იგი რეალობაა, არსებობს ცხოვრებაში, რაც ტიპურად ასახება მხატვრულ ლიტერატურაში, ხოლო ტიპური გარემოების ცნება არის ტიპური გარემოების ლოგიკური განსაზღვრება, რასაც იყენებს ლიტერატურის თეორია. ლოგიკიდან ცნობილია, რომ რაიმეს განსაზღვრა ეს არის მოვლენისათვის დამახასიათებელი არსებითი ნიშნების ფიქსაცია. ტიპური გარემოების განსაზღვრა მოითხოვს მისთვის დამახასიათებელი არსებითი ნიშნების ჩვენებას, მაგრამ აქ საჭიროა გაკეთდეს ორი შენიშვნა, პირველი ის იქნებოდა, რომ ტიპური გარემოების განსაზღვრისას საქმე ეხება მხოლოდ რეალისტურ მხატვრულ ლიტერატურას, რადგან ენგელსის ფორმულა შეეხება მხოლოდ რეალისტურ ლიტერატურულ ნაწარმოებს. ენგელსი აქ მსჯელობს მხოლოდ რეალისტური ლიტერატურის და არა საერთოდ ლიტერატურის შესახებ. ტიპური ხასიათების ტიპურ გარემოებაში მართლად გადმოცემა ენგელსს მხოლოდ რეალიზმის დამახასიათებელ მოვლენად მიაჩნია და ამდენად ტიპური გარემოების ცნება მხოლოდ რეალიზმთან მიმართებაში უნდა იქნას განხილული.

მეორე შენიშვნა ის იქნებოდა, რომ გამოთქმა „ტიპური გარემოება“ არ დაიყვანება გამოთქმამდე „ტიპური გარემო“. ენგელსის გამოთქმაში სიტყვას „გარემოება“ ზოგჯერ სცვლი-

1. М. Розенталь, «Типические характеры» в жизни и литературе, (იხ. «Литературный критик», 1934 г. № 9.):

ან სიტყვით „გარემო“. მაგალითად, ერთ-ერთ თარგმანში წერია: „რეალიზმი... ჰგულისხმობს ტიპური ხასიათების ტიპურ გარემოში სწორ გადმოცემას“ (იხ. „მნათობი“ 1932 წ. № 5-6, გვ. 260). სიტყვების ასეთი შეცვლა არ უნდა იყოს გამართლებული, რადგან სიტყვა „გარემო“ ჩვეულებრივად იხმარება ბუნებრივი პირობების მიმართ. მაგალითად, ამბობენ „გეოგრაფიული გარემო“ და არ ითქმის „გეოგრაფიული გარემოება“. ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში „გარემო“ განმარტებულია როგორც „არემარე, მიდამო, რისიმე გარემომცველი ადგილი“ (ტ. II, გვ. 1065) ეს არის ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობა. მართალია, სიტყვა „გარემოს“ ზოგჯერ იყენებენ გადატანითი მნიშვნელობით, რითაც აღინიშნება „გარემომცველი წრე, პირობები (ბუნებრივი თუ სოციალური)“ (იქვე), მაგრამ არა გვგონია, რომ ენგელსს იქ სიტყვა „გარემო“ გადატანითი მნიშვნელობით ეხმაროს. გერმანულ ტექსტში წერია: „Umständen“¹, რაც ქართულად ნიშნავს, გარემოებებს და არა გარემოს. ამიტომ ეს სიტყვა რუსულად გამოთქმულია როგორც „Остатательства“², ე. ი. „გარემოებები“ და არა „გარემო“. ქართული სიტყვით „გარემოება“ აღინიშნება: „მდგომარეობა, ვითარება, პირობები“ (იხ. დასახელებული ლექსიკონი, გვ. 1065), ეს იქნება სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით ხმარება, რაც ქართულად ზუსტად გამოხატავს იმას, რასაც ენგელსი გვეუბნება რეალიზმის შესახებ მ. ჰარკნესისადმი მიწერილ წერილში: „რეალიზმი გულისხმობს, გარდა დეტალების სიმართლით გადმოცემისა, ტიპურ ვითარებებში ტიპური ხასიათების სწორ რეპროდუქციას“³. აქ, როგორც ვხედავთ, „გარემოების“ ნაცვლად ნაოქვამია „ვითარება“. „გარემოება“ და „ვითარება“ სინონიმური სიტყვებია და ამდენად ასეთი შენაცვლება გამართლებულად უნდა ჩაითვალოს, რადგან ორივე სიტყვა აღნიშნავს მდგომარეობას. პირობებს.

1 Marx—Engels—Über Kunst und Literatur, 1937, გვ. 53.

2 К. Маркс, Ф. Энгельс, Об искусстве, 1937 г. стр. 163.

3 კ. მარქსი, ფ. ენგელსი, რჩეული წერილები, 1949 წ. გვ. 446.

1

ტიპური გარემოების განსაზღვრა, უპირველეს ყოვლისა, მოითხოვს პასუხს კითხვებზე: რას ეწოდება საერთოდ გარემოება და რას ნიშნავს გარემოების ტიპურობა?

გარემოების ცნება მოიცავს იმ კონკრეტულ პირობებს, რომელშიც მიმდინარეობს მოცემული მოვლენა და რომელიც განსაზღვრავს მოვლენის წარმოშობა-განვითარებას. რეალისტურ-მხატვრულ ლიტერატურაში გარემოება არის მდგომარეობა, რომელიც აპირობებს პერსონაჟის მოქმედებას. მაგრამ ამ მიმართებაში გარემოების ცნება მოიცავს მხოლოდ და მხოლოდ სოციალურ მდგომარეობას, საზოგადოებრივ ვითარებას. ამიტომ გარემოების ცნება მხოლოდ ადამიანთა საზოგადოებრივი ურთიერთობის პრაქტიკასთან დაკავშირებით უნდა იქნას განხილული.

გარემოების ტიპურობის ჭეშმარიტი შინაარსის ცხადყოფისათვის აუცილებელია ენგელსის წერილის საფუძველზე თვით მოთხრობის კონკრეტული შინაარსის ანალიზი, რასაც დღემდე, რატომღაც ნაკლები ყურადღება ექცევა. ენგელსს მ. ჰარკნესის „ქალაქელი ქალიშვილი“ რეალისტურ ნაწარმოებად მიაჩნია იმიტომ, რომ მასში მოცემულია ცხოვრების სიმართლე, სწორადაა შეფასებული „ხსნის არმია“ და შეუფერადებელ ფორმაშია გამოხატული ბურჟუის მიერ შეცდენილი პროლეტარი ქალიშვილის ისტორია: „ის, რაც მე განსაკუთრებით მანციფერებს, გარდა ცხოვრების სიმართლისა თქვენს მოთხრობაში, — სწერს ფ. ენგელსი მ. ჰარკნესს, — ესაა ნამდვილი ხელოვანის სითამამე. იგი მყლავნდება არა მარტო ხსნის არმიის თქვენს შეფასებაში, რაც შვეთრად განსხვავდება იმ თვითკმაყოფილი მეშინების წარმოდგენებისაგან, რომლებიც, შესაძლებელია, პირველად თქვენი მოთხრობიდან ჯაიგებენ, თუ რატომ ჰპოვებს ხსნის არმია ასეთ მხარდაჭერას ხალხის მასებში, არამედ ის უმოთხარებად მყლავნდება იმ უბრალო, შეუფერადებელ ფორმაში, რომელშიაც თქვენ გამოხატეთ ბურჟუაზიული კლასიდან გამოსული კაცის მიერ შეცდენილი პროლეტარი ქალიშვილის ძველთა ძველი ისტორია“¹. ნაწარმოებში გამოყვანილი „ბურჟუაზიული კლასიდან გამოსული კაცი“ ეს არის არტურ გრანტი, რომლის შესახებ ენგელსი ეუბნება მოთხრობის

1 კ. მარქსი, ფ. ენგელსი, რჩეული წერილები, 1949 წ., გვ. 445. (შემდგენილი წერილიდან მოტანილი ადგილები მითითებული იქნება ამ გამოცემის მიხედვით. ა. ჩ.)

ავტორს: „თქვენი მისტერ არტურ გრანტი შედეგია“.¹ არტურ გრანტი მართლაც რომ შედეგია. იგი ბურჟუაზიული კლასის ტიპიური წარმომადგენელია, რომელიც ინდივიდუალიზებულ, კონკრეტულ — გრძობად ესთეტიკურ ფორმაში იძლევა პროლეტარი ქალიშვილებისადმი ბურჟუაზიული დამოკიდებულების არსს. ეს პროლეტარი ქალიშვილი არის ნელი ამბროზი, რომელიც ცხოვრობს ლონდონის მუშათა უბანში ისტ-ენდში. იგი ძალზე ღარიბია და ყოველდღიური მძიმე შრომით ძლივს შოულობს საჩხოს. ერთ დღეს რადიკალების კლუბში ნელიმ გაიცნო არტურ გრანტი, რომელმაც მოსხენება გააკეთა. გრანტი ჰყავს ცოლი და ორი ბავშვი, რომლებიც მასთან აგარაკზე იმყოფებოდნენ. მისტერ არტურ გრანტმა გადასწყვიტა ნელი ამბროზის შეცდენა, დაუახლოვდა მას და კიდევაც შეისრულა სურვილი. ავტორი იშვიათი ოსტატობით აღწერს გრანტის ვერაგულ ხერხებს, რომელთა საშუალებით მან ხელში ჩაიგდო პატიოსანი და გულუბრყვილო პროლეტარი ქალიშვილი. ჯერ იყო და ნელი კაბარეში შეიყვანა: „ნელი ჰამდა ნამცხვარს, უსმენდა მუსიკას და ეგონა სამოთხეში იმყოფებოდა“.² ამის შემდეგ გრანტი ნელის უთვალთვალედა როგორც მსხვერპლს. მოხერხებულ მომენტს არჩევდა, რათა ნელი მოეხიბლა, გაებრუებინა და მოეტყუებინა. გრანტმა ზუსტად გამოიცნო ნელის იდეალები, რაც გამოიხატებოდა მის წრაფებებში — შრომით დაქანცულს დაესვენა და გართობილიყო და აი, ერთხელ მისტერ გრანტმა ნელი თეატრში შეიტყუა და ლოჯაში შეიყვანა:

— მასასადამე, თქვენ იმ დღის შემდეგ არსად არ ყოფილხართ? — ჰკითხა გრანტმა.

— არსად, მე მხოლოდ ვმუშაობდი. — უპასუხა ნელი.

— აი თქვე, საცოდაო! უთუოდ მოწყენილი იქნებოდით! — უთხრა მისტერ გრანტმა (გვ. 187).

ასეთმა თანაგრძობამ მოხიბლა ნელი. იგი გაიტაცა გულისმძივრმა მოპყრობამ. ნელის ეგონა, რომ გრანტი მას გულწრფელად თანაუგრძობდა. ღარიბი ქალიშვილი ერთბაშად მოხვდა წარჩინებულთა ლოჯაში, ამან იგი გააბრუნა, მისტერ გრანტმა კი მისწია თავისი სკა-

მი უფრო ანლოს ნელისთან და გააბა საუბარი მსახიობების შესახებ. შემდეგ წელზე მოხვია ხელი ნელის და ყურში ჩასჩურჩულებდა, რომ საჭიროა გართობა და სიამოვნება.

რამდენიმე დღის შემდეგ მისტერ გრანტმა ნელი ნავით მდინარეზე გაასეირნა. ხშირად დადიოდნენ ტყეში. ბოლოს მისტერ გრანტმა სურვილი შეისრულა, რის შემდეგ ნელი მიატოვა და დაუბრუნდა თავის ოჯახს ვესტ-ენდში. ნელის ბავშვი შეეძინა. ნელი მიდის ვესტ-ენდში და ეძებს გრანტს. ერთი სახლის წინ გაჩერდება და შემთხვევით ფანჯარაში დაინახავს მისტერ გრანტს, რომელიც ბავშვს წიგნს უკითხავს, ნელი არ არღვევს გრანტის ოჯახურ ბედნიერებას. ნელიმ იგრძნო, რომ „ქვეყანა რომელშიც გრანტი ცხოვრობს სრულებით არ არის ისეთი, რომელიც მას წარმოუდგენია — ეს ქვეყანა საოჯახო მყუდროებისა და ბედნიერების ოქროს მესრით არის ჩაქეტილი... ნელი უცებ მიხვდა თუ რა დიდი მანძილი ჰყოფს ისტ-ენდს ვესტ-ენდისგან“ (გვ. 196). ამით მწერალმა გვიჩვენა, თუ რა გაუვალი უფსკრული არსებობს მდიდარსა და ღარიბს შორის. მ. ჰარკნესი მისტერ გრანტის ვერაგული მოქმედების დახასიათებით ამხელს ბურჟუაზიის სოციალურ არსს. იგი გვიჩვენებს, რომ ღარიბების აუტანელი მდგომარეობის შიზენი არის გაბატონებული ბურჟუაზიული კლასი. ავტორი გმობს სოციალურ ბოროტებას და ამას იგი გაბედულად ქადაგებს. მოთხრობა იწვევს ზიზღს გრანტისადმი.

ენგელსს მოსწონს ეს „ნამდვილი ხელოვანის სითამამე“. ამით ვლინდება მოთხრობის რეალისტურობა, მაგრამ მხოლოდ ამით არ ამოიწურება „ქალაქელი ქალიშვილის“ ცხოვრების სიმართლე. ამასთანავე, ამ მოთხრობის რეალისტური სიმართლე, როგორც ენგელსი წერს, ვლინდება ავტორის მიერ ხსნის არმიის შეფასებაში. ავტორი აქ იძლევა იმის გაგებასაც თუ „რატომ ჰპოვეს ხსნის არმია ასეთ მხარდაჭერას ხალხის მასებში“.

როგორც ცნობილია, „ხსნის არმია“ ეწოდება რეაქციონურ რელიგიურ-ფილანთროპიულ ორგანიზაციას, რომელიც დაარსდა ლონდონში 1865 წელს მღვდელ ვილიამ ბუტისის მიერ. არმიის სახელწოდება მიიღო იმიტომ, რომ თავის შინაგან წყობაში ბაძავდა არმიას, წევრებს ეცვათ თავისებური ფორმის ტანსაცმელი და იყოფოდნენ ჯარისკაცებად, ოფიცრებად, გენერლებად და ა. შ. „ხსნის არმიას“ გააჩნდა მთელი რიგი დაწესებულებანი — ღამის გასათევი სახლები, სასადილოები, მეძავთა თავ-

1 იქვე, გვ. 446.

2 Margaret Garknes — Городская девушка (იხ. ჟურნალი «Интернациональная литература», 1940 г. № 11-12. გვ. 183 (შემდეგი გვერდები მითითებული იქნება ამ ჟურნალის მიხედვით. ა. ჩ.)

შესაფრები. ეს ორგანიზაცია მიზნად ისახავდა და ისახავს მშრომელი მასების შეგნების დაბნელებას, რათა ხელი შეეშალოს მათ ექსპლოატატორების წინააღმდეგ ბრძოლაში. ამიტომ ამ ორგანიზაციას ფინანსურ დახმარებას უწყევდა და უწყევს ბურჟუაზია.¹ ენგელსი ერთვან შენიშნავს, რომ ინგლისის ბურჟუაზია ათიათასებს ხარჯავს „ხალხის დაბალ წოდებისათვის სახარების საქადაგებლად... დაბოლოს იგი დათანხმდა იმ „ხსნის არმიის“ საშიშარ დახმარებაზედაც კი, რომელიც აღადგენს ძველი ქრისტიანობის პროპაგანდის სერხებს, მიმართავს ღარიბებს, როგორც ღვთის რჩეული...“²

ზოგჯერ „ხსნის არმია“ პოულობდა გაუნათლებელი და რელიგიური რწმენით შეპყრობილი მასების ერთგვარ მსარდაქერას იმის გამო, რომ ეს ორგანიზაცია ზოგჯერ მზრუნველობას იჩენდა ღარიბი, ცხოვრების მეურ გაუბედურებული ადამიანების მიმართ. ეს ნათლად ჩანს მ. ჰარკნესის აღნიშნულ მოთხრობაშიაც. ქალაქელი ქალიშვილის ნელი ამბროზის მიმართ მზრუნველობა გამოიჩინა „ხსნის არმიამ“. ნელის სამუშაო შეუწყვიტეს და თუ იგი ახალ სამუშაოს ვერ იშოვიდა, სახლიდან გამოაგდებდნენ. „ნელის ცხოვრება ისე წარიმართა, რომ უმუშევრად დარჩენილი, რჩებოდა უღედოდ, უქმოდ, უსაკმელოდ და უბინაოდ“ (197). ნელიმ მართლაც ვერ იშოვა ახალი სამუშაო, მას გამათრახების შეუშინდა და სახლიდან გაიქცა. ბოლოს უპატრონოდ დარჩენილი ნელი მოხვდა „ხსნის არმიაში“. აქ მას დახმარება აღმოუჩინა კაპიტანმა ლოუბმა. ამბროზი მოთავსდა ცალკე ოთახში, სადაც კარგად დაიხვეწა და თანდათანობით დამწვიდდა. შემდეგ შეეძინა ბავშვი, რომელზედაც დიდი მზრუნველობა გამოიჩინეს „ხსნის არმიის“ წევრებმა. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ მოთხრობაში კარგად არის ნაჩვენებ „ხსნის არმიის“ საქმიანობის რელიგიური შინაარსი, ის, რომ „ხსნის არმია“ ხელს უწყობდა უბრალო ხალხის რელიგიურ ბურჟუაზია განხევას.

ყოველთაე აღნიშნულის გამო, „ქალაქელი ქალიშვილი“ რეალისტური ნაწარმოებია, მაგრამ, მოუხედავად ამისა, ენგელსის გაგებით, მოთხრობა მაინც არასაკმარისად რეალისტურია: „თუ კი რაიმე შემძლია ვაუაკრიტიკო, —

წერს ენგელსი, — მხოლოდ ის, რომ მოთხრობა მაინც არასაკმარისად რეალისტურია. ჩემი შეხედულებით, რეალიზმი გულისხმობს, გარდა დეტალების სიმათლით გადმოცემისა, ტიპურ ვითარებებში ტიპური ხასიათების სწორ რებროდუქციას. თქვენი ხასიათები საკმაოდ ტიპურნი არიან იმ ფარგლებში, რა ფარგლებშიაც ისინი მოქმედებენ, მაგრამ არ შეიძლება ეგვევ ითქვას იმ პირობებზე, რომლებიც მათ გარს არტყავს და მათი მოქმედების სტიმულს წარმოადგენენ“ (გვ. 446). მაშასადამე, მ. ჰარკნესის მოთხრობა არასაკმარისად რეალისტურია მხოლოდ იმის გამო, რომ მასში გარემოება არ არის ტიპური. ენგელსის გაგებით, შეიძლება ნაწარმოებში ხასიათები საკმაოდ ტიპურნი ჩვენს, მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ კმარა იმისათვის, რომ ამ ნაწარმოებს საკმარისად რეალისტური ნაწარმოები ეწოდოს, რადგან შესაძლებელია ხასიათი საკმაოდ ტიპური იყოს მხოლოდ მოქმედების გარკვეულ ფარგლებში მაშინ, როდესაც საკმარისად რეალისტური ნაწარმოების შესაქმნელად აუცილებელია, რომ ხასიათები არა მხოლოდ მოქმედების გარკვეულ ფარგლებში იყვნენ ტიპურნი, არამედ ისინი ტიპურნი უნდა იყვნენ ტიპურ გარემოებაში, ე. ი. იმ პირობებში, „რომლებიც მათ გარს არტყავს და მათი მოქმედების სტიმულს წარმოადგენენ“.

ენგელსი სწერს ჰარკნესს: „თქვენი ხასიათები საკმაოდ ტიპურნი არიან იმ ფარგლებში, რა ფარგლებშიაც ისინი მოქმედებენ“. ვიკიფხთ: რა ფარგლებია მოქმედების ეს ფარგლები? ამის შესახებ ზევით იყო ნათქვამი. და ესლაც მოკლედ ვიტყვათ. ნელი ამბროზი საკმაოდ ტიპურია იმის გამო, რომ მასში მხატვრულად არის განზოგადებული პროლეტარი ქალიშვილის მძიმე, ვაკირვებული ეკონომიური და სოციალური მდგომარეობა. მისი მოქმედების ფარგლებში შედის, აგრეთვე, ურთიერთობა მისტერ გრანტთან, ხოლო გრანტი საკმაოდ ტიპურია იმიტომ, რომ იგი კონკრეტულ — გრძნობად ფორმაში გადმოცემს ბურჟუაზიის ექსპლოატატორულ არსს, მის ბოროტ სოციალურ ბუნებას. გრანტის მოქმედების ფარგლებში შედის, აგრეთვე, მისი ურთიერთობა ნელი ამბროზთან, რომელიც შეაციდინა და გააუბედურა. აი, მოქმედებათა ფარგლები, რომელშიაც საკმაოდ ტიპურნი არიან მოთხრობის ხასიათები. მაგრამ მოქმედების ამ ფარგლების გადმოცემა არ კმარა ნაწარმოების საკმარისად რეალისტურ ნაწარმოებად მიჩნევისათვის, რადგან მოთხრობაში

1. Б. С. Э. ტომი 3, მეორე გამოც. 1950 წ., გვ. 46-47.

2. კ. მარქსი, ფ. ენგელსი, რჩეული ნაწერები, ტ. II, 1950 წ., გვ. 122.

არ არის გადმოცემული ის ტიპური გარემოებები, პირობები, რომლებიც ტიპურ ხასიათებს „გარს არტყავს და მათი მოქმედების სტიმულს წარმოადგენენ.“ ე. ი. ტიპური არ არის ტიპური ხასიათების სამოქმედო გარემოება, ხოლო გარემოება ტიპური იმიტომ არ არის, რომ მოთხრობაში „მუშათა კლასი წარმოდგენილია როგორც პასიური ძალა, რომელსაც უნარი არა აქვს თავის თავს დაეხმაროს, არავითარ ცდასა და ძალღონეს არ მიმართავს იმისათვის, რომ თავის თავს უშველოს. ყოველგვარი ცდა გამომათავანებელი სილატაკიდან მისი ამოთრევისა გარედან, ზემოდან მომდინარეობს“ (გვ. 446). და მართლაც, „ქალაქელ ქალიშვილში“ არსად არ ჩანს ცდა იმისა, რომ ნელი ამბროზმა თავისთავს თვითონ უშველოს, არც ის ჩანს, რომ მუშათა კლასის სხვა წარმომადგენელი ზრუნავდეს უბედურებისაგან ნელის გამოხსნისათვის. ავტორს ნელო უფრო აქტიურ პერსონაჟად უნდა ექცია, ან უნდა შემოეყვანა ნაწარმოებში პროლეტარი, მუშათა ორგანიზაციის ტიპური წარმომადგენელი, ისეთი, რომელიც იზრუნებდა თავიანთი თავის, ე. ი. მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის.

ამის მსგავს რამეს მოთხრობაში ვერ ვხედავთ. აქ მხოლოდ „ხსნის არმია“ მოქმედებს, მხოლოდ ეს ანტიუშური ორგანიზაცია ცდილობს ნელის უშველოს და სწორედ ამიტომ ამბობს ენგელსი, რომ „ყოველგვარი ცდა გამომათავანებელი სილატაკიდან მისი ამოთრევისა გარედან, ზემოდან მომდინარეობს“. მაგრამ მუშათა მდგომარეობის ამგვარი დახასიათება სწორი იქნებოდა მხოლოდ მაშინ, მოთხრობაში რომ აღწერილი იყოს მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისის მუშათა კლასის მდგომარეობა. მუშათა კლასი მხოლოდ ამ დროს იყო შედარებით პასიური. როგორც ენგელსი შენიშნავს, მუშათა კლასის ამგვარი დახასიათება სწორი იყო „1800 და 1810 წლებისათვის, სენ-სიმონისა და რობერტ ოუენის დროს“. „ამ დროისათვის, — წერს ენგელსი, — სხვა ადგილას, — კაპიტალისტური წარმოების წესი და მასთან ერთად ბურჟუაზიის და პროლეტარიატის წინააღმდეგობა ჯერ კიდევ მეტად განუვითარებელი იყო... პროლეტარიტი, რომელიც ის იყო ამ ქონებასმოკლებულ მასებს ემიჯნებოდა, როგორც ახალი კლასის წინასახი, ჯერ კიდევ სრულიად მოკლებული იყო დამოუკიდებელი პოლიტიკური მოქმედების უნარს, ჩაგრულ, ტანჯულ წოდებას წარმოადგენდა და, რადგან თავისი თავის შველა

არ შეეძლო, მხოლოდ გარედან, მხოლოდ ზემოდან ეწოდა ხსნას“.1 ე. მ. პარკენსის მოთხრობა, რომ პროლეტარიატის ამ მდგომარეობას აღწერდეს, მაშინ იგი საკმაოდ რეალისტური ნაწარმოები იქნებოდა, მაგრამ, როგორც ცნობილია, მოთხრობა გადმოგვცემს ინგლისის მუშათა კლასის მდგომარეობას მეცხრამეტე საუკუნის 80-იან წლებში. „ქალაქელი ქალიშვილი“ გამოქვეყნდა 1897 წელს. ამ დროისათვის უკვე აღარ ითქმის ის, რაც მუშათა კლასის შესახებ შეიძლებოდა თქმულიყო 1800, 1810 წლებში. 80-იანი წლებისათვის ევროპის მუშათა კლასის უკვე გავლილი აქვს საწინააღმდეგო ბრძოლის გზა. მას გააჩნია რევოლუციური მოძრაობის მდიდარი გამოცდილება. მან განავითარა დამოუკიდებელი მოქმედების უნარი, იგი უკვე არის კლასი თავისთვის საკუთარი კლასობრივი შეგნებითა და ორგანიზაციული ფორმებით, ამ საქმეში მას უწინამძღვრეს მარქსიზმის კლასიკოსებმა, უკვე გამოქვეყნებულია კომუნისტური პარტიის მანიფესტი და წინ იყო, აგრეთვე, პარიზის კომუნის მდიდარი გამოცდილება. მართალია, ამ დროს ლონდონის ისტ-ენდში მუშათა კლასი ამჟღავნებდა „ნაკლებ აქტიურ წინააღმდეგობას“ (ენგელსი), მაგრამ ამ პერიოდისათვის მუშათა კლასის ცხოვრების აღმწერელ მწერალს არავითარ შემთხვევაში არ შეეძლო უგულვებელყო მუშათა კლასის ეს ენერჯიული ბრძოლა თავისი განთავისუფლებისათვის. „მაგერელ გარემოსთან მუშათა კლასის რევოლუციური გამკლავება, მისი თავგამოდებულობა, ნახევრად შეგნებული თუ შეგნებული ცდები მიადწიოს თავის ადამიანურ უფლებებს ისტორიაში ჩაწერილია და ამიტომ რეალიზმის სფეროში თავისი ადგილი უნდა დაიკავოს“ (გვ. 446). ენგელსის წერილის ამ ადგილს გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ტიპური გარემოების ცნების დადგენისათვის.

წარმოდგენილი ანალიზიდან ირკვევა, რომ გარემოების ტიპურობა ნიშნავს იმას, რომ მწერლის მიერ ნაწარმოებში ნაჩვენები უნდა იქნას სოციალური მდგომარეობის ის წამყვანი ტენდენციები, რომლებიც განსაზღვრავენ პერსონაჟის ხასიათის ტიპურობას, გვიჩვენებენ ბრძოლას ძველსა და ახალს შორის და ახლის დაუძლეობას, მისი გამარჯვების აუცილებლობას. რეალის-

1 ე. ენგელსი, სოციალიზმის განვითარება უტოპიიდან მეცნიერებისაკენ. (იხ. კ. მარქსი, ე. ენგელსი, რჩეული ნაწერები, ტ. I, 1950 წ., გვ. 134-135).

ტურ მხატვრულ ლიტერატურაში ტიპური გარემოების ცნებაში არ შეიტანება ყოველი სახის გარემოება, არამედ მხოლოდ ისეთი გარემოება, რომელიც სახის ტიპურობის განმსაზღვრელია და ამავდროს მხოლოდ სოციალური შინაარსისაა. რასაკვირველია, არსებობს არასოციალური შინაარსის გარემოება¹; მაგრამ ჩვენი გაგებით, ენგელსს იგი არ შეაქვს ტიპური სასიათის განმსაზღვრელ ტიპურ გარემოებათა ცნებაში. როგორც ვიცით, ადამიანის არსს წარმოადგენს საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ერთობლიობა და ამიტომ ტიპური გარემოების დეფინიციში გადამწყვეტი სწორედ საზოგადოებრივი ურთიერთობაა. რასაკვირველია, შეუძლებელია ისხვა სახის გარემოებათა უგულვებლყოფა, მაგრამ ისინი შედიან საერთო მხატვრული სიმართლის განხორციელების პირობებში, ტიპური გარემოება კი ცალკე სახეა მხატვრული სიმართლის უზრუნველყოფისა, ამასთანავე ტიპური სასიათის რეალიზაციის განმსაზღვრელი. როგორც ვიცით, ხელოვნებაში მთავარია ადამიანი და ამიტომ ტიპური სასიათის განმსაზღვრელი სოციალური ტიპური გარემოება რეალიზაციის განმტკიცების მთავარი პირობაა, გარემოების ტიპურობა სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ იგი შეიცავს საზოგადოებრივი ცხოვრების მთავარს, წამყვანს, არსებობის, აუცილებელსა და კანონზომიერს. საერთოდ გარემოებაში ისეთი რამეც შეიძლება შევიდეს, რომელიც არ არის გადამწყვეტი, განმსაზღვრელი და კანონზომიერი², არამედ შემთხვევითი, არარსებითი, მეორეხარისხოვანია, მაგრამ ტიპური სასიათის შექმნისათვის მწერალი სწორედ ისეთ გარე-

მოებებს აფიქსირებს, რომლებიც განსაზღვრენ სასიათების ჩამოყალიბებას, აპირობებენ მათ მოქმედებას და წარმოვიდგენენ, როგორც სოციალურ კანონზომიერებასთან დაკავშირებულ მოვლენას. იმის დასამტკიცებლად, თუ როგორ უნდა წარმოვიდგინოთ ეს კონკრეტულად, მოვიტანთ ნ. ნიკოლაძის მიერ მითითებულ მაგალითს: „ცხოვრებაში ბევრნაარი მოვლენა და შემთხვევა შეხვდება კაცს, მაგრამ ყველა ეს შემთხვევა და მოვლენანი ერთი და იმავე ფასის კი არ არიან... ზოგ შემთხვევას დიდი და ღრმა მნიშვნელობა აქვს საზოგადოების ცხოვრებაში, ამიტომ რომ ცხადად აჩენს რომელიმე მოთხოვნილებას, ნაკლოვანებას ან სიკეთეს, ზოგი ჭი სრულიად არაფერს არ აჩენს და კვალდაუტოვებელი თითქმის უმიზეზოდ და უნაყოფოდ გაიარს, ან ისეთი უბრალო და შეუნიშნავი მიზეზი და ნაყოფი ექნება, რომ მასზე ლაპარაკიც არ ღირს. წარმოვიდგინოთ, მაგალითად, ორი შემთხვევა, ყმაწვილს მასწავლებელმა სიცოცხლე გაუჭირა, უმიზეზოდ, უხეირო დევნით, დასჯით და ჭინიანობით. მობეზრდა ამ ყმაწვილს ის უსარგებლო და უნაყოფო სწავლა, რომლითაც იმას აწვალდებენ, იგრძნო იმან თავისი მდგომარეობის სიმძიმე, დაინახა რომ ეს ტანჯვა იმას ნელა ჰკლავს და თავი რომ დაანებოს იმას, მაშინ სულ ერნაირად დაღუპული იქნება, რადგანაც არსიდან თავის რჩენის შეძლება არ მოეძებნება. ამ გამოუსვლელ მდგომარეობაში, წვრილმანი დევნით გაბრაზებული, ის თოქს შოულობს და თავს იხრჩობს, — ეს ერთი. წარმოვიდგინოთ ეხლა, რომ მეორე ყმაწვილი, სიცხისაგან შეწუხებული და დაღალული, მოდის შინ და მწყურვალე წყალს ეწაფება. ამ დროს ის ხედავს, რომ კუთხეში სუფრაზე, ქალღალში გახვეული შაქარი დევს. იღებს ის ამ შაქარს, წყალში ყრის და სვამს. მაგრამ მისდა საუბედუროდ, ეს შაქარი თავისი წამალი ყოფილა. და მაშასადამე ის, საწამლავსაგით მოქმედებს მასზე და ცოტახნის შემდეგ ყმაწვილი წვალეებით და დაგვით კვდება. აი ორი შემთხვევა, რომელშიც ერთი და იგივე, თითქმის, მიზეზია — ყმაწვილის შეწუხება, და ერთი და იგივე ნაყოფი — ყმაწვილის დატანჯული და უღროო სიკვდილი, ერთი შეხედვით, ამ ორივე მაგალითს ერთნაირად უნდა შეეძლოს კაცის გულის დაწვა — დადავა. მაშასადამე, ორივეს ერთნაირი მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს მწერლობაში. მაგრამ, რაგინდ ცოდნითა და ნიჭით უნდა გამოხატოთ თქვენ თავისი წამ-

1. ალბათ, ამით უნდა აიხსნას ის მოვლენა, რომ ნ. ჩერნიშევსკი გარემოების ცნებას იხსენიებს მხატვრულ ლიტერატურის სპეციფიკის განსაზღვრის დროს: „მხატვრული ლიტერატურის ნაწარმოებებში აღწერენ და მოგვითხრობენ ჩვენ ცოცხალ მაგალითზე იმის შესახებ, თუ როგორ გრძნობენ და როგორ იქცევიან ადამიანები სხვადასხვა გარემოებებში და ეს მაგალითები მეტწილად იქმნებიან თვით მწერლის წარმოსახვით“ (Н. Чернышевский, Избранные литературно-критические статьи, 1953 г. стр. 36.).

2. Г. Белецкий, Проблема типических обстоятельств и советская драматургия. (იხ. „Литературный критик“, 1934 г. № 6, стр. 131.).

ლით მოწამლული ყმაწვალის ბედი, თქვენ ნაწერს მეთაფი ნაწილიც არ ეღირსება იმ მნიშვნელობისა, რომელიც ექნება უფრო სუსტად და უნიჭოდ აწერილს ბედს პირველი ყმაწვილისას. ეს უკანასკნელი საგანი ააღლეგებს, დააფიქრებს და კვალს დატოვებს თითქმის ყოველი მკითხველის გულში და ტვინში, მაშინ, როდესაც მოწამლული ყმაწვილის ბედი მარტო ერთი წუთის შებრალებას აღძრავს გულკეთილ პირებში. რა მიზეზი უძევს საფუძვლად ამნაირ განსხვავებას, ამის კითხვა ვგონებთ, საჭიროც არ არის. ყველასათვის ცხადი უნდა იყოს, რომ დახრჩობილი ყმაწვილის ბედი იმისგან პოულობს თავის დიდ მნიშვნელობას, რომ ის წარმოადგენელია მრავალი ყმაწვილების და თითქმის მთელი თაობის ბედის მდგომარეობისა, მასში გამოიხატა საზოგადო მდგომარეობა და დამხრჩვალ ყმაწვილი უბრალო კერძო პირისაგან, ტიპათ შეიქმნა. მისმა ბედმა მიაქცია საზოგადო ყურადღება საზოგადო საქმეზე — მასწავლებლის საქციელზე, აღზრდის მდგომარეობაზე და მთელი ახალგაზრდობის მომავალზე და ამ საქმეში, ხომ ყველას თავისი საკუთარი ბედი უნდა ეგულებოდეს. მეორე მაგალითი კი უბრალო, უმიზნო, და უმნიშვნელო შემთხვევა იყო, — უბედურებაა თუ გენბავთ, მაგრამ კერძო უბედურება, რომელსაც არაფერი საზოგადო მნიშვნელობა და არაფერი გავლენა არ აქვს, იმის მეტი, რომ შეილმოყვარე დედებმა თავის წამალი სტოლზე არ უნდა დატოვონ, თორემ თავებს გარდა ეს საწამლავი ბავშვებსაც გაისტუმრებს საიქიოს..... ჩვენ შეგვიძლია, მაშ, დარწმუნებათ ვთქვათ, რომ ყოველი კერძო შემთხვევა, მოვლენა, ხასიათები, მდგომარეობა და სხვა მარტო მაშინ ხდება მწერლობის ყურადღების ღირსი, როცა იმას, რამე საზოგადო მნიშვნელობა აქვს, როცა ის წარმომადგენელია მრავალი სხვა თავის გვარი მოვლენებისა... აქედან ჩვენ ადვილად გამოვიყვანთ ერთ კანონს სალიტერატურო თხზულების გასასინჯველად. ყოველი საგანი მით უფრო შესანიშნავი და ყურადღების ღირსია, რაც უფრო მეტი საზოგადო მნიშვნელობა აქვს იმას ცხოვრებაში. მაგვირად, რაც უფრო ნაკლები საზოგადო მნიშვნელობა აქვს რომელსამე საგანს, მით ნაკლები ყურადღების ღირსია ის. მაშასადამე, სალიტერატურო შრომაში ყოველ საგანს იმოდენი ყურადღება უნდა ჰქონდეს მიქცეული და სწორედ ის ადგილი უნდა ეკავს, როგორც ეღირსება საგანს თავისი საზოგადო ან

კერძო ხასიათით. და ამ პირობიდან პირდაპირ ის კანონი გამოდის, რომ რომელიმე საზოგადოების აღწერაში ყოველ მხარეს, ყოველ თვისებას, თვითულ ხასიათს თავისი შესაფერი ადგილი უნდა ეჭიროს, სწორედ ის ადგილი, რომელსაც ეს საგანი თავისი საზოგადო მნიშვნელობით ჰპოულობს.¹ ეს ვრცელი ამონაწერი, კონკრეტული მაგალითის ჩვენებით, ნათლად მიუთითებს ტიპიზაციის პროცესში ტიპიური გარემოების მნიშვნელობაზე, რომელშიც მთავარი და გადაწყვეტილია მოვლენის საზოგადო და საზოგადოებრივი მნიშვნელობა. რეალიზმი მხატვრულ ლიტერატურაში სწორედ იმას მოითხოვს, რომ მხატვრულ ნაწარმოებში გამოსახული გარემოებანი სწორად ასახავდეს საზოგადოებრივი ცხოვრების ობიექტურ კანონზომიერებებს, პროცესებს და ნიშნებს.² ტიპიური გარემოებანი უნდა ანსახიერებდნენ იმ საზოგადოებრივ კონფლიქტებს და კოლოზებს, რომლებიც დამახასიათებელია სოციალური ცხოვრების ისტორიული განვითარების მოცემული ეტაპისათვის. ისტორიზმის პრინციპის დაცვა მთავარი და ძირითადი პრინციპია ტიპიური გარემოების მართლად გადმოცემისა. თუ ეს პრინციპი არ იქნა გათვალისწინებული, ისე ვერ განვასხვავებთ ერთმანეთისაგან კარაპეტა დაბაღოვს და ბახვა ფულავას. ორივენი ბურჟუაზიული ტიპიური ხასიათი არიან ბურჟუაზიულ ტიპიურ გარემოებაში, მაგრამ გამოსახვენ ბურჟუაზიული საზოგადოების განვითარების სხვადასხვა ეტაპებს და მდგომარეობას. მხოლოდ საზოგადოებრივ გარემოებათა ისტორიული განვითარების საფეხურების გათვალისწინება გადავიშლის თვითეული ტიპის შემეცნებით მნიშვნელობას და ესთეტიკურ ღირსებას. ტიპიური გარემოების სწორად გადმოცემით ხორციელდება ხასიათების სიმართლე, რადგან რეალისტურ მხატვრულ ნაწარმოებებში ხასიათების სიმართლე ჩნდება მხოლოდ იქ, სადაც მწერალი მოქმედი პირების ყოფაქცევასა და სულიერ სამყაროში აღმოაჩენს იმ ახალს, რაც დროის ნიშანია, რაც წარმომოხილია მოცემული ხასიათის განვითარების პირობებით, განსაზღვრული პერიოდისა და წრის გარემოებებით. მაშინ ხილული ხდება არა მარტო ხასიათის ნიშნები, არამედ მათი წარმომშობი პირო-

1 ნიკო ნიკოლაძე, კრიტიკა და მისი მნიშვნელობა ლიტერატურაში. (იხ. „ქართული ლიტერატურული კრიტიკის ისტორიისათვის“ ქრესტომათია, II, 1956 წ., გვ. 133-134).

2 А. Караганов, Характер и обстоятельства (იხ. «Новый мир», 1952 г. № 2, стр. 220).

ბებიც. მკითხველი ხედავს, თუ რატომ არის ადამიანი ასეთი და არც შეიძლება იყოს სხვაგვარი, თუ რატომ მოქმედებს, ფიქრობს და გრძნობს იგი ასე და არა სხვაგვარად.¹ ასეთ შემთხვევაში ხასიათის სიმართლე ეფუძნება გარემოების სიმართლეს² და იქმნება ის, რასაც რეალიზმი ჰგულისხმობს, ე. ი. დეტალების სიმართლესთან ერთად ტიპური ხასიათის ტიპური გარემოებებში სწორი გადმოცემა. მაგრამ საკითხავია: რომელი რეალიზმი გულისხმობს ამას? რომელი რეალიზმი ჰქონდა მხედველობაში ენგელსს: კრიტიკული რეალიზმი თუ სოციალისტური რეალიზმი? ცხადია, ორივე სახის რეალიზმი, რადგან ენგელსი მხოლოდ ისეთ რამეს გულისხმობს, რომელიც დამახასიათებელია საერთოდ რეალიზმისათვის მიუხედავად იმისა, რომელი სახისაც არ უნდა იყოს იგი. რასაკვირველია, სოციალისტური რეალიზმი არსებითად განსხვავდება კრიტიკული რეალიზმიდან, მაგრამ საერთო მინც ის აქვთ, რომ ორივე რეალიზმია, რეალიზმის სხვადასხვა სახეა და ამ საერთოს ის ქმნის, რომ ყველა სახის რეალიზმს ახასიათებს „გარდა დეტალების სიმართლით გადმოცემასა, ტიპურ ვითარებაში ტიპური ხასიათების სწორი რეპროდუქცია“. თუ ეს არსებითი ნიშანი არ გააჩნია, მაშინ იგი არც არის რეალიზმი საერთოდ. განსხვავებას სოციალისტურ რეალიზმსა და რეალიზმის სხვა სახეებს შორის უპირველეს ყოვლისა, ქმნის მსოფლმხედველობის თავისებურება. სოციალისტური, კომუნისტური მსოფლმხედველობა ასხვავებს სოციალისტურ რეალიზმს სხვა სახის რეალიზმისაგან. სწორედ ასეთ მსოფლმხედველობას არ ეფუძნებოდა მ. ჰარკნესი და ამიტომ ვერც შექმნა საკმარისად რეალისტური ნაწარმოები. თუმცა ამის მიზეზად ჰარკნესს სხვა რამე მიაჩნია. ეკრძოდ ის, რომ იგი ქალია. რეცენზიის საპასუხოდ მ. ჰარკნესი სწერდა ფ. ენგელსს: „ბევრი რამ, რასაც მწერთ ჩემს წიგნზე. სრული სიმართლეა, ნამეტან კი ის, რომ მას რეალიზმი აკლია, ამ მხრივ ჩემ დაბრკოლებათა ახსნა-განმარტებას დიდი დრო მოუწოდებოდა. მე მგონია ეს დაბრკოლებანი უმთავრესად იმიტომ აღმოცენდა, რომ მე მაკლია რწმენა ჩემი ძალღონისა და აგრეთვე ჩემი სქესის გამოც“.³ რა-

საკვირველია, აქ სქესი არაფერ შუაში იყო, არამედ რეალიზმის მიკლება გამოიწვია მწერლის მსოფლმხედველობამ. როგორც ცნობილია, მწერალი ქალი მარგარეტ ჰარკნესი წვრილბურჟუაზიული ინტელიგენციის იმ ჯგუფს ეკუთვნოდა, რომელიც 80-იან წლებში სოციალისტურ მოძრაობას შეუერთდა. ჰარკნესის წვრილბურჟუაზიულმა იდეოლოგიამ განსაზღვრა მისი რეალიზმის შეზღუდულობა, რადგან წვრილბურჟუაზიული მსოფლმხედველობის მქონე მწერალი მხოლოდ აღწერდა ისტ-ენდის მუშების ცხოვრებას, ცოცხალ სურათებს იძლეოდა მათი აუტანელი მდგომარეობის შესახებ, მაგრამ ვერ სახავდა ქეშმარიტ, რევოლუციურ გამოსავალ გზას.⁴ მაშასადამე, ქეშმარიტი სოციალისტური—რეალისტური ნაწარმოების შექმნის შესაძლებლობა გააჩნია მხოლოდ იმ მწერალს, რომელიც გამსჭვალულია სოციალისტური, კომუნისტური მსოფლმხედველობით, მეცნიერული სოციალიზმის თეორიით. იმის გამო, რომ ზოგიერთ საბჭოთა მწერალს არ გააჩნია მტკიცე სოციალისტური, კომუნისტური მსოფლმხედველობა, ვერ ქმნის ტიპურ ხასიათს ტიპურ გარემოებაში. სოციალურ ცხოვრებაში ვერ ამჩნევს წამყვან ტენდენციებს, ვერ ხედავს ახალს, იმას. რაც დაუძლეველია, ე. ი. ვერ გამოსახავს სინამდვილეს მის რევოლუციურ განვითარებაში, რომლის გარეშე საერთოდ შეუძლებელია ტიპური გარემოების სწორი გადმოცემა სოციალისტური რეალიზმის ლიტერატურულ ნაწარმოებში. ჩვენს სინამდვილეში კანონზომიერ მოვლენას წარმოადგენს ბრძოლა ნაკლებგავრცელებული უარყოფითი მოვლენების წინააღმდეგ. თუ საბჭოთა მწერალს სურს შექმნას ნაკლებგავრცელებული უარყოფითი ტიპური ხასიათი, რომელიც სწორად იქნება გადმოცემული ტიპური გარემოებაში, მაშინ მან უნდა აჩვენოს ჩვენი ცხოვრების ის პროგრესული ძალები, რომლებიც სობონენ ან გარდაქმნიან ამ ნაკლებგავრცელებულ უარყოფით მოვლენებს. სამწუხაროდ ეს ვერ შესძლო, მაგალითად, ბელეტრისტმა აკაკი ბელიაშვილმა თავის რომანში „უღელტეხილი“. რასაკვირველია, ეს რომანი რეალისტური ნაწარმოებია, ამასთანავე ამ ნაწარმოებში მოჩანს სოციალისტური რეალიზმის ლიტერატურისათვის დამახასიათებელი ზოგიერთი ძირითადი ნიშანი, მაგრამ უნდა ითქვას, რომ რომანი არ არის საკმარისად სოციალისტური რეალისტური ნაწარმოები, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ მას აკლია ზოგიერთი ნაკლებგავრცელებული

1 А. Тамарченко, Об отношении литературы к правде. (об. «Звезда» 1957 г. № 3 стр. 177).

2 В. Дорофеев, Правда типов и обстоятельств, (об. «Жизнь колхозной деревни и литература», 1956 г. стр. 255).

3 უტრნ. „მნათობი“, 1932 წ., № 5-6, გვ. 266. (ხაზგასმა ჩემია. ა. ჩ.).

4 უტრნ. „მნათობი“ 1932 წ., № 5-6, გვ. 262-263.

უარყოფითი ტიპიური ხასიათის გადმოცემა ტიპიურ გარემოებაში. როგორც ვიცით, ჩვენს სინამდვილეში ზარის თამაში ნაკლებგავრცელებული უარყოფითი მოვლენაა, იგი სწორად არ გვხვდება, მაგრამ მას მაინც აქვს ადგილი ჩვენს ცხოვრებაში და ამიტომ შესაძლებელია ამ მოვლენის ამსახველი ტიპის შექმნა ლიტერატურაში. ამიტომ კარგად მოაქცა მწერალი ა. ბელიაშვილი, როცა ასეთი მოვლენის ამსახველი ტიპები შექმნა „უღელტეხილში“. გურგენა, საშა კოსოი, რეზო გავაშელი და გრიშა ზარის მოთამაშეთა წრის ტიპიური წარმომადგენლები არიან. ა. ბელიაშვილმა მკითხველი ჩაახედა იმ წუბპეში, სადაც ჩაყრილი არიან ნაძირალები, ბანდიტები და კაცისმკვლელები. შემეძარწუნებელი სურათია რეზოს პირველი ჩასვლა გურგენას სარდაფში და ზარის თამაშის დაწყება:

— გურგენამ გააგორა და დღეში დაჯდა.

— ვეპ! შენი... დაირტყა მუხლზე ხელი რეზომ და გრიშას შეხვდა. მერე დაკმუჭული ფული ცივად მიუყარა მოწინააღმდეგეს. გურგენამ მშვიდად დაკეცა ფული და ჯიბეში ჩაიწყო. გაფითრებულმა რეზომ კამათელს სტაცა ხელი და გურგენას მტკიცედ უთხრა:

— პრისტავკას მოვდივარ.

გურგენამ ზანტად გადახედა გრიშას და ასევე ზანტად ჰკითხა:

— რევისტრაცია ამას ჰქონია?

— არა.

— მაშ ადათი არ ეცოდინება.

— რა ადათი? — იკითხა რეზომ.

— იცი რა, რეზოჯან, პრისტავკაზე წამოვალ, მაგრამ ყავლს რომ ვიტყვი, ერთი მინუტი არ უნდა დააგვიანო ფულის მოტანა. მამაშენის დაკვლა რომ მოგიხდეს, უნდა მოიტანო, თორემ მერე შენი მოტანილი ფული კაპაკად აღარ ეღირება¹.

რეზო გავაშელი სისტემატურად აგებდა ფულს და პრისტავკების გადახდის უზრუნველსაყოფად მრავალ უღირს საქმეს ჩადიოდა. ერთხელ იყო და დედას სამი ათასი მანეთი გაემოსტყუა, ვითომდა სამხედრო სამსახურში გაწვევისაგან თავის განთავისუფლების საბაბით. შემდეგ კი შეყვარებულის ბინა გააძარცვინა გურგენას და საშას, ხოლო უკანასკნელი პრისტავკისაგან თავი „გაინთავისუფლა“ თვითმკვლელობის ჩადენით. აქ არაფერია ისეთი, რაც არ შეიძლებოდა მომხდარიყო. ყველაფერი ეს ან მოხდა, ან შეიძლებოდა მომხდარიყო. ავტორის შეცდომაა რომანის ისე დამთავრება,

რომ გურგენასა და საშას მხილება არ მომხდარა. ეს კი რეალიზმის დაღატაკებაა. ჩვენს საზოგადოებაში ტიპიური გარემოება ისეთია, რომ დაუნდობლად ებრძვიან ასეთ ნაკლებგავრცელებულ უარყოფით მოვლენას. ან სპობენ, ან ასწორებენ. რომანში კი არც ერთი ეს არ მომხდარა. მთელი რომანის მანძილზე მხოლოდ ერთხელ გვინიშნა ავტორმა, რომ შესაძლებელი იყო ზარის მოთამაშე ქურდების მხილება, მაგრამ ავტორის მიერ არც ეს შესაძლებლობა იქნა გამოყენებული. ლილის ბინის გაქურდვის შემდეგ საქმეში მილიცია უნდა ჩარეულიყო სასწრაფოდ, მაგრამ მილიციიდან „აეცობეს, რომ რაკი ქურდობა ჩადენილი იყო, ხოლო ბინა უცხო ხალხით ავსებული, აზრი აღარ ჰქონდა მეძებარი ძალების მოყვანას, ან თანამშრომლის მოსვლას. დილისათვის დაპირდნენ თანამშრომლის გამოგზავნას და სათანადო ზომების მიღებას. ასეთმა პასუხმა ყველა აღაშფოთა. თანაირად ავინებდნენ მილიციას და ყოველ უბედურებას მას აბრალებდნენ“ (გვ. 293). როგორც მილიციის, ისე სხვა საზოგადოებრივი ორგანიზაციების გულგრილობა აღნიშნული ბოროტმოქმედების მიმართ ბოლომდე გასდევს ნაწარმოებს, ასე გამოდის, რომ ვარდა ავტორისა არაფერ იბრძვის ზარის თამაშის მთავარი ორგანიზატორების წინააღმდეგ. ნაწარმოებში ნაჩვენებია უნდა ყოფილიყო ის პროგრესული ძალები, რომლებიც მოქმედებენ ტიპიურ გარემოებაში და იწვევენ უარყოფით მოვლენების დაძლევის. შეიძლება თქვან, რომ გურგენა და საშა მწერალმა იმიტომ არ ამხილა, რომ ამით სურდა მკითხველის სიფხიზლის მობილიზაცია: ირგვლივ მიმოიხედე და ასეთი ფარულად მოქმედი ბოროტმოქმედი გამოსძებნე და ამხილეო. რასაკვირველია, ცხოვრებაში შეიძლება ისეც მოხდეს და კიდევაც ხდება, რომ ზოგიერთი ბოროტმოქმედი, ზარის მოთამაშე, ქურდი და ბანდიტი ვანაგრძობს არსებობას, ჯერ კიდევ არ არის მხილებული და შეიძლება დიდხანს უმხილებელიც დარჩეს, მაგრამ როდესაც მწერალი ნაწარმოებს წერს, თავისი შემოქმედება არ უნდა მიაჯაჭვოს ასეთ უმხილებელ ბოროტმოქმედებს, რადგან ეს იქნება ნაკლებგავრცელებული მოვლენის ცალმხრივი გამოხატვა. მასიურად ხომ ისე ხდება, რომ ბოროტმოქმედებს ამხილებენ. სწორედ ამაში ვლინდება სოციალისტური, საბჭოთა ტიპიური ვითარება. მხატვრულ ლიტერატურაში განზოგადებითი სახის შექმნის დროს სწორედ ეს ტიპიური გარემოება უნდა იქნას ნაჩვენები.

1. აკაკი ბელიაშვილი, „უღელტეხილი“, 1956 წ., გვ. 228-229.

რადგან ამაში მეტადნდება ეპოქის მოწინავე ძალების აქტივობა, სინამდვილის განვითარების პროგრესული ტენდენციები და ობიექტური კანონზომიერებანი. აკაკი ბელიაშვილმა უღალატა ამ კანონს და ამიტომ მის რომანში უარყოფითი ტიპური ხასიათები მთელი სიმართლით არ არის გადმოცემული ტიპურ გარემოებებში. ტიპი ტიპურ გარემოებაში სწორად მხოლოდ მაშინაა გადმოცემული, როდესაც ნაჩვენებია საზოგადოებრივ გარემოებაში მოქმედი წამყვანი ტენდენციები და კანონზომიერებანი. ამაში მდგომარეობს ტიპური გარემოების ცენზის თავისებურება.

2

ლიტერატურის თეორიაში დღემდე არ გაკრიტიკებულა ერთი მცდარი დებულება, რომელმაც თავი იჩინა რეალიზმის თეორიაში ენგელსის ფორმულის მიმართ. ამის მაგალითია გ. პოსპელოვის წერილი „ნ. ვ. გოგოლის შემოქმედებაში რეალიზმის ზოგიერთი თავისებურების შესახებ“. ამ წერილში ავტორი წერს: „ენგელსი რეალიზმს განსაზღვრავს როგორც „ტიპური ხასიათების ტიპურ გარემოებებში სწორ გადმოცემას“. რა რის მიმართ უნდა იყოს სწორი ამ ფორმულის მიხედვით რეალისტურ ნაწარმოებებში? ტიპური ხასიათები უნდა იყოს სწორი ტიპური გარემოებებისადმი, რომლის ქვეშ ენგელსი მუდამ გულისხმობს გამოსახატავი ქვეყნის და ეპოქის საზოგადოებრივ ურთიერთობას, კლასობრივ ძალთა განლაგებას, მათ ბრძოლას და ურთიერთდამოკიდებულებას. მაგრამ როგორი კლასობრივი ურთიერთობებისა და შეჯახებების შესახებ შეიძლება ლაპარაკი გოგოლის სიუჟეტების შესწავლის დროს—სიუჟეტების, რომლებიც თითქმის მუდამ აშენებულია მემამულურ ჩინოვნიკურ წრეში არსებულ წინააღმდეგობებსა და კონფლიქტებზე. მაგალითად, „რევიზორში“ გამოსახება ალიაქოთი ჩინოვნიკებს შორის, მათ მიერ წარმოსახული რევიზორის მოსვლასთან დაკავშირებით. არეულბა, რომელიც მათში გამოწვეულია მათ მიერ ჩადენილი თანამდებობრივი დანაშაულობებისათვის პასუხისმგებლობის შიშით. და მთელი პიესის განმავლობაში საკმაოდ ხშირად იხსენიება „წმინდა კამპანისი“ მიერ ჩადენილი მძარცველობისა და ძალადობის შესახებ, მაგრამ თვით მათი დამოკიდებულება ხალხისადმი, რომელსაც ისინი ძარცვავენ და აბუჩად იგდებენ („ტიპური გარემოება“ იმ დროინდელი რუსული ცხოვრებისა), არ გამხდარა სიუჟეტური

კონფლიქტის საფუძვლად. ეს ურთიერთობანი და შეჯახებანი არ ჩანან სცენაზე... ასეთ შემთხვევაში რაში მდგომარეობს გოგოლის სახეების რეალიზმი. იგი იმაში მდგომარეობს, რომ თავიანთ უაზრო, საყოფაცხოვრებო ჩხუბში, თვითკამაყოფილურ თავგადასავლებში, თვითდარწმუნებულ შეცდომებში გოგოლის გპირები უდიდესი სიღრმით, სიცხადითა და დასრულებულობით თავიანთ თავში ანხორციელებენ რუსული ცხოვრების ძირითად „ტიპურ გარემოებას“ — თავიანთ საკუთარ ბატონყმურ, რეაქციულ, ანტიხალხურ არსს, თავიანთ მთელ მზარდ ისტორიულ შეუსაბამობას. ამიტომ, ენგელსის მიერ მოცემული რეალიზმის ფორმულა გოგოლის ნაწარმოებების მიმართ გამოყენებულ უნდა იქნას თავის სხვა ვარიანტით. რეალისტმა გოგოლმა თავის ნაწარმოებებში განახორციელა არა „ტიპური ხასიათების ტიპურ გარემოებებში გადმოცემის სისწორე“, არამედ „ტიპურ გარემოებათა სიმპტომების ტიპურ ხასიათებში გადმოცემის სისწორე“, აქ, როგორც ვხედავთ, საკითხი შებრუნებულია. თურმე ზოგიერთი მწერალი რეალისტურ მხატვრულ ნაწარმოებებში კი არ იძლევა ტიპურ ხასიათს ტიპურ გარემოებაში, არამედ ტიპური გარემოების ნიშნებს, სიმპტომებს გადმოგვცემს ტიპურ ხასიათში. ასეთ შემთხვევაში საკითხი ისმის არა იმის შესახებ, არის თუ არა ტიპური ხასიათი სწორად გადმოცემული ტიპურ გარემოებაში, არამედ იმის შესახებ არის თუ არა სწორად გადმოცემული ტიპური გარემოების ნიშნები ტიპურ ხასიათში. აქ რეალისტურობის საზომად გამოდის არა ხასიათის ტიპურობის სისწორე ტიპური გარემოების მიმართ, არამედ, პირიქით, გარემოების სიმპტომების სისწორე ტიპური ხასიათის მიმართ. რამ მიიყვანა ასეთ დასკვნამდე მკვლევარი გ. პოსპელოვი? ჩვენი აზრით, ავტორის ასეთი დასკვნა იმით უნდა იყოს გამოწვეული, რომ ერთი შეხედვით, ნ. გოგოლის „რევიზორში“ თითქოს მართლაც აღარ მოჩანს ტიპური გარემოება. ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ ტიპურ გარემოებაში ყოველთვის უნდა ვიგულისხმოთ განვითარების მოცემულ ეტაპზე საზოგადოებრივი ცხოვრების წამყვანი პროგრესული ძალები, ცხოვრების განვითარების სოციალური კანონზომიერებანი.

ტიპური გარემოება შეიცავს უარყოფითსა და დადებითს, სიკეთესა და ბოროტებას. ქვე-

1 Г. Н. Пospelов, О некоторых особенностях реализма в творчестве Н. В. Гоголя. (об. «Вестник московского университета», 1952 г. № 4, стр. 17).

ლსა და ახალს, ამათ შორის ბრძოლას და იმის ჩვენებას, რომ იმარჯვებს ახალი, დადებითი და კეთილი, ან ასეთების მომავალში აუცილებლად გამარჯვების რწმენას, „რევიზორში“ კი წინააღმდეგობის მხოლოდ ერთი მხარეა წარმოდგენილი: უარყოფითი, ძველი. ესენი არიან მეჭრთამეები, ბიუროკრატები, ბოროტი ადამიანები: გოროდნიჩი, სასწავლებელთა ზედამხედველი ხლოპოვი, მოსამართლე ლიაკინ-ტიაკინი, საღვთო დაწესებულებათა მზრუნველი ზემლიანიკა, ფოსტაისტერი შპეკინი, მაზრის მკურნალი გიბნერი, პოლიციელი დერეჟიმორდა და სხვ. „რევიზორში“ არ არის წარმოდგენილი ამთ მიერ ჩადენილი ბოროტების წინააღმდეგ მებრძოლი პერსონაჟები. არ არის ნაჩვენები **დამჩაგვრელი გარემოს წინააღმდეგ მებრძოლი სახე-ტიპები**. პიესაში არ ჩანს ხალხი, როგორც ტიპიური გარემოების მთავარი და წამყვანი ელემენტი. თითქმის არავინ არ აწარმოებს ბრძოლას ბოროტების წინააღმდეგ, ხლესტაკოვი შორსაა ასეთი განზრახვისაგან, ხოლო მეფის წარმომადგენელი რევიზორი ხომ ვერ მოსპობდა ამ ბოროტებას. მაშასადამე, პიესაში არ ჩანს დიდი ტიპიური გარემოება, ამიტომ ტიპიური ხასიათები თითქოს არ არიან გადმოცემული ტიპიურ ვითარებაში, თითქოს ეს ასეა იმიტომ, ვიმეორებთ, რომ კომედიაში არ ჩანს ისეთი პირები, რომლებიც გამოხატავდნენ მაშინდელ პირობებში ბოროტების წინააღმდეგ აქტიურად მებრძოლ ძალებს. მაგრამ გ. პოსპელოვი ხედავს, რომ პიესაში მაინც გადმოცემულია ტიპიური გარემოების სიმპტომები, ნიშნები, რაც იმით ვლინდება, რომ უარყოფითი პირები თავიანთი მოქმედებითა და სიტყვებით თვითონ ამხელენ თავიანთ თავს. ეს კი გ. პოსპელოვს მიაჩნია ტიპიურ გარემოების სიმპტომების გადმოცემად ტიპში, აი ამას რამდენიმე მაგალითი:

გოროდნიჩი — არ არის იმისთანა კაცი, რომელსაც არ ჰქონდეს რაიმე ცოდვა. თვითონ ღვეთისაგან არის ასე დაწესებული და ვოლტერიაანლები ტყუილად ლაპარაკობენ ამის წინააღმდეგ.

ამოს ფედოროვიჩი — რას უწოდებთ თქვენ, ანტონ ანტონოვიჩ, ცოდვებს? ცოდვაცაა და ცოდვაც. მე ყველას აშკარად და ვულწრფელად ვეუბნები, რომ ქრთამს ვლებულობ, მაგრამ როგორ ქრთამს? მწვეარ ლეკვებს. ეს სულ სხვა საქმეა.¹

როგორც ვხედავთ, „რევიზორის“ ზოგიერთი პერსონაჟი თვითონ ამხელს თავის თავს, ხოლო ზოგიერთები კი სხვებს ამხელენ. აი კიდევ ერთი მაგალითი, საღვთო დაწესებულებათა

მზრუნველი ზემლიანიკა ეუბნება ხლესტაკოვს ფოსტაისტერი შპეკინისა და მოსამართლე ლიაკინ-ტიაკინის შესახებ: „ფოსტაისტერი „სრულებით არაფერს აკეთებს. საქმეები კი ძალიან არეულ-დარეულია, ამანათებს აგვიანებს, მოსამართლე, რომელიც ჩემზე წინ გახლდათ თქვენთან, მხოლოდ კურდღლებს დასაღვეს, სამსჯავრო ადგილებში ყავს ძაღლები“ (გვ. 478).

ყოველივე ამის გამო იჩაგრება მშრომელი ხალხი, რომელიც როგორც ვნახეთ, უშუალოდ არ არის წარმოდგენილი „რევიზორში“. ამიტომ გ. პოსპელოვს ჰგონია, რომ „რევიზორს“ პირდაპირ აღარც მიუძღვება რეალიზმის შესახებ ენგელსის მიერ მუცემული ფორმულა და ამიტომ მან წარმოადგინა ამ ფორმულის ახალი ვარიანტი: „ტიპიურ გარემოებათა სიმპტომების სწორი გადმოცემა ტიპიურ ხასიათებში“. მართალია, გ. პოსპელოვი რეალიზმის ასეთ ფორმულას უყენებს ნ. გოგოლის „რევიზორს“ და „მკვდარ სულებს“, მაგრამ უნდა ვიგულისხმოთ, რომ იგი შეიძლება გავრცელდეს ყველა იმ ნაწარმოებზე, რომლებშიც მხოლოდ უარყოფითი მოვლენებია გადმოცემული და არ ჩანს ამ ბოროტების წინააღმდეგ აშკარად მებრძოლი ძალები. მაგალითად, ასეთ ნაწარმოებთა წყებას შეიძლება მიეკუთვნოს ი. ჭავჭავაძის „კაცია-ადამიანი“²! გ. ერისთავის „გაყრა“, „ძუნწი“ და სხვა მრავალი.

ჩვენი აზრით, გ. პოსპელოვის თეორია არ შეიძლება მისაღებად ჩაითვალოს. იგი წარმოდგენს რეალიზმის არსის ენგელსისებური განსაზღვრების რევიზიას. ენგელსის ფორმულა გამოხატავს რეალიზმის ჭეშმარიტ არსს და ერთნაირად, უცვლელი სახით მიუძღვება ყველა სახის რეალიზმს და ყოველ რეალისტურ ნაწარმოებს, მიუძღვება ისეთ ნაწარმოებს, რომელშიაც მხოლოდ უარყოფითი ტიპებია გამოხატული, აგრეთვე ისეთსაც, რომელშიც მხოლოდ დადებითი სახე-ტიპებია გამოხატული და ისეთსაც, რომელშიაც მოცემულია როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი პერსონაჟები. ორი უკანასკნელი სახის ნაწარმოებთა მიმართ გ. პოსპელოვს ენგელსის ფორმულა იჭვს ქვეშ არ დაუყენებია, იგი მხოლოდ ისეთი ნაწარმოების მიმართ მოითხოვს ენგელსის ფორმულის სხვა ვარიანტით მიყენებას, რომელ ნაწარმოებშიც მხოლოდ უარყოფითი ტიპებია გამოყვანილი. მაგრამ ამის საჭიროება სრულიადაც არ არსებობს, ჯერ-ერთი, თვით „რევიზორი“ არ არის მოკლებული ხალხის წარმომადგენელ პერსონაჟს. ამის მაჩვენებელია ზეინკლის ცოლი ფებრონია პოშლეკინა. აი რას ეუბნება

1. ნ. გოგოლი, რჩეული ნაწერები, ტ I 1955 წ., გვ. 417.

იგი ხლესტაკოვს გოროდნიჩის შესახებ:

„გოროდნიჩზე მაქვს საჩივარი! ღმერთმა და-
საჯოს და ათასი უბედურება თავს დაატეხოს...

ხლესტაკოვი: — რა იყო?

ზეინკლის ცოლი — ჩემს ქმარს სალ-
დათობა გადაუწყვიტა, თუმცა ჯერ მისი ჯერი
არ იყო. კანონითაც არ შეიძლებოდა, რადგან
ცოლიანია.

ხლესტაკოვი: — მერე, როგორ მოაწყო
ასეთი საქმე?

ზეინკლის ცოლი — მოაწყო იმ არამ-
ზადამ!.. თერძის შვილი უნდა წაეყვანათ სალ-
დათად, მერე ლოთიეც არის, მაგრამ მშობლებმა
ძვირფასი ძღვენი მიართვეს, მერე ვაჟის ცოლ
პანტელეევის შვილს დაეტაკა. პანტელეევის
ცოლმა კი მის ცოლს სამი თოფი ტილო გაუფ-
ხავნა. მაშინ ჩემზე მოიცალა. რად გინდა შენ
ქმარიო, შენთვის ის აღარ ვარგაო... შენი ქმა-
რი ქურდიო, მართალია, ახლა არაფერი არ
მოუპარავს, მაგრამ სულ ერთია — მერე მოი-
პარავსო“. (გვ. 488).

აქ უკვე დაჩაგრული ხალხის ბოლძა და აღ-
შფოთებაა გამოთქმული თვით დაჩაგრული
მშრომელთა წრიდან გამოყვანილი პერსონაჟის
პირით.

ესეც, რომ არ იყოს, ე. ი. არც ერთი დადებ-
ითი მოქმედი პირი რომ არ მოჩანდეს,
ენგელსის ფორმულა მაინც ძალაში დარჩება
„რევიზორის“ და სხვა მხოლოდ უარყოფითი
ტიპების შემცველი ნაწარმოებების მიმართ. ეს
ასეა იმიტომ, რომ ყოველ ასეთ ნაწარმოებში
თვითონ ავტორია ტიპიური გარემოების წარ-
მომადგენელი. მაშინდელ სოციალურ გარემო-
ში ავტორები გამოდიოდნენ ბრალმდებლის
როლში, ისინი გამოხატავდნენ ეპოქის მოწინა-
ვე იდეებს, საზოგადოების პროგრესულ ტენ-
დენციებს. ასეთ შემთხვევაში ავტორი ზოგჯერ
უშუალოდ გადმოგვცემს თავის მამხილებელ,
კრიტიკულ დამოკიდებულებას გამოხატული

უარყოფითი მოვლენებისადმი და თუ ასე
უშუალოდ არ ჩანს, მაშინ საერთოდ ყველგან
იგრძნობა ავტორის სიძულვილი უარყოფითი
მოვლენებისადმი, რაც გამოვლინებულია ტიპი-
ური ხასიათის ურთიერთდამოკიდებულებით,
სიუჟეტის განვითარებით, კომპოზიციური წყობ-
ით და ა. შ. თვითმპყრობელობის პირობებში,
დამყაყებულ ბიუროკრატიულ გარემოცვაში
ძალზე მცირე იყო იმ ადამიანთა რიცხვი,
რომლებსაც ნამდვილად შესტიკოდათ გული
ხალხის კეთილდღეობაზე. ამიტომ იყო, რომ
ილია ქავჭავაძე გულისტკივლით მიმართავდა
თავის საყვარელ მამულს: „შენს მიწაზე ამდენ
ხალხში კაცი არ არი, რომ ფიქრი ვანდო
გრძნობა ჩემი გავუზიარო“. ყოველგვარი ბორო-
ტების წინააღმდეგ შეურთიგებელი ბრძოლის
ტიპიური გამოხატულებაა ილია ქავჭავაძის
ნათქვამი:

ჩემზედ ამბობენ: „ის სიავეს ქართველისას
ამბობს,

ჩვენს ცუდს არ მალავს, ეგ ხომ ცხადი
სიძულვილია!“

ბრიყვი ამბობენ, კარგი გული კი მაშინვე
სცნობს —

ამ სიძულვილში რაოდენიეც სიყვარულია“.

ეს სიტყვები შეეძლო გაემეორებინა ყველა
იმ მწერალს, რომლებიც ძველ აუტანელ სოცია-
ლურ ვითარებაში მოღვაწეობდნენ და თავიანთი
მსატყრული სიტყვით დაუნდობლად იბრძოდ-
ნენ აუტანელი ტიპიური გარემოების შესა-
ვლელად. აი ამ ცუდი ტიპიური გარემოების
წინააღმდეგ მებრძოლთა უშუალო წარმომად-
გენლები არიან უწინდელი კლასიკოსი მწერ-
ლები თავიანთ რეალისტურ ნაწარმოებებში. სა-
ჭიროა ამის დანახვა, გამოსახვა და არა ენგელ-
სის მიერ მოცემული რეალიზმის არსის გამომ-
ხატველი ქეშმარიტი ფორმულის შეცვლა-გადა-
კეთება.

ფურცლები ლიტერატურის ისტორიიდან

მდიდარი და ამოუწურავი კულტურული მემკვიდრეობა დაგვიტოვეს ჩვენმა წინაპრებმა. გარდა კულტურის ცნობილი ძეგლებისა, არქივებსა და მუზეუმებში ინახება აურაცხელი სიმდიდრე, რომელიც მოწმობს ქართველ მოღვაწეთა მჩქეფარე ენერჯიასა და დიდ ნიჭიერებას.

ჩვენმა მეცნიერებმა ბევრი რამ გააკეთეს და აკეთებენ ამ სიმდიდრეთა შესწავლისათვის. მათ ბევრი იმუშავეს ყოფილი კავკასიის საცენზურო კომიტეტის მასალათა შესწავლასა

და გამოქვეყნებაზე, რომლებიც დატულია საქართველოს სსრ ცენტრალურ სახელმწიფო ისტორიულ არქივში და, მაინც, ჯერ კიდევ ბევრი რამაა უცნობი მეცნიერებისა და მკითხველებსათვის.

იმ მრავალრიცხოვანი მასალიდან, რომლებიც ჩვენ გამოვიკვლიეთ არქივში რამდენიმე წლის მუშაობის შედეგად, ამჯერად ვაქვეყნებთ ნაწილს.

1. ერთი უცნობი ფაქტი ნიკო ნიკოლაძის პუბლიცისტური მოღვაწეობიდან

ნიკოლოზ იაკობის-ძე ნიკოლაძე გამოჩენილი პუბლიცისტი, საზოგადო მოღვაწე და ლიტერატურის კრიტიკოსი, ქართულ ჟურნალ-გაზეთებს გარდა, 70-იან წლებში თანამშრომლობდა რუსულ გაზეთებში „ტიფლისკი ვესტნიკი“, „გოლოს“ და ცდილობდა გამოეცა გაზეთი „ობზორი“ რუსულ ენაზე. აგრეთვე კრებულები „კაპრიზი პერა“ და „ფიზიონომია ვოინის“. ამ განზრახვას სასტიკი წინააღმდეგობა გაუწია მეფის ცენზურამ. ამას ადასტურებს მრავალი ფაქტი, მათ შორის დიდი ნაწილი აღნიშნულია ა. იოვიძის მიერ გამოქვეყნებულ სტატიებში „ნიკო ნიკოლაძე და მეფის ცენზურა“ („ისტორიული მოამბე“, 1945 წ., თბილისი, საქართველოს სსრ შინაგან საქმეთა სახ. კომისარიატის საარქივო სამმართველო). ეს მასალები ცხადყოფენ, რომ რვა წლის მანძილზე ნიკოლაძემ არაერთხელ მიმართა საცენზურო კომიტეტსა და მთავრობას ნება დაერთოთ მისთვის რუსულ ენაზე გაზეთ „ობზორის“ გამოცემისა და მრავალგონის უარის შემდეგ, მხოლოდ 1878 წელს მიიღო ამის ნებართვა. ნიკოლაძემ 1876 წელს უნაყოფოდ სცადა გამოეცა კრებული სათაურით „კა-

პრიზი პერა“, მაგრამ იგი იმედს არ ჰქარგავდა. დაახლოებით იმ პერიოდში, როცა ნიკოლაძეს, საცენზურო კომიტეტსა და მეფისნაცვლის კანცელარიას შორის (მთავარი სამმართველო) გაზეთ „ობზორის“ გამოცემის თაობაზე გაცხარებული მოლაპარაკება წარმოებდა, ნიკოლაძემ სცადა მეორე კრებულის „ფიზიონომია ვოინის“ გამოცემა.

ამ კრებულის შესახებ მასალები გამოუქვეყნებელია და გარკვეულ ისტორიულ-ლიტერატურულ ინტერესს იწვევს. ამ მასალებიდან ჩანს, რომ 1877 წლის 30 ივლისს თბილისის რეალური სასწავლებლის მასწავლებელმა, პეტერბურგის უნივერსიტეტის კანდიდატმა არისტოტელ ვასილის-ძე ქუთათელაძემ მიმართა კავკასიის საცენზურო კომიტეტს თხოვნით მიეცათ მისთვის, მისი რედაქციით, კრებულის „ფიზიონომია ვოინის“ წინასწარ აწყობის ბიულეთი, თან დასძენდა, რომ კრებული შედგება ერთი ადამიანის თხზულებისაგან, ავტორის გვარს არ ასახელებდა.

1877 წლის 5 აგვისტოს საცენზურო კომიტეტმა ქუთათელაძეს მიმართა შემდეგი წერილი:

Главное Управление Наместника Кавказского по Кавказскому Цензурному Комитету.

5-го августа 1877 года.

№ 687

гор. Тифлис.

В прошении, поданном в Цензурный Комитет, Вы, об'яснили, между прочим, что предполагаемый Вами к изданию сборник под заглавием «Физиономия войны» будет состоять из сочинений лишь одного лица, не об'яснив при этом, из сочинений ли Ваших собственных, или же другого лица и, в последнем случае, чьи именно? А потому, предварительно каких-либо распоряжений по означенной прось-

Преподавателю Тифлисского Реального училища, Кандидату Императорского С.-Петербургского Университета Аристотелю Васильевичу

Кутателадзе.

бе Вашей, Цензурный Комитет просит Вас, Милостивый Государь, сообщить упомянутые выше сведения по возможности в непродолжительном времени.

Председательствующий, старший цензор—(подпись)

За секретаря—(подпись)

(ფონდი 480/114, საქმე № 300, ფურცელი 3. — ამავე ფურცელზე სხვა ხელით დაწერილია «объявлено в комитете»).

ამავე ქუთათელაძემ შემდეგი წერილით უპასუხა:

В Кавказский Цензурный Комитет
Преподавателя Тифлисского Реального Училища Кандидата С.-Петербургского
Университета Аристотеля Васильевича
Кутателадзе.

Прошение.

В дополнение к прошению, поданному мною в Цензурный Комитет о разрешении мне издавать сборник под заглавием «Физиономия войны», в которой будут печататься статьи лишь одного лица, честь имею сообщить Вам, что имя автора сочинений или статей, предназначенных к печати, будет мною доложено в

Цензурный Комитет при печатании первого листа, — если будет к тому необходимая необходимость. Во всяком случае, ради ускорения решения этого вопроса, я могу Вам сообщить частным только образом имя автора сочинений, предназначенных к печати в сборнике «Физиономия войны».

А. Кутателадзе.

6 августа 1877 г.

гор. Тифлис.

(ფონდი 480/114, საქმე № 300, ფურცელი 1. ამავე ფურცელზე სხვა ხელით წერია: «Внести в заседание Комитета на рассмотрение совместно с прежним прошением г. Кутателадзе». ხელწერა. უფრო ქვემოთ იმავე ხელითა და ხელმოწერით ვკითხულობთ მეორე წარწერას: «Полученное мною от г. Кутателадзе письмо от 6-же числа (о том, что автор Николадзе при этом предлагается)».

იმავე დღეს, 6 აგვისტოს, ქუთათელაძემ კავკასიის საცენზურო კომიტეტს ასალი წერილი

გაუგზავნა, რომელშიც იგი ასახელებს „ფიზიონომიკ ვონის“ ავტორის გვარს.

მოგვყავს ქუთათელაძის მეორე წერილი:

6-го августа.

Милостивый Государы!

Извините меня за педеликатное обращение к Вам, но, надеюсь, простите! Имя автора сочинений, которые предназначены к печати в сборнике «Физиономия войны», никто иное, как Н. Я. Николадзе. — Смею Вас уверить, что недоразумений

между нами никаких не могут быть, тем более, статьи его будут рассматриваться еще в корректуре в Цензурном Комитете, или одним из его членов. Остаю (сь) преданный Вам Аристотель Кутателадзе. (ფობლი 480/114, საქმე № 300, ფურცელი 2).

შემდეგ მიეცემა კავკასიის ცენზურის კომიტეტის სხდომის ოქმი, რომელიც მიეძღვნა აღნიშნული კრებულის გამოცემის საკითხს.

Журнал на 16 августа.

Доложено прошение Кандидата С.-Петербургского университета — Аристотеля Кутателадзе — на имя Цензурного Комитета от 30 июля, коим он просит о выдаче ему билета на предварительный набор предпринимаемого им под его редакцией

сборника под названием «Физиономия войны», отдельными выпусками из сочинений одного лица, при чем проситель делает ссылку на разъяснение Главного Управления по делам печати за 1872 г.

ПОСТАНОВИЛИ

Обсудив настоящую просьбу Кутателадзе, Комитет нашел, что указываемое им разъяснение Главного Управления по делам печати 1872 г. помещено в Частном издании Мсераица «Законы о печати за 1876 г.» в главе VI, стр. 25. В разъяснении этом изложено: «Если сборник будет состоять из сочинений одного лица или составит в 12 выпусках законченное сочинение, то он может быть беспрепятственно печатаемо, а издателю или сочинителю надлежит лишь удостоверить в этом местный Цензурный Комитет, который и дает разрешение на печатание как самого издания, так и объявления об этом».

Разъяснение это не значится в полном официально опубликованном издании законоположений. Из дел Комитета не видно, чтобы означенное разъяснение было передано Комитету к руководству, согласно ст. 26, учрежд. Управ. Кавказ. и Закавказск. края (изд. 1869 г.). В виду этого и согласно 1 и 4 ст. главы II Временных правил о Цензуре и Печати, Комитет, признавая своей обязанностью представить просьбу Кутателадзе на благоусмотрение высшего Начальства и потому входя в рассмотрение означенной просьбы, усмотрел, что упомянув о том, что предполагаемый сборник будет состоять из сочинений лишь одного лица,

проситель не объяснил, чьи именно будут эти сочинения, его собственные или другого лица и именно кого. А на сделанный Комитетом по этому предмету запрос Кутателадзе в прошении от 6 августа отказался сообщить имя автора, присовокупив, что оное будет сообщено им лишь частным образом. Одновременно с этим, Кутателадзе в письме, адресованном на имя председательствующего Старшего цензора Мелик-Меграбова, сообщил, что автор сочинений, предназначенных для сборника «Физиономия войны», есть Н. Я. Николадзе. Хотя за таковым отношением Кутателадзе к учреждению, в ведении которого он предполагает издавать сборник и от которого он, в силу ст. 61—уст. ценз., не должен скрывать имя автора сочинений, предназначенных для сборника, просьба его должна быть оставлена без последствий, но принимая во внимание, что просьба Кутателадзе, за которой скрывается таким образом Николадзе, еще раз подтверждает соображения Комитета, изложенные в журнале его на 8 августа, относительно зависимости положения Николадзе в литературной его деятельности, положения, эксплуатируемого другими лицами, и в виду просьбы, поданной самим Николадзе о разрешении ему газеты и сделанного уже Комитетом по сей просьбе представления, согласно приве-

денному выше журналу, Комитет постановил: просьбу Кутателадзе представить на благоусмотрение В(ашего) Пр-ва и И(сполняющего) д(олжность) начальника Главного Управления (изложив в представлении также приведенные выше обстоятельства).

ამგვარად, ცხადია, რომ ნიკოლაძე, რომელმაც არაერთხელ განიცადა დამარცხება თავისი ნაწარმოებების გამოცემის მხრივ, შეეცადა გამოეცა კრებული „ფიზიონომია ვოინი“ ქუთათელაძის მეშვეობით და დემალა თავისი ვინაობა. ხოლო საცენზურო კომიტეტი, რომელმაც, როგორც ეს მისი სხდომის ოქმიდან ჩანს, ბრალი დასდო ქუთათელაძეს, იძულებული შეიქმნა ნიკოლაძის მიმართ ნაწილობრივ დათმობაზე წასულიყო (ამას მოწმობს საცენზურო კომიტეტის ნებართვა ნიკოლაძის მიერ გაზეთ „ობზორის“ გამოცემის შესახებ), გაუწია რა ანგაჟიში მის მხარდ ავტორიტეტს. საცენზურო კომიტეტმა იგი დიპლომატიურად გამოიყვანა სხვა პირების მიერ ექსპლოატირებული და დამოკიდებული ადამიანის როლში და „დიდსულოვნად“ განაცხადა თავისი სურვილის შესახებ გამოეყვანა ნიკოლაძე ამ მდგომარეობიდან, რისთვისაც დაადგინა ქუთათელაძის თხოვნა წარედგინა ზემდგომი ორგანოებისათვის. მაგრამ კრებული, როგორც ეს მოსალოდნელი იყო, არ გამოაუცა. ეს ვასაგებიცაა, მაგრამ საკვირველია, რომ კრებული არსად ჩანს. კიდევ მეტიც, — მის შესახებ არავითარი ცნობა არაა გამოქვეყნებული.

საქართველოს სსრ ცენტრალურ სახელმწიფო ისტორიულ არქივში არ არის და არც შეიძლება იყოს კრებულის ტექსტი, რადგან, როგორც დასახელებული მასალებიდან ჩანს, ქუთათელაძემ კავკასიის ცენზურის კომიტეტს მიმართა თხოვნით კრებულის ტექსტის დაურთველად.

იბადება კითხვა: სად არის კრებულის ტექსტი, რატომ არაფერაა მის შესახებ გამოქვეყნებული?

უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს იყო სტატიები იმ ხანებში დაწყებული რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის შესახებ.

1877 წლის 12 (24) აპრილს ალექსანდრე მეორემ ხელი მოაწერა ტრაქტატს თურქეთისათვის ომის გამოცხადების თაობაზე. ხოლო კრებულის გამოცემის შესახებ თხოვნა წარდგენილი იყო 1877 წლის 30 ივლისს, ე. ი. თურქეთისათვის ომის გამოცხადებიდან დაახ-

(ფონდი 480/114, საქმე № 300, ფურც. 4-5-6. წითელი ფანქრით, სხვა ხელით ბოლოს მიწერილია:

«Такое постановление Комитета имею честь почтительнейше представить В. Пр-ву. При сем прилагаю и самое прошенное Кутателадзе».

ლოებით სამი თვის შემდეგ. ამ ხნის განმავლობაში მომხდარმა ამბებმა ააღელვა მოცილი მსოფლიო.

განა შეეძლო ნიკო ნიკოლაძეს, გამოჩენილ პუბლიცისტსა და საზოგადო მოღვაწეს, რომელიც მხურვალედ ეხმარებოდა თანამედროვეობის ყველა საჭირობოროტო საკითხს, დუმილით აეელო გვერდი ამ ისტორიული მოვლენებისათვის, მით უფრო, რომ ომი სამშობლოს ინტერესებს ეხებოდა? რა თქმა უნდა, არ შეეძლო. სწორედ ეს გახდა, ალბათ, საბაზი განზრახვისა, — გამოეცა კრებული და შემთხვევითი არაა მისი სათაურიც — „ფიზიონომია ვოინი“.

ამ საკითხებთან დაკავშირებით ყურადღების ღირსია კავკასიის საცენზურო კომიტეტის სხდომის ოქმის ის ადგილი, რომელიც ჩვენ მთლიანად მოვიყვანეთ და სადაც ლაპარაკია იმაზე, რომ ქუთათელაძე ითხოვდა ნება დაერთოდ კრებულის ცალ-ცალკე გამოცემებად გამოშვებასა, ეყრდნობოდა, რა ბეჭდვის საქმეთა მთავარი სამმართველოს 1872 წლის ახსნავანმარტებას. ცხადია, ნიკოლაძე აპირებდა თავისი სტატიების კრებულის პერიოდულად გამოცემას და, რაკი ეს ასეა, საექვო მას ყველა გამოცემისათვის წინასწარ ჰქონოდა მხად სტატიები. საფიქრებელია, რომ ნიკოლაძემ დასაბეჭდად მოამზადა მხოლოდ პირველი გამოცემები, ხოლო დანარჩენების მომზადებას ფიქრობდა ომის მსვლელობაში მათი პერიოდულად გამოცემის გზით.

მაგრამ მისი განზრახვა ჩაიშალა მეფის ცენზურის მიზეზით.

რალა ვააკეთა ნიკოლაძემ? ნუთუ იგი დამორჩილდა ბედს და საბოლოოდ აიღო ხელი შემდგომ ბრძოლაზე? მაგრამ ნიკოლაძეს უკან დახევა არ სჩვეოდა. უნდა ვიფიქროთ, რომ მისი მრავალრიცხოვანი სტატიების უმრავლესობა, რომლებიც 1877-78 წლებში დაიბეჭდა და უშუალოდ ომს ან ომთან დაკავშირებულ სხვადასხვა საზოგადოებრივ, ეკონომიურ და ლიტერატურულ საკითხებს ეხებოდა (იგი 1877

წელს იმყოფებოდა გრაფ ლორის — მელქოვთან სამხედრო კორესპონდენტად და თავის კორესპონდენციებს ბეჭდავდა კავკასიის პერიოდულ პრესაში), წარმოადგენს კრებულის უკვე მომზადებული გამოცემების სტატიებს ან იმ სტატიებს, რომლებიც უნდა შესულიყო შემდგომ გამოცემებში, თუ კი ცენზურა კრებულის გამოშვების ნებართვას ვასცემდა.

ამგვარად, ნიკოლაძე კრებულის გამოცემის განზრახვის წარუმატებლობის შემდეგ თავის სტატიებს ბეჭდავდა სხვადასხვა პერიოდულ გამოცემებში და კრებულის, როგორც ასეთი, აღარ არსებობდა. კრებულიდან დარჩა სტატიები, რომლებსაც სხვა დასათურება და დამოუკიდებელი მნიშვნელობა ჰქონდათ. უნდა ვიფიქროთ, რომ სწორედ ამის გამო არ ჩანს კრებულის ტექსტი. მაგრამ რატომ არა-

ვითარი კვალი არ არის კრებულის შესახებ პრესაში ან სხვა გამოცემებში? კრებულმა მკითხველამდე ვერ მიიღწია, საქმე კრებულის გამოცემის თაობაზე არ ვასცილდა კავკასიის საცენზურო კომიტეტს. იგი მიჩუმადა, კრებულის გამოცემაზე ზრუნვა თვით ნიკოლაძემაც შეწყვიტა.

ზემოთ მოყვანილი მასალები ნათელს ჰფენენ ნიკოლაძის მოღვაწეობაში ერთ ახალ ფაქტს და გვაწვდიან ახალ ცნობას გამოჩენილი ქართველი პედაგოგის, პროგრესული საზოგადო მოღვაწისა და მეცნიერის არისტოტელ ვასილისძე ქუთათელაძის ბიოგრაფიიდან. ეს მონაცემები საშუალებას გვაძლევს, აგრეთვე, გავარკვიოთ ნ. ნიკოლაძის და ა. ქუთათელაძის ურთიერთ დამოკიდებულება.

2. გაზეთ „დროების“ დახურვის შესახებ

აღნიშნულ არქივის 480/114 ფონდში, № 648 საქმეში (ფურცელი 128 და 198) იხილება ორი წერილი ქართული გაზეთის „დროების“ დახურვის შესახებ, რომლებიც უნდა დაბეჭდილიყო „ნოვოე ობოზრენიეში“. ორივე წერილი, რომლებშიც გამოთქმულია უკმაყოფილება გაზეთის დახურვის გამო, დასაბეჭდად აკრძალა კავკასიის საცენზურო კომიტეტმა 1885 წელს. წერილები ხელმოუწერელია. აი ისინიც:

В дополнение краткой телеграммы «Северного агентства» — о прекращении издания грузинской газеты «Дрозба», приводим содержание отношения Кавказского цензурного комитета к издателю означенной газеты дворянину Картвелову, от 16 сентября 1885 г. за № 1935.

«По распоряжению высшего начальства издание газеты «Дрозба» прекращено во все на основании т. XIV уст. ценз. по прод. 1883 года примеч. к ст. 52 (по продолжению 1876 г.).

О чем цензурный комитет уведомляет везде».

Не имея сведений о мотивах, вызвавших настоящее распоряжение, мы не имеем возможности войти в рассмотрение оною. Позволим лишь обратить внимание на следующее обстоятельство, заслуживающее, смеем думать, внимания г. г. на-

чальников губерний, населенных грузинским народом. Известно, что «Дрозба» была единственной политической газетой, издававшейся в крае на грузинском языке и начавшей переводы законоположений, касающихся края, обнаруживаемых на одном русском языке. Благодаря переводам газеты, масса грузинского населения знакомилась с законами, «незнанием которых никто не может отговариваться».

В настоящее время с прекращением газеты «Дрозба» в этом отношении образуется пробел. Позволительно считать уверенность, что г. г. начальники вышеуказанных губерний обратят внимание на это обстоятельство и примут какие либо меры к ознакомлению вверенного им населения с законами и распоряжениями, до него касающимися.

Считаем уместным напомнить, что тифлисская администрация уже делала опыт издания с этой целью «Сельской газеты» на грузинском языке по программе, близко подходящей к «Сельскому вестнику», издаваемому при «Правительственном вестнике». Еще раньше местные наши официальные издания имели приложения, издававшиеся на туземных языках.

(ფონდი 480/114, საქმე № 648, ფურცელი 188).

МЕСТНОЕ ОБОЗРЕНИЕ

Сообщаем некоторые библиографические сведения о прекратившейся грузинской газете «Дрозба». Она была, можно сказать, первой по времени и вместе с тем единственной политической грузинской газетой. Еще в 30-х годах известный грузинский деятель Додаев издавал листок «Тифлисский вестник», но он скоро прекратился, да к тому же газета выходила в неопределенные сроки и имела более литературное, чем общественное значение.

Газета «Дрозба» основана в марте 1866 г. небольшим кружком людей, принимавшим участие в журнале «Грузинский вестник». Первым редактором был Г. Е. Церетели, помещавший там свои переводы из современных публицистических и беллетристических произведений европейской литературы, а также талантливо набросанные им же очерки из имеретинской жизни. В газете участвовали и грузинские студенты, впоследствии приобретшие имя на разных поприщах. Так например, профессор Петриев помещал в ней вместе с профессором Цагарели (в то время студенты) рассказы из народного быта, а кн. Дав. Эрстов присылал переводы из русских и западноевропейских поэтов. В 1869 г. газета перешла в руки Серг. Месхи, который вскоре ее из литературного издания превратил в жи-

вой политический орган. В нем в то время политическое обозрение для газеты составлял Н. Я. Николадзе, а фельетоны присылал кн. Ак. Г. Церетели. Газета издавалась в неделю раз. С 1875 года газета участила сроки выхода до трех раз в неделю, а со времени последней русско-турецкой войны сделалась ежедневной.

После почти пятнадцатилетней безустанной работы, в 1884 г. г. Серг. Месхи, расстроивший здоровье непосильным трудом, передал издание кн. Ив. Георг. Мачабели, который старался сохранить за газетой прежний интерес. Газета до последнего времени издавалась под редакцией Мачабели, пока, наконец, 15 сентября нынешнего года не была приостановлена по распоряжению присутствия из четырех министров.

В продолжении всего своего почти двадцатилетнего существования газета «Дрозба» оставалась единственной грузинской газетой, если не считать издававшихся в Кутаисе еженедельно «Труд», в Тифлисе «Иверия» и т. п. эфемерных изданий. Ввиду такого исключительного положения газеты «Дрозба», не было почти ни одного интеллигентного грузина, который бы хоть раз в жизни не принимал в ней участие.

(ფონდი 480/114, საქმე № 648, ფ. 198),

3. გ. ვოლსკის უცნობი თარგმანი

იმავე არქივის და ფონდის № — 1092 საქმეში (ფურცელი 1-13) დაცულია გ. ვოლსკის თარგმანის („დათვი“) ხელნაწერი.

პირველ ფურცელზე დაწერილია სათაური ქართულ და რუსულ ენებზე.

იმავე ფურცელზე ავტორის ხელით სწერია:

Сим доверяю артисту грузинской драматической труппы Василию Алексеевичу Абашиндзе представить мою пьесу „დათვი“ (Медведь) для получения права играть ее на грузинской сцене.

13 декабря 1890 года. Г. Тифлис.

Доктор Григорий Иосифович Вольский. პირველი ფურცლის მეორე კვარტზე კითხვობა:

Настоящий водевиль г. помощником Главнокомандующего гражданской частью

на Кавказе на основании 84 ст. Уст. Ценз., разрешен к постановке на сценах Края. Сентябрь 24 дня 1891 г. г. Тифлис.

Председатель Комитета

М. Гаккель (подпись)

Секретарь

Н. Мелик-Нубаров (подпись)

მეორე ფურცელზე ავტორის ხელით წერია:

«Медведь»

Водевиль в I действии.

Дело происходит в деревне у молодой вдовы. К ней является сосед — помещик и грубо требует возврата долга, который должен был ему умерший ее муж. Она отказывает ему под тем предлогом, что у нее теперь нет денег. Он не верит и говорит, что до тех пор не уйдет, пока не получит денег. Между ни-

ми очень крупный разговор по поводу вежливости и воспитанности вообще. Это его ничуть не смущает. Она выгоняет его, он не уходит. После этого тон разговора меняется, он объясняется в любви, она в начале отвечает хохотом, но после сама невольно подчиняется этому решению и дает свое согласие. При общей радости опускается занавес.

შემდეგ მიყვება კომედია — ვოდვეილის ტექსტი ქართულ ენაზე.

ეს ნაწარმოები ა. პ. ჩეხოვის პიესის „დათვი“ თავისუფალი თარგმანია.

ა. პ. ჩეხოვს ქვესათაურად აქვს „ხუმრობა ერთ მოქმედებად“, გ. ვოლსკის კი თავფურცელზე ქვესათაურად უწერია „კომედია — ვოდვეილი ერთ მოქმედებად“, ხოლო მესამე ფურცელზე, ტექსტს ზემოთ, სხვა ქვესათაურია — „კომედია — ხუმრობა ერთ მოქმედებად“.

ვოლსკის თარგმანში მოქმედება წარმოებს საქართველოში, მოქმედი პირები — ქართველები არიან.

ელენე ივანეს ასულ პობოვას ვოლსკის თარგმანში ცვლის ირინე ზაალის ასული ფერაძისა, გრიგოლ სტეფანეს-ძე სმირნოვს — პაატა ლევანის-ძე გვრიტიშვილი, ლუკას — ვარდისა—ხარი.

პიესაში ნახსენებია გრუზდევნი, იაროშევიჩი, კურიცინი, მახუტოვი და სხვა, ვოლსკის თარგმანში მათი გვარებია: კალმახაძე, კვიციანიშვილი, ცერაძე, გვიჯაძაძე.

ჩეხოვის პიესაში ცხენის სახელია ტაობი, ვოლსკის თარგმანში — ლურჯა.

დაბა თუ სოფელი რიბლოვო ვოლსკის გადმოქართულებია და დაურქმევია ზემო იფნისი.

გ. ვოლსკი ქმნის ქართულ კოლორიტს.

ვოლსკის ტექსტში ხშირად ვხვდებით რუსული ტექსტის არა პირდაპირ თარგმანს, არამედ ქართული მეტყველების სპეციფიკურ გამოთქმებს.

ჩეხოვის „დათვი“ სმირნოვი ლანძღავს თავის მსახურს შემდეგი სიტყვებით:

«Опять у тебя, скотина, левая пристяжная запуталась в вожжю!».

ეს ადგილი ვოლსკის ტექსტში ასე ჟღერს: „რაა, ეს, შე წუწკო, შენა, სად მიგიბამს ხურჯინი“.

ჩეხოვის სმირნოვი მოითხოვს არაყს, ვოლსკის გვრიტიშვილი კი ღვინოს.

ჩეხოვის სმირნოვი ჩივის:

«Измучился, как собака... ночевал около водочного бочонка... Наконец приезжаю сюда, за 70 верст от дому, надеюсь получить, а меня угощают «настроенном»! Как же мне не сердиться?». (ხაზგასმები ჩვენია ა. მ.).

ვოლსკის ტექსტში კი ასეა: „გავწვალდი ძაღლივით, ღამე გავათენე... ბოსლის გვერდით მთელი ღამე ვირის ყლოყინმა არ მომასვენა, ერთი ცვარი არ დამამინია... ბოლოს, შენ ხარ ჩემი ბატონი, მოვაწიე როგორც იქნა აქ, ჩემი სახლიდან ორმოცი ვერსის მანძილზედ, ვთქვი იმედია აქ მაინც ავიღებ ფულს და ახლა იმას მეუბნებიან, რომ უკაცრავად, სამაგისო გუნებაზე არა ვარო, მოდი და ნუ გასწყურები, თქვენი ქირაიე“.

ჩეხოვს აქვს:

«Так зол, что кажется, весь свет стер бы в порошок».

ვოლსკის: „ისეთ გულზე ვარ, რომ მგონია, ვეშაპს გადავულაპავდი ცოცხლად“.

ჩეხოვს აქვს:

«Молчать! С кем ты разговариваешь? Я из тебя салат сделаю!».

ვოლსკის: „რაო, ვინა ჩემი გამყვანი. ვის უხედავს ლაპარაკს. არავინ მომეკაროს, თორემ სულ გუფთასავით ავკაფავ, მაშიჩემის სული ნუ წამიწყდება“ და ა. შ.

ყოველივე ეს მოწმობს, რომ ვოლსკიმ ჩეხოვის პიესა თავისუფლად თარგმნა, მას ქართული კოლორიტი მისცა, მაგრამ ჩანადიქრი, მოქმედ პირთა ხასიათი, სიუჟეტის ხაზი სრულიადაც არაა დარღვეული.

მნიშვნელოვანია ის, რომ ა. პ. ჩეხოვის მიერ პიესის დაწერიდან სამი წლის შემდეგ (მან იგი 1888 წელს დასწერა), იგი გადაითარგმნა ქართულად.

როგორც ჩვენი გამოკვლევით ჩანს, ვოლსკის მიერ თარგმნილი „დათვის“ ტექსტი გამოუქვეყნებელია. საარქივო მასალებიდან ცხადი ხდება, რომ ვოლსკის მიერ თარგმნილი კომედია „დათვი“ „ნებადართული იყო დასადგმელად მხარის სცენებზე“ და რომ ვოლსკიმ მისი დადგმა მიანდო ვასო აბაშიძეს. მაგრამ ლიტერატურაში არაფერია ნახსენები პიესის დადგმის შესახებ. ვადაპრით შეიძლება ითქვას, რომ „დათვის“ თარგმანი, თუმცა კი იყო ნება-

დართული დასადგმელად, მაგრამ დღემდე იგი არც გამოუქვეყნებიათ და არც სცენაზე დადგმულა. ამას მოწმობს ისიც, რომ თარგმანის ხელნაწერი დღემდე ინახება არქივში. ამა თუ იმ ნაწარმოების დასაბეჭდად ან სცენაზე დასადგმელად ნებართვის გაცემის შემდეგ ხელნაწერი ჩვეულებრივად ავტორს უბრუნდებოდა, ხოლო კავკასიის ცენზურის კომიტეტში რჩებოდა მისი აკრძალვის შემთხვევაში. რატომღარჩა დასადგმელად ნებადართული ვოლსკის ხელნაწერი საცენზურო კომიტეტის საქმეებში, ძნელი ასახსნელია. საამისოდ, როგორც წინასწარ, წმინდა სუბიექტური მიზეზები არსებობდა.

მთავარი ისაა, რომ ამ საარქივო მასალებით შეიძლება მეტად მნიშვნელოვანი ფაქტებს დადგენა.

ჯერ ერთი:

1891 წელს ჩეხოვის „დათვი“ ითარგმნა ქართულად, რაც მოწმობს იმ პერიოდში მწერლის სახელის პოპულარობაზე საქართველოში.

მეორე — გ. ვოლსკის არ შეეძლო ვ. აბაშიძესთან შეუთანხმებლად მიენდო მისთვის პიესის დადგმა. ამგვარად, გამოჩენილი ქართველი მსახიობი ჯერ კიდევ 1891 წელს დაინტერესდა ა. პ. ჩეხოვის შემოქმედებით და სურვილი ჰქონდა დაედგა მისი პიესა „დათვი“. ეს ფაქტი არა მარტო ემატება ვასო აბაშიძის ბიოგრაფიას, არამედ გვაძლევს მის უფრო მთლიან შემოქმედებით დახასიათებას.

მესამე — ეს ფაქტი ავსებს აგრეთვე ვოლსკის ბიოგრაფიას და მის შემოქმედებით დახასიათებას.

მეოთხე — ამას გარდა, საქართველოს ლიტერატურისა და დრამატურგიის ისტორიას ემატება კიდევ ერთი ფაქტი — იგი მდიდრდება კიდევ ერთი, აქამდე უცნობი ლიტერატურული ტექსტით.

დასასრულ, ზედმეტი არ იქნება მოვიყვანოთ მოკლე ცნობები ვოლსკის შესახებ.

გრიგოლ ვოლსკი სიტყვითა და საქმით ხელსუწყობდა საქართველოს საზოგადოებრივ პროგრესს. იგი იყო პოეტი, ლიტერატურული კრიტიკოსი, პუბლიცისტი და მთარგმნელი.

სიმართლით, ხალხისადმი სიყვარულით, ყოველგვარი უსამართლობის გაბედული კრიტიკით გამოირჩევა მისი კრიტიკული და პუბლიცისტური სტატიები.

გ. ვოლსკი პატივს სცემდა და უყვარდა დიდი რუსული ლიტერატურა და ცდილობდა ქართველი მკითხველისათვის გაეცნო მისი მიღწევები. ცოტა როდი იმუშავა მან მთარგმნელობით ლიტერატურაში. იგი თარგმნიდა როგორც რუსულიდან ქართულ, ასევე ქართულიდან რუსულ ენაზე. განსაკუთრებით პოპულარული იყო ა. პ. ჩეხოვის მოთხრობებისა და ანდერსენის ზღაპრების თარგმანები, ცნობილია, აგრეთვე მის მიერ შ. არაგვისპირელის, ეკ. გაბაშვილის, დუტუ მეგრელისა და ილია ჭავჭავაძის ნაწარმოებთა თარგმანები, რუსულ ენაზე.

ნიჭიერი შემოქმედი კოლექტივი

რთული და საინტერესო შემოქმედებითი გზა განვლო აქარის ასსრ სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლმა.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისთანავე ბათუმში ჩამოყალიბდა მუსიკალური საზოგადოება, რომელიც მაზნად ისახავდა აქარაში სასცენო ხელოვნების და მხატვრული თვითმოქმედების განვითარებას, აგრეთვე აქარაში გავრცელებული ქართული ხალხური სიმღერების და ცეკვების შესწავლასა და ფართოდ გავრცელებას.

მუსიკალური საზოგადოების აქტიურ წევრს დ. ყუბანეიშვილს დაევა ბათუმის საწარმო-დაწესებულებებში მუსიკალური ნიჭით დაჯილდოებულ სიმღერის მოყვარულთა შერჩევა და გუნდის დაკომპლექტება. ეს დავალება მან წარმატებით შეასრულა და, ამრიგად, 1922 წლის ივლისში ჩამოყალიბდა მომღერალთა გუნდი, რომლის სამხატვრო ხელმძღვანელად დაინიშნა გამოცდილი ლოტბარი მელიტონ კუხიანიძე.

გუნდის პირველი წევრები იყვნენ: ამჟამად საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ვ. გოგიტიძე, აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტები: ე. კოსტავა, ა. ლოპათინა, ნ. გიორგაძე, ს. ბეგალოვი, კ. ჭინჭარაძე, აგრეთვე მომღერლები: ე. ფაჩულია, ქ. და მ. კორძაიები, ა. კობიძე, თ. კალანდაძე, ს. ბარამიძე, დ. ყუბანეიშვილი, შ. ქუბაბრია, ვ. ხანთაძე, პ. დაშნიანი, ვ. ძნელაძე, შ. ერქომანიშვილი, ა. ქავთარაძე, გ. ყიფიანი, ი. მოღებაძე, ა. ჩიხლაძე, ა. ბაბუნაიშვილი, მ. მიქელაძე და სხვ.

ოცთა მოგვიანებით გუნდს შეემატნენ ამჟამად სსრკ სახალხო არტისტი, სტალინური პრემიის ლაურეატი დ. ანდლულაძე, რსფსრ დამსახურებული არტისტი ს. გოცირიძე, საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი ნ. პოპოვი (ბელა-

ნელა), საბჭოთა არმიის წითელდროშოვანი ანსამბლის სოლისტი ვ. გაბიაშვილი, ოპერისა და ოპერეტის მომღერალ-სოლისტები გ. ყიფიანი, ა. გერსამია, ა. სტეპანიანი, მ. კარამატოზიანი, საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე მ. ჩხიკვიშვილი და სხვ.

რეპერტუარში იყო დ. არაყიშვილის „რა წამია“, ზ. ფალიაშვილის „ოქტომბრის რევოლუციის კანტატა“, „დელი-ოდელა“, კ. ფოცხვერაშვილის „ძღვეის სიმღერა“, ნ. სულხანიშვილის „მესტიურული“, ა. ყარაშვილის „სამ-შობლო“, მ. ბალანჩივაძის „ცირას სიმღერა“, ი. რატილის „აღსდექ გმირთ-გმირო“ და სხვა ნაწარმოებები.

გუნდი სერიოზულად ემზადებოდა მაყურებელთან პირველი შეხვედრისათვის და ხანგრძლივი, გულმოდგინე მეცადინეობის შემდეგ 1923 წ. ზაფხულში გამართა პირველი საჩვენებელი კონცერტი.

ადგილობრივი პრესა გულთბილად გამოეხმაურა გუნდის გამოსვლას, აღნიშნა შესრულებული სიმღერების მაღალ მხატვრული დონე.

ამის შემდეგ გუნდის მუშაობა კიდევ უფრო ნაყოფიერი გახდა. ახლად შექმნილი საგუნდო კოლექტივის მზარდი ძალა სულ უფრო მკაფიოდ იგრძნობოდა და 1925 წელს ადგილობრივმა მთავრობამ გუნდს დაუნიშნა ყოველწლიური სუფსიდია და მიანიჭა აქარის სახელმწიფო აკადემიური გუნდის სახელწოდება.

1928 წ. დაისვა აკადემიურ გუნდთან ქორეოგრაფიული ჯგუფის ჩამოყალიბების საკითხი, მოწვეული იქნა ამჟამად საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე დ. ჭავჭავაძის შვილი. მან პირველმა დადგა აქარაში გავრცელებული ქართული ცეკვები „ხორუმი“ და „ფერხული“.

აკადემიური გუნდი არ კმაყოფილდებოდა ადგილზე გამართული კონცერტებით და ხშირად აწუბოდა საგასტროლო მოგზაურობას საქართველოს ქალაქებსა და რაიონებში.

1929 წ. იენისს აკადემიური გუნდი წარმატებით გამოვიდა სრულიად საქართველოს მომღერალთა გუნდების პირველ დათვალიერებაზე და პირველი ხარისხის ჯილდო მოიპოვა.

ცნობილი ქართველი კომპოზიტორი მეღვინეთუხუცესი გაზეთ „კომუნისტში“ წერდა: „აქარის სახელმწიფო აკადემიური გუნდი მელიტონ კუხიანიძის ხელმძღვანელობით, წარმოადგენს ისეთ მხატვრულ დამუშავებულ ერთეულს, რომლის შემოქმედება განსაკუთრებულად ჩაითვლება.“

ამ გუნდის საორგანიზაციო ტექნიკური, მხატვრული მხარე ნამდვილად პირველ ხარისხოვანია და ამიტომ პირველ ხარისხოვანი უნდა იყოს მისი კვალიფიკაციაც, არა მარტო საქართველოში არამედ მთელ საბჭოთა კავშირის ფარგლებშიც.“

ამ გამარჯვების შემდეგ 1929 წ. ივლისის პირველ რიცხვებში აკადემიური გუნდი საგასტროლოდ გაემგზავრა საბჭოთა კავშირის დიდ ქალაქებში მოსკოვში, ლენინგრადში, ხარკოვში, კიევში, ყაზანში, კრასნოდარში, როსტოვში, ბაქოში და სხვ.

გუნდი ქართულ სიმღერებთან ერთად წარმატებით ასრულებდა რუსულ, უკრაინულ, ბელორუსულ, სომხურ, აზერბაიჯანულ და სხვა სიმღერებს.

აკადემიურმა გუნდმა გასტროლების პერიოდში ფართოდ გააცნო მოძმე ერებს ქართული მუსიკალური შემოქმედება. გუნდის კონცერტებს მაღალ შეფასებას აძლევდნენ როგორც მოსკოვის, ისე სხვა ქალაქების გაზეთები.

1932 წლის ივლისს სახელმწიფო აკადემიურ გუნდს არსებობის 10 წლის იუბილე გადაუხადეს. საიუბილეო საღამოზე აღნიშნავდნენ გუნდის მაღალ კვალიფიკაციას და მხატვრულ ღონეს.

იუბილესთან დაკავშირებით გუნდის სამხატვრო ხელმძღვანელს მ. კუხიანიძეს აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტის, საპატიო წოდება მიენიჭა.

მ. კუხიანიძე რამდენიმე ათეული წელი ნაყოფიერად ემსახურა ქართულ საგუნდო ხელოვნებას. 1944 წლიდან იგი ავადმყოფობის გამო ანებებს თავს მუშაობას და ანსამბლს სათავეში უდგება მისი მოწაფე მ. ჩხიკვიშვილი. ხანგრძლივი ავადმყოფობის შემდეგ მ. კუხიანიძე გარდაიცვალა 1951 წელს ქ. თბილისში.

1936 წელს აკადემიურ გუნდთან ჩამოყალიბდა ეთნოგრაფიული ჯგუფი, რომელსაც ხელმძღვანელობდა გურული ხალხური სიმღერების ოსტატი ლოტბარი ი. ხომერიკი.

1938 წელს აკადემიური გუნდი გადაკეთდა სახელმწიფო კაპელად, ხოლო 1944 წელს — სახელმწიფო ანსამბლად, რომლის სამხატვრო ხელმძღვანელად დაინიშნა და დღემდე ამ თანამდებობაზე მუშაობს ენერგიული და ნიჭიერი ლოტბარი საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე მ. ჩხიკვიშვილი.

ანსამბლთან შეიქმნა ხალხური ინსტრუმენტული ჯგუფი, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ამჟამად აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტი ვ. სადრაძე. ხალხურ ინსტრუმენტზე შესრულებული სიმღერები მნიშვნელოვნად ამდიდრებდა ანსამბლის რეპერტუარს. ვ. სადრაძემ ბევრი რამ ისწავლა მისი მასწავლებლის ამ საქმის სახელმძღვანელო ოსტატის, საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის ა. მეგრელიძისაგან.

ამჟამად ინსტრუმენტულ ჯგუფს ხელმძღვანელობს ანსამბლის რიგებიდან დაწინაურებული, მუსიკალური მასწავლებლის კურსდამთავრებული აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტი მ. კილაძე.

1941 წელს გერმანელ ფაშისტთა თავდასხმამ საბჭოთა კავშირზე შეაფერხა ანსამბლის მუშაობა. ბევრი ნიჭიერი მომღერალი წავიდა დიდი სამამულო ომის ფრონტზე. ამ პერიოდის რეპერტუარი ძირითადად ასახავდა საბჭოთა ხალხის გამირულ ბრძოლას სამშობლოს დასაცავად. რეპერტუარში იყო: კ. ფოცხვერაშვილის „ლაშქრული“, ვ. ცაგარეიშვილის „მხედრული“, ა. ნარიმანიძის „წითელ არმიელთა მგზავრული“, ა. ბალანჩივაძის „მესახლგრის სიმღერა“, გ. კოკელაძის „წითელარმიელთა სიმღერა“, ი. ტუსკიას „დიდება გამირებს“, მ. ვეფხვაძის „სიმღერა საბჭოთა კავშირის გამირ ისრაფელ ჭინჭარაძეზე“, ხალხური „მფრინავი ქალის სიმღერა“ და სხვ. ამასთან გამდიდრებული იქნა საცეკვაო რეპერტუარი („მესახლგრის ცეკვა“, „მხედრული“, „ფარეკაობა“ და სხვ.). სისტემატურად იმართებოდა საშეფო კონცერტები სამხედრო ნაწილებში. ანსამბლის მკიდრო, მეგობრული ურთიერთობა საბჭოთა მეზობლებთან დღესაც გრძელდება.

ანსამბლის მუშაობაში დიდ ყურადღება ექცევა მრავალსაუკუნოვანი ქართული ხალხური ცეკვების შესწავლა-დამუშავებას. ამ მხრივ დ. ჯავრიშვილის შემდეგ დიდი ამაგი მიუძღვის

საქართველოს სსრ დამსახურებულ არტისტ ა. ჯიგიშვილს, რომელმაც ბევრი კარგი ცეკვა დადგა და აღზარდა ნიჭიერი მოცეკვავეები.

1944 წლიდან ანსამბლის მოცეკვეთა ჯგუფს ხელმძღვანელობს საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი, ე. საბაძე. იგი წლების მანძილზე აქარის მაღალ მთიან რაიონებსა და სოფლის მოსახლეობაში აგროვებდა საცეკვაო ფოლკლორულ მასალებს და უნარიანად იყენებდა მათ. მან გამოავლინა და დადგა მრავალი საინტერესო ცეკვა. რამდენიმე მათგანის დადგმა ე. საბაძემ განახორციელა საქართველოს სსრ ხალხური ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლში. ე. საბაძემ აღზარდა მრავალი ნიჭიერი მოცეკვავე, რომლებიც ამჟამად სხვადასხვა ანსამბლებში მუშაობენ.

უნდა აღინიშნოს აგრეთვე აქარის ასსრ დამსახურებულ არტისტ გ. ოდიკაძის ნაყოფიერი ქორეოგრაფიული მუშაობა ანსამბლში. მან წარმატებით დაამთავრა მოსკოვის თეატრალური ინსტიტუტის საბალეტმისტირო ფაკულტეტი და უნარიანად იყენებს მდიდარ ცოდნას.

1955 წლის ზაფხულში აქარის სახელმწიფო ანსამბლმა წარმატებით მოაწყო შორეული სამთიანი გასტროლები. გასტროლები დაიწყო კურსიდან და დასრულდა მოსკოვში. ანსამბლმა მოიარა კურსი, ტულა, კალუგა, ბრიანსკი, სმოლენსკი, ვიტებსკი, პეტროზავოდსკი, არხანგელსკი, ვოლოგდა, ვლადიმირი, რიანანი და სხვ. მომსახურება გაუწია 100.000-მდე მაყურებელს; რამდენიმე კონცერტი გამართა: მოსკოვში სრულიად საკავშირო სასოფლო-სამეურნეო გამოფენის მონაწილეთათვის. კონცერტმა ღრმა შთაბეჭდილება მოახდინა ალბანეთის სახალხო რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის დელეგაციის წევრებზე. კონცერტებს ყველგან დიდი ხალხი ესწრებოდა.

გასტროლების დროს მაყურებელმა 600-მდე წერილობითი თხოვნა შემოიტანა ქართული პოპულარული სიმღერებისა და ცეკვების განმეორებით შესრულების შესახებ. განსაკუთრებით მოეწონათ „სულიკო“, „ციცინათელა“, „აქარული შაირები“, „სიყვარული. არ იქნება ძალადა“, ცეკვებიდან: „განდაგანა“, „მხარული“, „მთიულური“, „სვანური“, „ქართული“ ოპერა „დაისიდან“, „სპორტული ცეკვა“ „ქართული კიდაობა“ და სხვ. მაყურებელი მოხიბლავდა ქართული ხალხური ცეკვების თავისებურება ილეთებმა, მაღალმა ტემპერამენტმა (განსაკუთრებით ცერებზე და მუხლებზე დგომამ), თითქმის ყველა საქალაქო და საოლქო გაზეთი გულთბილად ეხმაურებოდა ანსამბლის

კონცერტებს. კარელიის ასსრ ქალაქ სარტავალას გაზეთი „კრასნოე ზნამია“ აღნიშნავდა: „ქართველ მსახიობთა გამოსვლა დიდი მოვლენაა ჩვენი ქალაქის ცხოვრებაში. სარტავალელებმა დიდი ინტერესით ნახეს ქართველ მსახიობთა გამოსვლა. ანსამბლის კოლექტივმა გამოავლინა ქართველ მოცეკვავეთა უსაზღვროდ მდიდარი ნიჭიერება. ქართველი მსახიობები მოხდენილად ასრულებენ ქართულ ხალხურ სიმღერასთან ერთად მოძმე ხალხთა სიმღერებსაც. საერთო აღტაცება გამოიწვია აგარეთვე მოცეკვავეთა ჯგუფის ნიჭიერმა გამოსვლამ“.

გასტროლებმა ერთხელ კიდევ მკაფიოდ დაადასტურა ფორმით ეროვნული და შინაარსით სოციალისტური საბჭოთა ხელოვნების შემდგომი განვითარებისათვის კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა მთავრობის დაუცხრომი ზრუნვა.

ანსამბლი არ ყმაყოფილდებოდა მარტოოდენ საკონცერტო პროგრამით. სხვადასხვა დროს დაიდგა ლიტერატურულ-მუსიკალური კომპოზიციები, მათ შორის: „აყვავილი ტურფა ქვეყანა“, „ამღერებული აქარა“, „ზეიმი მთაში“ და სხვ., რომელთა დასადგმელად მოწვეული იყვნენ რეჟისორები, საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწეები არ. ჩხარტიშვილი, შ. ინსარიძე და გ. მრავალაძე, აგრეთვე რეჟისორი ს. ვანჩაძე.

ანსამბლის წარმატებაში უპირველეს ყოვლისა დიდი წვლილი მიუძღვის სამხატვრო ხელმძღვანელს საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებულ მოღვაწეს მ. ჩხიკვიშვილს. იგი არ იშურებს მდიდარ ცოდნას და გამოცდილებას, რათა ღირსეულად აღზარდოს საგუნდო ხელოვნების ახალგაზრდა კადრები, სერიოზულ ყურადღებას უთმობს ამა თუ იმ სიმღერის შესრულების კულტურას და დიდად არის დაინტერესებული თვითმოქმედ კოლექტივებთან მუშაობით.

მაყურებლის მოწონებას იმსახურებენ პროფესიულად დაოსტატებული ანსამბლის მეორე თაობის წევრები საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტები: ფ. კობალაძე და თ. მიქელაძე, აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტები: ა. შალაძე, ვ. გაბისონია, ა. თავლუმაძე, ი. თავართქილაძე, ნ. დოლიძე, ე. დოლიძე, ნ. სიქინავა, ო. თავბერიძე, ვ. დოლიძე, ვ. შალიკაშვილი; ა. ანანიძე, ნ. ჩარეჭიშვილი, ე. დერკაჩი. მომღერლები: ჯ. რურუა, ი. დოლიძე, რ. ნიშნიანიძე, ვ. დოკვაძე, ი. რუსია და სხვ.

უკანასკნელ დროს ანსამბლში დაწინაურდნენ ახალგაზრდა მსახიობები, აქარის ასსრ დამსახ. არტისტები: გ. ეგუტიძე და გ. მიქაძე, მსახიობები: ტ. დავითულიანი, ნ. ერემევა, ლ. ვერულაშვილი, ი. კალანდაძე, დ. მაღარაძე, დ. კუპრეიშვილი, გ. პაიქაძე, ა. მეგრელიძე, რ. ცანავა, მ. თევდროაძე, ჯ. დოკვაძე, ნ. რეაბუშვილი, ა. ამბროლაძე, გ. კეკელიძე, ი. ტრაპაიძე, თ. ჯახუტაშვილი, ს. ხომასურიძე, მ. არუთინოვა, ვ. ინგოროყვა, ნ. ფუტურიძე, ბ. და ე. გოგობერიძეები, ლ. მიხაილიძე და სხვ. ანსამბლის შემოქმედებით წარმატებას დიდად უწყობს ხელს კომპოზიტორებთან და პოეტებთან მჭიდრო ურთიერთობა. ამ მხრივ განსაკუთრებით ნაყოფიერია საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის კომპოზიტორ ალ. ფარცხლავას შემოქმედებითი მუშაობა. ანსამბლის რეპერტუარში მტკიცედ დამკვიდრდა მისი ბევრი ნაწარმოები, სახელდობრ: „აყვავებული აპარა“, „კანტატა აპარაზე“, „კომკავშირული მარში“, „განდაგანა“ და სხვ. ანსამბლისათვის სიმღერებს წერენ კომპოზიტორები შ. მშველიძე, გ. კოკელაძე, შ. მილორავა, მ. ჩიჩინაშვილი და სხვ. პოეტები ნ. მაღაზონია, ფ. ხალვაში, პ. გრუზინსკი და სხვ.

ანსამბლის ქორეოგრაფიულ ჯგუფთან მჭიდრო შემოქმედებითი თანამშრომლობა აქვთ საქართველოს სსრ სახალხო არტისტებს ნ. რამიშვილსა და ი. სუხიშვილს, საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებულ მოღვაწეს ჯ. ბაგრატიონს და სხვ.

უნდა აღინიშნოს აგრეთვე შემოქმედებითი თანამშრომლობა ანსამბლსა და მხატვრებს შორის. ანსამბლის მხატვრულ გაფორმებაში ეხმარებოდნენ საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწეები ე. ახვლედიანი და გ. სუმბააშვილი, აქარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწეები ტ. კანტურია და დ. იმნაიშვილი, აგრეთვე მხატვრები გ. ცენტრაძე მ. ჩარგვიშვილი, შ. ხოლუაშვილი და ს. ამირბეგიშვილი.

1952 წლის ივლისში აქარის მშრომლებმა საზეიმო ვითარებაში აღნიშნეს ჩვენი რესპუბლიკის ნიჟიერი შემოქმედებითი კოლექტივის არსებობის 30 წლისთავი.

არა მარტო ანსამბლის არამედ მთელი ქართველი ხალხის კულტურულ ცხოვრებაში უდი-

დესი მოვლენა იყო აქარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადა, რომელიც ჩვენი სამშობლოს დედაქალაქ თბილისში გაიმართა 1957 წლის იანვარში.

გაზეთები და ჟურნალები ფართოდ აშუქებენ დეკადის მიმდინარეობას, კვალიფიციური რეცენზენტები მაღალ შეფასებას აძლევენ ანსამბლის კონცერტებს. საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი, სტალინური პრემიის ლაურეატი ი. სუხიშვილი გაზეთ „ზარია ვოსტოკაში“ დაბეჭდილ სტატიაში აღნიშნავდა: „ეხლა ჩვენ ვხედავთ მხატვრულად მომწიფებულ კოლექტივს, რომელსაც აქვს სავსებით ჩამოყალიბებული შემოქმედებითი სახე. ანსამბლის ხელოვნება გამოირჩევა იდეური მიზანდასახულობით, ეროვნული თავისთავადობით, პროფესიული ოსტატობით.

აქარის ასსრ სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის კონცერტი... მოწმობს მის დიდ სიყვარულს თავის ხელოვნებისადმი, ვრცელი, მრავალფეროვანი პროგრამა ადასტურებს, რომ ნიჟიერი კოლექტივი არ დასჯრდება მიღწეულს, დაუცხრომლად გააფართოვებს თავის რეპერტუარს ახალი ნომრებით“.

აღსანიშნავია აგრეთვე იმავე გაზეთში მოთავსებული ვ. კუპრავას წერილი: „აქარის ასსრ ხელოვნებისა და ლიტერატურის დეკადა, რომელიც ამასწინათ დამთავრდა საქართველოს დედაქალაქ — თბილისში, ღირსშესანიშნავი მოვლენაა ჩვენი რესპუბლიკის ცხოვრებაში.

თბილი შეხვედრა, რომელიც წილად ხვდათ დეკადის მონაწილეებს თბილისის საზოგადოებრივობის მხრივ, წარმოადგენს იმ უქველ წარამტებათა აღიარებას, რომლებსაც აქარის ხელოვნების და ლიტერატურის მუშაკებმა მიაღწიეს შედარებით მცირე ისტორიულ პერიოდში.

აქარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი წარსდგა თბილისის მაყურებლის წინაშე საინტერესო და მრავალფეროვანი რეპერტუარით. კლასიკური ოთხხმიანი საგუნდო ნაწარმოებებიდან — ხალხურ სიმღერებამდე, ასეთია ანსამბლის შესრულების დიაპაზონი.

ეს ტრადიცია, თავის დროზე ჩანერგილი ანსამბლის დამაარსებლის და პირველი ხელმძღვანელის მ. კუხიანიძის მიერ, დღესაც წარმატებით ვითარდება“.

დეკადა საბჭოთა მთავრობის ლენინური ეროვნული პოლიტიკის კიდევ ერთი მკაფიო დადასტურება იყო. საქართველოს თითქმის ყველა გაზეთი გამოეხმაურა დეკადის ბრწყინვალე შედეგებს. დეკადასთან დაკავშირებით ანსამბლის მხატვრული ხელმძღვანელობა და მსახიობები დაჯილდოვდნენ საპატიო წოდებით, სიგელებით და სხვა ჯილდოებით.

აქარის სახელმწიფო ანსამბლმა არსებობის 35 წლის მანძილზე განვლო შინარსიანი შემოქმედებითი გზა. ნიქიერმა კოლექტივმა გასწია საგუნდო და ქორეოგრაფიული ხელოვნების ფართო პროპაგანდა, აღზარდა საგუნდო და ქორეოგრაფიული ხელოვნების არა ერთი ოსტატი და ნაყოფიერად ემსახურება მაღალი გემოვნების მქონე საბჭოთა მაყურებელს.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

	83
ფრიდონ ხალვაში	
იმ განთიადზე	3
გზა	4
წესტორ მაღაზონია	
ნუთუ არ კმარა	11
კაპიტონ რუსიძე	
ბეგლარ	18
მამია ვარშანიძე	
მიწაო, ვარსკვლავიანო!	27
სინათლის მბრძანებელი	28
ოქროს შადრევანი	29
ნანა გვარიშვილი	
აპარელ ქალს	31
დედა	31
გაზაფხულის მინიატურები	32
გიორგი სალუქვაძე	
მეგობრობის ნადიმი	34
ბავშვები	35
ფესტივალზე	36
ლექსის დაბადება	37
შოთა როყვა	
ოქტომბრის დიდება	38
საფესტივალო მოსკოვის ღამე	39
დილა კრემლის წინ	40
მენავე	41
ილია რურუა	
ნოველები	43
ქსენია მუავია	
სამშობლოვ, ჩემო!	57
ციცინათელა	58
ნოდარ ჭალაღონია	
ახალგაზრდობა	59
ლახტი	60
იაკობ მელია	
მავზოლეუმი	61
რუგოშელი	
ცისარტყელას ბილიკით	62

მიხეილ გორგილაძე შვილი	63
ჯემალ ჯაყელი	
ორი ნაცნობი	68
სალამი ზეიმს	69
დამალული საჩუქარი	69
ალექსანდრე ჩხაიძე ნარკვევის გმირი	71
ბორის შენგელია მეკვლეები	81
ნუნუ ყირმელაშვილი შხაპუნა წვიმა	82
შალვა შუბლაძე სურათი	87
ლევან გელაძე შუამთობა	88
რევაზ ართილაყვა	
ყამირს დავარქვით ნაყამირალი	89
გუგულები	89
შენთვის, მამულო!	90
ვლადიმერ სეიდიშვილი	
ქალიშვილისა და ქვისმთლელის ბალადა	91
*** (თეთრი ღამე ფანჯარაზე...)	91
ნუგზარ აფხაზავა მაშ, რა მექნა?	92
ალექსანდრე ლორია თხუთმეტი წლის შემდეგ	94
აკაკი ჩხაიძე	
ამღერდი გულო	100
ბარიდან მთაში	100
ოთარ ბობოხიძე	
შაბათობაზე	101
პემანი წვიმაში	101
ჯემალ ქათამაძე სიყვარულს როდი გთავაზობ	102
ალექსანდრე ანანიძე წყაროსთან თქმული	103
ავთანდილ შიოშვილი მშვიდობა და მეგობრობა	104
ჯემალ ჩხეიძე სოფელი ნასოფლარზე	121
იუსუფ ფაღავა ჩაისუბნელი ბრიგადირი	127

ს ა ბ კ ო თ ა და უ ც ხ ო ე თ ი ს პ ო ე ზ ი ა

ვლადიმერ მაიაკოვსკი

კარგია! (თარგმანი გიორგი სალუქვაძისა) 130

ჰოვენს კარაიანი

კეთილი იყოს ჩამოსვლა თქვენი (თარგმანი შ. როყვასი) 139

ვიქტორ კერნბახი

ბათუმში 141

განშორება 142

ზღვის წვეთი (თარგმანი ინეზა ბერიძისა) 143

ნინა კასიანი

შეგბულების დასასრული (თარგმანი ნ. მალაზონიასი) 144

ფრიდრიხ მარტენ ბოდენშტეტი

გამოთხოვება კავკასიათა! (თარგმანი ვ. ჭანუყვაძისა) 145

ჟოტფრიდ გ. ბიურგერი

სიმღერა მამაც აღამიანზე (თარგმანი ვ. ჭანუყვაძისა) 146

ს ა ტ ი რ ა და ი უ მ ო რ ი

ალექსანდრე სამსონია

ბარნაბას მამალი 148

გაბდულა ტუკაი

ლაცობაა თუ ცოლის შერთვა (თარგმანი შ. შუბლაძისა) 151

ანდრია სიორიძე

გუბე 153

კ რ ი ტ ი კ ა და პ უ ბ ლ ი ც ი ს ტ ი კ ა

ნაზი ნოღაიდელი

ხალხი უმღერის ბედნიერ ცხოვრებას 155

დავით ნაცვალაძე

ილია ჭავჭავაძე და აჭარის საკითხი 158

ალექსანდრე ჩავლეიშვილი

ტიპიური გარემოების ცნებისათვის რეალისტურ
მხატვრულ ლიტერატურაში 163

არტაშეს მხითარაიანი

ფურცლები ლიტერატურის ისტორიიდან 175

გუგული გაბისონია

ნიკიერი შემოქმედი კოლექტივი 183

რედაქტორი გ. სალუქვაძე

სარედაქციო კოლეგია: პ. ლორია, ი. რურუა,

აღ. ჩავლეიშვილი, ა. ტოტოჩავა, ფ. ხალვაში.

* * *

ვადეცა წარმოებას 1957 წლის 24 სექტემბერს, ხელმოწერილია დასაბეჭდად 29
ოქტომბერს, ქალაქის ზომა 70X92^{1/16}, 12 საბეჭდი, 11,34 საავტორო, 11,4 სა-
ალრიცხო-საგამომცემლო ფორმა, დაკვეთა № 5294, ემ00614, ტირაჟი 1.000

* * *

საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს
მთავარბოლიგრაფსამმართველოს ბათუმის სტამბა-ლითოგრაფია
(ბათუმი, ლუქსემბურგის, 22).